

קובץ מפרשים הלכות שבת

רפואה

חלק ב'

שייך לסימן שכ"ח - סימן ש"ל
ושו"ע הרב, חיי אדם ונשמת אדם, קיצור שו"ע וערוך השלחן
חזון איש, שו"ת אגרות משה, שו"ת מנחת יצחק,
שו"ת חלקת יעקב, שו"ת באר משה, שו"ת ציץ אליעזר,
שו"ת שרידי אש, פסקים מהגריש"א ומהגרשז"א,
שו"ת שבט הלוי, שו"ת אבני ישפה, ועוד

תוכן עניינים

4	עמוד	שׁו"ע הרב סימן רע"ח, שכ"ח – ש"ל
28	עמוד	חיי אדם ונשמת אדם כלל ס"ח וס"ט
34	עמוד	קיצור שׁו"ע ומסגרת השלחן סימן צ"א – סימן צ"ג
39	עמוד	ערוך השלחן סימן שכ"ח – ש"ל
56	עמוד	שנות חיים לר' שלמה קלוגר בענין תרופה שהתחיל קודם השבת
56	עמוד	ארחות רבינו בענין הנ"ל ועוד כמה פסקים שם בענין תרופות
57	עמוד	חזון איש אהלות סי' כ"ב ס"ק ל"ב ודינים והנהגות מהחזו"א בענין גדרי פיקו"נ
58	עמוד	קצות השלחן מסימן קל"ז ס"ק ז' 2 בענין גזירת שחיקת סממנים
59	עמוד	שׁו"ת אגרות משה או"ח חלק א' סימן קכ"ט שיעור חום
59	עמוד	שם או"ח חלק ב' סימן פ"ו עירוב תרופה מע"ש
60	עמוד	שם או"ח חלק ג' סימן נ"ג חושאיב"ס וצריך תרופה ל' ימים, ולקחת תרופה למיחוש אחר
60	עמוד	שם או"ח חלק ג' סימן נ"ד ויטמינים
63	עמוד	שם או"ח חלק ג' סימן צ' יכול להתענות ביו"כ ע"ז זריקה
64	עמוד	שם או"ח חלק ג' סימן צ"א חושאיב"ס שעלול לגרום לסכנה
64	עמוד	שם או"ח חלק ג' סימן ס"ט יו"ט ע"ש וצריך מלאכה מחר או היום
66	עמוד	שם או"ח חלק ד' סוף סימן צ' הולכת קביים ע"י גוי
66	עמוד	שם חו"מ חלק ב' סימן כ"ה פיקו"נ הותרה או דחויה, ט"ז ורמ"א באפשר ע"י גוי
67	עמוד	שׁו"ת חלקת יעקב או"ח סי' קנ"ג בעניני תרופות
69	עמוד	שׁו"ת ציץ אליעזר חלק ח' סימן ט"ו בענין הט"ז ורמ"א בגוי בלי איחור
70	עמוד	שם שם בענין חום ולגבי האג"מ בזה
71	עמוד	שם שם סכנת אבר, גזירת סממנים בזה"ז, ומצטער הרבה
72	עמוד	שם שם צרכי קטן
73	עמוד	שם שם תרופה שהתחיל מע"ש
76	עמוד	שם חלק י"ד סימן נ' ויטמינים, כדורי ארגעה, כדורים לחום
78	עמוד	שם חלק ט' סימן י"ז לעשות איסור קל יותר לחושיב"ס
79	עמוד	שׁו"ת מנחת שלמה חלק א' סימן ז' אות ג' בט"ז ורמ"א גבי גוי בלי איחור
80	עמוד	שם חלק ב' סימן ל"ד עניני תפירות ניתוחים תרופות ועוד

82	עמוד	שו"ת מנחת יצחק חלק א' סימן ק"ח בענין תרופות
82	עמוד	שם חלק ג' סימן ל"ה אות ב' אספירין כאב ראש או לישון
83	עמוד	שם חלק ג' סימן כ"א פיל להפיג שינה
83	עמוד	שם חלק ו' סימן כ"ח עירוב תרופה מע"ש
83	עמוד	שם חלק י' סימן ל"א אות ד' בענין ע"י גוי וע"י שינוי
84	עמוד	שו"ת באר משה ח"א סי' ל"ג ויטמינים, אספירין, קולת רש"ק, כדורים לעיבור ולתשמיש ...
85	עמוד	שם חלק א' סימן ל"ג רפואות שאין עושין ע"י סממנים, חום כדור שלא יישן ועוד
86	עמוד	שם חלק ו' סימן נ"ז דרגות חום ובדברי אג"מ בזה
86	עמוד	שו"ת שרידי אש בענין מאסאז'
87	עמוד	שו"ת שבט הלוי חלק ג' סימן ל"ו הערות בסי' שכ"ח
88	עמוד	שם חלק ה' סימן נ"ה תרופות הומיאופתיות
90	עמוד	שם חלק ו' סימן כ"ה שאילות מהצלה, ועניני שבירת עצמות
91	עמוד	שם חלק ו' סימן ל' אות ב' ייסורין שאין יכול לסבול
			שם חלק ח' סימן ס"ט – סימן ע"ה דרבנן ע"י גוי למיחוש ולמקצת חולה ולס', רפואה שאינה בדוקה,
91	עמוד	מחלות שיניים, כל צרכי חולה, ס"ד וו' זז', מחלת עיניים וסכנת עיורון, ט"ז ורמ"א בענין גוי בלי איחור, סעיף י"ג ...
99	עמוד	שם חלק ח' סימן צ"ב החזרת שן
99	עמוד	שם חלק ח' סימן צ"ג דאו' ע"י שינוי לחושאיב"ס
101	עמוד	שם חלק ח' סימן רפ"ז אות ב' זריקה סמוך לתשמיש
101	עמוד	שם חלק י' סימן צ"ב אכילה ביו"כ לחושיב"ס שאי"צ
102	עמוד	דרור יקרא שאילות להגריש"א ויטמינים, חושאיב"ס לקחת עוד תרופה שאי"צ
102	עמוד	אסיא חלק נ"ז פיקו"נ בחיפוש נעדר, ודגרי פיקו"נ מהגריש"א והגרשז"א
105	עמוד	אסיא חלק ע"ג תרופת ויאגרה
107	עמוד	נשמת אברהם חלק ה' סי' שכ"ח ייתובי דעתא כשאין תועלת ישירה לרפואתו
108	עמוד	חוט שני פרק פ"ט דרגת חום, גדרי נפל למשכב וחולה כל גופו
109	עמוד	שם תרופה שהתחיל לפני שבת, א"י לאכול
			שו"ת אבני ישפה חלק ה' סימן ע' טיפות להרטבת עיניים, pushups, פיזיותרפיה,
110	עמוד	מושב או נעל אורטופדי, פלטה ליישור שיניים, גרבי גומי לורידים, ויטמינים, התעמלות

כשם ששמירת שבת שקול ככל המצות,
ללמוד וללמד בהלכות שבת שקול כללמוד וללמד בכל המצות
(אגלי טל בהקדמה)

לימוד עיון ההלכה בפרט בהלכות שבת מכפר אפילו על דברים
שאינן תשובה מכפר (שם)

בדוק שע"י שמירתה זוכה לטהרת האמונה
ולא יבלבל אותו שום ספיקות באמונה
(הסטייפלר)

לע"נ זקינתו מרת חנה בת ר' יעקב יוסף סטבסקי ע"ה
נבל"ע ר"ח סיון תשע"ו
Family Feigenbaum

יהי רצון שיתברכו כל לומדי ותורמי הכולל
בברכת השבת שהיא מקור הברכה

לזכות לישראל דוב בן פנינה פעסל
להצלחה ברוחניות ובגשמיות
יה"ר שימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם

סק"ט רעה שיכול לכבות הנר בשביל החולה ובו ד' סעיפים :

א א מותר לכבות את הנר בשביל החולה שיישן אם הוא חולה שיש בו חשש סכנה אם לא יישן וכן מי שמתירא מפני לסטים שלא יהרגוהו מותר לכבות הנר שלא יראוהו שפקוח נפש דוחה שבת אפילו בחשש ספק סכנה כמ"ש בס"י שכ"ח אבל אם אין שם חשש סכנת נפשות אלא סכנת ממון ג' וכן בשביל חולי שאין בו סכנה אסור לכבו' מד"ס דואם כבה פטור מפני שאין איסור מן התורה אלא במלאכ' הצריכה לגופה כלו' שהמלאכ' צריכה לו בשביל גופה דהיינו שצריך לו גוף הדבר שגוף המלאכה נעשית בו כגון שמכבה עצים דולקים בשביל הפחמים שהם ראויים לצורפים שגוף מלאכת הכיבוי נעשה בגוף הפחמים שהם צריכים לו אבל מלאכה שא"צ לגופה היא כשהיא צריכה לו בשביל ד"א שאין גוף המלאכה נעשית בו כגון שמכבה את הנר מפני שחם על השמן שלא ידלק כולו עכשיו או מפני שחם על חרס הנר שלא יבקע כשהפתילה דולקת עליו שגוף מלאכת הכיבוי נעשה בפתילה והוא מתכוין במלאכתו מפני שצריך לשמן או לנר וכן המכבה את הדליקה מפני שחם על ממונו וכן המכבה גחלת בשביל שלא יזוקו בה רבים וכן זה שמכבה בשביל החולה או מפני הלסטים ה"ז מלאכה שא"צ לגופה כיון שאינו מתכוין בשביל צורך הפחמים או הפתילה שהכיבוי נעשה בהן ואפי' אם מכבה בשביל שצריך לפתילה אינו חייב אא"כ צריך לחזור ולהדליקה אחר זמן וגם היא פתילה חדשה שזהו פעם ראשון שהודלקה וגם לא הובהבה קודם שהודלקה שע"י כיבוי זה היא מיתקנת להדלקה יותר ממה שהיתה בתחלה אבל א"צ לחזור ולהדליקה לאחר זמן ואפי' אם צריך לחזור ולהדליקה אלא שהיא פתילה ישנה שכבר הודלקה פעם אחת ואפי' היא פתילה חדשה שלא הודלקה מקדם כלל אלא שהובהבה קודם שהודלקה שע"י כיבוי זה אינה מותקנת להדלקה יותר ממה שהיתה בתחלה ה"ז מלאכה שא"צ לגופה שאף שהוא צריך לגוף הדבר שהמלאכה נעשית בו דהיינו שהפחם שבראשה שהכיבוי נעשה בו הוא צריך לו שיהא נח לחזור ולהדליקה מכל מקום כיון שהדבר שהמלאכ' נעשה בו אינו מתקן כלום ע"י המלאכה יותר ממה שהיה בתחלה הרי אין המלאכה צריכה לגופה של אותו דבר כלל כיון שאין מתקנת אותו כלום ואינה נקראת מלאכה הצריכה לגופה אא"כ שהמלאכה מתקנת את גוף הדבר שנעשית בו יותר ממה

א מסנה
גמרא כט
ב ט"ז

ג גמרא
סס
ד' יוסי
וכרבי
שמעון
כמ"ן

שזיה

שלחן ערוך הרב עמוד מס 140 ב (או"ח ב) שניאור זלמן בן ברוך מלאדי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הלכות שבת רעה רעה

רס

שהיה בתחלה שאז היא צריכה לגופה וגם שיהא צורך לאדם בגוף הדבר שהמלאכה נעשית בו ומתקנת אותו :

ב ה בד"א בכיבוי שהיא מלאכת קלקול שמקלקל-ההבערה לפיכך אינה חשובה צריכה לגופה בזה בלבד מה שגוף הדבר שנעשית בו צריך להאדם אלא עד שגוף הדבר מתקן ע"י המלאכה שנעשית בו יותר ממה שהיה בתחלה וכן הסותר בנין ע"מ לחזור לכנותו או הקורע ע"מ לחזור ולתפור אין אסור מן התורה א"כ אם דעתו שיהא בנין האחרון יותר טוב מן הראשון וכן בתפירת הבגד שנמצאו הסתירה והקריעה הן מתקנים הבנין והבגד שיהיו יותר טוב מבתחלה שמבלעדי הסתירה והקריעה א"א כלל לתקן הבנין והבגד שיהיו יותר טובים ז אבל שאר מלאכות שאינן מלאכות הקלקול אף אינן מתקנת את גוף הדבר שנעשית בו שכיון שגוף הדבר שנעשית בו הוא צריך להאדם ה"ז המלאכה הצריכה לגופה כגון המוציא קרדום מרשות לרשות כדי לחתוך בו שאף שאין הקרדום מתקן כלל בהוצאה זו ה"ז חייב הואיל והוא צריך לגוף הדבר שהוציא אבל אם אינו צריך לגוף הדבר שהוציא כגון המוציא מת לקבורה שגוף המת אין לו בו שום צורך כלל ה"ז מלאכה שא"צ לגופה וכן כל כיוצא בזה וי"א שאפי' מלאכת הקלקול א"צ שיהיה התיקון יותר טוב מבתחלה חוץ ממכבה הנר שאינו חייב א"כ נתכוין להבהב הפתילה ע"י כיבוי זה שתהא נוחה לחזור ולהדליקה אבל אם אינו חושש על הבהובה אלא שמתכוין בכבוי לחוס עליה שלא תדלק כולו עכשיו אף על פי שמתכוין כדי לחזור ולהדליק לאחר זמן מ"מ עיקר גוף הדבר שמלאכת הכבוי נעשה בו הוא הפחם שבראשה שהאור אחז בו וכיון שאין כוונתו בכבוי בשביל שצריך לפחם זה אלא בשביל שצריך לשאר הפתילה שלא אחז בה האור וה"ז מלאכה שא"צ לגופה אלא לד"א שאין המלאכה נעשית בו : ג וכל זה להאומרים שמלאכה שא"צ לגופה פטור עליה ואינה אסורה אלא מד"ס אבל ח יש חולקין ע"ז ואומרים שאפי' מלאכה שאין צריכה לגופה חייב עליה מן התורה ומ"מ אף לפי דבריהם מותר לכבות הנר בשביל שישן החילה שיש בו סכנה וכן מי שמתירא מפני הלסטים ויש חושש (סכנה בדבר) סכנות נפשות אבל אם אין שם אלא חושש צער הגוף בלבד בענין שא"א לבא לעולם לידי חושש סכנה מצער ההוא אסור לכבות ואם כבה חייב לפי דבריהם והחילוקים שבין ב' הסברות אלו להלכה ולמעשה יתבארו כאו"א על מקומו ויש דברים הרבה שהכל מודים שאין בהם איסור מן התורה א"כ צריך לגופן ויש דברים שהכל מודים בהם שחייב עליהם מן התורה אע"פ שא"צ לגופן ויתב' ג"כ כאו"א במקומו :

ד ע והכל מודים בפסיק רישיה ולא ימות שחייב עליו מן התורה לפעמים וכיצד מצינו זה והלא כשאינו מתכוין למלאכה כוודאי א"צ לגופה כלל מצינו בכגון שהדבר ידוע שנוח לו מלאכה שנעשית בלא כוונתו חפץ הוא בה אע"פ שלא נתכוין לה והרי היא צריכה לו עכשיו שכבר נעשית מאליה בלא כוונתו כיצד כגון נקב שבחבית שמוציאין בו היין שפקוק בנעורת של פשתן שהנעורת כלולה מין הרבה וכשמוציאה וחוזר ופוקק בה ומחדקן בחוץ א"א שלא יסחוט יין ממנה ואע"פ שאינו מתכוין אלא לסתום הנקב הרי זה פסיק רישיה ואם יש כלי תחת פקיקת הנעורת שהיין הנסחט ממנה נוטף לתוכו ה"ז חייב על פקיקה זו שהדבר ידוע שנוח לו ביין הנסחט מהנעורות לתוך הכלי שיוכל ליהנות ממנו כשהיה בכלי אבל כשהיה בלוע בנעורת אין לו בה הנאה של כלום והרי זו מלאכה הצריכה לגופה אע"פ שלא נתכוין לה וכן כל כיוצא בזה :

ס טוס' צד 16
ד"ס ר"ט
סע' צ"ג מפסיוס
דף פ"ד ע"א
ו' תוס' ל"א
כ' ו"ס

ז תוס' ע"ב
סע

ח ר'
ויסודס רב
ושמולל
סר רמב"ס
פ"א ס"ז

ט אביי
ורבא קב
ע"א
וכדוכתי
עובל
ס"א צ"ג מציות
דף פ"ט ע"ז

כ רבי
מאיר
בבביתא
פד

שלחן ערוך הרב עמוד מס 141 ב (או"ח ב) שניאור זלמן בן ברוך מלאדי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שבת דין חולה בשבת ובו נ"ה סעיפים :

א א מי שיש לו מיחוש בעלמא שאין בו חשש סכנה כלל והוא מתחזק והולך
 כבריא אסור לעשות לו שום רפואה בשבת ז אפי' ע"י נכרי אלא ע"ד שית'
 ואפי' דבר שאין בו משום סרך מלאכה אפי' מד"ס ואין בו שום איסור כלל לבריא
 מ"מ כיון שעושה לרפואה וניכר הדבר שמתכוין לרפואה אסור משום ג גזרה שמא
 ישחוק סממני' לרפוא' כשיהי' מותר לעסוק ברפואות בשבת ויתחייב משום טוחן :
ב ד מי שיש לו חולי של סכנה מצוה לחלל עליו את השבת ה והזריו ה"ז מ שובח
 ו והשואל ה"ז שופך דמים והנשאל ה"ז מגונה שהיה לו לדרוש ברבים שמותר
 ז ואפי' כפק נפשות דוחה את השבת ה שנא' אשר יעשה האדם וחי בהם מה ת"ל
 וחי בהם כלומר ט ראה שיהא חי ודאי בעשיית המצו' ולא שיבא עי"כ לידי ספק
 סכנה ומ"מ אפי' בודאי סכנה אין מחללין אלא ברפוא' י שהיא ידוע' לכל או ע"פ
 מומחה וכשהיא רפואה ידועה אף שאין יא ידוע אם זה יתרפא בה אם לאו
 מחללין מספק י:
ג יצ"כ מכה של חלל דהיינו באיברים הפנימיים מהשיניים ולפני' יג ושיניים עצמן
 בכלל מחללין עליה את השבת והוא יד שנתקלקלו השיניים או א' משאר איברי'
 הפנימיים מחמת מכה או שיש בהם בועא וכיוצא בזה אבל מיחושים בעלמ' אינן
 נקראי' מכה ואין מחללין עליהם אפי' אם כואב לו מאד ואם מצטער כ"כ עד
 שחלה ממנו כל גופו אזי מותר לחלל ע"י נכרי אפי' במלאכה גמורה (ואם אינו
 מצטער

שלחן ערוך הרב עמוד מס 297 ב (או"ח ב) שניאור זלמן בן ברוך מלאדי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מצמער כ"כ מותר לעשות ע"י נכרי כל דבר האסור משום שבת) כמו שיתבאר ולכן מי מי שחישב בשינו ומצמער כ"כ מן עד שחלה ממנו כל גופן (אוי מותר לחלל ע"י נכרי) אומר לנכרי להוציא ואף שהישראל מציא לו שינו ומסייע קצת בהוצאתו אין בכך כלום שמסייע אין בו ממש לפי שאף אם לא היה הישראל מסייעו סיוע זה אלא שלא היה מעכב על ידו היה הנכרי יכול לעשות דבר זה בלברו יז (ולתאומרים משאצ"ל אינה אסורה אלא מד"ס מותר להוציא ע"י נכרי אף אם לא חלה ממנו כל גופו כמו שיתבאר):

ד מכה של חלל יח א"צ אומר אלא אפי' בסתם שאין שם בקיאת שמכירין בה שצריך חילול וגם החולה אינו אומר כלום עושין לו כל מה שרגילין לעשות לו בחול ממאכלים ורפואות שהם יפים לחולה יס' אע"פ שאין סכנה כלל במניעת הדבר שהוא כיון שמ"מ החולי יש בו סכנה כ אבל כשיודעים ומכירים באותו חולי שהוא מסתין וא"צ חילול אסור לחלל עליו אע"פ שהיא מכה של חלל וכ"ש אם החולה או הבקי אומר שא"צ כל וי"א שאפי' במקום שצריך חילול אין מחללין ע"י ישראל אלא בדבר שיש לחוש בו שאם לא יעשהו לו יסתכן אבל כל שאין במניעת אותו דבר סכנה אע"פ שמ"ס צריך הוא לו ורגילין לעשותו לו בחול אין עושין אותו בשבת אלא ע"י נכרים כדן צרכי חולה שאין בו סכנה (וכן יש לנהוג במדינות אלו שנוהגים להחמיר אפילו בדבר שיש סכנה במניעתו שלא לעשותו ע"י ישראל כל שאפשר לעשותו ע"י נכרי בלא דיחוי ועיכוב כלל כמו שיתבאר א"כ בדבר שאין במניעתו שום סכנה כלל יש לעשותו ע"י נכרי אף אם יש לחוש שיתעצל קצת אבל אם אין שם נכרי כלל יש לסמוך על סברא הראשונה וזמ"מ כל בעל נפש יחוש לעצמו באיסור של תורה):

ה מכה שאינה של חלל כג נשאלין בבקי ובחולה אם יאמר אחד מהם שצריך לחילול או כג שיאמר שאם לא יחללו אפשר שיכביד עליו חליו והוא בענין שיש לחוש שאם יכביד עליו חליו אפשר שמסתכן מחללין ואם לאו אין מחללין: ך כד מכה שע"ג היד או על גב הרגל אפי' כה עלתה שם מאליה שלא מחמת הכאת ברזל וכן מי כו שבלע עלוקה כז והיא תולעת קמנה ומצויה במים וכשבאה לבשר אדם מוצצת הדם עד שהיא כמו חבית קמנה וכשארס בולעה בהוך המים הוא מוצצת ליחה שבמעיו ונמצא כריסו צבה כח וכן מי שנשטו בלב שומה או אחר מוחלי עפר המסיתים אפילו ספק אם מסית אם לאו הרי הם כמכה של חלל:

ז כג וכן מחללין על כל מכה שנעשית מחמת ברזל אפי' על הבשר מבחוץ שלא ע"ג היד והרגל וכן מחללין על שחין הבא בפי הטבעת ועל סימא (והוא הנקרא פלונקר"ו בלע"ז) ועל מי שיש בו קדחת חם ל ביותר או אפי' אינו חם ביותר אלא שהוא עם לא סימור דהיינו עם קרירות (שקריין שוידרין בל"א) לז והוא שבפעם אי בא עליו החמימות והקרירות אבל קדחת המצוי שתחלהו קר וסופו חם אין בו סכנה: ם לג מי שאחוז דם (הוא בענין שיש בו חשש סכנה) מקיזן אותו ואפי' תולך על רגליו ואפי' הוא יום הראשון שאחוז הדם (ואם אין בו חשש סכנה לד מותר לו להצטנן במים מפני שגראה כמיקר ולא כמתכוין לרפואה):

ס החישיש בעיניו לה או בעינו אחת לו ויש בה ציר או ששותת ממנה דמעות מחמת הכאב או ששותת דם או שיש בה ריר שמגליד חסיד לו או שהכאב נעץ בה כמו מחט או שהוא שורף וקורח מחללין בתחלת החולי של כל אלו מפני שאו יש סכנה שאם תפקע העין ימות שמאור העין תלוי בלב אבל במקף החולי של כל אלו דהיינו שכבר הוא קרוב להתרפאות ולא נשאר בה אלא מקצת חולי שקורחה מעט אין עושין אפי' ע"י נכרי אלא דבר שהוא משום שבת כגון לכתול בסמנים השחוקים סאתמול כמו שיתבאר:

פ לה כל חולי שהרופאים אומרים שהוא סכנה אע"פ שהוא על הבשר מבחוץ מחללין עליו את השבת ואם רופא אחד אומר צריך חילול ורופא אחד אומר א"צ חילול

מו ח"ה כ"ג
כמ"א סעיף ג'
ח מ"א ס"ג
יו"ט מ"א ס'
זי"ז ס"ק ס"ז
דמטע דכוי
מכ"ל מ"ז
לפ"ד כר"כ
סעיף אספר
נותר דכוי
משאצ"ל ודוק
יה ע"ז כ"ה א'
יש"ט סעיף ד'
יש מ"מ מ"א
ס"ק ד'
סעי' ז"ג א"ח
ס' ל"ח
כ רמב"ן נ"ט
חזקת סלדס
כל רש"י מ"א
ס"ק י"ז

סעי' ז"ג א"ח
ס' ל"ח
כג רמב"ן ס'
פג-פס"י תרי"ח
סעיף א'
כד רב ע"ז ס'
כס סוס' ס'
ד"ס מ"ס
כו פ"ז י"ב כ'
כז פוסקות ס'
ד"ס הכונס
כחמסנא יומא
פ"ג א'
כפ פ"ז כה א'
ל רש"י ס'
ד"ס איספא
לג זא"ט סע"ז
לז ע"ז סק"ג
לג ח"ה
לז ט"ג ע"כ
לה רמב"ם פ"ג
מ"ה ס"ד
לז פ"ז ס' כ'
לז רש"י ס' ד"ס
ד"ה

שלחן ערוך הרב עמוד מס 298 ב (או"ח ב) שניאור זלמן בן ברוך מלאדי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הלכות שבת שבת

יד סד כל הזויז לחלל שבת בדבר שיש בו סכנה הרי זה משובח אפי' אם מתקן עמו דבר אחר כגון שפירש מצודה להעלות תינוק שנפל לנהר ועד עמו דגים וכן כל כיוצא בזה :

מן סה ננעלה דלת בפני תינוק שובר הדלת ומוציאו שמא יבעת התינוק וימות :
מן סו היה חולה שיש בו סכנה צריך בשר שוחטין לו ואין אומרים נאכילנו נבלה שהיא איסור לאו ואל נחלל עליו שבת שהיא איסור סקילה כי

השבת ניתנה לדחות כבר בהבערה ובבישול ועוד סו שבנבלה עובר על כל כוית וכזית סח ואפי' כשאוכל פחות מכוית יש איסור מן התורה בכל אכילה ואכילה משא"כ בשחיטה אינו עושה אלא איסור א' אע"פ שהוא חמור ועוד

סז ש"מא יהיה החולה קץ באכילת איסור ויפרוש ויסתכן ומ"מ אם ע החולה צריך לאכילה לאלתר והנבלה מוכנה מיד והשחיטה מתאחרת לו מאכילין אותו הנבלה ע"א אבל אם הוא צריך להרתוח לו יין ימלא ישראל ויחם כותי לפי המנהג שנתבאר למעלה וישנית עליו (ע"י צ"ד סי' קל"ג וכו"ה) שלא יגע

בו קודם שירתוח ואף אם יגע בו אין בכך כלום כי ענ אעפ"כ לא יהיה בו אלא איסור מד"ס משא"כ כשיחם הישראל יעשה איסור של תורה ואין לתוש כלל שיקוץ החולה בו לפי שאין איסורו חמור כ"כ :

יז ענ אמרוהו הרופאים שצריך גרוגרת אחת ורצו עשרה והביאו לו כל אחד גרוגרת כולן פטורין עד ויש להם שכר מאת ה' אפי' הבריא בראשונה :

יח עס אמרוהו לבי גרוגרות ולא מצאו אלא בי גרוגרות מחוברות כל א' בעוקץ או בפ"ע ועוד ג' גרוגרות מחוברות שלשתן בעוקץ א' כורת העוקץ שיש בו ג' שאף שמרבה בגרוגרות מ"מ ממעט בתלישה שהיא עיקר המלאכה אבל אם היו בי' בעוקץ א' וגי' בעוקץ א' לא יכרתו אלא העוקץ שיש בו בי' שאסור להרבות בשיעור הדבר שהמלאכה נעשית בו אע"פ שאינו מרבה במורח המלאכה שהכל נעשית בבת א' עו ומ"מ אם הרבר בהול אין מדקדקים

בכך שלא יבא לידי דיתוי ועיכוב :

יט עז חולה שנפל מחמת חוליו למשכב ואין בו סכנה עמ או שיש לו מיוחד שמצטער כ"כ עג עד שנחלש ממנו כל גופו שאו אע"פ שהולך כנפל למשכב הוא דומה פ הרי צרכיו נעשין ע"י נכרי אפי' במלאכות גמורות של תורה פא כגון לאפות לו או לבשל לו אם צריך לכך ואע"פ שכל מאכלות האסורות אפי' מד"ס לא התירו אותן לחולה שאין בו סכנה אעפ"כ התירו לו

פג איסור בישולי נכרים בשבת שא"א בע"א פג כיון שהוא מותר מחמת עצמו אלא שמעשה הנכרי גורם לו האיסור אבל אין מחללין עליו שבת ע"י ישראל באיסור של תורה פד אפי' יש בו סכנת אבר כל שאין בו סכנת נפש ולחלל עליו ישראל באיסורי ד"ס בידים סה כגון לעשות לו כל רפואה שהיא אסורה משום גורת שחיקת סמנים אע"פ שאין בה בעצמה שום סרך מלאכה בעשייתה

אפי' מד"ס או אפי' יש גם בה בעצמה איסור מד"ס בעשייתה פו מותר לעשותה לו בלא שום שינוי מדרך החול אם יש בו סכנת אבר אע"פ שלא נפל למשכב וגם לא חלה ממנו כל גופו אבל אם אין בו סכנת אבר אלא שנפל למשכב או שמצטער כ"כ עד שחלה ממנו כל גופו אין עושין לו דבר האסור מד"ס ע"י ישראל אלא בשינוי מדרך החול וע"י שינוי פז מותר לעשות אפי' מלאכה

גמורה כגון הגונח (שמותר לינק) בפיו כמו שיתבאר שכיון שמישנה בעשייתה אינה אסורה אלא מד"ס ואם צריך לו לאכול מאכלים הניכרים שהם לרפואה אע"פ שיש בזה איסור מד"ס משום גורת שחיקת סמנים כמו שיתבאר מ"מ כיון שהוא (דבר שא"א לעולם לעשותו ע"י נכרי והוא) חולה בכל גופו פח התירו לו

פח ויש אוסרין ולענין הלכה בד"ס הלך אחר המיקל :

כ ואם לא נפל למשכב וגם אינו מצטער כ"כ עד שנחלש כל גופו (אבל עכ"פ יש לו צער גדול) מותר לעשות לו ע"י ישראל כל שבות הנעשה בשינוי אפי' הוא מלאכה אבל אסור לו לאכול מאכלים הניכרים שהם לרפואה וכ"ש שאר

שבותים

שלחן ערוך הרב עמוד מס 300 ב (או"ח ב) שניאור זלמן בן ברוך מלאדי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הלכות שבת שבה

שמ

שבתים שלא בשינוי אע"פ שאין בהם סרך מלאכה וכן לעשות מלאכה נמורה ע"י נכרי שזהו שבות נמור שלא בשינוי ואם אין לו צער גדול ולא חולי הכולל כל הגוף אלא מקצת חולי אזי מותר לו לעשו' כל שבות מד"ס ע"י נכרי אפי' שלא בשינוי כמ"ש בס' ש"ז אבל לא ע"י ישראל לא אפי' בשינוי ולכן מותר לעשות לו רפואה ^{מסמס} מבחוץ ע"י נכרי שיניחנה שם עליו כיון שהוא אינו עושה מעשה בזה ואף שמסייע לו קצת אין בכך כלום כמו שנת' למעלה (אבל אסור לאכול מאכלים הניכרים שהם לרפואה ע"ד שית') אבל אם אין לו אפי' מקצת חולי אלא לז מיוחד בעלמא אסור לעשות לו אפי' ע"י נכרי שום דבר הניכר שהוא לרפואה כמו שנת' למעלה:

כא כל שאסור לעשות ע"י ישראל לז אסור אפי' ע"י החולה בעצמו אבל כשעושה לו הנכרי מותר לחולה לסייעו קצת כגון נכרי הכוחל לעין ישראל בסוף החולי שהיא קודחת מעט מותר לו לפתוח ולסגור העין שיכנס בה הכחול יפה שמסייע אין בו ממש לז כד שהיה יכול הנכרי לעשותו בלבדו בלא סיוע הישראל אלא שלא היה הישראל מעכב על ידו כמו שנת' למעלה לז ואפי' כשהנכרי עושה לו מלאכה נמור' במקו' שמותר מותר לחולה לסייעו בענין זה שנת' (ואע"פ שהמסייע למלאכה נמורה הוא שבות נמור מד"ס כמ"ש בס' ש"ז ואף כשמסייע לשבות עכ"פ הוא שבו' דשבות מ"מ כאן כיון שהתירו שבות אמירה לנכרי לצורך החולה ה"ה שיש להתיר שבות הסיוע כיון שיש בו ג"כ צורך החולה שע"כ נעשית הרפוא' יותר בטוב ממה שהיתה נעשית ע"י הנכרי לבדו כגון סגירת העין שיכנס בו הכחול יפה וכן פתיחת העין ולהכני' בו הכחול או לפתיחת הפה להוציא השן אף שהיה הנכרי יכול לעשותה בלבדו מ"מ לא הצריכו חכמים לכך להטיל זה על הנכרי ושלא יעשהו מי שהדבר שייך לו לעשותו דהיינו החולה בעצמו אבל כשהנכרי עושה שאר דבר האסור אפי' מד"ס אין לישראל (אחר) לסייעו בעשייתו כיון שאין צורך כלל בסיועו שהרי הנכרי יכול לעשותו בלבדו אבל אם יש איזה צורך בסיועו שע"כ נעשית הרפוא' יותר בטוב ממה שהיה עושה הנכרי בלבדו לז מותר אף לישראל אחר לסייעו קצת) לז ואם א"א להעשות כלל בלתי סיוע הישראל אסור אף לחולה עצמו לסייעו:

כב לז מותר לומר לנכרי לעשות תבשיל לקטן שאין לו מה לאכול שסתם צרכי קטן דינם כצרכי חולה שאין בו סכנה לז ומותר להאכילו מוקצה אפי' בידים אם אי אפשר בענין אחר:

כג לא התירו אמירה לנכרי בשביל חולה אלא כשצריך לה בשבת אבל לא לצורך מוצאי שבת:

כד ק הקיז דם ונצטמן סכנה היא ועושין לו מדורה בשבת אפי' בתקופת תמוז קא אבל לחולה אחר אע"פ שיש בו סכנה מ"מ אין בצינה סכנה לו שאפשר לחממו בבגדים לכן אין עושין לו מדורה אלא ע"י נכרים אא"כ אין שם בגדים לחממו בהם ולהאומרים שכל חולה שיש בו סכנה עושין לו ע"י ישראל כל מה שרגילין לעשות לו בחול אע"פ שאין במניעת הדבר ההוא סכנה (מ"מ) מותר לעשות לו ג"כ מדורה ע"י ישראל כדרכו בחול (וכבר נת' למעלה היאך יש לנהוג במדינות אלו):

כה קצ אין נותנין יין לתוך העין מפני שניכר הדבר שמתכוין לרפואה אבל מותר ליתנו ע"ג העין מפני שאינו נראה אלא כרוחץ ולא כמתכוין לרפואה קג והוא שאינו פותח וסוגר העין אבל אם פותחה וסוגרה שיכנס בה היין ניכר הדבר שמתכוין לרפואה ואסור קד ועכשיו שאין דרך לרחוץ ביין אסור בכל ענין כשמתכוין לרפואה:

כו קה רוק תפל דהיינו כל שלא מעם כלום משניעור משינתו והוא חזק ומרפא אסור ליתנו אפי' ע"ג העין שאינו נראה כרוחץ שאין דרך לרחוץ ברוק מפני מאיכותו קו אבל אם רוחץ פיו במים ואח"כ מעבירם על עיניו אע"פ שרוק תפל מעורב קו רש"י

שלחן ערוך הרב עמוד מס 301 ב (או"ח ב) שניאור זלמן בן ברוך מלאדי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מעורב בהם מותר מפני שאינן מאוסין לרחוץ בהם ואם אינו יכול לפתוח עיניו מותר ללחלחם אפי' ברוקתפל לבדו שלא אסרו אלא במתכוין לרפואה אבל זו אינה רפואה :

כזו קו שורה אדם קילורין רכין וצלולין מע"ש ונתן ע"ג העין בשבת לרפואה ואין נחרים משום שהיקת סמנים קח שכיון שהצריכוהו לשרותן מע"ש יש לו היכר בזה שאסור לעסוק ברפואות בשבת ואין לחוש למראית העין מפני שאינו נראה אלא כרוחץ שכיון שהוא רך וצלול סבור הרואה שהוא יין וכלכד שלא קט יפתח ויסגור העין שאז מוכח שמתכוין לרפואה אבל קילור עב אסור ליתנו ע"ג עין בשבת מפני שניכר שהוא לרפואה ואם הניחו עליה מבע"י מותר כמ"ש בס"י רנ"ב: כח קי מעבירין גלדי מכה וככין בשמן במקומות שדרכן לכוד אף שלא לרפואה כמ"ש בס"י שכ"ז ק"א אבל לא יסוד בחלב מפני שנימוח ואסור מטעם שנתבאר בס"י שכ"ז ק"ב ואפי' בגמר מכה דהיינו שכבר נתרפאה ואין לו צער ממנה מותר להעביר גלדיה ולסוכה לתענוג בעלמא ק"ב אבל אין נותנין שמן וחמין קיד מעורבים יחד ע"ג מכה קטו ולא ע"ג מוך ליתנו עליה מפני שניכר שמתכוין לרפואה אבל נותן על בשרו חוץ למכה שאז אינו מוכח שמתכוין לרפואה והם שותתים ויורדים למכה אבל קטו מותר לתת עליה שמן לבדו במקומות שדרכן לסוך שלא לרפואה וכן מותר לתת עליה המין לבדן ק"ז אם הוחמו מע"ש וכן (מותר ליתן שמן לבדו) ע"ג מוך ליתנו עליה (אבל לא חמין אפי' לבדן (אם אין המוך (עס"י ט"א) מיוחד לכך) משום נזרה שמא יסחוט אבל בשמן אין נזרים שמא יסחוט כמ"ש בס"י ש"כ):

כטו קיח מותר ליתן ע"ג המכ' ספיג וחיכוכה בנדים יבשים אם הם חדשים מפני שאינן לרפואה אלא כדי שלא יסרטו בגדיהם את המכה ק"ט אבל לא החיכוכה בגדי' ישנים שהן מרפאות בד"א קכ כשלא היו מעולם על המכ' אבל אם היו כבר על המכה שוב אינן מרפאות אע"פ שהן ישנות ומותר ליתנו ע"ג מכה בשבת : ל קכא נותנין עלה על גבי המכה בשבת שאינו אלא כשימרה חוץ מעלי גפנים שהם לרפואה קכז וה"ה כל עלין שהן מרפאין קכג ואם נתנם עליה מבע"י והסירם מעליה משחשכה אפי' במזיד מותר להחזירה מפני שלא אסרו כל רפואה משום נזרת שהיקת סמנים אלא כשמתהילה בשבת אבל לא כשכבר עשאה לו מבע"י ומחזירה לו בשבת קכד אבל רטייה שהסירה מע"ג המכה במזיד אפי' עודה בידו אסור להחזירה נזרה שמא ימרח ויהליק הגומות שבה ויתחייב משום מסחק כמ"ש בס"י שי"ד קכז אבל אם הוחלקה מע"ג המכה מאליה משחשכה לא נזרו בזה ומותר להחזירה ואפי' אם נפלה ממנו לגמרי דינה כהחלקה בד"א כשנפלי ע"ג כלי קטו אבל אם נפלה ע"ג קרקע אם בא להחזירה ה"ז כמניחה בתחלה בשבת ואסור נזרה שמא ימרח ומשום נזרת שהיקת סמנים קכז ע"י נכרי מותר להניחה על המכה אפי' בתחלה קכח אם יש לו ממנה צער ומקצת חולי כמ"ש למעלה קכט אבל אסור לומר לנכרי לעשות הרטייה בשבת שמירוח הרטייה הוא מלאכה גמורה וע"י נכרי הוא שבות גמור ולא התירוהו אא"כ חלה כל גופו או שיש סכנת אבר כמ"ש למעלה קל מגלה אדם קצת רטייה ומקנה פי המכה ומחזירה עליה וחוזר ומגלה קצתה השני ומקנה פי המכ' ומחזיר עליה שכיון שאינו מסירה כולה בבת א' מותר להחזירה אבל לא יקנה את הרטייה מפני שהוא ממרח :

לא קלא מכה שנתרפא מותר ליתן עליה רטייה בתחלה בשבת מפני שאינו אלא כמשמר' שלא יסרטוה בגדיו קלג ואין לחוש שמא ימרח או ישחוק סמנים שכיון שכבר נתרפאה אינו בהול עליה כל כך שיבא לידי מירוח ושחיקת סמנים : לב קלג המפיים מורסא בשבת אם כדי לעשות לה פה בשביל שיכנס בה האויר לרפואה ה"ז חייב משום מכה בפטיש מפני קלד שהוא מתקן לה פתח וכל המתקן פתח לשום דבר תלוש חייב משום תיקון כלי שהוא תולדת מכה בפטיש כמ"ש בס"י שי"ד קלס ומה לי תיקון כלי ומה לי תיקון מכה לכן גם בתיקון פתח למכה

קו שמואל
סס
קח רש"י
קט מר
פוקנה
סס
ק"ב רש"י
ג"ג
ק"ח סמ"ג
מכרי
טור
ק"ב גמרא
סס
ק"ג שמואל
ק"ד
רש"י
ק"ד סוס'
קמז כר"י
קעז טוס'
מ"א
קז גמרא
סס
ק"ח כר"י
סס
ק"ז גמרא
ל"ט רש"י
קכ רש"י
מ"א
קכא
יחזלמי
קכז מ"א
קכט טו'
מ"א
קכד מס"ג
עירומין
ק"ג
סכ"ד
הק"י ס"ג
מ"א דלא
כ"י
רש"י
קכס כר"י
סס כמ"ק
קכו רב
חשדא סס
קכו כ"י
קכח מ"א
קכט מ"א
קל סס
כר"י
קלח
חוכסחא
קלג כ"י
מ"א
קלג משנה
ס"ג
זעזיות
קלד רש"י
טוספות
קלס רש"י

שלחן ערוך הרב עמוד מס 302 ב (או"ח ב) שניאור זלמן בן ברוך מלאדי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כמו שנתבאר למעלה :

למ קנה החושש בגרונו לא יערענו בשמן קנט דהיינו להשתות שמן בפיו מרם שיבלענו שניכר שמכוין לרפואה אבל קס בולע הוא שמן ואם נתרפא נתרפא קסל ויש אוסרים אפי' דבלוע מפני שהשמן הוא מזיק לנוף ואין דרך לשתותו אלא לרפואה קסז והכל לפי המקום והזמן שאם אין דרך בריאים דבלוע אסור קסג אבל מותר ליתן שמן הרבה לתוך אניגרון ולבלוע שאז אינו מזיק לנוף ואינו ניכר שמתכוין לרפואה אלא לשתיה קסד ובלבד שיבלענו מיד ולא ישחנו בפיו ואין צריך לומר שלא יפלטנו שאז ניכר שמתכוין לרפואה :

מ קסה הגונה מכאב לב שרפואתו לינק בפיו מן הבהמה מותר לינק בשב' מפני שמפרק כלאחר יד הוא קסו שאין דרך לינק בפיו אלא לחלב לתוך כלי ולשתות ממנו לפיכך אין ביניקה איסור מן התורה אלא מד'ס ומשום צערו לא גזרו בדי'א בצער של הגונה קסו אבל אם אין לו אלא צער של רעב אסור לינק מהבהמה בשבת קסא אבל ביו"ט מותר לינק (אם א"א לו לחלוב ע"י נכרי וגם אין לו מאכל לחלוב לתוכו) :

מא קסט לא תקיל אשה חלב מדדיה לתוך הכוס או לתוך הקדרה להניק את בנה קע מפני שהחלב לתוך כלי מפרק נמור הוא וחייב משום דש ולא התירו מלאכ' נמורה אלא במקום סכנה קעא אבל מותר לאשה לקלח מהחלב בכדי שיאחוז התינוק את חדד וינוק שכיון שהחלב הזה הולך לאיבוד אין בו משום מפרק מן התורה אלא מד'ס כמ"ש בס"י ש"כ ולצורך התינוק לא גזרו אבל אסור להתיר מחלבה על מי שנשף בו רוח רעה מפני שאין בו סכנה וגם לא צער גדול כדי שנתיר לו איסור מד'ס ע"י ישראל כמו שהתירו בגינה ודומיו עסס"י ש"ל :

מב קעג אין לועסין מין שרף הנקרא מצמכי ולא שפין את השינים בסם אימתי בזמן שמתכוין לרפואה אבל אם אינו מתכוין אלא משום ריח הפה מותר : **מג** קעג כל אוכלין ומשקין שהם מאכל בריאים מותר לאכלן ולשתותן לרפואה אע"פ קעד שהם קשים לקצת דברים וניכר קצת שמתכוין לרפואה כגון מחול שקשה לבני מעיים אלא שיפה ומועיר לשינים או כרשינין שקשין לשינים אלא שיפין ומרפאין לבני מעים אע"פ כיון שדרך הבריאים לאכלן לפעמים גם שלא לרפואה מותר לאכלן גם לרפואה וכל שאינו מאכל ומשקה בריאים אסור לאכלו ולשתותו לרפואה גזרה משום שחיקת סמנים והוא שיש לו מיהוש בעלמא ומתחזק והולך כבריא קעה אע"פ שכואב לו מאד קעו אבל אם חלה ממנו כל נפו אע"פ שמתחזק והולך ואצ"ל אם נפר למשכב כבר נתבאר למעלה שיש מתירין אבל אם אין לו מיהוש כלל ואינו מתכוין כלל לרפואה אלא לצורך אחר כגון קעו האוכל שרפים מתוקים וגומע ביצה חיה כדי להנעים הקול מותר קעה אבל כשמתכוין לרפואה אסור אע"פ שהוא בריא נמור ואין לו שום מיהוש :

מד קעט אין עושים אפיקטוזין דהיינו גרמת קיא שלא לצורך רפואה קס אפי' בחול משום הפסד אוכלין שבמעיו שמתוך כך הוא רעב וחוזר ואוכל קסא ואם מצטער מרוב המאכל בחול מותר אפי' בסם קעג ובשבת אסור בסם מפני קסג שדומה לרפואה אבל מותר להכניס ידו לתוך גרונו עד שיקיא :

מה קעד החושש במעיו מותר לכפות עליהם כוס שעירו מסנו חמין אע"פ שעדיין יש בו הבל קפה וכן מותר להעלות אונים דהיינו נידי האוזן שיורדין לפעמים ומתפרקין הלחיים מעלין אותם קפו בין ביד בין בכלי קפו וכן להעלות אונקלי דהיינו תנוך שכנגד הלב שנכפף לצד פנים קסה מפני שכל א' מאלו אין עושין אותו בסמנים כדי שנחוש לשחיקה ויש לו צער מהם :

מו קסט וכן מי שנשתכר שרפואתו לסוך כפות ידיו ורגליו בשמן ומלח מותר לסוכם בשבת קל מטעם זה קלא ואין ללמוד מזה היתר לאותם שנהגים בקצת מדינות להשים תוך החוטם אפר מעשב כתוש להפיג השכרות כי אותו אפר

שלחן ערוך הרב עמוד מס 304 ב (או"ח ב) שניאור זלמן בן ברוך מלאדי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בסי רע"ח והוצאת חולה או קמנים שאינם יכולים לילך הוא מלאכה גמורה כמ"ש בסי' ש"ח :

ב ו אין הולכין בפ"ג אחר הרוב אצל אם היו מ' נכרים וישראל אחר עומדים בחצר ונפלה מפולת על א' מהם באותה חצר ואין ידוע אם ישראל הוא אם נכרי שמפקחין עליו את הגל שהרי הישראל והנכרי היו קבועים באותה חצר וכל הקבוע הוא כמחצה על מחצה ומפק נפשות להקל אלא : אפילו פירש א' מהם לחצר אחרת ושם נפלה עליו מפולת שהיה ראוי לילך אחר הרוב אעפ"כ מפקחין עליו שכיון שנשארו קביעות הראשון במקומו (ח בשעת פרישתו מהקביעות) הרי אנו חושבין אותו כקבוע עמהם להקל בספק נפשות אבל אם נעקרו כלם בוא"ז ובשעת עקירתם פירש א' מהם לחצר אחרת ונפלה עליו מפולת אין מפקחין עליו שכיון שניער כבר קביעות הראשון ממקומו (בשעת פרישתו של זה) א"א להקל בו משום קבוע והולכין בו אחר הרוב שהם נכרים אבל אם נעקרו כולם הרי עדיין הם קבועים ביחד וכשפירש א' מהם הרי פירש מהקבוע ומפקחין עליו י וכן היטק שנמצא בעיר שרובה נכרים יא מ"מ ס"ו יא ו"א שאין מחללין ערו את השבת כיון שבכל יום ויום פורשים כולם ממקום סכ' חסוב סכ' 1224567

קביעותם הולכין אחר הרוב (כמ"ש באה"ע סי' ד' ע"ש ש"ח):
ג יב מי שנפדה עליו מפולת ספק עודנו חי ספק כבר מה ספק הוא שם ספק אינו שם אפי' אצל שהוא שם ספק ישראל ספק נכרי מפקחין עליו אעפ"כ שיש בו כמה ספיקות יג שהרי אמרה תורה וחי בהם שלא יוכל לבא בשום ענין לידי מיתת ישראל ע"י שמירת המצות יד ואפי' מצאודו מרוצץ שאינו יכול לחיות אלא לפי שעה מפקחים בו ובדקים עד חוטמו אם יש בו חיות מפקחים ומוציאים אותו בשביב חיי שעה ואם לא הרגישו בחוטמו חיות או ודאי כבר מת אפי' אינו מרוצץ בין שפגעו בראשו תחלה ובין כז שפגעו ברגליו תחלה וראו שאין חיות בלבו אעפ"כ בודקין עד חוטמו כי עיקר היכר חיות הוא בחוטם שנאמר כל אשר נשמת רוח חיים באפיו :

יד סס כנתיבא יז מצא עליונים מהים לא יאמר כבר מתו התחתונים אלא מפקח עליהם שמא הם חיים מעשה היה ומצאו עליונים מהים והתחתונים חיים :

יח יט הבא במחתרת בענין שאין לו דם ומותר להרגו ונפלה עליו מפולת שם אין מפקחין עליו (שהרי אין יס מצווין להחיותו) :

כ כ נכרים שצרו על עיירות ישראל אם באו על עסקי ממון אין מחללין עליהם את השבת ואם באו על עסקי נפשות כל ואפי' באו סתם ויש לחוש שמא באו על עסקי נפשות כז ואפי' עדיין לא באו אלא כג ממשמשים לבא יוצאים עליהם בכלי זין ומחללין עליהם את השבת כד ובעיר הסמוכה לספר אפי' אינן רוצים לבא אלא על עסקי תבן וקש מחללין עליהם את השבת כס שמא ילכדו העיר ומשם תהא הארץ נוחה ליכבש לפנייהם :

ז י"א כז שבזמן הזה שאנו רדין בין האומות ששוללין והורגין אפילו אם לא באו אלא על עסקי ממון מחללין עליהם את השבת לפי שאם לא יניח ישראל לשלול ודכו ידרגנו כז וחוקה שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ויש לחוש שמא יעמוד א' נגרם ויהרג וה"ז עסק נפשות כח ומ"מ הכל לפי הענין אבל כס יחיד שבאו עליו ליקח ממונו יניח להם ליטול כל אשר לו ולא יחלל שבת אפי' באיסור ד"ס אלא ע"ד שנתבאר בסי' ש"א :

ח ל הרואה ספינה שיש בה ישראל המטרופת בים וכן נהר שומף וכן יחיד הנדרף מפני נכרי מצוה על כל אדם לחלל עליהם שבת כדי להצילם לא ואפי' הוא ספק אם יציל לג וס"מ אם יש סכנה אין לו לסכן עצמו כדי להציל את חבירו מאחר שהוא חוץ מן הסכנה ואף שרואה במיתת חבירו ואעפ"כ שהוא ספק וחבירו ודאי מ"מ הרי נאמר וחי בהם ולא שיבא לידי ספק מיתה על ידי שיקיים מה שנאמר לא תעמוד על דם רעך :

ט כל היוצאים להציל תזרים בכלי זינים למקומם אם מתפחדו מפני הנכרים לשבות במקום

שלחן ערוך הרב עמוד מס 306 ב (או"ח ב) שניאור זלמן בן ברוך מלאדי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ואפשר שיבזלה להמתין עד לערב א"כ שחכמה או רופא אומרים שצריכה שאז מחללין גם בשאר חולים כמ"ש בס"י שכה"ו וכ"ז כשהיא אומרת א"צ כט אבל בסתם שהיא אינה אומרת כלום וחברותיה אינן יודעות מחללין אבל אם לחברותיה אומרו שא"צ אין מחללין א"כ היא אומרת צריכה אני שאז אפי"מ אה רופאים אומרים שא"צ מחללין כי לבי יודע מרת נפשו וכמ"ש בס"י תרי"ח לענין שאר חולים ומסוף ז' ואילך אפי"מ אמרה צריכה אני אין מחללין עליה אלא ה"ה עד ל' יום כחולה שאב"ס שכל צרכיו נעשים ע"י גוי לא חוץ מלענין מדורת שאם היא צריכה לכך עושים לה ע"י ישראל מפני שהצינה סכנה היא לה כל ל' יום ואפי"מ בתקופת תמוז ואם מותר' אחר' להתחמם כנגד מדור' זו נתב' בס"י רע"ז :

כתב"ה
מ"ה זכ"ה
כדכ"ה
כסוד וכו'
כט טור
ל מ"ה
המורה
לא שמואל
ס

לכ תס"ד ן לז ימים אלו אין מונין אותם מעל"ע אלא אם ילדה בד' בשבת סמוך לערב מ"ה הרי כשמגיע תחלת ליל שבת הוא כבר יום ד' ללידתה אע"פ שלא כלו ג' מעל"ע אחר החמשה

לכ תס"ד
מ"ה
אחר החמשה

עד סמוך לערב בשבת וכן לענין שכעה ושלישים :
ז לנ היושבת על המשבר ומתה מביאין סכין בשבת אפי"מ דרך"ה וקורעין את בטנה ומוציאין הולד שמא ימצא חי לד ואע"פ שרוב הפעמים הוא מת קודם לאמו ס"מ בפ"ג אין הולכין אחר הרוב ולפעמים לה יוכל לחיות אחר מיתת אמו לו ואע"פ שעובר זה לא היה לו חזקת חיות מעולם מחללין עליו מספק כמו על מי שהיה לו חזקת חיות ומה שאין לו נוהגין כן עכשיו אפי"מ בחול מפני שאין אנו בקיאים במיתת האם בקרוב כ"כ שאפשר לולד לחיות כי שמא נתעלפה ואם יסרעו בטנה ימיתוה וצריכים להמתין ובתוך כך ודאי מת הולד :

לג שמואל
ז ערכין
לד מ"ה
לס כמ"ה
ט גמ' סס
זו א"ה
כמ"ה

ח הולד שנולד בשבת עושין לו כ"צ לה מרחיצין אותו ומלחין אותו שיתקשה הבשר לו ומומנין את השליא כדי שיחם הולד וחותרים את המכור שכל דברים אלו מ"י ש לו צער מהם אם לא יעשו אותם לו וכיון שאין בהם מלאכה של תורה התירו חכמים מ"ה בד"א בולד של קיימא דהיינו שנולד לט' או לז' בודאי (כגון שפירש ממנה בעלה אחר שבעל) אבל נולד לח' או ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו בין בדברים אלו בין אפי"מ בדברים שיש במניעתו סכנה לו מכ כגון לפקח עליו את הגל א"כ גמרו שערו וצפרניו שאז מנ בודאי נגמר לז' אלא שנשתהא לצאת ממעי אמו אחרי נמרו לפיכך אפי"מ הוא ודאי בן ח' מד כגון שפירש ממנה בעלה אחר שבעל הרי דינו כבן ז' ודאי לכל דבר ומלין אותו בשבת אבל אם היה שערו לקוי ואין צפרניו שלימין כברייתן אפי"מ הוא ספק בן ח' דינו כודאי בן ח' לכל דבר ואפי"מ לענין פ"ג שמחללין מספק אפי"מ על עובר שלא היה לו חזקת חיות מעולם לפי שחוששין שמא כלו לו חדשיו ונמרו כבר שערו וצפרניו מה אבל זה שאנו רואין בו שלא גמרו קרוב לודאי הוא שהוא בן ח' שלא היה נגמר עד חדש המ' ומיהר לצאת קודם זמנו ונפל הוא מו ואפי"מ לטלטלו אסור כמו שאסור לטלטל את האבן מו ולכן אין מלין אותו בשבת ואין אומרי' נמור ממ"ג אם בן ז' הוא הרי מילתו דוחה שבת ואם בן ח' הוא אין כאן חילול שבת במילה זו שהרי הוא כמתוך בשר בעלמא שכיון שקרוב לודאי שהוא בן ח' לא רצו חכמי' להתיר לטלטל בשביל מילתו במקום שקרוב לודאי שאין מילתו כלום מח וי"ה ע"ז ואומרים שכיון שאפשר שהוא בן ז' וכל בן ז' אינו נפל אע"פ שלא נגמרו שערו וצפרניו ולכן אין איסור כלל לטלטלו בשבת וכן מלין אותו בשבת ממ"ג מט אבל אין מחללין עליו שבת לד"ה בין בדבר שיש בו סכנה לו במגיעו בין בדברים שהתירו לעשות לולד ביום הולדו משום צערן אע"פ שאין בהם מלאכה של תור' ולפי סברא זו נ מלין עכשיו כל ולד אפי"מ נולד לח' כי אין אנו בקיאים בחדשי העיבור כי פעמים שהאשה מתעברת בסמוך לטבילתה ופעמים אינה מתעברת עד אח"כ ואפשר שהוא בן ז' ואע"פ שלא נגמרו שערו וצפרניו מלין אותו וכן מותר לטלטלו בשבת (ולענין הלכה בד"ס הלך אחר המיכר ילד')

לח רב
קכ"ט
לז כריית'
ס
מ תוס'
מ"ה
מא טו"ט
מכ סמ"ג
ומו"ט
ד"מ ס"ד
י"ד ס'
כס"ז
מכ יבמות
אחר החמשה
מד תו'
רמ"ט
מכ מ"ה
ל"ז
מ טו"ט
מכ ב"י
סימן
ש"ה
לדעה
כ"ה
וכמ"ה
מח תו'
אגודת
טור
רמ"ה
ז"ה ס'
דס"ו ס"ד
ס
מ
פשמשה
מ"ה
ג ט"ס

שלחן ערוך הרב עמוד מס 308 ב (או"ח ב) שניאור זלמן בן ברוך מלאדי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

דין במקום שמתר לחלל שבת

(סימן שכ"ח):

א כל חולי שיש בו סכנה, מחיב כל אדם לחלל שבת בשבילו בכל מלאכות, ובלבד שתהא הרפואה ידועה על פי ממחה, או שידוע לכל שהיא רפואה בדוקה. ומתיר לכבות הנר בשביל שיישן החולה שיש בו סכנה (רע"ח):

ב כשמחליין שבת על חולה שיש בו סכנה, אם אפשר לעשות בלא דחוי ובלא אחר על ידי שנוי או על ידי נכרי, עושין. אבל במקום דיש לחוש שיתעצל הנכרי או יתאחר פשיעשה על ידי שנוי, אסור לעשות על ידי נכרי, אלא על ידי אנשים גדולים מישראל. וכל הנריו לחלל, הרי זה משבת. ואסור לשאל כלל, אלא בינון שידוע שצריך לדבר זה על ידי רופא ממחה או מה שידוע לכל שצריך לו, חייב לחלל שבת. ואם רצו עשרה בני אדם לעשות דבר אחד להביאו שכל אחד לא ידע מחברו, יש להם שכר טוב:

ג כל מכה של חלל מהשנים ולפנים, ושנים עצמן בכלל, דהינו: שנתקלקל אחד מאברים פנימיים מחמת מכה או בועה וכיוצא בזה, אפלו אין כאן ממחה וגם החולה אינו אומר כלום, אף-על-פי כן מחליין שבת:

ד מכה שעל גב היד ועל גב הרגל, ומי שנשכו כלב שוטה, ואפלו אם הוא ספק אם יש בו סכנה, הרי הוא כמכה של חלל:

ה מכה שנעשית מחמת ברזל, ושחין הבא בפי הטבעת וכן כל מיני חלי שקבא לו קור נחם בפעם אחת שקורין "שוידרין" [צמרמורת], מחליין עליו שבת. אבל קדחת הרגיל, ר"ל, שידוע שאין בו סכנה כלל, אין בכלל זה ואסור לחלל עליו שבת על ידי ישראל. ומכל מקום כל צרכיו נעשה על ידי נכרי:

ו כל חלי ומכה שהרופאים אומרים שהוא סכנה, אף-על-פי שהוא מבחורין, מחליין. ואפלו רופא אחד אומר צריך ואחד מכחישו, הולכין להקל. ומכל שכן כשהחולה אומר שצריך, אף-על-פי שהרופא אומר אין צריך, שומעין לחולה אם לא שהרופא אומר שתרופה זו נזיק לו, אין מחליין. אבל בסתם שאין כאן ממחה והחולה אינו אומר כלום, בינון שאינה מכה של חלל, אין מחליין, עד שיאמר אחד מהם שצריך חלול, או שיאמר שהוא סכנת נפשות:

ז אבל מכה של חלל אין צריך אמד, ואפלו אין שם בקיאים והחולה אינו אומר כלום, עושין כל מה שרגילין לעשות לו בחל, ומשמע אפלו אין בו סכנה במניעת הדבר ההוא (כן צריך לומר במגן-אברהם סעיף קטן ד' ועיין סימן ט'). ודוקא בסתם. אבל כשיודעין ומכירין באותו חלי שממתין ואין צריך חלול, אפלו מכה של חלל אסור לחלל שבת (עיין ב"ח סימן ג'). אף-על-פי שאינו רופא ממחה אלא סתם ישראל שאומר שמכיר חלי זה וצריך לחלל עליו, שומעין לו, ודוקא שאין רופא ממחה מכחישו. ודוקא סתם ישראל. אבל נכרי שאינו ממחה, אין מחליין על דבריו, בינון שאינו מכה של חלל:

ח אם החולה אינו רוצה לקבל התרופה, כופין אותו:

ט חולה שיש בו סכנה שצריך לחממו ואפשר לחממו בבגדים, יש אומרים פיון שהוא מספן, אף-על-פי שאפשר לחממו בלאו הכי, מתר לעשות מדורה, ויש אוסרין. ומכל מקום נראה לי דאם הדבר בהול, יש לסמוך על המקלין:

י הנה צריך לבשר לאלתר, ויש פאן בשר טרפה או נבלה, נותנין לו נבלה ואין מאחרין עד שישחטו. ואם אין הדבר בהול כל כך, שוחטין לו ואין נותנין לו נבלה, פיון דבלאו הכי דחוי שבת אצל החולה אצל שאר מלאכות, ועוד דאכילת אסור נבלה וטרפה בכל כזית וכזית, חשוב אסור יותר מחלול שבת בפעם אחת. אבל כשצריך להחם יין ואין הדבר בהול, מתממין על ידי נכרי אף-על-פי שהתנסף היין, פיון שאסורו מדבריהם (עיין אליה-רבה שכתב בשם רדב"ז דאם אין החולה קץ, מוטב שיאמר לנכרי לנחור עיין שם. ואמנם צריך עיון דזה הוא דוקא לטעם רא"ש, אבל לטעם ר"ן ל"ש שכתב שאסור זה חמור משבת וצריך עיון):

יא נראה לי, דאם אין הדבר בהול, אין מבשלין ועושין שאר מלאכות רק מה שצריך עכשו בצמצום. אבל אם הדבר בהול, אין מדקדקין בכך, שלא יבוא לידי דחוי ועפוב (סימן שכ"ח סעיף ט"ז):

יב מי שרוצים לאנסו לעבר עברה גדולה, אין מחללין עליו שבת כדי להצילו. ודוקא שרוצים לאנסו לעבר פעם אחת אפלו עברה חמורה מאד. אבל אם רוצים לאנסו להוציאו מכלל ישראל ולהמיר אותו, מצוה על כל אדם לחלל עליו שבת אפלו במלאכה דאורייתא-להשתדל בהצלתו, ואפלו היא ספק שמא לא תועיל בהשתדלותו, כמו ספק פקוח נפש, דכמו שמחללין שבת על חולה, דאמרינן מוטב שיחלל שבת אחת כדי שישמר שבתות הרבה, הוא הדין ה"כא. ודוקא פשוטים לאנסו. אבל אם הוא פשע ורוצה להמיר, אין מחללין עליו באסור דאורייתא, דהיכא דפשע, אין אומרים לאדם: "חטא בשביל שיזכה חברך". ומכל מקום באסור דרבנן, כגון ללכת חוץ לתחום ולרכב על גבי סוס, אליה-רבה מתיר (סימן ש"ו). (ועיין בסימן רס"ו במגן-אברהם שם לענין רכיבה):

יג וכל זה בגדול. אבל אם שמע שרוצים לאנסו בנו הקטן, צריך עיון אם מתר לגדול לחלל עליו שבת כמו בפקוח נפש, או שמא פיון שעכשו כשהוא קטן אין מצוין עליו להפרישו אסור לחלל. ונראה לי, דבאסור דרבנן, מתר (א), ובדאורייתא, עין נשמת-אדם:

נשמת אדם

[א] ובא"ר כתב פשוט להחיר ומשמע אפילו באיסור דכהן שעלתה בו יכלת חבירו תותכו בשיניו והא התם דאורייתא והביא ראיה מעירובין ק"ג שאין על הכהן שום חיוב לעבוד ואפ"ה כדי לזכותו חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 39 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

יד ולהציל את הצבור, נמי מתר לחלל שבת (עיין מגן-אברהם סוף סימן ש"ו [סעיף קטן כ"ט], כי מהראיה דרבי אליעזר ששחרר עבדו אינו מוכח אלא באסור עשה, וצריך עיון). ודוקא להציל מגזרה שגזרו חס ושלום לבטל מצוה. אבל להצילם מספנת נפשות, אפלו בשביל יחיד וקטן, מצוה לחלל שבת. וכן בכל דבר שיש לחוש שיבוא מזה ספנה לאחד מישראל, מתר לעבר אסור דאורייתא לחלל שבת, ומפל שפן דמתר לכבות דלקה במקום שיש לחוש שיזיק לאחד מישראל, זקן או חולה או ילד וכיוצא בו (של"ד):

טו מי שנפלה עליו מפלת, ספק חי ספק מת, אם תמצא לומר חי שפא הוא נכרי, אף-על-פי שיש בו ספקות מחללין שבת ומפקחין הגל ובודקים עד חטמו. ואם לא הרגישו בחטמו חיות, אז ודאי מת. לא שנא אם פגע בראשו תחלה לא שנא פגע ברגלו תחלה, לעולם מפקחין עד חטמו. ואפלו מצא עליונים מתים, לא יאמר ככר מתו תחתונים, אלא מפקח שפא הם חיים עדין (שכ"ט):

טז יולדת היא כחולה שיש בה ספנה ומחללין עליה שבת לכל מה שצריכה, קוראין לה מילדת במקום למקום, ומדליקין לה נר אפלו היא סומא, ואף-על-פי שיכולין לעשות לה בלא נר, דשפא תרגיש שלא הדליקו ותחלש דעתה. ומפל מקום כינן שכאבי היולדת הם דברים טבעיים ואין אחת מאלף שמתה מחמת לדה, ולכן כל מה שיכול לעשות על ידי שנוי, עושין. ומשעה שמרגשת קצת, ואפלו בספק, מתר לקרות המילדות ואפלו מחוץ לתחום. אבל לחלל בשאר דברים, אסור, עד שתשב על המשבר או משעה שהדם שותת ויורד, או משעה שאין בה פת להלך עד שחברותיה צריכין לשאת אותה בזרוע. וכינן שנראה בה אחד מפל אלו, מחללין עליה שבת (ש"ל):

יז כל שלשה ימים ראשונים, אפלו אמרה אינה צריכה, מחללין עליה שבת, ולא חשבינן מעת לעת. אם חברותיה אומרין שצריכה, אפלו ליכא חכמה ורופא, עושין לה, שהדברים שעושין לחיה בחל ידועים הם. אפלו אוכלת מאכל בריאים, אמרינן

נשמת אדם

שבת לפי שחייבין עליה כרת לאחר זמן, וכ"ה בתוספתא ס"פ ט"ז דשבת עכ"ל, ואיתא התם אמרו לו מה התם ודאי לא ספק כו', וכ"ה בגמ' דיומא שם במימרא דרבא על כל פנים הוכח דבוראי הצלה מחללין שהרי מה דאי בתוספתא לפי שחייבין עליה כרת ע"כ לא קאי לא על האב ולא על ב"ד שהם אינן חייבין כרת אלא הערל שלא ימול כשיגדל ונשמע מזה שמחלל עליו שבת עכשיו כדי שלא יבוא לידי כרת, וה"נ מחללין אם יצילנו בודאי כדי שלא יבוא לידי איסור כרת:

מותר חבירו לחלל שבת, וא"כ ה"ה בקטן ע"ש, וראיה זו אינו אלא לאיסור דרבנן שהרי התם דוקא בשינוי מותר אבל בכלי אסור כיון שהוא דאורייתא ע"ש להריא בגמ', וצ"ע בגיטין מ"א ובשבת ד' דמייתי תוס' ראה מהכא לאיסור דאורייתא, וצ"ל דלא מייתי אלא לענין היכא דלא פשע אמרינן חטא בשביל שיזכה ודוקא בדרבנן, והנה נ"ל דאם הוא ודאי שע"י שיחלל שבת יצילנו שלא יטמע בין העכו"ם מותר לחלל אף על קטן, וראיה מיומא פ"ה ע"ב דיליף ר"א דפי' דוחה שבת ק"ו לכל גופו פרש"י ומה מילה שהוא תיקון א' מאבריו של אדם דוחה

חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 40 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שאינה מרגשת לשעמה, ואם תאכל צונן תסתכן. אבל אם חכמה רופא אומרים אין צריכה, שומעין להן, שהרבה יולדות שאין עושין להן חמין בכל יום, וכן נוהגין עכשו כשאוכלין חמין של אתמול (מגן-אברהם). משלשה ועד שבעה, אם אמרה אינה צריכה ואפלו שחברותיה אומרים צריכה, אין מחללין. אבל אם רופא אומר שצריכה, מחללין (במגן-אברהם סימן ש"ל סעיף קטן ט' יש טעות סופר ונרשם שלא במקומו, אלא דקאי על "משלשה ועד שבעה", וצריך לומר כמו שכתבתי). ומשבעה ואילף, הרי היא כחולה שאין בו סכנה, ומתיר לעשות צרכיה על ידי נכרי עד שלשים יום (שם):

יח עושין מדורה ליולדת כל שלשים יום ואפלו בתקופת תמוז אם יש לה צער צנה, שידוע שמסכנת בצנה (שם):

יט לפדות חברו משביה, אם יש לחוש אפלו בספק שמא יתבטל, נראה לי דאין ספק דמוטב למנות המעות בידו ממש. ואם התירו אסור מקצה משום הפסד הבא פתאם, כדלעיל במלאכת מכבה כלל מ"ו ובהוצאה כלל נ"ב, כל שכן אבדת גוף חברו. ואמנם אם הדבר ברור שלא יתבטל עד למחר, אסור למנות המעות וכיוצא בו (ועיין בבית-יוסף ובדרכי-משה סוף סימן תקמ"ד שכתבו דבחול המועד מותר למנות משמע דבשבת אסור, ונראה לי דמיירי שאין חשש כלל שיתבטל, ועיין בפסחים פרק האשה, וכן מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורין דנכרים דאיכא למיחש משום "פיהם דיבר שוא" וכו' וביותר דעת הירושלמי שהביאו שם תוספות):

כלל סט

דין חולה שאין בו סכנה, ורפואה בשבת

(סימן שכ"ח):

א חכמים גזרו מלעשות רפואה בשבת, אפלו דבר שאין בו משום מלאכה, או שמוכנת מערב שבת, דאם נתיר לו לעשות רפואה המוכנת מערב שבת יטעו לומר שמתיר לשחק הסממנים בשבת, וחייב משום טוחן. ואם ימרח רטיה, חייב משום ממחק. ואמנם לא השוו גזרותיהם בזה, אלא שחלקו לפי הענין. יש שאסרו לגמרי, ויש שהתירו על ידי נכרי דוקא, ויש שהתירו אפלו על ידי ישראל, הכל לפי הענין:

ב מי שיש לו מחוש בעלמא רק שיש לו איזה כאב והוא מתחזק והולך ככריא, אף-על-פי שיש לו קצת צער, אסור לעשות שום רפואה אפלו על ידי נכרי (א):

נשמת אדם

א צריך אני להאריך קצת בזה בסימן שכ"ח סעיף א' מוסכם מכל הפוסקים דמי שיש לו מחוש בעלמא והוא מתחזק והולך ככריא אסור לעשות לו שום רפואה ואפילו ע"י איי גזרה משום שחיקת סמנים ושם

ימרח רטיה וחייב משום ממחק, ומבואר במ"מ בשם רמב"ן והביאו הב"י ריש סי' שכ"ח וכ"כ הר"ן בפרק ח' שרצים דאין מתירין לו כלום וכ"כ בא"ח סימן ש"ג בהדיא בשם רשב"א ח"ל, וחושש בעלמא שאינו נופל

חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 41 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

נשמת אדם

מכחל עינא בסוף אוכלא שהוא נופל למשכב או מצטער החולה ממנו, אבל חושש והוא מתעסק כבריא אין מתירין לו אפילו שבות של דבריהם ואפילו ע"י א"י וזהו חזרת רטיה במדינה שאסור כו' עכ"ל, וזהו י"א שלישית שבסעיף י"ז וכתב הש"ע שנראין דבריו וכ"כ המ"א שהוא דעת גדולי הפוסקים:

ואמנם הטור הוא מקיל יותר והוא דעת י"א ראשון ^{שבת} שבש"ע דמותר כל שבות דבריהם ע"י ישראל וכ"כ הבי"י שכ"כ הרשב"א בתשובה, וכתב הבי"י שהוא כדעת המ"מ שמחלק דדוקא בחולי הכולל כל הגוף מותר ע"י ישראל שבות אבל באבר א' כיון שאין בו סכנה לא הותר לישראל אפילו שבות וזהו שלא התירו לכחול אלא מן הא"י, ועיין פי' דברי המ"מ בט"ז ס"ק ז' ובמ"א ס"ק י"ב. והנה בודאי א"ל דכוונת המ"מ דעובדא דאמימר לא היה כולל כל הגוף רק מיחוש בעלמא דא"כ אפילו ע"י א"י אסור ודלא כלח"מ שם שכתב בח"י א' דס"ל דלגבי מיחוש נמי מותר שבות ע"י א"י, דכבר כתבתי שכל הפוסקים כתבו דאפילו שבות ע"י א"י אסור אלא ודאי נראה דס"ל למ"מ לחלק דאם הוא חולי אע"פ שאין בו סכנה כלל כיון שהוא חולי שכולל כל הגוף מחמת חולי התירו שבות על ידי ישראל, אבל אם אינו חולי אלא שגדול עליו הכאב באבר אחד ועי"ז מרגיש הכאב בכל איבריו ונחלש גופו וכיון שאין כאן חולי כלל מותר ע"י נכרי אפי' מלאכה גמורה, אבל ע"י ישראל אסור אפילו שבות והיינו ההיא דאמימר, וזה שכתב המ"מ בהלכה י' דברי רמב"ן דלעיל דמצטער וחולה ממנו דומה לחולי וסיים ודברים ברורים הם ויתבאר בדברי הרמב"ם בפכ"א, ומזה הקשה הלח"מ דאין כתב דהרמב"ם סובר כרמב"ן והרי הוא כתב דהרמב"ם מחלק בין חולי למצטער כל גופו מחמת אבר א', ונ"ל דמ"ש ויתבאר בדברי רמב"ם לא קאי רק על מ"ש שם בשם רמב"ן דעל מיחושין אין מתירין לו אפילו שבות ע"י א"י בזה מסכים הרמב"ם אבל בזה חולק הרמב"ם וס"ל דדוקא בחולי התירו אבל לא במצטער כל גופו, וכן מוכח מדברי המ"מ שהרי בפכ"א אין שום רמז מזה ולא נזכר שם רק שאסור שום רפואה למיחושין, ונ"ל שזהו ג"כ דעת ר"מ שכתב בהגמ"ר פ' ח' שרצים ח"ל, ר' מאיר היה אוסר ליתן אפר מקלה על המכה כו' אבל אם יש בו סכנה מותר דאין לך כו' ודוקא סכנת נפשות של מיתה ולא של צער דעלמא עכ"ל, מדלא חילק אלא דבסכנת נפשות מותר מוכח דאל"ה אע"פ שמצטער הרבה אסור ע"י ישראל, ובאמת כל המעיין בדברי הרמב"ם יראה שא"א לכוין בדבריו כלל דברי המ"מ, ועיין בכ"מ שם ובבי"י כאן, ומלבד מה שהקשה צ"ע דא"כ דנאמר דמעלין אזנים הוא שע"י נעשה חולי ולא כאב בלבד, א"כ למה התיר דוקא ביד ולא בסם ע"ש במ"מ, אלא ודאי נכון בדברי רמב"ם כמו שפי' הבי"י שם דבריו ובאמת ס"ל לרמב"ם דדוקא שבות ע"י א"י מותר

למשכב אסור לעשותו ע"י א"י ואפילו באיסורין דרבנן וכ"כ המ"א בס"ק י"ב גם מוסכם מכל הפוסקים דחולי הכולל כל הגוף או אפילו אינו חולי אלא שיש לו כאב גדול באחד מאבריו ועי"ז מצטער מאד בכל גופו אע"פ שלא נפל למשכב מותר לעשות לו כל הרפואות ע"י א"י אפי' במלאכה דאורייתא, וכמ"ש הרמ"א בסעיף ג' דהחושש בשיניו ומצטער עליו ומחמת זה חלה כל גופו ר"ל שכל גופו כואב לו מחמת יסורין מותר להוציאו ע"י א"י, אע"ג דהוי מלאכה דאורייתא חובל לרפואה וכדאמרינן כל צרכי חולה שאין בו סכנה אומר לא"י ועושה דבמקום צער גדול לא גזרו חכמים על גזרה זו דשחיקת סמינים, אבל ישראל אסור לעשות שום מלאכה דאורייתא לכ"ע אא"כ יש בו סכנת נפשות, ואפילו משום סכנת אבר א' לחלל באיסור דאורייתא אסור (עיין בהגמ"ר פרק י"ז דשבת דף פ"ד ע"ב כמה שתמה הראב"י על ר"ת בדאבן אבר א'), ואם יש סכנת אבר אע"פ שהוא בריא לכ"ע מותר ע"י א"י אפילו במלאכה דאורייתא ואיסור דרבנן אפילו ע"י ישראל, כדמוכח מההיא דעין שמרדה הביאו הט"ז ס"ק י"א. ואף שהבי"י פי' בדברי רמב"ם לאיסור כ"כ בש"ע והוא הי"א האחרון בסעיף י"ז, מ"מ הרי בעצמו כתב דנראין דברי סברא שלישית. ואמנם אם אין כאן סכנת אבר רק שמצטער כל גופו ע"י הכאב, אם מותר לעשות לו רפואה ע"י ישראל דעת הר"ן דאסור, דדוקא ע"י א"י מותר אבל ע"י ישראל אפילו באיסור דרבנן אסור, והביאו ראייה מביצה כ"ב דאמרינן דאמימר כחל עינא מא"י בשבתא, א"ל ר"א מאי דעתך דכל צרכי חולה עושיין ע"י א"י מר עמיך ופתח, א"ל מסייע אין בו ממש, וע"כ מיירי שהיה מצטער הרבה כל גופו דאל"כ אפילו ע"י א"י אסור, ואפ"ה טעמא דמסייע אין בו ממש הא לאו הכי אסור, וזהו דעת י"א ב' בש"ע שם דאם אין בו סכנת אבר אסור. אבל רמב"ן ורשב"א כתבו ח"ל בח"י שבת קכ"ט וכתב רמב"ן חיה כל ל' יום מתירין אמירה לא"י במלאכה דאורייתא ואין מתירין אפילו שבות דרבנן ע"י ישראל כדמוכח מאמימר דכחל עינא ואמר ליה מר הא מסייע, והא הכוחל אינו אלא משום שבות ואפ"ה אם היה מסייע ממש אסור. ועוד ראייה מהא דאין טורפין יין ושמן לחולה, וקשה לי מ"ש מגונח יונק חלב דהוי מפרק כלאחר יד, וכן אמרו מחזירין את השבר בשבת, וי"ל כלאחר יד אע"פ שהוא שבות לא נראה כשעושה מלאכה משא"כ בכוחל ומסייע לו שהיא מלאכה הנעשית כן בחול וכן נמי טריפת יין ושמן לחולה עובדא דחול הוא וכן זו מי שנטרפה ידו לא יטרפה בצונן וכל זה בחולה שאין בו סכנה כלל כגון כוחל עין דאמימר בסוף אוכלא, אבל בחולי שיש בו סכנת אבר עושיין כדרכן מלאכות של דבריהם, וזהו עין שמרדה בע"ז למאי דקס"ד שם כו'. והוי יודע שלא התירו דברים הללו כלל אלא בדבר שיש בו חולי לכל הגוף של אדם כגון חיה ל' יום, א"נ בסכנת אבר וכן

חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 42 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ג לפיכך, מי שחושש בשניו, ומכל מקום הולך ככריא, שדרך רפואתו לקח חמץ בפיו, פינן דמוכח מלתא שעושה לרפואה שאין דרך לשנות חמץ, לכן אסור לקח

נשמת אדם

דשבות בסי' ש"ז דמתירין במקצת חולי היינו להביאו דרך כרמלית ושאר צרכיו שאסורים משום שבות, אבל רפואה שגורו משום שחיקת סממנים מה יועיל שבות דשבות, והא דהתירו במקום צער דוקא בדבר שאינו שייך בו רפואה, ולכן אם נאמר להחזיק בדעת המ"מ נחזיק כשיטת הטור דס"ל דלכל חולי מותר אף ע"י ישראל וכל מצטער כל גופו אפילו מחמת אבר א' מותר, ואף שנעלם ממנו מנין יליף לה הטור, מ"מ כיון דמלתא דרבנן הוא אזלינן לקולא כמ"ש בר"מ. ולפ"ז ברטיה הנכון דכרי הט"ז דדוקא במצטער הרבה מותר להחזיר הרטיה, והב"י לא נחית הכא להכי אם גם ישראל מותר להחזיר, דזה כבר כתב בסעיף י"ז, ולפי הכרעתו שם כדעת השלישית נראה דאסור אפילו במצטער הרבה ולכן כתב רמ"א דמותר לומר לא"י לעשות רטיה. וכן מ"ש דאסור ליתן אפר מקלה, לדעת רמב"ן שהיא הכרעת הש"ע אסור ע"י ישראל אפילו במצטער הרבה, ואפשר דיש לסמוך במצטער הרבה על דעת הטור דמקיל אם א"א ע"י נכרי. ומש"כ הש"ע בסעיף ל"ז דמותר לשנות כל הרפואות וכמו שהקשה הב"ח וט"ז שם ודעתם לאיסור (ודברי הט"ז שם תמוהים מאד ואין לה הבגה) מ"מ קשה כיון שכתב הש"ע דהעיקר כדעת שלישיית ואם כן למה יהיה מותר לשנות משקה, וצ"ל כמש"כ הב"י שם דכיון שלא התירו לעשות מעשה הרפואה ע"י ישראל ואפילו ע"י החולה עצמו, לא חיישינן שמא ישחוק סממנים אבל רטיה דגזרינן שמא ימרח וזהו שייך אפילו כשכבר נתמרח כמו שכתבו התוס' הביאו מ"א ס"ק כ"ו, דלשחיקת סממנים לא חיישינן כיון שכבר נעשה מאתמול. ואעפ"כ חיישינן למירוח רטיה, וכ"כ הב"י שהקשה על מה שכתב בסעיף כ"ז מכה שנתרפאה נותנין עליה רטיה וכתב דמ"מ איכא למגזר שמא ימרח ע"ש, ולכן נ"ל דלשתות סמים לרפואה מותר כמש"כ רמ"א, וכ"כ ברדב"ז ח"ג סימן תר"מ ותמה על השואל שרצה לאסור, ואף שדבריו שם תמוהים שכתב כיון דמותר ע"י נכרי כ"ש ע"י ישראל והביא כן בשם רשב"א ור"ן, ובהדיא כתב הר"ן פרק ח' שרצים דהא דקיל טפי היינו ע"י שינוי קיל מע"י נכרי כמש"כ הד"מ בשמו מפ' חבית, מ"מ בלא"ה א"ש כמש"כ הב"י וגם הנחת רטיה במצטער הרבה ואין שם נכרי ריש לחוש שיתקלקל המכה אפשר שיש לסמוך על הטור דמתיר ובלבד שיהיה נזהר שלא ימרח, ועיין לקמן בהלכות יו"ט כלל צ"ד מה שכתבתי שם ומ"מ נ"ל דהעיקר כהכרעת הש"ע דדוקא ע"י שינוי, והראיה שרמ"א לא הגיה כלום, אף שכתב בד"מ דנקטינן להקל, הרי חזר בו בש"ע ולא הגיה וכן משמע ממה שכתב גבי רטיה:

לחולי שאין בו סכנ', אבל ע"י ישראל אסור וכדעת הר"ן דחמירא שבות ע"י ישראל ממלאכה גמורה ע"י נכרי, אלא המ"א בס"ק י"ב מפ' לדברי המ"מ שכוונתו לחלק דבמיחוש גמור אסור הכל. והיה דאמימר היה חולי קצת לכן מותר דוקא ע"י נכרי כדן שבות דשבות דמותר במקום צער בסי' ש"ז, ואם חלה כל גופו מותר אף ע"י ישראל ובשיטה זו נראה שמחזיק בכל הסימן וכן מוכח בדבריו גבי רטיה בס"ק כ"ח כ"ט ל' וכ"כ בס"י תצ"ו, ודבריו צ"ע שמחלק עלינו השו"ן שהרי בודאי משמע מדברי המ"מ ריש הלכה י' דעובדא דאמימר היה מצטער כל גופו וא"כ איך נאמר שהוא מפ' שהיה מקצת חולי, ועוד דמאן מפיס בין מיחוש למקצת חולי וכ"כ הא"ח בשם רשב"א ג' חילוקים, סכנת נפשות, ומצטער כל גופו, ומיחוש. ואף שבר"מ כתב ומחזיק לדברי המ"מ, היינו דוקא לענין זה שכתב הב"י דרמב"ם ס"ל דכל חולי שאין בו סכנה אסור שבות ע"י ישראל וע"ז כתב בד"מ כיון דרוב פוסקים מתירין למה נדחה דברי המ"מ לדחוק ברמב"ם שגם הוא פוסק לקולא, ואף שאז יחלוק הרמב"ם בחלק א' דיסבור דדוקא חולי ממש אבל מצטער כל גופו אסור, מ"מ בזה כבר כתב רמ"א דברי מ"מ דמצטער כל גופו דינו כחולי ממש אבל שנחזיק לגמרי שיטת המ"מ נגד כל הפוסקי' לא ידעתי מי הכריע כן ואדרכה הב"י כתב בש"ע שדברי רמב"ם נראים עיקר וכ"כ המ"א שם שהוא דעת גדולי פוסקים, ואף אם נאמר שכוונתו דוקא לענין זה דבסכנת אבר מותר ואפי' בדבר שנסמוך למלאכה ולאפוקי מדעת י"א רביעי חלא כב"ח ומ"מ איך נעזוב דברי רמב"ן ורשב"א והטור דדעתו נמי להקל ואינו מחלק כלל בין מצטער או חולה, ואפשר י"ל בזה קושית הט"ז דיל"ד מאי קאמר ליה רב אשי מאי דעתך חולי שאין בו סכנה אומר לא"י כו' דמשמע דלרב אשי אפי' ע"י נכרי אסור, והכי הל"ל האמר עולא כו' צרכי חולה כו' ע"י נכרי ומר כו' אלא דר"א כיון דחזי דכוחל ע"י נכרי ולא ע"י ישראל ובאמת ס"ל ר"א אפי' ע"י ישראל מותר כיון שהוא מצטער דינו כחולה, וא"ל מאי דעתך דדוקא ע"י נכרי דס"ל דהא דאמרין ע"י נכרי היינו דוקא ע"י נכרי אבל ע"י ישראל אסור, א"כ מר נמי עמין ופתח אבל רב אשי ס"ל דבאמת אפי' ע"י ישראל מותר דכי היכי דמותר מלאכה גמורה ע"י נכרי ה"נ שבות ע"י ישראל, אבל לעשות חילוקים במקצת חולי לחולי גמור אין לנו, ואף אם יהיה כן דעת המ"מ מ"מ כבר כתב רמ"א כדעת רמב"ן דמצטער כל גופו דומה לחולה, ואיך יהיה ניכר אם הוא מקצת חולי או חולי ממש שהרי אפילו הולך ה"ז כנופל למשכב כמו שכתב רמ"א. ומ"ש המ"א דבמקצת חולי מותר ע"י נכרי והוי שבות דשבות לא הבנתי כלל דמאי ענין זה לשבות

חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 43 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

חמץ בפיו ולפלט, והוא הדין יין שרף לא ישהנו בפיו ויפלט. ואפלו לשהות ואחר כך יבלע, אסור. ובמקום צער גדול, אפשר לסמך ביין שרף דמתר להשהותו ולבלע אחר כך או אפלו להפליט, בינן דיין שרף הוא משקה גמור לכל, לא מחזי כל כך לרפואה (כן כתב אליה רבה בשם הגהות מימוני פרק כ"א ושלטי-גבורים סוף שמונה שרצים). וכל שכן דאסור לתן על השן "נעגליך" [צפורין] או "שפירטוס" [פהל] וסבין חמין, דכל זה מוכח שהוא לרפואה, אם לא דכאיב ליה טובא שמצטער כל גופו, כדלקמן סימן י"א (שכ"ח):

ד וכן החושש בגרון שאין לו אלא מחוש בעלמא, שיודעין שבנדאי אין בו סכנה כלל, ודרך לערערו במיני משקין, אסור להפליט. ואם הוא משקה שדרך לשתותו, דינו כמו חלי שן בסימן ג' (שם). ומי שיש לו חטטין בראשו, אסור לסוף בשמן, וכן משום צער אחר, בינן שבמדינתנו אין סכין בשמן, מוכח שהוא לרפואה (שכ"ז):

ה ומכל מקום, דברים שלא נעשו לעולם על ידי סממנים, מתר. כגון, החושש במעיו מתר לתן עליהם כוס שערור ממנו חמין, אף-על-פי שעדין יש בו הבל, וכן מתר להחם בגדים וכלים לתת על בטנו. ואם מחמם כלי בדיל ועופרת, מתר להניחו אפלו סמוך למדורה במקום שיש לחוש שמא יהיה נתף, דאף אם נתף, הוי דבר שאינו מתפון ומקלקל (שכ"ח). ויזהר שלא יתן על בטנו כלי עם מים חמים רותחים, ודבר זה אף בחל אסור מפני הסכנה (שכ"ו). וכן מי שנשתכר, מתר לסוף כפות ידיו ורגליו בשמן ומלח, בינן דדבר זה אינו רפואה כלל. ומתר לכפות כוס מים על הטבור ולהעלותו שעושין לחלי שקורין "הייב-מוטר". ומתר להקיף בטבעת או בכלי כדי שלא תתפשט הנפוח, וכן מתר לדחק חבורה בסכין שלא תתפשט. וכן מתר להגביה ערלת הפה שקורין "צינגעל" שנפל לגרון, ו"רוקח" אוסר בזה. ומתר לטל הקוץ במחט, ובלבד שיזהר שלא יוציא דם, שאז עושה חבורה (שכ"ח):

ו מי שנגפה ידו או רגלו, אסור לצמתה בחמץ ויין שרף. ואם הוא מענג, אף ביין אסור. אבל בסתם אדם, מתר ביין. ואם נעשה על ידי ברזל או על גב יד ורגל, מתר הכל כדלעיל כלל הקדם (שם):

ז מי שנשמטה פרק ידו ופרק רגלו ממקומו, אף-על-פי שיש לו קצת צער, לא ישפשפנו הרבה בצונן, אבל מתר לחברו למשף אותו כדרך שעושין בחל (אליה רבה בשם רוקח). אבל עצם שנשבר, מחזירין השבר לכלי עלמא כדלקמן:

ח בזמן הזה שאין דרך לרחץ העין ביין, אסור לרחץ בשבת ביין ורק תפל. ואפלו אם שרה חתיכת בגד מערב שבת, אסור לתנו על גבי העין בשבת. ואם משים מים בתוף פיו ורוחץ בכל צדדין, אף שמערב בו רק תפל, מתר לרחץ בו עיניו. וכן אם לא יכול לפתח עיניו, יכול ללחלחן ברק תפל, דאינו רפואה אלא לפתח עיניו (אליה-

חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 44 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

רבה). ובכל ענין מתר להניח רטיה וכיוצא בו על העין או על מפה מערב שבת אף-
על-פי שיהא מנחת כל השבת (שם):

ט רטיה שנפלה על גבי קרקע או שהסירה במזיד, לא יחזירנה. נפלה על גבי כלי או שהחלקה ממקומה, יחזירנה, דכיון דמלתא דלא שכיחא הוא, לא גזור. ומגלה מקצת רטיה ומקנח פי המפה וחוזר ומגלה קצת השני ומקנחה, ובלבד שלא יקנח הרטיה שהוא ממרח. ומפה שנתרפאה נותנין עליה רטיה, שאינה רפואה, אלא שמשמרה שלא תשרט בכגדיו. וכן מתר להניח חתיכת בגד יבש חדש שאינו מרפא, או אפלו ישנים שכבר היה על המפה. אבל בגד ישן שלא היה על מפה מעולם, אסור, שהוא מרפא. וכן מתר להניח עלים על העין או מפה לקרר. אבל עלים שמרפאים, אסור. ומעבירין גלדי מפה וסכין אותם בשמן, אבל לא בחלב, מפני שגמח (שם):

י אשה שמצטערת מרב חלב שבדדיה, מתר לקלח החלב מדדיה לארץ, דכיון דהולך לאבוד, אינו דומה לדש. אבל לקבל החלב בכלי לתן לתינוק, או לקלח על אדם שאינו חולה אלא שנשף בו ריח רעה ואין לו צער כל כך, אסור. אבל מתר לקלח בפי התינוק כדי שיאחו התינוק החדד ויניק (כן כתב בש"ל). וכל זה הוא בכריא שיש לו מחוש:

יא חולה שחלה כל גופו או שיש לו כאב גדול ומצטער על ידי זה כל גופו, אף-על-פי שהולך, כנפל למשכב דמי ומתר לעשות כל רפואות על ידי נכרי, ואפלו דברים שיש בהם מלאכה דאורייתא. ולכן אם כואב לו השנים, מתר להוציאן על ידי נכרי. אבל על ידי ישראל, אסור, דהוי מלאכה דאורייתא, דהחובל לרפואה, חייב. ומתר שיעשה לנכרי שיעשה לו רטיה, וכל שכן דמתר להניח עליו לכתחלה (מה שהאריך הט"ז בענין הוצאת השן כבר תירץ הש"ך ביורה דעה בנקודת הכסף סימן קצ"ח, דבאיסורי שבת קיימא לן מסייע אין בו ממש). ומתר לעשות על ידי נכרי כל מלאכות דאורייתא, ופשיטא שמתר לו לשנות כל מיני רפואות ובלבד שיעשה הנכרי. ו"פראשקעס" (שקורין "פולווער") [אבקה] כגון "ראבארברע" וכיוצא בו שמערכין במים, נראה לי דאסור על ידי ישראל לעשותו בלילתו עבה, דהא יש אומרים דבדבר שאינו בר גבול, משנתן מים, חייב, כמו שבארנו במלאכת לש, ולכן יעשנה נכרי: **יב** ולעשות ישראל דבר שאינו אלא מדרבנן, יש מתירין. אבל דעת רב הפוסקים דאסור, אלא יעשנו על ידי שנוי וכן נראה לי. ואם אי אפשר על ידי שנוי ולא על ידי נכרי, מתר לעשות כדרך, כן נראה לי:

יג ואם יש בו סכנת אבר, לכלי עלמא מתר אפלו על ידי ישראל כדרך בדבר שאין בו אלא מלאכה דרבנן, ואפלו אינו חולי כלל. אבל מלאכה דאורייתא, אפלו יש בו

חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 45 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ספנת אבר, אסור, חוץ מספנת עין שמחללין עליו שבת, דספנת עין היא ספנת נפשות, וכל דבר שמתר לעשות על ידי ישראל בחלי שאין בו ספנה, נראה לי דאפלו יכול לעשות על ידי נכרי, מתר (ועיין בכלל הקודם לזה על איזה מכה מחללין שבת):
יד עין ששותת ממנה דמעות או דם מתחלת החלי יש בו ספנה. בכל דבר שמסתפק בחלי שמא יש בו ספנה, מחללין שבת, דהוי ספנת נפשות (איסור-והיתר):
טו כל דבר שמתר לישראל, מתר אף לישראל אחר לעשות לחולה. וכל דבר שאסור, אסור אפלו על ידי החולה:

טז חולה שאין בו ספנה מתר לומר לנכרי לבשל לו אפלו דברים שאסורים משום בשולי נכרים. ומכל מקום מה שנשאר למוצאי שבת, אסור אפלו לחולה עצמו (ב). ובשבת, אסור לבריא. והכלים צריכים הכשר ואפלו פלי חרס, כינון דעקר אסורו אינו אלא מדרבנן, דיו אם מגעילו שלש פעמים. ובדיעבד אם בשל בו ויש רב בתבשיל, מתר. והמקל שלא להגעיל כלל, לא הפסיד. ונראה לי דהישראל לא יתן המאכל בקדרה, דאחד נותן את המים ואחד שופת את הקדרה, הראשון פטור, אבל אסור (ועיין ביצה דף ל"ד). ודוקא בשולי נכרים התירו, ודוקא בשבת דהוי הבר. אבל אסור להאכילו שום דבר אסור ואפלו אסור דרבנן או מקצה בין בחל בין בשבת, ועיין בנשמת-אדם. ולעשות "זויף" מיין, עיין בחבורי חכמת אדם כלל ע"ו סימן י"א דיש למצא הטרם אם צריך החולה לקח הרבה. ומתר לומר לנכרי לעשות תבשיל לקטן שאין לו מה לאכל, דסתם צרכי קטן כחולה שאין בו ספנה דמי, ומתר להאכילו מקצה בידיים אם אי אפשר בענין אחר (שם). ועיין בהלכות ברכות כלל ס"ו בדין חנוף קטן:

יז אסור לשום פתילה (שקורין "צעפיל") בפני הטבעת כדרך שנוהגין למי שהוא עצור, אלא בשנוי, שיאחזנה בשתי אצבעות. וכל שכן דאסור לעשות פתילה מחלב או "זויף" [סבון] או מניר ומכל דבר, אלא אם כן יש בו ספנה, כמבאר בדין מפה בפטיש סימן י"א. וכן אסור לעשות "קריסטיר" [חזקן] ואפלו הוכנה מאתמול. ולא יערב מים ושמן כדרך שעושין, אלא הנכרי ישפך הכל לתוך הפלי. וטוב לעשות הכל על ידי הנכרי או שיעשה הישראל בשנוי (סוף סימן שכ"ח במגן-אברהם):

יח אדם בריא מתר לשתות משקין, אף-על-פי שאין דרך בריאים לשתותן. ודוקא כששותן לצמא אבל אם פונתו לרפואה, אסור. אבל דברים שדרך בריאים לאכל ולשתות, אף-על-פי שמתכונן לרפואה, מתר:

נשמת אדם

[ב] ואפשר דאם אין לחולה מה לאכול למ"ש דיש ולכאורה י"ל ראה לזה מ"ד סימן ר"ח בש"ך שם ס"ק לסמוך על הרא"ה ולהתיר וכדפסק רמ"א ג' ובט"ז ס"ק ד' מ"ש בשם הרא"ש והרי בשר נחירה כ"ד סוף ס"י קי"ג ועיין בש"ך כ"ד סוף סימן קכ"ג, במדבר היה אסור והתירו להם ואפ"ה אלו היה דרבנן חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 46 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

יט מי שיש לו מרסא שיש בו לחה ודם או מפה אפלו הוא בריא, מתר לפתח אותו כדי שיצא הלחה והדם, אם יש לו צער מזה. ודוקא כשאינו חושש אם יפתח תכף. אבל אם פונתו שיהיה פתוח, חיב, פדלעיל במלאכת בונה. אבל אסור לחוף שחין, שעל ידי החכוף מוציא דם שנבלע בפשוט^(ג), דאינו דומה ללחה ודם שהוא פנוס

נשמת אדם

היה מותר דהוי ספק דרבנן וה"נ בישול נכרי, (ועיין בא"ח בסוף סימן שכ"ח מ"ש הבי"י בשם הר"ן על זה ויש לחלק):

ג כתב המ"א בס"ק ל"ג דאסור לחוף השחין שמוציא דם וא"ד לליחה דמיפקד פקיד, ודבריו צ"ע, בסה"ת מתיר במורסא אפילו יש בו דם וכ"כ הסמ"ג, וראיה מכתובות ז' דמיתתי ממפיס מורסא להתיר להוציא דם, וכ"כ רש"י שם ד"ה פטור דהאי נמי להוציא דם הוא, ודוקא דם אברים אמרינן דהוא מחובר אבל דם שבמורסא מיפקד פקיד, והמ"א גופא הביא דברי סה"ת באותו ס"ק, וצ"ל דבדואי מורסא שיש בו דם מותר. אבל כונת המ"א דלפעמים יש שחין שאין בו דם כלל ועל ידי החכוף מוציא דם שנבלע באבריו ובוה לכ"ע אסור, ואין מקום להשגת א"ר:

תשובה לעמיתי הרב רבי חיים בר טוביא הנקבר באה"ק בדין אכילת איסורים ורפואה בשבת לחולה שאין בו סכנה:

מה ששאל ממני מר לחוות דעתי בענין אכילת איסורים ושתיית סתם יין לחולי שאב"ס כבר כתב הבי"י ב"יד סי' קס"ג בשם תשובת רשב"א וז"ל, שלא מצאתי היתר לאכילה ושתייה ואפילו באיסורין דרבנן בחולי שאב"ס אלא בבש"י כו' אבל לאכילתו שמנו של גיד ולהשקותו סתם יינם מן הדברים האסורים מדרבנן באכילה ושתייה לא שמענו כו', וכ"כ הרא"ה בבד"ה דף פ"ט ע"א וז"ל דקיי"ל חולה שאב"ס שאין מתירין לו איסורין של דבריהם אלא בהנאה והתם נמי שלא כד"ג אבל לא באכילה שלא הותר סתם יינם ולא שמנו של גיד הנשה כו' נשתקע הדבר ולא נאמר וכן הדין במוקצה דאסור כדואי בחולי שאב"ס עכ"ל, (ולדבריו יהיה אסור לבשל ע"י נכרי בשר שאינו ראוי באומצא דהוי מוקצה כמ"ש המ"א סי' ל"ח ס"ק ג' וצ"ע), וכ"כ הר"ן בפ' כ"ש דמתרפאין בכל איסורי הנאה אפילו בחולי שאב"ס, ומיהו לענין אכילה אין לנו דאפשר שעשאו כשל תורה שלא להתרפאות מהם שלא במקום סכנה עכ"ל, וכ"כ הריב"ש בסי' רנ"ה דברי ר"ן אלו, ואף שהר"ן כתב אפשר כיון שלא כתב ראייה להיתר ממילא אסור דאם הפוסק עצמו מסופק אע"ג דהוי מילתא דרבנן אזלינן לחומרא כמ"ש הפוסקים ומכ"ש כיון שהרשב"א והרא"ה כתבו בפשיטות לאיסור ועיין בסמוך דברי ר"ן וכ"כ רמ"א ב"יד סי' קנ"ה, וק' מ"ש דהתירו בסי' שכ"ח לעשות שבות בשבת ע"י ישראל, וכתב הבי"י שם בשם

היה מותר דהוי ספק דרבנן וה"נ בישול נכרי, (ועיין בא"ח בסוף סימן שכ"ח מ"ש הבי"י בשם הר"ן על זה ויש לחלק):

ג כתב המ"א בס"ק ל"ג דאסור לחוף השחין שמוציא דם וא"ד לליחה דמיפקד פקיד, ודבריו צ"ע, בסה"ת מתיר במורסא אפילו יש בו דם וכ"כ הסמ"ג, וראיה מכתובות ז' דמיתתי ממפיס מורסא להתיר להוציא דם, וכ"כ רש"י שם ד"ה פטור דהאי נמי להוציא דם הוא, ודוקא דם אברים אמרינן דהוא מחובר אבל דם שבמורסא מיפקד פקיד, והמ"א גופא הביא דברי סה"ת באותו ס"ק, וצ"ל דבדואי מורסא שיש בו דם מותר. אבל כונת המ"א דלפעמים יש שחין שאין בו דם כלל ועל ידי החכוף מוציא דם שנבלע באבריו ובוה לכ"ע אסור, ואין מקום להשגת א"ר:

תשובה לעמיתי הרב רבי חיים בר טוביא הנקבר באה"ק בדין אכילת איסורים ורפואה בשבת לחולה שאין בו סכנה:

מה ששאל ממני מר לחוות דעתי בענין אכילת איסורים ושתיית סתם יין לחולי שאב"ס כבר כתב הבי"י ב"יד סי' קס"ג בשם תשובת רשב"א וז"ל, שלא מצאתי היתר לאכילה ושתייה ואפילו באיסורין דרבנן בחולי שאב"ס אלא בבש"י כו' אבל לאכילתו שמנו של גיד ולהשקותו סתם יינם מן הדברים האסורים מדרבנן באכילה ושתייה לא שמענו כו', וכ"כ הרא"ה בבד"ה דף פ"ט ע"א וז"ל דקיי"ל חולה שאב"ס שאין מתירין לו איסורין של דבריהם אלא בהנאה והתם נמי שלא כד"ג אבל לא באכילה שלא הותר סתם יינם ולא שמנו של גיד הנשה כו' נשתקע הדבר ולא נאמר וכן הדין במוקצה דאסור כדואי בחולי שאב"ס עכ"ל, (ולדבריו יהיה אסור לבשל ע"י נכרי בשר שאינו ראוי באומצא דהוי מוקצה כמ"ש המ"א סי' ל"ח ס"ק ג' וצ"ע), וכ"כ הר"ן בפ' כ"ש דמתרפאין בכל איסורי הנאה אפילו בחולי שאב"ס, ומיהו לענין אכילה אין לנו דאפשר שעשאו כשל תורה שלא להתרפאות מהם שלא במקום סכנה עכ"ל, וכ"כ הריב"ש בסי' רנ"ה דברי ר"ן אלו, ואף שהר"ן כתב אפשר כיון שלא כתב ראייה להיתר ממילא אסור דאם הפוסק עצמו מסופק אע"ג דהוי מילתא דרבנן אזלינן לחומרא כמ"ש הפוסקים ומכ"ש כיון שהרשב"א והרא"ה כתבו בפשיטות לאיסור ועיין בסמוך דברי ר"ן וכ"כ רמ"א ב"יד סי' קנ"ה, וק' מ"ש דהתירו בסי' שכ"ח לעשות שבות בשבת ע"י ישראל, וכתב הבי"י שם בשם

נמי דלכאורה משמע בסי' שכ"ח בא"ח דהמתירין שבות ע"י ישראל היינו אפילו כשיש נכרי לפנינו כמו שנכתוב לקמן ובכל איסורין מבואר דאין מתירין שום דבר איסור לחולה אם יוכל לעשות בהיתר אע"פ שצריך לשהות קצת קודם שימצא ההיתר כמ"ש רמ"א סוף סי' קנ"ה, והוא מתשובת רשב"א שהביא ב"י סימן קל"ד ולפ"ז לק"מ. יצא לנו דכל דבר שאיסורו תלוי בעצמו כגבינה ושומנו של גיד ואפילו מוקצה (שאע"פ שאיסור מחמת היום מ"מ הוא איסור אכילה משא"כ אכילה ביה"כ שאין על האכילה שום איסור רק הזמן ואפילו איסור דרבנן כדמוכח מהאי מעשה שכתבו תוס' שבת י"ב דר"י דאכל תאינא בטיבלא ובפסחים ק"ו דשתי קודם הבדלה ע"ש דמתרצים לחלק ולא כתבו משום דאינו אלא מדרבנן אסור לחולה שאב"ס ואפילו א"א לו להשיג רפואה בהיתר דאי באפשר לעשותו בהיתר כדברים המותרים אפילו לחולה שיש בו סכנה אסור כמ"ש שם הרשב"א בהדיא דפ"ג דחריה אצל חולה:

אך מצינו שהתירו חכמים בש"נ לחולי שאב"ס בשבת ואף שהר"ן שם בע"ז מסתפק בזה מ"מ כתב דנוהגין להתיר וכתב שם דה"ט כמ"ש בשמו, ועוד כתב בשם רא"ה (והוא בדף פ"ט בתה"א) דהני דברים שאסור משום חתנות לא השוו בהם מדותיהם כשאר איסורין של דבריהם כשמנו של גיד וכחל אלא לפי מה שראו אסור ופעמים הקילו שהיי יינן ופתן והשכר והשלקות כולן

חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 47 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

נשמת אדם

משום בנותיהן ואסרו יינן ואף מגען ביין שלנו אפי' בהנאה וסמכו דבריהם לשל תורה לעשותו כיי"ג לפי שקרובה ומצויה תקלתו יותר מן הכל ואעפ"כ התירו במבדול שלנו לפי שאין שתייתו תדירה ועקרו לרפואה, פתן התירו מן הפלטר ושורת הדין אף בשדה מותר, ובשכר התירו חוץ לביתם, ובשלקות התירו כל שאין הנכרי מתכוין לבשל נמצא דבר אחד פעמים מותר ופעמים אסור שלא אסרו כזה כ"ז שאין בו השש בנותיהן ואיכא הכירא דלא ליתי לידי חתנות ואף כאן נכרי המבשל לחולה בשבת שהיא עשה שאין אנו יכולין לבשל כי הני לא מיתסרי משום חתנות עכ"ל הר"ן שם, וכדומה לזה כתב הרשב"א שם במשה"ב וז"ל דכל שאנו אוסרין עליו עד שיהא בו מעשה של ישראל יש היכר ולא אחי לאקרובי וכן הדין בשבת דכל שא"א היום ע"י ישראל ובשאפשר אין סומכין על בישולו, איסורו של שבת מוכיח עליו והקילו לו בזה אע"פ שתחלתו וגמרו ביד נכרי וכה"ג בחול אסור לעשות כן אף לחולה, ומ"מ לא לגמרי התירו כו' ובמ"ש אסור אף לחולה עכ"ל: **ומעשיו** נבוא לדין סתם יינם לחולי שאב"ס, דבר ¹²³⁴⁵⁶⁷⁸⁹¹⁰¹¹¹²¹³¹⁴¹⁵¹⁶¹⁷¹⁸¹⁹²⁰²¹²²²³²⁴²⁵²⁶²⁷²⁸²⁹³⁰³¹³²³³³⁴³⁵³⁶³⁷³⁸³⁹⁴⁰⁴¹⁴²⁴³⁴⁴⁴⁵⁴⁶⁴⁷⁴⁸⁴⁹⁵⁰⁵¹⁵²⁵³⁵⁴⁵⁵⁵⁶⁵⁷⁵⁸⁵⁹⁶⁰⁶¹⁶²⁶³⁶⁴⁶⁵⁶⁶⁶⁷⁶⁸⁶⁹⁷⁰⁷¹⁷²⁷³⁷⁴⁷⁵⁷⁶⁷⁷⁷⁸⁷⁹⁸⁰⁸¹⁸²⁸³⁸⁴⁸⁵⁸⁶⁸⁷⁸⁸⁸⁹⁹⁰⁹¹⁹²⁹³⁹⁴⁹⁵⁹⁶⁹⁷⁹⁸⁹⁹¹⁰⁰ פשוט דבמקום שיין של ישראל מצוי אף שהוא ביוקר כפלי כפלים אסור לכ"ע אפילו אם נאמר דקיל משאר איסורין עכ"פ לא עדיף מבש"נ דכתב **הרשב"א** להדיא שהעתיקתי שהרי כתב דבשבת כיון שא"א איסורו ש"ש מוכיח כו' וכה"ג בחול אסור, משמע ודאי אפילו שאין לו מי שיבשל בשבילו מ"מ אסור דאל"כ שבת וחול שוין, א"ו דבחול אפילו אין לו מי שיבשל אסור דאין כאן היכר כמש"כ בהדיא דאיסורו של שבת מוכיח עליו, והנה מדברי כולם נלמוד מדלא כ' להתיר בש"נ לחולי משום שהוא מילתא דאתיא באקראי בעלמא ולכן התירו דאין בו משום חתנות, אע"כ דהא שבשבת דחולי הוא מילתא דשכיחא טובא ואית ביה משום חתנות אלא בשבת דא"א ואז איסורו של שבת מוכיח עליו אבל בלא"ה אסור, ולפי זה ה"ה אי נימא דבש"נ בחול אפילו אין לו מי שיבשל אפ"ה אסור וא"כ פשיטא דסתם יינם אפילו אין כאן יין ישראל אפילו הכי אסור:

אך אי נימא דגם בש"נ אם א"א בענין אחר מותר, (אף שלדעתי אין כאן ספק כלל שהרי הר"ן כתב ד"ל דהא דאמרין כל צרכי חולה כו' היינו בדברים דאין בהם בש"נ רק כיון שנהגו כן צ"ל כיון שהתירו לו מעשה שבת ה"ה בש"נ) (וזכר לדבר כיון שהותר לצרעתו הותר לקרו או כרא"ה או כרשב"א בעינן דבר המוכיח), א"כ צ"ע אם יש להתיר סתם יינם בא"א להשיג רפואה ע"י יין ישראל, הנה הרשב"א בתשובה שהביא הב"י בס"י קכ"ג ובס"י קל"ד ובמשה"ב שהבאתי והרא"ה שם והריב"ש בס"י רנ"ה ורנ"ו והר"ן בפסחים וע"ז כ' להדיא דאסור לחולה שאב"ס, וכ"כ רמ"א בס"י קנ"ה דאסור בשתיה ולא התיר אלא לעשות מרחץ, ואף שכל אלו

חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 48 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

במרסא, מה שאין פן דם אברים שהוא נבלע ואם פן עושה חבונה. ואם היה פך נקב במפה ונסתם קצת, אפלו הכי אסור לפתחה, כל שפן להרחיבה. ואותן שיש להם "פונטינעלע" ובלשון "לאטיין" [לטינית] "אימפעראטור", מסתפק במגן אבריהם אם מתר לתן לתוכו קטניות כדי שישאר פתוח. ומתר להחליף הבגד שעליו, דאם לא מחליף, יסריח. אבל אסור לתן עליו רטיה. ואם יודע שמוציא דם פשמןקונה, לא קנחנה, דהוי פסיק רישיה (ועיין במגן אברהם סעיף קטן ל"ג):

נשמת אדם

איסור דאורייתא. ומה שהביא ראיה מתשו"ר"ן סי' ה' שהתיר "סבאסט" של יין של ישמעאלים כיון דאין בהם אלא איסור חתנות, זה אינו ראיה כלל דהתם שאני שאין בו דרך חתנות כמ"ש הר"ן שם:

ונה אף שדבר פשוט לדעת דאם החולה בעצמו יש לו כח לעשר דאסור לאכול עד שיעשור אפילו לרבי, ואינו דומה לחולה שאין בו סכנה דכל שמותר לחולה מותר גם לישראל אחר לעשות בשבילו, ומה שאסור לישראל אחר אסור גם לחולה עצמו, שאני התם שאין שם איסורי אכילה ומ"ש ישראל זה מזה, אבל הכא כיון דקיי"ל מאכילין הקל הקל, ובהדיא איתא בעירובין ל"ב לרבי דס"ל ניחא ליה לחבר דליעבד איסורא קלילא להפריש שלא מן המוקף ולא ליעבד ע"ה איסורא רבה דהיינו לאכול טבל, אע"ג דהתם מיירי מתרומת תאנים דאינו אלא מדרבנן אפ"ה קרי ליה איסור קל, וא"כ ה"ה הפרשת תרומה בשבת פשיטא דהרי איסור קל אלא כיון דגם איסור זה אינו אלא מדרבנן ס"ל לרבי דאחרים א"צ לעבור שבות בשבילו כיון שהוא ג"כ לא יעבור רק שבות. ונ"ל דפליגי בסברא דפליגי הפוסקים כדאיתא ברא"ש בסוף יומא והביאם הב"י בסי' שכ"ח ד"א, דמוטב שנעבור אנחנו על איסור שחיטה שיש בה סקילה ולא נאכילנו נבלה דאינו אלא לאו דכיון דהתירה התורה הרי שבת הוי כחול לכ"ד, וי"א להיפך, עיין בב"י. והנה מדברי רמב"ם בפ' י"ד מהלכות מ"א הלכה י"ז שכתב במי שאחזו כולמוס מאכילין אותו הקל כו' טבל ושביעית, שביעית, טבל ותרומה, אם א"א לתקן הטבל, מאכילין אותו טבל עכ"ל, הרי שכולל דבריו גם דברי רבה ביומא דאמר הכל מודין דאם אפשר לתקן שצריך לתקן תחלה, וא"כ צ"ע למה לא כתב בהלכות שבת פ"ב דבירק א"צ לעשר כרבי דפליג התם אר"א בר"ש וקיי"ל הלכה כרבי מחבירו, וכן הקשה המ"א בסי' תרי"ח, ותירוצו שכ' דהתם מיירי בחול אינו מספיק. ונ"ל דכיון דהרמב"ם כ' בפ"ב מהל"ש סוף הלכ' ב' כללו ש"ד שבת לגבי חולה שיש בו סכנה ה"ה כחול לכל הדברים שהוא צריך להן, וזהו כסברת הר"מ שכתב הרא"ש שם, ואע"ג דהרמב"ם סובר דשבת דחיה אצל פ"נ אפ"ה פסק הרי הוא כחול ולא כרשב"א שהביא הב"י דחלי זה בזה, (והמ"א ס"ק ט' בסיומן שכ"ח שכתב משום שהותרה לא

ומדבריהם לא שמענו והטענה בהיתר בש"נ משום שהוא איסור קל והתירו בשבת כמו שהתירו פת פלטר כו', וכל שיש הוכחה אפילו מעט התירו לפי שעיקר החשש אינו מצוי דהיינו חתנות דאינו תלוי בעצמו לכר אלא ברעת מסכמת עמו, אבל בשאר איסורין שגזירתן קרובה דתלוין בעצמן שלא נתיר סתם יינן מפני שיש בו חשש משום דאי יינם עכ"ל, ונמצא דוקא אם איסורו מחמת עצמו ולכן אסור לחולה, משא"כ לדין דאיסורו משום חתנות דומה ממש לבש"נ וכמש"כ תוס' בהדיא בע"ז נ"ז ע"ב וכמו שהתירו בש"נ ה"נ סתם יינם, אך כ"ז אי אמרינן דבש"נ מותר אף בחול היכא דא"א בענין אחר א"כ גם סתם יינם דינא הכי במקום שא"א ביין כשר, אבל לפי מה שנראה מל' הרשב"א בתשובה זו ובמשה"ב וברא"ה דדוקא כשיש היכר בין מעט או הרבה דאיסורו של שבת מוכיח עליו וכן לפי מה שכתב הר"ן כיון שהתירו לו מעשה שבת לא דקדקו לאסור בש"נ, א"כ לכל הני טעמי אפילו בש"נ בחול אפילו א"א בע"א אסור וא"כ ה"ה בינן דעכ"פ לכ"ע לא קיל מבש"נ ולא מצינו להתיר כ"א בשבת ע"י ביטול. ועוד דהמעין בתוס' ורא"ש לא כתב זאת רק סמך למנהג, וסיים הרא"ש וכן התוס' הנח כו' מוטב שיהיו שוגגין, הרי להדיא שאין הדבר ברור:

עוד להנ"ל בענין הנזכר:

ומה שרצה עוד לדחות דברי והביא ראיה מיומא פ"ג ע"ב דאין לחלק בין לעשות שבות ע"י ישראל בדבר שהיום גורם או להאכילו איסור דרבנן גופיה ודלא כהר"ן שהבאתי לעיל, דאיתא התם מי שנשכו נחש גוזזין לו כרישין ומאכילין אותו ואין צריך לעשר, הרי אע"ג דטבל הוא איסורא מגופיה והפרשת מעשרות אינו אלא מאיסור היום ואעפ"כ שניהם שרין. ונ"ל דשאני התם שהרי בודאי טבל חמור שעושה איסור בכל כוית וכזית, אלא כיון שאחרים צריכים לעשותו בשבילו כדתנן מאכילין אותו ואע"ג דאין חילוק בין החולה לאחר מ"מ כיון דשניהם איסור דרבנן ס"ל לרבי דאם ירצה מותר להאכילו טבל דמאי חזית כו', ובמידי דאפשר לגזור משום דאורייתא כגון כתבואה שנורע בעצין שא"נ דאמרינן דלכ"ע צריך להפריש תחלה ואע"ג דגם בזה שניהם אינם אלא מדרבנן, מ"מ גזרינן משום עצין נקוב והתם מחויב להפריש תחלה כדי שלא יאכל החולה

חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 49 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

נשמת אדם

רשב"א בתשובה שהביא הבי"ב בסוף סימן קל"ד ב"ד
 דפסקה רמ"א בסימן קנ"ה וכ"כ בתשובה המיוחסת
 [לרמב"ם] סי' קכ"ז, ובשבותי שבת מותר, וע"כ צ"ל
 דשאני איסורי אכילה:

ונ"ל דאולי לשיטתם דס"ל דחוויה היא אצל פ"ג וכ"כ
 הרמב"ם ברפ"ב, ולפ"ז נ"ל דה"ה בדין זה דהק"ז
 דם ונצטנן בסעיף י"ח דוקא להק"ז דם וכן לילודת כל ל'
 יום כדאי' בס"י ש"ל דהצינה קשה להם, אבל לשאר
 חולה אפילו יש בו סכנה אם אפשר לחממו בכגדים אסור
 לעשות מדורה וכדעת רש"י הביאו הבי"ב ריש סי' שכ"ח
 ובסי' ש"ל ד"ה וערשין מדורה, ואף שהמ"מ פ"ב הלכה
 י"ד כתב דלרמב"ן אפילו לחולה ערשין מדורה היינו
 דס"ל דדומה לילודת ולהק"ז דם אבל המ"מ כתב שם
 דמשמע דאע"פ שאין במניעת אותו הדבר סכנה וכ"כ
 הבי"ב שם בשמו וכ"כ המ"א ס"ק ד' וס"ק י"ד וצ"ע למה,
 ואפשר דזה כוונת המ"א שכתב ועיין בסעיף ט"ז ר"ל
 דשם מוכח דדחירה, וכן מש"כ ועיין בסעיף י"ח ר"ל
 דשם כתב הבי"ב דוקא בהק"ז דם ולא כתב שארי חולי,
 ונ"ל דמשי"ה השמיט המחבר בסעיף ד' וכתב רק מה
 שמרגילין לו בחול לכלול בו גם חולה היכא דאיכא
 למיחש שלא יספיק לו אם ימנעו ממנו שהרי גם בחול
 אע"פ שאפשר לחממו בכגדים מ"מ חיישינן שמא יוציא
 איבריו או שיגלה עצמו ולכן ערשין מדורה, וא"כ ה"ה
 לחולה וא"כ מ"ש המ"א שם ס"ק ד' אינו מוכרח בדעת
 המחבר ומ"מ הדין אמת שאם יש כאן בשר שחוטא
 ובשר נבלה אסור לחולה אפילו יש בו סכנה אם אינו
 צריך לשהות כלל:

ועוד נ"ל ראה ברורה שהרי סוף סי' קצ"ה ב"ד כתב
 המחבר והרב דאסור לבעל רופא למשמש בדופק
 אשתו נדה אם לא שיש סכנה בדבר, והוא מתשוכת
 רמב"ן סימן קכ"ז וביאר שם דבריו וכתב וז"ל כיון שהוא
 חשש"ס לא נתיר לו איסור דרבנן שלא כל השבותים
 שרין בין ב"ט בין בשבת בין בחולי הרכה שבות בשבת
 ו"ט התירו במקום מצוה ופעמים שמעמידין דבריהם
 במקום כרת, וע"כ אין אנו למדין שבות משבות אלא
 במקום שאמרו, ועוד שהתירו בשבת לעשות כל צרכי
 חולה ע"י נכרי אע"פ שאמירה לנכרי שבות ואפ"ה לא
 מסתבר שנתיר לו סתם יינם ושומנו של גיד וגבינה של
 נכרי ושאר איסורי דרבנן, ועוד שהרי יש בעיר כמותו כו'
 עכ"ל, משמע דדאי דמיירי דאפילו דא"א ע"י אחר ואין
 בו סכנה כלל לאסור, וכמ"ש הרמ"א שם וא"כ מ"ש
 דלרמב"ן מותר ע"י נכרי בשבת או שמותר ע"י ישראל
 הרי כתב להדיא הטעם משום שאין מדמין בשבותין,
 וא"כ אף אם נאמר כדעת המ"מ דמותר שבות ע"י ישראל
 בשבת לחשש"ס איך נדמה שבות דסתם יינם כיצא בו
 לזה כיון שאין מדמין בשבותין, ושמה איסור זה של סתם
 יין ובשול נכרי בחול העמידו דבריהם כמו שהעמידו
 דבריהם אפי' במקום כרת מנ"ל לדמות שבות דהיתר

דק, שהרי הרשב"א כתב הטעם דאפי' אם דחוויה אין
 נותנין לנחור דאין ערשין דברים הללו ע"י נכרי, ובאמת
 לא ידענו מאין הוציא הרמב"ם דין זה כיון דפסק דחוויה,
 ואפשר שמצא זה בירושלמי או בתוספתא או במקום
 אחר, וכיון שכן ממילא אידחי ליה דרכי כיון שהוא חול
 גמור ממילא אף בתרומת ירק צריכין לתרום תחלה
 ושפיר פסק הרמב"ם ולא כרכי, וכ"כ המ"א בס"ק ט'
 דברא"ש דיומא משמע דאפילו איסור דבריהם אין
 מאכילין אותו, ובאמת לא מצאתי שום דבר ברא"ש, אלא
 דנ"ל דנשמט ברא"ש סוף הברייתא דטבל ותרומה ודברי
 רבה שהרי הביא תחלת הברייתא וא"כ מוכח מדברי רבה
 דמיירי בעצמן שאינו נקוב, ומדלא הביא ג"כ הא דמסיק
 לימא כתנאי ש"מ דאפי' איסור מדבריהם אין מאכילין,
 וכן מצאתי ברמב"ן בתה"א דמייתי דברי רבה ולא הביא
 לימא כתנאי וצ"ל דס"ל דגמ' דחיק לאוקמי דגם רבי
 מודה אבל באמת רבה פליג על רבי וס"ל דלעולם צריך
 להפריש ודלא כרש"י שמפרש דטעמא דרבה משום גזרה
 כרכי, ואיך שיהיה עכ"פ הראיה מיומא שהביא מר נדחה
 דודאי כל איסורי אכילה חמורים משאר איסורין כדכתבו
 תוס' כמה זמני ואהא דר"י ב"א קרא והטה לא פריך
 השתא בהמתן כו' ולא שייך אלא כאיסורי אכילה:

ועוד שכבר כתבתי לעיל דע"כ שבותי שבת קיל
 מאיסורי אכילה שהרי בשבותי שבת אע"פ שכל
 מה שמותר לעשות ע"י ישראל למר כדאית ליה ולמר
 כדאית ליה עכ"פ מותר אפילו במקום שאפשר ע"י נכרי,
 וכן מוכח מט"ז ס"ק ד' שהק' לדעת המתירין שבות
 כדרכו ע"י ישראל למה כחל אמיר ע"י נכרי היה לו
 לכחול ע"י ישראל, והניח הקושיא בצ"ע גדול עד שכתב
 שאינו יודע ליישב כלל, ולמה לא מתרץ בפשרט דמקום
 שאפשר ע"י נכרי לכ"ע אסור, ונ"ל שהוציא כן מדברי
 ר"ן כפי ח"ש שהביא דעת רמב"ן שמוכיח מעובדא
 דאמימר דדוקא ע"י נכרי מותר אבל ע"י ישראל אסור
 דאל"כ מאי קאמר מסייע אין בו ממש אפילו יש בו ממש
 מותר, ומנ"ל להוכיח כן דלמא לעולם היכא דא"א ע"י
 נכרי מותר ג"כ ע"י ישראל ובאמימר שאני שהרי היה
 אפשר ע"י נכרי שהרי כחל עינו מנכרי וכמו שתיירן הר"ן
 באמת כפי חבית, וא"ל דבאמת כן דעת רמב"ן, ז"א
 שהרי הוכיח מההיא דנתח דע"י שינוי מותר מנ"ל דלמא
 בגונח שאני שא"א ע"י נכרי כמ"ש הר"ן וגם הר"ן שם
 הביא דבר זה לתי' ב' משמע ודאי דלרמב"ן ע"י שינוי
 מותר אפי' אפשר לעשות ע"י נכרי וראיה ברור' היא. ודע
 שמש"כ הר"ן דמה שא"א ע"י נכרי מותר ע"י ישראל
 אי"כ קשה מאי הק' ר"א לאמימר והא מר עמיך ופתח,
 ומאי קו' דכיון בדבר זה א"א ע"י אחר, וצ"ל ע"כ
 דהרפואה יכול להעשות אף אם לא יעמץ ופתח, עכ"פ
 כיון שהוכחנו דמשונה היתר שבות מלאכה בשבת משאר
 איסורים שהרי בשאר איסורין אם אפשר הדבר בהיתר
 אסור ליתן איסור אפילו בחולי שיש בו סכנה כמ"ש

חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 50 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

נשמת אדם

בן הרא"ש, ומסתמא שמעה מאביו שלאחר שנסתפק בדבר נפשט ליה לאסור וכרמב"ן, ולכן כיון שהרמב"ן ורשב"א ורא"ה וריטב"א ור"ן בפרק ח' שרצים וצ"ל וא"ר כ' שגם הכרעת הטור כרמב"ן, ובאמת כן משמע דבריו שכתב דבריו לבסוף, וב"ח וט"ז ומ"א שכתבו שהוא דעת גדולי הפוסקים, וכתב הא"ר שכן כתב המ"ט וא"ר, וכן משמע דס"ל לרמ"א שלא הגיה, מי הוא שיכול להכריע להיתר ע"פ פירושו של המ"מ ברמב"ם שאינו מוכרח, דיותר נוח לפרש דבריו כמש"כ הב"י, ואף אם היה מבואר ברמב"ם והראב"ד להיתר מ"מ קי"ל דאזלינן בתר רוב פוסקים וא"כ אף אם נאמר לסמוך על דעת המ"מ בשבותי שבת הבו דלא להוסיף עליה ולדמות שאר שבותין לזה ח"ו, ואין לך אלא מה שאמרו חכמים להתיר בשולי נכרי בשבת, שגם בזה כ' הר"ן שלא מצא בהדיא אלא שנוהגין כן, והנה אין לנו קל בגזרות אלו מפת שלא פשט איסורו כלל, ובאמת פ' הש"ע דא"צ להמתין, ראה כמה החמירו הגאונים שאסור לאכול פת ב"ב עד שיתענה ג' ימים, ורשב"א כתב דבשבת כיון דאסור להתענות מותר, ואיך נקל באיסור שתיית יינם שהוא עכ"פ לכל הדיעות מ"ח דבר שמסרו נפשם עליהם, ולכך אפילו כשיבא אליהו וב"ד א"א לבטל: **ולכן** א"א על תשובת רמ"א זו דבאמת איתרע חזקתה כיון שנפל גושמט מתשובת רמ"א שנדרס בא"ד, ואין ס' שנשמט בכוונה דסמי חדא מקמי תרת, שהרי בס"י קנ"ה פסק הרמ"א להדיא דאסור לחולה שאין ב"ס ובס"י קצ"ה כתב להדיא דאסור למשמש הדפק, והיינו דס"ל דאין מדמין בשבותין אפי"ן אם נאמר דס"ל כד"מ בס"י שכ"ח ואיך יתיר בתשובה זו וידמה לשבות שבת, א"ו דתשובה גנובה היא שבאותו הזמן החרימו כל גדולי ישראל אנשי מעהרין ושלא יקבלו מהם שום רב ונסמך כמבואר הכל בספר יין המשומר שנתייחד ע"ז שחיבר הגאון מהר"ן שפירא, והסכימו עליו אדונינו ב"י ומב"ט ור"מ אלשיך ומהרי"ל מפראג וכל חכמי אותו הדור והיה באותו זמן איזה תלמיד מאנשי מעהרין וכתב תשובה זו והניח בין כתבי רמ"א. ועוד איתרע אותו תשובה שלא חתם עליו הרמ"א כדרכו בכל התשובה אלא ע"כ תשובה גנובה היא, ומה שהביאו המ"א כבר אז"ל כי קאי רבי בהאי מסכתא כו', והמ"א לא עסק אז באותו ענין אלא שכתב זה לחזק הדין דהחולה לא יקרן בה ומוטב שיתנסך בו כי כן דרך הפוסקים להביא אף מס"ד אע"פ שנדחה כידוע, מ"מ נ"ל באדם שיש לו מיחוש גדול ורגיל בו שהרופא אומר שע"י חולי זו יוכל שתכבד עליו ויהיה חולי שיש בו סכנה מותר, ואע"ג שכתב הב"י בס"י שכ"ח ד"ה ומש"כ מחללין עליו כו' וז"ל כתב ר' ירוחם יש מי שכתב שכל דבר שאין בו סכנה עתה אע"פ שיוכל לבא לידי סכנה אין מחללין אלא שבות דרבנן עכ"ל, נ"ל כיון שלא הביא המחבר דין זה בש"ע ואדרבה כתב בס"י תרי"ח שאם יאמר הרופא אפשר שיכבד עליו החולי

שמה דומה לשבות דהוא ואינו דוחה שבת וכמ"ש המ"א בס"י ש"ז סק"ז בשם המ"מ: וכ"ז אלו היה הדין ברור דשבות ע"י ישראל מותר בשבת, ואמנם באמת אדרבה הכרעת המחבר כדעת רמב"ן ורשב"א ורא"ה, וכ"כ ריטב"א ביבמות ס', וכ"כ המ"א דוק שהיא דעת גדולי הפוסקים. ואף שנראה שהמ"א בס"ק כ"ח-כ"ט-ל' אזיל הכל בשיטת המ"מ שפירש ברמב"ם, כל המעיין יראה בהשקפה ראשונה שדבריו בס"ק כ"ח-כ"ט-ל' הם דחוקי מאוד מאוד דהאין מסתבר לומר שהגה"ה אחת דקאי על דברי המחבר בהחזרת רטיה שכתב בב"י להדיא דמיירי כשמצטער כל גופו שדינו כחולי הכולל, וע"ז כתב רמ"א הגהותיו, ואיך יכתוב ויחלק דין א' לג' חילוקים, פעם במקצת חולי ופעם לחולי הכולל ויחזר למקצת חולי, אבל לפי מה שפירשתי דגם רמ"א פוסק כהכרעת הב"י כדעת רמב"ן שהוא ס' שלישיית א"ש הכל, דמיירי כל דין רטיה במצטער כ"כ שכולל כל הגוף ולכן מותר לומר לנכרי לעשות רטיה ואסור ליתן אפר מקלה דהוי שבות כדרכו וכן מ"ש רמ"א בסעיף ל"ז מיירי חולי הכולל. ונ"ל שגם המ"א ס"ל כדעת רמב"ן כמש"כ בהדיא ס"ק י"ד וכ"כ להדיא ס"י ש"ז סוף ס"ק ז', אלא כיון שראה בד"מ שכתב שדעתו כדעת המ"מ והטור ולכן דוחק עצמו לפרש גם דברי הגה"ה לפי שיטה זו, אבל באמת אין לך דוחק גדול מזה לשבור דברי הגה"ה א' לשברי שברים, א"ו דרמ"א חזר בו ממ"ש בד"מ, שידוע דהגהות עשה לאחר שחיבר הד"מ כמ"ש בתשובה, ולכן ג"כ לא הגיה בסעיף י"ז על הכרעת המחבר, ועכ"פ הרי הב"י הכריע כרמב"ן וכ"כ הב"ח וט"ז וא"ר, וכ"ש שגם בדברי הטור אדרבה משמע להיפך שמסכים לרמב"ן שהרי כתב תחלה שהרא"ש מסתפק ולרמב"ם מותר ולרמב"ן יש חילוק, ומנ"ל דדעת הטור כרמב"ם, אדרבה דעת רמב"ן מסתבר שהוא ממוצע ואין לנו בהדיא מי שיסבור להתיר, שכמה פעמים כתב התה"ד שכלל גדול הוא היכא שבדברי פוסק א' אי' להדיא אף דמפוסק אחר משמע להיפך, צריך לפסוק כדעת אותו הפוסק דאיתא בהדיא. אמת שכן משמע להדיא מדברי הראב"ד בפ"ו מהל' שבת הלכה ט' ע"ש במ"מ ובלח"מ, והתימה על הפוסקים שלא הביאו דעתו לזה כי דבריו יותר מפורשים מדברי הרמב"ם וצ"ע:

ומש"כ ב"י בשם תשובת רשב"א להתיר, אין ספק שרשב"א חזר בו שהרי בח"י רשב"א הביא כל דברי רמב"ן מתה"א. ובספר א"ח מצאתי ג"כ תשובת רשב"א שכתב כדעת רמב"ן וכ"כ המ"מ שם, לא עדיף תשובה זו שהביא הב"י משלשה ס"ת שמצא עזרא ספר מעון וספר זאטוטי כו' וביטל א' מפני שנים, וכ"ש שידענו שהרשב"א היה תלמיד רמב"ן, וא"כ אין תשובה זו של רשב"א עולה למנין, ועוד שמצאתי בא"ר שכתב שגם בצידה לדרך פסק כרמב"ן, ובעל צ"ל היה תלמיד חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 51 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

נשמת אדם

אע"פ שלא אמר שיסתכן כמ"ש שם המ"א משמע דבענין זה מותר דוקא לענין שבת דדומה דין זה ממש לחולי שבקיאין בו ומכירים בו שממתין וא"צ חלול אסור לחלל כמ"ש הש"ע סעיף ד', אבל בנידון דידן שא"א להמתין דא"כ אסור לעולם הו' דינו עכשיו כמו לאחר זמן, ומותר לאכול איסורי דבריהם ודוקא שהרופא או בקיאין אומרים שצריך להאיסור לרפואה אבל להשיב הלב ופשיטא לתענוג לית דין ודין דאסור לכ"ע, וכן אם יש יין כשר רק משום יוקרא נמי לכ"ע אסור:

ומ"ש הגר"א בסי' רע"ו ס"ק ט"ז ראייה דבמצטער מותר שבות כדרכו מהא דמפ"ס מורסא, נ"ל דליתא דודאי פשטא דלישנא משמע דזה מותר אפילו אין לו אלא צער בעלמא והוא בריא גמור ואפ"ה מותר, וכן משמע מכל הפוסקים שכי' סתם ולא חלקו בכך, וא"ת שסמכו על הכלל ומיירי דוקא בכולל הכאב כל הגוף הרי כך נוכל לומר דמיירי שאינו כולל כל הגוף וא"כ אין כאן ראייה, ובאמת מסתימת הפוסקים ודאי משמע דמותר אפילו משום צער בעלמא והיינו טעמא דבאמת מלאכה זו לא היה במשכך אלא כיון שהרופאים עושים כך נעשה תולדה ודוקא אם כוונתו לעשות לה פתח דאז הו' מלאכה אבל אם אינו מתכוין לפתח לא הו' מלאכה כלל וכמ"ש המ"א ס"ק ל"ג בשם מ"מ, דדומה לזה כתב הלח"מ פ' י"ב ה"א א' לענין מצרף ע"ש, ואף דהתם עכ"פ אסור, י"ל דהכא משום צער בעלמא התיירן לכתחלה בשעה שגזרו על הרפואות אמרו בפי' דזה מותר, וכ"מ קצת בשבת ק"ז ברש"י דאי איתא דמיירי דוקא במקצת חולי או חולי מה אשמעינן שמואל דפטור ומותר כיון דאיתא במתני' להדיא דפטור וא"כ ידענו שהוא רק שבות וממילא מותר בחולי, אע"כ דזו גופא אתא לשמועין דמותר לכתחלה אפילו לבריא גמור דאין כאן אפילו שבות:

ובענין שתיית סממנים הב"ח והט"ז אוסרים כמו שכתבתי ורדב"ז בסי' תר"מ מתיר רק שכתב שכן כתבו הרמב"ן והרשב"א ודקדק כן מש"כ ולא עוד כו'. ודקדוק זה יש לדחות בקל דכוונתם דאע"פ דבחולי מותר ע"י נכרי אפי' מלאכה וע"י ישראל בשינוי וע"ז כתב ולא עוד דאפי' בדבר שאין בו שום מלאכה אסור, ומאן דיפרש לי דברי רדב"ז מובילנא כו'. ואמנם באמת משמע מרמב"ן שכתב דמתני' דלא יגמע את החומץ הוא בחולי שניים וס"ל דאפילו כאיב ליה טובא מיקרי חושש וכפשטא דסוגיא דע"ז דף כ"ח ולקמן נדבר בו משמע הא בחולי מותר, אך ז"א דבלא"ה קשה לרמב"ן דהא מסקינן בשבת דמגמע ופולט תנן וא"כ אפילו בחולי אסור לרמב"ן דהו' שבות כדרכו, ולכן נ"ל דגם רמב"ן מודה בדברים שאין בו שום סרך מלאכה דמותר לחולה שאב"ס אפילו כדרכו כההוא דמעלין אונקלי ואזנים ודלא כמ"מ שכתב דמיירי שיש בו סכנה וכ"כ ר"ן דא"כ קשה למה לא בסם, והר"ן כתב מפני שאפשר ביד והוא

מפירש"י, ורש"י אויל לשיטתו דס"ל דדוקא בהקיו דם מותר לעשות מדורה משא"כ לשאר חולי דאפשר בחימום עיין ריש מגילה ד"ה אלא שהכפרים ושם ע"ב ד"ה ריש לשאול כו' שאין נראה שיהא אחד מבני העיר כו'. אך באמת דחוק מאד דאין פסיק ותני אבל לא בסם דא"כ לאשמעינן בשאר חולי שיש בו סכנה, אבל לשיטת רמב"ן א"ש דמיירי כחשאב"ס ובסם אסור דהו' שבות כדרכו וביד מותר שאין כאן סרך מלאכה, ומרמב"ם משמע דוקא דבר שאין דרך לעשותו בסם ולכן כתב הב"י דגרס אבל לא בכלי אבל י"ל דאפשר דגם כוונתו כן, עכ"פ לרמב"ן ודאי מותר וא"כ א"ש מחומץ דאי היה מצער כל גופו מותר ליקח חומץ ולהפליט ובשתיית סמנין כתב כבר הב"י דכיון דלא התרנו לו לעשות הרפואה ולשחוק הסמנים אלא ע"י נכרי אית ליה הכירא וה"ה בכל כיוצא בזה, ודברי רדב"ז שכתב כיון דאינו אלא משום גזירת שחיקת סמנים קיל טפי, לא ידעתי במה קיל מה שגזרו משאר תקנות והרי כל י"ה דבר אינו אלא גזירות ואפ"ה חמירי טפי מכל איסורי דרבנן שהרי אפילו יבוא אליהו לא יוכל לבטל:

ועוד ראייה ברורה דלחולה שאין ב"ס אסור אפילו איסור דרבנן ואפילו דבר שאינו אסור אלא משום גזירה מהא דפסק בש"ע י"ד סי' כ"א בתינוק שפירש ג' ימים דדוקא משום סכנה מותר להחזירו אבל בחולי שאב"ס אסור וכמ"ש הש"ך שם בהדיא ס"ק כ"א, והוא מירושלמי הביאו הב"י והתם אפילו בגדול אינו אסור אלא משום דאתי לאחלופי ואפ"ה אסור אפי' לקטן וחולה שאב"ס, (ומכאן קשה לשיטת רשב"א ור"ן ר"פ יח"כ שכתבו ומותר להאכיל לקטן מידי דצריך לו באיסור דרבנן אפילו רק לתענוג, שהרי בירושלמי איתא להדיא דדוקא מפני הסכנה מותר אע"ג דאין זה אלא איסור דרבנן וצ"ע):

ועוד ראייה דאיסור דרבנן אסור לחולה שאב"ס מהא דב"ק כ' ותמורה ט"ו מעשה בחסיד א' שהיה גונח והביאו עז וקשרו כו' ונכנסו רבנן לבקרו ואמרו לסטין מזוין כו'. וא"ל דהו' חולה שיש בו סכנה דא"כ מאי הו' דלסטין מזוין, אע"כ דאין בו סכנה כדאיתא בכתובות גונח יונק כו' דהו' מפרק כלאחר יד, הרי להדיא דאסור לחולה שאב"ס, שהרי זה דאין מגדלין דקה אינו אלא מדרבנן:

עוד נ"ל ראייה מפסק הרמב"ם בפרק י' מהלכות מעשר הלכה י"ג שאסור לרופא חבר להאכיל לע"ה מדמאי של הרופא, ואפילו של חולה דוקא ליתן לידו ולא לפיו ע"ש והוא מירושלמי, ובודאי דהתם מיירי בחולה שאב"ס עיין בתו"ט פ"ג דדמאי משנה א' שכתב דבעניינים הקילו יותר מבחולי ע"ש, ודמאי אינו אלא מדרבנן:

ולענין כאב השיניים כתב המ"א דמיירי במצטער כל גופו, ומה שהקשה מר דא"כ מאי פשיט אביי

חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 52 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

נשמת אדם

אחר שבררנו דהרשב"א ס"ל כרמב"ן כמ"ש בחי' רשב"א וכ"כ א"ח ומ"מ בשמו א"כ בטיל ליה אותו תשובה, וגם הטור עכ"פ לא הכריע שכי' דרמב"ם מתיר ורמב"ן אוסר שהם לא ראו חי' רשב"א ורא"ה בכד"ה אבל אנו זכינו שנתפשט מראשונים לאיסור וכן הסכימו כל אחרונים והכי קיי"ל לאסור שכות כדרכו ע"י ישראל אלא ע"י שינוי. ומיהו בשתיית סמנים מותר וה"ה כאב שנים כמ"ש בש"ע דאם כאיב ליה טובא הוי כמצטער כל גופו ודלא כרמב"ן:

שבת וראיתי בחידושי רמב"ן ע"ז הנקרא מעשי צדיקים דף כ"ח שהק' קו' הנ"ל וז"ל וק"ל הא דייקי' חושש הוא דלא הא כייבי טובא ש"ד ומאי ראיא שאני גמיעה דבלא סכנה מותר, וכן גמי הא דפשט מר"י דחש בצפידנא דילמא דליכא ברפואה שלה חילול שבת בדאורייתא, ואפשר לומר גבי חומץ אי לאו סכנתא היא כיון דאפשר ליה למעבד כדקתני סיפא אבל מגמע וכולע לא שרינן ליה למפלט וכן ההיא דקיי"ל גבי חומץ ושמן אין נותנין ע"ג המכה אבל נותן חוץ למכה ושותת לתוך המכה מ"ה הוא דכל היכא דאיכא לשנויי משנינן, ומיהו דוקא בדנפיש צערא דהוי מיני חולי או סכנת אבר אבל חושש אין מתירין לו כו' והאי דר"י דלא מוקמינן בדליכא חלול שבת משום דצפידנא לא הוי מיני חולי ואפשר להמתין והא מילתא צ"ע עכ"ל, והנה משמע דאי דבשיטה זו הוא דלא כשיטתו בתה"א שכתב שם דחולי שיניים אפילו כאיב ליה טובא לא הוי חולי דא"כ היה יכול לתרץ ג"כ אשיניים הכי דהמקשן סוכר דאין בו שום חולי כלל וע"כ משום דאית ביה סכנה, ועוד משמע משיטה זו דס"ל דהיכא דא"א לעשות בשינוי מותר אף בלא שינוי והיינו כתיורוצו של ר"ן בגונח כיון דא"א בענין אחר מותר כדרכו, ולפ"ז יש לסמוך בזה כשהכאב גדול וא"א ע"י נכרי וגם א"א ע"י שינוי דמותר לישראל עצמו לעשות, ולפ"ז אין אנו צריכין לתירוצו של הב"י בשתיית סמנים דכיון דזה א"א אלא ע"י ישראל מותר דכיון דמלתא דרבנן הוא ושיטת האוסרין הכל ע"פ רמב"ן ומדבריו גופא משמע דמותר וכ"כ הר"ן:

ואחד ממפולגי תורה הביא ראייה דאיסור דרבנן מותר לחולה שאין בו ס', מדאמרינן בנויר ג"ז ע"ב דא"ל ראב"א לר"ה ודידך מאן מגלח פרשיי לדידך דס"ל דהמקיף קטן חייב, קטנים דמגלחין בדאורחיהו כרי להברותן אחר החולי מאן קמגלח להו, ואמרינן התם מכרי תרווייהו ס"ל הקפה כל הראש שמה הקפה עיין שם ברש"י ותוס', והקשה דמהיכא מוכח דלמא רב הונא ס"ל דלא הוי הקפה ומה שלא הקיף בעצמו הקטנים דעכ"פ אסור מדרבנן כדאיתא התם בדף כ"ט ע"א, דמשמע דלכ"ע עכ"פ להקיף הקטן איסורא דרבנן איכא אע"כ כיון שלאחר החולי דינו כחולי שאב"ס ומותר כל איסור דרבנן, ועוד הראה לי במל"מ פ"ה מהלכות יסודי

התם כע"ז דאבעיא להו השינים אם הם חולה שאב"ס ופשיט מדהנן החושש בשינוי כו' הא כאיב ליה טובא מותר ש"מ דהוי כחולה שאב"ס, ומשני חנא אפילו כאיב ליה טובא חושש קרי ליה, והקשה דמאי ס"ד דאבי דלמא לעולם לא הוי אלא כחולה שאין בו סכנה ומש"ה דוקא חושש, אבל כאיב ליה טובא מותר כדן חולה שאין בו סכנה בדבר שאין בו סרך מלאכה וכבר כתבנו דלכ"ע מותר. ונ"ל דאביי אזיל לשיטתו דקאמר בעירובין ס"ח הזאה שכות וס"ל דלא שרינן שום שכות לצורך חולה, ובאמת לא מצינו מימרא זו דלא נקרא חולי מאמוראי קדמאי אלא מבתראי אמירא ורב אשי וא"כ דייק אביי שפיר, אבל לדידך י"ל כמו שכתבו הפוסקים דגם חולי שיניים הוא בכלל שאר חולי שהרי מתירין להוציא השן. ויש מן הפוסקים דסבירא להו דהאיבעיא בע"ז קיי"ל לקולא דהוי ס"ג עיין בב"י וא"כ לק"מ: ולענין עיקר הדין א"א דקיי"ל כרמב"ן, שהרי מרמב"ם ~~לא מוכח מידי~~, וכבר כתבנו לעיל דיותר נוטה לפרש כמו שכי' הב"י ובאמת בראב"ד משמע דס"ל דמותר ע"י ישראל, הביאו דבריו המ"מ פ"ו הלכה ט', אך מדברי הפוסקים שלא הביאו דעתו נ"ל דס"ל דהראב"ד משיג על מ"ש הרמב"ם להתיר שכות דשבות ע"י נכרי, וע"ז כ' שכות דשבות אפילו ע"י ישראל מותר וכסברת הרא"ה בכד"ה דף פ"ט שכי' אהיהא דגונח יונק כו' כיון דאף כדרכו ליכא אלא שכות, שלא כדרכו מותר במקום חולי, וכוונתו דס"ל כאותן הפוסקים דאפילו כחולב פליגי רבנן וס"ל דאינו אלא שכות עיין במ"מ פ"ח הלכה ז', וכ"כ הר"ן בפרק אין צדין והש"ג בכלל גדול ואף דמשמע דהראב"ד מודה לרמב"ם כחולב דחייב, י"ל דהראב"ד ס"ל דע"י שינוי בישראל דומה לשכות דשבות ע"י נכרי ואפילו אם נאמר דהרמב"ם והראב"ד ס"ל בהדיא להתיר ע"י ישראל כדרכו כיון דרמב"ן ורשב"א ורא"ה וצ"ל וב"ח וט"ז ולבוש ומי"ט וא"ר אוסרין, ויפה כתב מר דגם ר"ן ס"ל כרמב"ן שהרי כתב זהו דעתו של רמב"ן, ובאמת גם בפ' מפנין כתב שכבר כ' דעת רמב"ן. אלא מה שס"ל למר וכ"כ הגר"א דהר"ן לחד שינויא בחבית שכי' דגונח כיון דא"א ע"י אחר מותר ע"י ישראל ולת"י זה מיקל טפי מרמב"ן, דהיכא דא"א ע"י נכרי מותר ע"י ישראל, ול"ג דליתא אלא הקו' כיון דרפואה זו א"א ע"י אחר ולכן ל"ג בזה אבל רפואה שאפשר ע"י אחר אע"ג דהשתא ליכא נכרי מ"מ אסור דלא פלוג, וכעין זה כתב הר"י בעירובין בהחזרת רטיה דהוי מלתא דל"ש וא"כ הרי מש"כ בד"מ דנקטינן להקל דהוי ספ' דרבנן וכוונתו דס"ל דאם אנו מסופקים מה שאמרו בו קמאי כדרבנן אזלינן לקולא (ודבר זה מחלוקת בין הפוסקים ע' במג"י בת"ח כלל א' ס"ק ו'). ועוד כתב הר"מ דנראה דרוב מתירין והיינו ע"פ מש"כ הב"י בשם תשובת רשב"א להתיר, וס"ל דגם הטור פשט מרמב"ם להתיר ע"פ פירושו של מ"מ, אבל

חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 53 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כ צפרן שפרשה [וכן קלפת עור שפרשה באצבעו] * ומצער אותו, מתר לטלן ביד אם פרשו רבן, דהוי כתלושין ולא גזרו רבנן (עיין לעיל במלאכת גוזז סימן ג"ד באיזה ענין מותר לדידן):

כא דין העושה חבורה, ושאסור למצץ דם בפיו מן החבורה ודם שבין שניו, ושאסור לדבק עלוקה שתמצץ דם, ושאסור להניח "צוק-זאלב" [משחה] וכיוצא בו דברים המושכים דם, ופשיטא לדחק בידיו על המכה להוציא דם והעושה פן חיב (עין במלאכת השוחט סימן ד"ה"ו):

כב אם מצטער מרב מאכל ורפואתו להקיא, מתר לתחב ידו לגרונו להקיא. אבל על ידי סמים, אסור, וכל שכן דאסור לשתות דברים לשלשל מעיו. ובחלי שאין בו סכנה, הכל מתר:

כג אסור להניח בגד על המכה שיוצא דם ממנו, מפני שהדם צובע הבגד, וכל שכן בבגד אדם (עיין לעיל במלאכת צובע). אבל מתר לתן עליו קורי עפכיש (אליה-רבה בשם תוספות-יום טוב, דלא כמגן-אברהם):

כד מתר לאכל שרפים ולגמע ביצה חיה, להנעים הקול:

כה דין מילה בשבת, מבאר בחבורי חכמת-אדם (כלל קמ"ט):

חיי אדם השלם עם נשמת אדם עמוד מס 54 ב דאנציג, אברהם בן יחיאל מיכל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

צא דין מי שיש לו מיחוש וחולה שאין בו סכנה, ובו י"ח סעיפים:

א מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחוק והולך כמו בריא. (6) אסור לעשות לו שום רפואה אפי' בדבר שאין בו משום מלאכה ואפי' (3) לסוך בשמן. בין בעצמו בין ע"י אחרים ואפי' ע"י עכו"ם:

ב כל אוכלים ומשקין שהם מאכל בריאים, מותר לאכלן ולשתותן לרפואה אעפ"י שהם קשים לקצת דברים ומוכחא מילתא דלרפואה עביד אפי"ה שרי. וכל שאינו מאכל ומשקה בריאים אסור לאכלו ולשתותו לרפואה. מותר לאכול שרפים מתוקים (זעפטל) ולגמוע ביצה חיה כדי להנעים את הקול, ואין בו משום רפואה כיון שאין לו מכה בגרונו:

ג החושש בשיניו במיחוש בעלמא ואין לו צער גדול (ועיין בסי' שאח"ז סעיף ד') לא יגמע בהן חומץ או שאר משקה לרפואה ויפלוט את המשקה, אלא מגמע ובולע או טובל בו פת

(בלק) **צב** (ח) חסור לנכות. גזירה טמא יטחוק סמוכים לרפואה כשיסיה מותר לעסוק **צג** צרכנות צכנת ויתחייב נסוס עומן (ט"ע וכו"ס): (3) לסוך צטמן. צמקומות-

עמוד מס 255 קיצור שלחן ערוך השלם <מסגרת השלחן, לחם הפנים> גאנצפריד, שלמה בן יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

קיצור שלחן ערוך צא הלכות שבת

ד ואוכל כדרכו. וכן החושש בגרונו לא יערענו באיזה משקה. אלא בולע ואם נתרפא נתרפא (שכ"ח):
ה החושש במתניו וכדומה וכן מי שיש לו חטטין בראשו, במדינות אלו כיון שאין נוהגין לסוך בשמן כ"א לרפואה, אסור לסוך בשבת משום דמוכחא מילתא דלרפואה קעביד:

ו הגונח מכאב לב שרפואתו לינוק בפיו מן העז, מותר לו לינוק בשבת (משום דיניקה הוי מפרק כלאחר יד, ומשום צערא דחולי לא גזרו רבנן) (שכ"ח):

ז החושש במעיו מותר ליתן עליהם כוס שעירו ממנו חמין אעפ"י שעדיין יש בו הבל (וע"ל סי' ל"ג סעי' י"ב). וכן מותר להחם בגדים ולהניח עליו (שכ"ח):

ח מי שניגפה ידו או רגלו, צומתה בין כדי להעמיד הדם, אבל לא בחומץ מפני שהוא חזק ויש בו משום רפואה. ואם הוא מעונג אף היין לו כמו החומץ ואסור. ואם הוא על גב היד או גב הרגל או שנעשה ע"י ברזל, מותר לרפאות בכל דבר כדלקמן סימן צ"ב ס"ה:

ט יש לו איזה מיחוש בעיניו, לא יתן עליהם רוק תפל (פי' רוק שבפיו בעוד שלא טעם כלום), דמוכחא מילתא דלרפואה עביד. אבל מי שאינו יכול לפתוח עיניו, מותר ללחלחן ברוק תפל, כי אין זאת לרפואה אלא לפתוח העינים קמכוין:

י מי שמצטער מרוב המאכל שאכל, מותר (ג) לתחוב אצבעו לתוך גרונו כדי שיקיא:
יא מכה שאין בה סכנה לא יניח עליה רטיה אפילו עשאה מאתמול, ולא כל דבר שהוא משום רפואה, אפי' עלה או חתיכת בגד יבש (ה) וישן שהוא מרפא ג"כ. אבל נותן עליה איזה דבר לשמרה שלא תסרט. היה עליה רטיה מאתמול, מגלה קצתה ומקנח פי המכה וחוזר ומגלה קצתה השני ומקנחה, ורטיה עצמה לא יקנח מפני שהוא ממרח. נפלה הרטיה מע"ג המכה ע"ג הקרקע, לא יחזירנה. נפלה (ו) ע"ג כלי, יחזירנה. ואם מצטער הרבה, מותר לומר לעכ"ם להחזירה. אבל אסור לומר לעכ"ם לעשות רטיה בשבת, כי מירוח הרטיה הוא איסור דאורייתא ואסור אפי' ע"י עכ"ם אם לא כשחלה כל גופו (כדלקמן סעיף ט"ז):

יב אסור להניח בגד על מכה שיוצא ממנה דם, מפני שהדם יצבע אותו, ומכ"ש בגד אדום שהוא מתקנו. וגם אסור לדחוק במכה להוציא את הדם, אלא כיצד עושה, רוחץ במים או ביין להעביר הדם ואח"כ יכרוך עליו סמרטוט. ואם אין הדם פוסק ע"י רחיצה, יניח שמה קורי עכביש ויכרוך עליה סמרטוט, אך יש מפפקים בזה משום דקורי עכביש מרפא, ע"כ אם אפשר יש לעשות ע"י עכ"ם (שכ"ח):

יג הפותח מורסא כדי להרחיב פי המכה כדרך שהרופאים עושים שהם מתכוונים לרפואה להרחיב פי המכה הר"ז חייב שזו היא מלאכת הרופא, ואם פתחה רק כדי להוציא ממנה את הליחה שמצערתו ואינו חושש אם תחזור ותסתם מיד, הר"ז מותר משום צער. ודוקא לנקה ע"י מחט וכדומה אבל לא בצפרניו, משום דתולש קצת מעור המורסא ויש בזה חיוב. וגם ע"י מחט וכדומה, כיון שיש לחוש שמא יתכוין שתשאר פתוחה כדי שתוציא ליחה גם אח"כ, על כן אם אפשר יש לעשות ע"י נכרי:

יד מי שיש לו נקב בזרוע שקורין אפטורא (פונטינעללע, אימפעראטור) אם נסתם הנקב קצת, אסור ליתן לתוכו קטנית שיפתח דהא כוונתו שישאר פתוח. ורטיה (שנעשית מאתמול), (ו) מותר ליתן על האפטורא שהיא רק לשמרה, אך אם יודע שהרטיה מוציאה ליחה או דם,

אסור

מסגרת השלחן

אלו שאין נוהגין לסוך כי אס לרפואה (רו"ח): (ג) להחזו אלצעו. אלצל צקס חקור (כ"ב): (רו"ח) מפני שדומה לרפואה (רס"י רו"ח) אל"כ הוא חולה צלופן סיתצאר לקמן קעיק ע"ז: (ד) וישן, ולא היה כזכר על המכה חפ"י יסן סרי דקוצ אינו מרפא (ס"ע רו"ח): (ה) ע"ג כלי יחזירנה, ולא הסירה צמזיד חקול להחזירה (מ"ח רו"ח) חפ"י עודה צידו (רו"ח): (ו) מותר ליתן על האפטורא, ויש מי שאוסר ליתן על האפטורא (משמעוהו רלצ"ן) ויש לחוש לדבריו

קיצור שלחן ערוך צא צב הלכות שבת רמז

אסור. וכן אם בא לקנחה, אם יודע שע"י הקינוח יצא דם או ליחה, אסור לקנחה (ולא דמי לפותח מורסא דהתם במורסא הליחה והדם כנוס ועומד בפני עצמו ואינו עושה חבורה. אבל כגון שהליחה והדם מובלעים בבשר, אם מוציאם עושה חבורה):

דף מכה שנתרפאה נותנין עליה רטיה שעשאה מאת מול שאינו אלא לשמרה. ומותר להסיר גלדי מכה: **טז** נתחב לו קוץ, מותר להוציאו (ז) במחט ובלבד שיזהר (ח) שלא יוציא דם. דעביד חבורה: **טז** חולה שנפל מחמת חליו למשכב ואין בו סכנה, או שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו, שאז אע"פ שהוא הולך כנפל למשכב דמי. אומרים לעכו"ם לעשות לו רפואה ולבשל בשבילו. ומותר לו לאכול בשבת בישולי עכו"ם כיון שהותר לו היום הבישול ע"י עכו"ם (וע"ל סי"ח ס"ט): **דף** ומותר לו לאכול ולשתות סמי רפואה (*). וכן (ט) לעשות לו איזה רפואה בין הוא בעצמו בין אחרים, ובלבד שלא יהא בדבר איזה איסור מלאכה אפילו איסור דרבנן. אבל כל שיש בו אפילו איסור דרבנן אסור לעשותו כ"א ע"י עכו"ם. ואם אין עכו"ם יש להתיר לעשות ע"י ישראל (י) איסור דרבנן ע"י שינוי (ס"ח):

דף רופא עכו"ם שהוא מצמיח (מכניז) אבעבועות (בלאטרן אומפפון) לילדים, אם יכול הישראל לפייסו בממון שיעשה לאחר השבת, יעשה כן. ואם לאו וצריכין לעשות בשבת, אל יחזיק ישראל אז את הילד, אלא עכו"ם יחזיקו (כ"כ בספר תשובה מאהבה):

צב דין חולה שיש בו סכנה ודין אנוס לעבירה. ובו י' סעיפים:

א דחוויה היא שבת אצל סכנת נפשות כמו שאר כל המצות שבתורה. לכן חולה שיש בו סכנה והוא אדם כשר ואע"פ שלפעמים עושה עבירה לתיאבון (ע"י יו"ד סי' קנ"ה וחומ"מ סי' תכ"ד) ואפי' הוא תיניק בן יומו, מצוה לחלל עליו את השבת. ואם החולה אינו רוצה, כופין אותו על כך. ועון גדול הוא בידו להיות חסיד שוטה שלא להתרפאות בשביל איזה איסור, ועליו נאמר ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש. והזריז לחלל שבת בשביל חולה שיש בו סכנה, הר"ז משובח. (ה) ואפילו יש עכו"ם לפנינו, משתדלין לעשות ע"י ישראל. וכל מי שחלל שבת בשביל חולה שיש בו סכנה אע"פ שלא הוצרך לו הר"ז יש לו שכר. כגון שאמר הרופא חולה זה צריך גרוגרת

אחת

לחם הפנים

מסגרת השלחן

(*) לשון הרמב"ם ז"ל בפ' כ"א הל' כ' לפיכך אסור לבריא להתרפאות בשבת גזירה שמא ישחוק סמנים כיצד וכיו' ומזה למד הרדב"ז (חלק חמישי סי' תר"מ) דדוקא לבריא אסור להתרפאות אבל לחולה אע"פ שאין בו סכנה מותר להתרפאות וכמ"ש הרמ"א בס"י שכ"ח סל"ז אלא שהט"ו שם סקכ"ה הקשה ע"ז ע"ש וכתבתי במקום אחר כי לפע"ד נראה דעת הרמב"ם דכל שיש בדבר איסור מצד עצמותו אפי' רק איסור דרבנן אסור ע"י ישראל ולכן כוחל עינו דוקא ע"י עכו"ם והוא דגונת יונק י"ל משום שהוא בשינוי כמ"ש הרמב"ן (ואי משום איסור מוקצה ע' בדברי הרא"ה בבד"ה בית שלישי שער שביעי ד'ה והשתא ודאי קושיא טובא מנהגא וכיו' שכ' דאינונה משום איסור מוקצה וכ"כ בשה"ג פ' חבית. והפ"מ סי' שכ"ח א"א סק"מ לא ראה כל זאת) אבל כל שאין בו איסור מצד עצמו אלא שנאסר משום רפואה ומשום שחיקת סמנים, מע קרא לא אסרוהו אלא לבריא ולא לחולה:

רפואה ודוקא צינינו נדריך הסול ח"כ יש צו סכנת חצר שאז ח"ל סיכוי (כ"ז) וס"ע ואחרונים: (י) איסור דרבנן ע"י סיכוי. ור"ז ש"כ ע"י סיכוי מותר לעשות אפי' ונלחכה גמורה סכין במשכב צעשייתה אינה חסורה ח"ל נד"ס וע"ל סי' ל' ס"ז צמקלס חולי מותר עכ"פ שבות ע"י ככרי: **צב** (א) ואפי' יש ככרי וסמנהג דאס אפטר לעשותו ע"י ככרי צלל איסור כלל עושין ע"י ככרי (כמ"ל ור"ז ש"ס וסי"ח) ונ"מ יגלה לרבים צחותו פעם שיש היסור לישראל עלמנו ח"ל סהככרי סוף עזומנו כאן (ט"ז ר"ז) וכן אס אפטר לעשות צלל דיחוי ולא איסור ע"י סיכוי עושה על ידי סיכוי (כמ"ל ור"ז ש"ס וסי"ח):

קיצור שלחן ערוך צב הלכות שבת

אחת(ג)ורצו י' אנשים ותלש כל א' גזגרת והביא. כולם יש להם שכר טוב מאת ה' ית"ש אש"י הבריא החולה בראשונה. וכן בשביל כל פיקיה נפש ואפי' ספק פיקוח נפש מצוה לחלל עליו את השבת ולעשות בשבילו כל איסורי דאורייתא. שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש, כי לא נתנה התורה אלא למען החיים שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ודרשינן. וחי בהם ולא שימות בהם. חוץ מע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים שהם(ג) ביהרג ואל יעבור(ק"י שכ"ח טכ"ט וני"ד ק"י קנ"ז):

ב (ד) כל אדם שהוא אומר מכיר אני באותו חולה שהוא מסוכן, אם אין שם רופא מומחה שמכחישו. נאמן ומחללין עליו השבת. ואפילו אינו אומר בבירור אלא אומר שנראה לו שצריכין לחלל עליו את השבת. שומעין לו ומחללין עליו משום(ה) דספק נפשות להקל. אם רופא א' אומר שהוא מסוכן ושהוא צריך לרפואה פלונית, ורופא א' אומר שא"צ או שהחולה אומר שא"צ. שומעין להרופא שאומר שהוא צריך. ואם החולה אומר שהוא צריך לרפואה פ. ונית ורופא אומר שא"צ. שומעין להחולה. אך אם הרופא אומר שרפואה זו תזיקהו. שומעין להרופא:

ג אם רופא בקי אפי' הוא עכ"ם או שאר מבין אומר שאע"פ שעתה עדיין אין החולה בסכנה מ"מ אם לא יעשו לו רפואה זאת אפשר שיכבד עליו החולי ויכול לבוא לידי סכנה אפילו החולה אומר שא"צ. שומעין להרופא ומחללין את השבת. ואם הרופא אומר שאם לא יעשו לו רפואה זאת ודאי ימות ואם יעשו יכול להיות שיחיה. מחללין ג"כ את השבת. עיין עוד בס"מ קל"ג מן סעיף י"ג עד סעיף י"ח (שכ"ח טכ"ט הכ"ח):

ד כל מכה שבפנים הגוף דהיינו מן השפה ולפנים(*) וגם השיניים בכלל, והיינו קלקול שמחמת מכה או בועה וכיוצא בזה. מחללין עליו את השבת וא"צ אומד. שאפילו אין שם בקיאים וחולה אינו אומר כלום. עושים לו כל מה שרגילים לעשות בחול. אבל כשיודעים ומכירים באותו חולי שממתין וא"צ לחלול שבת, אין מחללין. מיחושים אין נקראין מכה. ומי שחושש בשינו ומצטער עליו מאוד עד שחלה ממנו כל גופו. מותר (ו) לומר לעכ"ם שיוציאו:

ה מכה שעל גב היד ושעל גב הרגל, וכן על כל מכה שנעשית מחמת ברזל ועל שחין שבפי הטבעת, וכן מי שבלע עלוקה או שנשכו כלב שוטה או אחד מזוחלי עפר אפילו ספק אם ממית אם לאו, וכן מי שיש בו (ו) קדחת חזקה ביותר, מחללין עליו את השבת. אבל על קדחת המצויה אין מחללין אלא עושין ע"י עכ"ם:

ו מי שאחזו דם. מקיזין אותו מיד. וכל שהקיזו ונצטנן. עושין לומדורה להתחמם אפי' בתקופת המזון: **ז** החושש בשתי עיניו או שהיה באחת מהן ציר או שהיו שותות או שהיה דם שותת או שאר דבר שהוא סכנה לעין, מחללין עליו את השבת:

ח חולה שיש בו סכנה שצריך לבשר ויש כאן בשר אסור. שוחטין עבורו ואין מאכילין אותו בשר אסור. משום דחיישינן שמא כשיודע לו שהאכילו אותו בשר אסור, יקוץ בו. אבל

לחם הפנים מסגרת השלחן במקום

(*) כן הוא בגמרא וברמב"ם. גולשון הסוד ושיע אינו מדויק: (ג) וכלו י' לחטים. וכל הזרין ונטוץ לטעם ימסר אחד ומחציתו(פ"ע): (ג) ציהרג ואל יעבור. ע' זיו"ד ק"י קנ"ז וצמ"ח הל' צרכות כלל כ"ח פרטי דייקס אלו(ד) כל אדם. ודוקא ישראל אבל סתם ככ"ח שאינן רופאים לא נחזקינן אותם כצקיא"ח(רמ"א ורמ"א וחי"ח):(ה) דספק נפשות להקל. והוא שאומר שהוא נוכח סולי זה(רז"ט):(ו) לומר לככרי סוליא. אבל לא לישראל דמוליא טן לרפואה חייב וכן המקיז דם לאדם או לבהמה חייב. והמזקק טקן עלוקה(ב) קורין פייחוקים(ג) להוליא דם וכן סמכים לוק-זאלז על סמכה להוליא ליחס דם ספק אש חייב לאשטק דליכו כמי שעושה צידים ומ"מ אקור אבל הדומק את סמכה ומוליא דם חייב(מג"א ק"י טע"ז קטע"ו וסי' ככ"ח סק"ג וסק"ג כ"ג וחי"ח וכו' ככל ל"א וכל: ק"ע דלין זו מלאכה שאל לגופה וכ"כ קל"ח דעת רז"ט ק"י טכ"ח ס"ג ע"ג ובגליון ודוק (ז) קדמת חזק ציית. היינו שהוא חס צייתר או שהוא עם

עמוד מס 258 קיצור שלחן ערוך השלם <מסגרת השלחן, לחם הפנים> גאנצפריד, שלמה בן יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

קיצור שלחן ערוך צב צג הלכות שבת רמט

במקום דליכא למיחש לשמא יקוז בו כגון שהוא קטן או שדעתו מטורפת. מאכילין אותו בשר אסור ואין שוחטין עבורו בשבת (ט"ח):

ט המבשל בשבת בשביל חולה, אסור לבריא לאוכלו בשבת, אבל למוצאי שבת מותר מיד גם לבריא אם בשלדו ישראל, וע"ל סימן ל"ח ס"ט (ט"ח):

ד מי שרוצים לאנוס אותו שיעבור עבירה לפי שעה אפי' היא עבירה חמורה, אין מחללין עליו שבת כדי להצילו מן העבירה. אבל אם רוצים לאנוס אותו להמיר את הדת ולהוציאו מכלל ישראל אפי' הוא (ה) קטן או קטנה, החיוב הוא על כל מי שבידו להשתדל להצילו, אפילו צריך לח' ל שבת באיסורי דאורייתא, כמו שמוזוויבין לחלל שבת בשביל חולה שיש בו סכנה, דכתיב ושמרו בני ישראל את השבת, אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. ואפילו אם הוא ספק אם תועיל ההשתדלות או לא, מ"מ חייבין לחלל שבת להשתדל בכל מה דאפשר כמו שמחללין בשביל ספק פיקוח נפש. אבל מי שפשע ורוצה להמיר, אין מחללין עליו את השבת באיסור דאורייתא, דכיון שפשע, אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך. ומ"מ באיסור דרבנן כגון ללכת חוץ לתחום ולרכוב על גבי סוס או לילך בעגלה, וכן לטלטל מעות וכדומה, יש מתירין לחלל שבת בשביל להצילו (ט"ו):

צג דיני יולדת, ובו ה' סעיפים:

א מיד כשהתהילה האשה להרגיש טימני לידה אפילו היא מסופקת, קוראין לה מילדת אפילו ממקום רחוק כמה פרסאות:

ב יולדת הרי היא כחולה שיש בו סכנה, ומחללין עליה את השבת לכל מה שהיא צריכה. אך אם אפשר לעשות ע"י שינוי או ע"י עכורים, עושין, ונקראת יולדת משתשב על המשבר או משעה שהדם שותת ויורד, או שאין בה כח ללכת בעצמה, גם המפלת לאחר מ' יום מטבילתה דינה כיוולדת:

ג כל שלשה ימים הראשונים (ה) אפי' אומרת שאינה צריכה, מחללין עליה את השבת, ואח"כ אם אין בה חולי אחר רק צער הלידה, עד שבעה ימים אם אומרת צריכה אני מחללין עליה, ואם אומרת שאינה צריכה, אין מחללין. (ז) ומונין ימים אלו מיום הלידה ולא מעת לעת. כגון אם ילדה ביום רביעי לעת ערב, הרי היא ביום שבת לאחר שלשה. ואם ילדה בשבת לעת ערב, הרי היא בשבת הבא לאחר שבעה. ואם יש קצת חשש סכנה שהאשה חלושה בטבעה, המקיל למנות ימים אלו מעת לעת, לא הפסיד:

ד לאחר ז' ימים אפי' אומרת צריכה אני, אין מחללין עליה, אלא הרי היא עד ל' יום כחולה שאין בו סכנה, ועושין כל צריכה ע"י עכורים. אבל (א) להסיק עבורה, מותר אפילו ישראל

לחם הפנים מסגרת השלחן

סימור (ט"ע ורז"ט) דהיינו עם קרירות (סקורין סוידריין) והוא שבפנים ח' זל עליו סממיונות וסקריות ח' זל קדחת סמלוי סתמילתו קר וסופו הס חין זו סכנה (ט"ז רז"ט): (ט) קטן או קטנה, ומחללין עליהם חס ילילס זולדי (כ"א) ועיין צוג"א ורז"ט סימן ט"ו צפנים וצק"ח):

צג (ח) חס' אומרת שאינה לריכה, חלל סתמיותיה אומרות סלריכה חס' חין צהן סכמה ולח רופא סתמורים סלריכה (נג"א ורז"ט ומי"ח) וע' לעיל ס' ל"ב ס"ג ג'. ועוד ליזהר סככהתיגע האסה לחודס תשיעי יזמין הכל מע"ש כדי שלל ילטרכו לחלל סצת (נג"א ורז"ט): (ז) ומזכין כו' ולא מעת לעת, וכן לענין סלסיס סצסעיף ד' (רז"ט) ומ"ט סתסצר להקל למנות יוגל"ע חכי יודע מקוס לזה לפי פסק סס"ע ונג"א ורז"ט צקי' ס"ל ומרי"ז חל"כ יש סס ספק סכנה נפשות סלז ומחללין על כל חולה כללעיל סימן ל"ב ומזכין הימים צזה לא מעלה ולא ימזיד (ועיין ציד אפרים סימן תקכ"ד): (ג) להסיק עצורה, חס לריכה לכך (רז"ט):

עמוד מס 259 קיצור שלחן ערוך השלם > מסגרת השלחן, לחם הפנים < גאנצפריד, שלמה בן יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

רנ קיצור שלחן ערוך צג צד הלכות שבת

(כשלא נמצא עכו"ם בנקל), ואפי' בתקופת תמוז, משום דיולדת כל ל' יום מסוכנת היא בצנה :
ה הולד שנולד מרחיצין אותו, וחותרין את טבורו, (ו) ומיישרין אבריו ועושין לו כל צרכיו.
אך אם אינו בן קיימא כגון שנולד לשמונה חדשים, (ה) אסורין לטלטלו, אלא אמו
שוחה עליו ומניקתו מפני צער החלב המצער אותה (ט"ז) :

עמוד מס 260 קיצור שלחן ערוך השלם <מסגרת השלחן, לחם הפנים> גאנצפריד, שלמה בן יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אלא

מסגרת השלחן

(ד) ועיישרין אבריו. סנהפרקו וחסוה לער הלידה (ס"ע ורז"ס) ז"ל ציוס הלידה חזל ח"כ
חסור מפני סכרה כזונה חזל לכרכו צצגדיו כדי ליישר אבריו מותר לעולם מפני סכרכו
צכך גם צחול ואינו נראה כזונה צצצת חזל סינוק שאין כורכין אותו צחול וכתעקמו אבריו
צצצת חסור לכרכו כדי ליישרם (מג"א ורז"ס) : (ה) חסורין לעלטלו ודוקא כשהוא ודאי צן ח'
כגון ספירט ומונה צעלס אחר צצעל חזל חס הוא ספק צן ח' יס לסקל לעלטלו צצצת חזל
אין עושין לו סוס דצר סהסירו לעסות לולד ציוס הולדו (מ"א ורז"ס) וכל זה כשלל כגנורו
סערו ולפרכו חזל לס כגנורו סערו ולפרכו חסי' הוא ודאי צן ח' דינו כצן ז' ודאי (שהוא)
ולד של קיימא וה"ס צן ח' ודאי) לכל דצר (ס"ע ורז"ס ועיין סס טעמי הדצרים) :

עמוד מס 260 קיצור שלחן ערוך השלם <מסגרת השלחן, לחם הפנים> גאנצפריד, שלמה בן יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שבת [דין פקוח נפש שדוחה שבת ודיני חולאים וכו' נ"ח מעיפים] :

וכל רגע מרובה אצלו בזה ודאי אין שארה ואין
תשובה ועושים כל מה שביכולת לבלי דדקק ויהיה
שבת כחול ממש אבר בחולה שאין זמנו בהול ודאי
יש שאלות שהרי אמרו במנחות וס"ד. בעי רבא חולה
שאמרוהו לשתני גרוגרות ויש שתי גרוגרות בשתי
עוקצין וג' בעוקץ אחת איוה מהן יביא ומסיק דיביא
השלש ע"ש הרי יכול להיות ספיקות בפקוח נפש
ובהכרח שישאל ושהמשיב ישיב אלא דזהו בחולה
שאין זמנו בהול ע"ש ולפ"ז בחולה שמסוכן מאד
וזמנו בהול אסור לעשות שום שאלה ויעשו כפי
הראות בלי שום חשש ופקפוק והוריו ה"ז משובח
אמנם בחולה המורגל יכול להתיישב ולשאל שאלות
וכן מנהג העולם וכלל"ד וע' בסעיף י"ג בסופו :

ב אם שבת רחווה היא אצל פקוח נפש או הותרה
דעת הרשב"א בתשו' וסי' תרפ"ט דרחווה היא וכ"כ
הר"ן בפ"ב דביצה ונראה שזהו דעת הרמב"ם בריש

א פקוח נפש רוחה את השבת דכתיב וחי. בהם ולא
שימות בהם ויזמא פ"ה : ואפילו ספק פקוח נפש
דוחה את השבת ומטה סס פ"ג. שאין לך דבר
שעומד בפני פקוח נפש אלא עבודת כוכבים וגילוי
עריות ושפיכות דמים וסס פ"ט ואסור להתמהמה
בחילול. שבת בחולה שיש בו סכנה דמשפטי התורה
הם רחמים וחסד ושלוס בעולם כדכתיב אשר יעשה
אותם האדם וחי בהם ומכ"ס רפ"ט והוריו בפקוח
נפש ה"ז משובח ואיתא בירושלמי וסס השואל ה"ז
מנונה דאין לישאל שאלה בפקוח נפש דעד שישאל
וישיבו לו יבא החולה לידי סכנה והנשאל ה"ז שופך
דמים שהיה לו לידרוש ברבים דפקוח נפש רוחה
את השבת :

ב ולמדתי מתשו' הריצב"א המוכא באור זרוע הגדול
וסי' ק"ט דזה שנתבאר בהשואל מנונה והנשאל
שופך דמים זהו בחולה שזמנו בהול שהוא מסוכן גדול

פ"ב משבת ור"ל דחיה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצות וכו' ע"ש אבל מדברי הרא"ש פ"ח דיומא וס' י"ז משמע דהותרה שכתב וז"ל ורבינו מאיר הביא דמיון מאוכל נפש ביו"ט וכו' אלא כיון דהותרה התירה אוכל נפש ביו"ט הוה כמו בחול וה"נ כיון שהתירה התורה פקח נפש הוי כל מלאכה כמו בחול ע"ש ומלשון זה מבואר דהיא הותרה ולא דחיה ועוד מדקדמתי לה לאוכל נפש ביו"ט וההם לא שייך דומר דחיה כיון שלא נאסרה מעולם וגם בתשו' הרשב"א שם מבואר דלסכנת רבינו מאיר הוי הותרה ולא דחיה ע"ש ונגס הר"ן נפ"כ דכ"ה כתב ההפך דשבת דחיה אלל סכנת נפשות ואוכל נפש ביו"ט הותרה ע"ש וכיון דר"מ מדמי ול"ז ע"מ דס"ל דכשניהם הותרה ולכאורה מאן דיליף ביומא ע"ס ממילה דפ"י דוחה שבת ודלי הותרה דמילה א"ל לומר שהיא דחיה כמ"ס ביו"ד ס' רס"ו סעיף כ"ה ע"ש וע"ס בחרנו דגם כפ"י מ"ט הרמב"ם דחיה אין כונתו דחיה ממש ע"ש אלל כיון דהרשב"א והר"ן להדיא ס"ל דהיא דחיה ולא הותרה אין הכרח להניח דברי הרמב"ם מפסוקן ואלו יכזרו דגם מילה דחיה או דאף דלמידין ממילה מ"מ אין ראייה שיהו עוין לגמרי ודו"ק :

ך והנה ביומא ו' : בענין טומאה אי דחיה או הותרה אומר שיש נ"מ לענין אהרורי אטהורין דאם יש טהורים מוכנים לפניו אפילו למאן דס"כ הותרה עבדי טהורים ולא טמאים לישנא קמא שם בגמ' רק אם אין טהורים לפניו ונצרך להשיגם או למ"ד הותרה עבדי הטמאים ולמ"ד דחיה מהדרין אטהורים ע"ש וא"כ ה"נ בחולה אם הדבר האסור והמותר שניהם מוכנים לפניו ודאי מאכילין אותו ההיתר ולא האיסור רק אם האיסור מוכן או בנקל להשיגו וההיתר אינו מוכן או בקושי להשיגו תלוי בפלוגתא דאם הותרה שבת וכל האיסורים אצל פקח נפש לוקחין האיסור ואם דחיה מהדרין אהתירא בן היה נראה לכאורה אבל דבר חדש הוא ולא מצאנו זה בהפוסקים ואררבא הוזהרו לזרו בזריות כל דבר שהחולה צריך ואע"ג דלפי מה שבארנו יכול להיות דזהו בחולה שזמנו כהול כמ"ש בסעיף ב' מ"ט משמע מכר הפוסקים דאינו כן :

ך ובאמת נלע"ד ברור דאפילו אי דחיה היא א"צ להמתין על ההיתר ולא דמי לטומאה דכיון דהותרה צותה לחלק עליו שבת ולהאכילו כל האיסורים אם נאמר שנמתין יכול לבא לירי סכנה ונמצא דלפ"ו

אין חילוק בין דחיה להותרה בפקוח נפש לענין זה ורק יש חילוק להאיכא דאמרי שם דלמ"ד הותרה אפילו יש טמאין וטהורין לפנינו יעשו הטמאים ע"ש וא"כ יש נ"מ רבתא כגון שהיה ההיתר והאיסור לפנינו למאן דס"כ דחיה אסור ליתן לו האיסור ולמאן דס"כ הותרה מותר אמנם לדין גם בזה אין נ"מ כיון דללשון ראשון אינו כן כמ"ש ומ"מ יש נ"מ בין נבילה לשחיטה והיינו דחולה הצריך לבשר בשבת שוחטין לו כמו שיתבאר ואין מאכילין אותו נבילה מטעמים שיתבארו אמנם אם הנבילה מוכנת לפנינו למאן דס"כ הותרה שוחטין לו בשבת ואין מאכילין אותו הנבילה ולמאן דס"כ דחיה מאכילין אותו הנבילה כדי שלא לחלל שבת באב מלאכה כן ביאר הרשב"א שם וכלל"ע"ד :

ך ואמרו חז"ל שם דכשנצרך לחלל שבת בשביל חולה שיש בו סכנה לא יעשו מה שנצרך לעשות בשבילו ע"י אינו יהודי ולא ע"י נשים ולא ע"י קטנים אלא ע"י ישראלים גדולים והטעם דשמא יאמרו הרואים שבקושי התירו לחלל שבת בשביל פקח נפש ואין מתירין ע"י המחוייבים במצות ומה יבא מכשול שמא באיזה פעם לא ימצאו א"י וקטנים ונשים ולא ירצו הגדולים לחלל שבת ויבא לירי סכנה ור"ן וכו"מ כר"א"ט והתוס' כתבו עוד דאפילו היכא דאפשר בא"י מצוה בישראל דשמא יתעצל הא"י ויבא לירי סכנה ע"ש וממירא דגם לענין נשים וקטנים כן דסתם נשים עצלניות הן וכו"ש קטנים ולדבריהם יכול להיות דלכן אמרו חכמים לעשות ע"י יריהם :

ך ויש להתפלא על רבינו הרמ"א בסעיף י"ב שעל מה שכתב רבינו הב"י דין זה וז"ל כשמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה משתדלים שלא לעשות ע"י עבדים וקטנים ונשים אלא ע"י אנשים גדולים ובני דעת עכ"ל וכתב על זה רבינו הרמ"א וי"א דאם אפשר לעשות בלי דיחוי וכלי איחור עושה ע"י שינוי ואם אפשר לעשות ע"י א"י בלא איחור כלל עושין על ידו וכן נוהגים אבל במקום שיש לחוש שיתעצל הא"י אין לעשות על ידו עכ"ל ואיך אפשר לומר כן והרי למעם הראשון שכתבנו שהחשש הוא מפני פעם אחרת פשיטא שאסור אלא אפילו למעם השני מפני חשש עצלות כיון דהש"ס חשש לזה איך נאמר דאין לא חיישינן לזה והוא דבר תימא ולדעת הרמב"ם מה שאמרה הש"ס שיעשו ע"י גדולי ישראל הם גדולי

שימות אלא שע"פ רפואות יכול לחיות איזה שעות יותר מותר לחלל עליו את השבת דגם לחיי שעה מחללין ויהבאר עוד בס' שכ"ט :

ו היה צריך לבשר או למרק של בשר עוף מחויבין לשחוט בשבילו ואין השיחט רשאי לומר למה לי לחלל שבת באב מלאכה יאכל נבלה והיינו ע"י הריגה של א"י או ע"י קמן והרי להתולה בעצמו ג"כ טוב יותר לעבור על לאו דנבלה שהוא איסור קמן לגבי שחיטה בשבת שחייבין עליה סקילה וכתת וחטאת ומ"מ אינו כן ויש בזה מעמים הרבה האחד מפני דחיישינן שהחולה תקיין נפשו בנבלה ורא"ש סס וכ"כ גא"ז הגדול והשנית דאיסור שבת כבר נדחית בהבערה ובבישול ואיסור נבלה לא נדחית עדיין גס נסס הרא"ש והשלישית דבנבלה יעבור על כל כזית וכזית ובשחיטה אינה רק פעם אחת ור"ן סס ואע"ג דמוכח משם דלזה לא חיישינן מדפליגי בשם בטבל ותרומה דיש מי שסובר דתרומה חמירא מטבל ומאכילין אותו מטבל ולא תרומה אע"ג דבטבל יש איסור על כל כזית ע"ש זהו דבכדי שלא לעשות לו בידים איסור חדש ודאכילו לכן מאכילין אותו האיסור הקל כמו שהוא אע"פ שיש בו ריבוי איסורים משא"כ כאן בשחיטה אנו עושים לו היתר כלומר דבעת האכילה הוא היתר גמור לכן אמרינן שפיר סברא זו והרביעית דהנה זה החילה התירה לו התורה איסורים המעכבים רפואתו והנה איסור נבלה אינה עומדת בעדו שהרי רפואתו יכול להיות גם בבשר כשר ולכן לא הותרה לו איסור זה משא"כ איסור שבת העומד כנגדו הן לענין שחיטה הן לענין הבערה הן לענין בישול ולכן איסור זה התירה לו התורה וער"ן נסס הרא"ש והרא"ש נסס הר"ן ודו"ק ועמ"ש בזה ביו"ד סי' פ"ה סעיף מ"ה וסעיף מ"ו :

וא פשוט הוא דאם הנבילה מוכנת מיד ולשחוט צריך שהיות והחולה צריך לה תיכף דמאכילין אותו הנבילה ואם א"צ לה מיד למאן דס"ל דשבת הותרה לפקוח נפש שוחטין לו ולמאן דס"ל דחיה אין שוחטין לו ומאכילין אותו הנבילה המזומנת דכיון שיש לו בשר לא נתיר לו השבת הדחיה ולא הותרה ורש"א נמשו' סס) וכן הדבר פשוט שאם אין להשיג שוחט דמאכילין אותו נבילה וכן אם שחטו לו והוא צריך לה מיד א"צ למלוח אותה [עמ"א סק"ט שכתב על שוחטין דשנת הותרה ע"ש והוא תימא ללכ"ע שוחטין ורק בגונא שכתבו

ישראל ממש הגדולים בתורה ויראה ודבראות לכל שכן צותה לנו התורה והקב"ה שצוה לנו על השבת הוא צוה לנו לחלל שבת בשביר חולה שיש בו סכנה גם הע"ז סק"ה תמה עליו ונראה דכעל דיעה זו סוכר מטעם עלות וזה שאמרה הש"ס ואין עושין זה ע"י וכו' פירושו שאין מחויבין לעשות על ידיהם אבל זהו כנגד רוב הפוסקים ולכן למעשה ודאי נכון לעשות דוקא ע"י ישראל גדול :

חן וכל הזרין לחלל שבת בדבר שיש בו סכנה ה"ז משובח ואע"פ שעושה מלאכה אחרת עמה כיצד כתב הרמב"ם בפ"ב דין מ"ו ראה תנוק שנפל לים פורס מצודה ומעליהו ואע"פ שהוא צד הדגים עמו שמע שטבע תנוק בים ופרש מצודה להעלותו והעלה דגים בלבד פטור מכלום נתכוין להעלות דגים והעלה דגים ותנוק פטור אפילו לא שמע שטבע הואיל והעלה התנוק עם הדגים נפל תנוק לבור עוקר חוקיא ומעלהו ואע"פ שהוא מתקן בה מדרגה בשעת עקירתו ננעל דלת בפני התנוק שובר הדלת ומוציאו ואע"פ שהוא מפצל אותה כמין עצים שראוין למלאכה שמא יבעת התנוק וימות נפלה דליקה וחיששין שמא יש שם אדם מכנין אותה כדי להצילו מן האש ואע"פ שהוא כובש דרך ומתקנה בשעת הכיבוש וכל הקודם דהציל ה"ז משובח וא"צ ליטול רשות מב"ד בכל דבר שיש בו סכנה עכ"ל ויש לרדק בשבירת דלת מי מכריחו לפצלה שתהיה כמלאכה ישבור איתה בדרך שבירה ולא יהא אלא מקלקל ונ"ל דה"פ דחושש לבעיות התנוק כשישברנה דרך שבירה דקול השבירה יבעיתו ולכן שובר אותה דרך פיצול שלא ירגיש התנוק השבירה וזהו שאמר שמא יבעת התנוק כלומר כשישברנה בשבירה פשוטה וכ"ש אם יניחנו שם דודאי יבעת וזהו שאומר הש"ס ביומא סס אע"ג דקמיכוין למיתבר נסיפי והקשה הלח"מ איך מותר כזונה והלא כזולס לא זכר כונה ע"ש ולפמ"ש ח"ט דכאן מוכרח לכיון כדי שהתנוק לא יבעת ודו"ק :

חן חולה שיש בו סכנה שאמרוהו בשבת כשצריך לעשות לו רפואה ידועה שיש בה מלאכת חילול שבת שמנה ימים אין אומרים נמתין עד הלילה ונמצא שלא נחלל עליו אלא שבת אחת אלא יעשו מיד אע"פ שיחללו עליו שתי שבתות ולכבות הנר בשביל שישן נתבאר בס' רע"ח דמותר בחולה שיש בו סכנה כשצריך לכך ואפילו אם ברור אצל הרופאים

ערוך השלחן עמוד מס 330 ב (או"ח ב) אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אומרים א"צ מחללין ובשהחולה בעצמו אומר צריך מחללין אף שכל הרופאים אומרים שא"צ דלב יודע מרת נפשו אבל לא להיפך כגון שהרופא אומר צריך והחולה אומר שא"צ כופין את החוכה שיקבל הרפואה ולחלל עליו את השבת וכל זה למדנו מדיני הלכה ביזחב"פ שיתבאר בס"י תרי"ח :

מן והנה כל זה כשיש חילוקי דעות בין הרופאים אבל אדם מן השוק נגד הרופא נראה דדבריו לא מעלין ולא מורדין כגון שהרופא אומר א"צ לחלל עליו את השבת ואדם מן השוק אומר צריך לא נחשב ספק כלל ואין מחללין השבת ויש מי שאומר דספק נפשות להקל גם בכה"ג ומחללין עליו את השבת כשידעין שזה האיש הוא בקי בחולאים ואומר שכפי הכנתו הוא חולה שיש בו סכנה ולכן נחשב זה לספק :

מן ודע דזה שכתבנו כן נ"ל לפרש מ"ש המור וכן אם רופא אחד אומר צריך ואחד אומר א"צ מחללין וכתב ר"י שא"צ מומחה דכל בני אדם חשובין מימחין קצת וספק נפשות להקל עכ"ל דכוונת הר"י הוא על הקודם דכל אדם מומחה קצת ונחשב לספק נגד הרופא שאומר שא"צ וגם זהו כונת רבינו הב"י בסעיף י' שכתב כלשון המור ודברי הר"י הביא בשם י"א וכונתו כמ"ש אבל ראיתי מי שכתב דנגד רופא פשיטא שאין דבריו כלום רק כונת הר"י והיא כשאין רופא כלל דאו סומכין על סתם בני אדם לחלל השבת כשאומרים צריך ומנ"א סק"ו ומאד תמיהני דא"כ מה חידש הר"י ומי יחלוק בזה וכי במקום שאין רופאים לא נחלל שבת על חולאים ואמו נמתין על החולה עצמו עד שיאמר צריך שזהו מיכתא דלא שכיחא, ולכן נלע"ד כמ"ש ופשיטא במקום שיש רופאים פשוטים שנקראים פעלסארע"ם ורופאים הנקראים דאקטורי"ם דחשבינן דעת הרופא נגד דעת הדאקטער להקל ולא להחמיר ורק רבינו הרמ"א כתב דבסתם בני אדם בעינן דוקא ישראלים שיודעים חומר השבת ולא א"י שאינם רופאים דהם לא נחויק כבקיאים לענין לחלל את השבת וומי שרואים לאנסו לעבור עברה גדולה אם מחללים עבורו את השבת נתבאר בס"י ע"ש :

ין כלל גדול יש בחולאים לענין שבת חולה שיש בו סכנה מחללין עליו את השבת כמו שנתבאר וחולה שאין בו סכנה אין מחללין עליו השבת בפועל ממש ע"י ישראל אלא התירו לו שבות ראמירה לעבדו

שכתבו בזה יש הפרש בין דמיה להותרה ואין חילוק בין כשהחולה הוא גדול או קטן :

יב אם צריכין לחמם לו יין ימלא הישראל ויחום לו א"י ולא דמי לשחיטה דאיסור קל הוא ולא יקוץ בזה ולדעת רבינו הרמ"א בתשו' וסי' קכ"ד נדפוס הענאוואו גם חולה שאין בו סכנה מותר לשתות סתם יינם ע"ש ומנ"א ס"ו וי"א דאין היתר רק לחולה שיש בו סכנה וגם בשבת יחום הישראל ולא הא"י מטעם שנתבאר שלא יעבור על כל מיפה ומיפה וכ"ס וט"ו סק"ו וע' ביו"ד סי' קנ"ה וכששוחט עוף בשבת לא יכסה דמו עד הלילה אם רישומו ניכר כמ"ש ביו"ד סי' כ"ח ע"ש :

יג אמרו חז"ל במנחות וס"ד ו' אם אמרו הרופאים להחולה שצריך גרוגרות אחת לרפואתו ורצו עשרה בני אדם ותלש כל אחד גרוגרות והביא להחולה כל אחד גרוגרות שלו כולם פטורים ויש להם שכר טוב מאת ד' אפילו הכריא בראשונה דכולם מצוה קעבדי כיון דצריכין להיות זרין בפקוח נפש לא הצריכום שכל אחד ישאל לחבירו אם הוא הולך גם לענין זה ואם אמרו הרופאים שצריך ב' גרוגרות והיה בעוקץ אחד ג' גרוגרות ובשני עוקצים בכל אחד גרוגרות אחד מוטב למעט בתלישת העוקצין ויתלוש העוקץ האחד שיש בו ג' ואע"ג דתולש ג' והחולה לא נצרך אלא לשנים מ"מ טוב יותר בתלישה אחת ג' מבשני תלישות שנים ופשוט הוא דאם היו שנים בעוקץ אחד ונ' בעוקץ אחד דלא יתלוש רק העוקץ של השנים וכל זה הוא בחולה שאין זמנו בהול ויש פנאי לדקדק אבל בחולה שזמנו בהול לא ידקדק כלל וכפי שיעלה בידו בזריות כן יעלה וזה ראיה למה שכתבנו בסעיף ב' ע"ש :

יד כל מחלה שהרופאים אומרים שהיא סכנה אע"פ שהיא על הבשר מבחויץ מחללין עליה את השבת ואפילו רופא אחד אומר צריך ורופא אחד אומר א"צ מחללין דזהו ספק נפשות שדוחה את השבת ואין חילוק בין רופא יהודי או אינו יהודי ואם אחד אומר צריך ושנים אומרים א"צ אין מחללין דאחד במקום שנים לאו כלום הוא בד"א כשכולם שוים בחכמה אבל אם האחד שאומר שצריך הוא מופלג בחכמה שומעין לו להקל כגון שאומר שצריך ולא להחמיר כשאומר שא"צ אפילו כנגד אחד אומר שצריך והוא קטן הרבה ממנו ואם שנים אומרים צריך אפילו מאה

ערוך השלחן עמוד מס 331 ב (או"ח ב) אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

לענו"ם וכך אמרו חז"ל וק"ט: חולה שאין בו סכנה אומר לענו"ם ועושה וגם הותר לו בישוליהם וסתם יינם יש בזה מחלוקת ואם הותר להחולה או לישראל אחר לעשות בעדו בשבת איסור דרבנן בידים הרא"ש נסתפק בזה ולפי הבנת הטור בדברי הרמב"ם התיר הרמב"ם זה ולפי הבנת רבינו הב"י בדבריו לא התיר כמ"ש בספרו הגדול והרמב"ן ז"ל הכריע דלעשות כדרכו אסור אבל לעשות ע"י שינוי מותר ויש מחלקים בכה"ג בדבר שיש בזה סמך למלאכה דאורייתא כגון לכחול עין שהיא ככותב או לעשות רפואה שיש לחוש לשחיקת סממנים אסור וכל שאין סמך למלאכה דאורייתא מותר ורבינו הב"י בסעיף י"ז הסכים לדעת הרמב"ן לעשות ע"י שינוי וכן יש להורות :

יח ואם יש בהחולה סכנת אבר אחד ולא סכנת כל הגוף כמעט כל הפוסקים הסכימו לדיעה אחת דאיסור דרבנן עושין לו בידים וכ"ש אמירה לא"י באיסור תורה שהותרה לו דקילא טובא מאיסור דרבנן ע"י ישראל עצמו כדמוכח מהדין הקודם ובש"ם קרי לה שבות דלית ביה מעשה ושירזין ס"ח. לפי התוס' גיטין ס' ו. אבל לעשות איסור דאורייתא ע"י ישראל אסור בשביל סכנת אבר כשאין הסכנה בכל הגוף אבל אם ע"י האבר תשלוט המחלה בכל הגוף מקרי זה סכנת הגוף ומחלוקת עליו את השבת ע"י ישראל אפילו באיסור דאורייתא :

יט וכל אלו הדברים הם בחולה שמוטל במיטה או יושב על מטתו שאין ביכולתו לצאת מפתח ביתו ויש בו חילוק בין יש בזה סכנה לאין סכנה כמו שנתבאר אבל מי שיש לו מיחוש בעלמא מיחוש בראש או במעיו או בלב וכיוצא בזה והוא מתחזק והולך כבריא כמו שיש חלושים מפני מיחוש שיש להם שיעור וכיוצא בזה והולכים וגוסעים ועושים כל העסקים אין להם דין חולה כלל ואסור לעשות להם רפואה אפילו ע"י א"י גזירה משום שחיקת סממנים אך מי שיש לו מיחוש שע"ז נחלש כל גופו ואף שמתחזק והולך אך הילוכו בכבידות ובחלישות ודינו כנפל למשכב בחולה שאין בו סכנה :

ך תנוק שאינו יכול עדיין לאכול בכל אנשים דינו כדין חולה שאין בו סכנה שמותר לומר לא"י לבשר בעדו כשצריך לכך ומותר להאכילו מוקצה בידים אם צריך לכך ומג"א סקט"ו ולכן כשאינו רוצה לאכול רק ע"י אמו מותר להאם להאכילו מה שחלבו

ובשלו היום ורק צריכה ליוהר שלא תתן בעצמה המאכל אל הקדירה אלא הא"י יתן אל הקדירה וכן בחולה שאין בו סכנה יוהר בזה וע' בס' שי"ח ודע דבכל דיני חולה אין חילוק בין החולה עצמו לישראל אחר דכל שמותר לעשות בעדו מותר גם לישראל אחר וכל שאסור לעשות בעדו גם החולה עצמו אסור לבד להיות כמסייע קצת בשעה שהא"י עושה המלאכה בעדו מותר כגון שכחל לו עיניו והוא עוצם ופותח בשעת הכיחול וכל כיוצא בזה דמסייע כזה אין בו ממש וגם אפילו מקודם כשהוא מסייע קצת מותר כמ"ש רבינו הרמ"א בסעיף ג' דמי שחולש בשינוי ומצטער עריו להוציאו אומר **לא"י** להוציאו עכ"ל ואע"ג דעליו לפתוח פיו הרבה קודם שהא"י מניח ידו לפיו ליטול את השן מ"מ מותר משום דהוה רק מסייע ואין בו ממש ויש מהגדולים שבאמת חלקו על דין זה מטעם זה דסיוע שמקודם לא הותרה כלל אלא בשעת מעשה וט"ו סק"א ונדרתו דבריו מכמה גדולים וא"ר סק"ד ות"ש סק"ה וכ"כ הש"ך זיו"ד נקט"כ סי' קל"ח וכ"כ נ"ט הריטב"א והרמ"ה :

כא אמרו חז"ל וענו"ם כ"ח כל מכה שהיא בחלל הגוף שנתקלקל אחד מן האיברים הפנימים מחמת מכה שיש בו או מחמת בועא ומ"מ והוא מן השפתים ולפנים בין בפיו בין במעיו בין בכבידו בין במחולו או בשאר מקומות שבחלל הגוף ה"ז חולה שיש בו סכנה וא"צ אומד שחוליו כבד הוא לפיכך מחללין עליו את השבת מיד ברא אומד ומכ"ס פ"ט ומנין ידענו שיש שם מכה דאם יש רופא שאומר כן הרי א"צ סימנין דכבר נתבאר דאם רק הרופא אומר שהוא חולה מסוכן מחללין עליו שבת ואין על הרופא להגיד אם יש שם מכה אלא דאיירי גם בלא רופא ושע"ז זה אמרנו דא"צ אומד וא"כ מניין ידענו זה אך מהכאב של החולה ויסורין שמרגיש מאחד מאיברים הפנימים משערינן שיש שם מכה וולפמ"ט אין מחלוקת בין הפוסקים ועב"י ונ"ח ומג"א סק"ב ואינו מוכן ע"ש ודו"ק :

כב וכן השינים עצמן דבסתם כאב אינו אלא מיחוש בעלמא ואסור לעשות שום דבר כמו שנתבאר אבל אם הכאב חזק מאד עד שמזה נחלה כל גופו אע"פ שלא נפל למשכב זהו חולה של סכנה וכן אם חלה מקום מושב השינים שקורין יאסלע"ם והכאב חזק מאד עד שנחלה כל גופו וכמ"ש הוי מכה של חלל

ערוך השלחן עמוד מס 332 ב (או"ח ב) אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

חלל ומחללין את השבת עליה את השבת דמכה במקום זה קשה ומסוכן לכל הגוף :

בן וכן מי שנשכו כרב שומה או אחד מזוחלי עפר הממיתים אפילו ספק אם ממית אם לאו וכן בכלב שומה ספק ה"ו כמכה של חלל וכן מחללין שבת על כל מכה שנעשית מחמת ברזל ברזוק ההכאה על איזה מקום מהגוף ויש מי שמסתפק אי בעינן דוקא בכח או אפילו שלא בכח ואגרע"ל ודי נראה דוקא בכח דלשון הגמ' ועכו"ם ל"ה. כן הוא האי פדעתא סכנתא היא וכו' ופירש"י פצע מכת חרב ע"ש והתרנום על פצע תחת פצע תירגם פירעא חלף פירעא ועל פסוק דמפיץ וחרב וחץ שנון במשלי וכו' פי' פדעא וסיפא ומפץ הוא קורנם גדול המכה בכח ומדקרו לה חז"ל פדעתא ש"מ שהוא בכח וכן על שחין הבא בפי הטבעת דזה סכנה ומחללין עליה שבת ועל סימטא והוא הנקרא פלונקרא בלע"ז ואינו יודע מה זה ועל מי שיש בו קדחת חם ביותר או עם סימור שקורין שוידעריין שהקרירות והחמימות בא בפעם אחת מחללין שבת לאפוקי סתם קדחת שמתחלה בא הקרירות ואח"כ החמימות אין בזה סכנה ודינה כחולה שאין בו סכנה וכן מי שאחזו דם מקיזין אותו אף ע"י ישראל דסכנה הוא אפילו הולך על רגליו ואפילו ביום הראשון מפני הסכנה ואם אחזו דם במקצת וניכר שהוא מיחוש בעלמא אסור לו שום רפואה עד הערב אא"כ הרופא אומר צריך ודע כי החולה המוטל במטה בחמימות הוי חולה שיש בו סכנה שידוע שעד הויעה עומד בסכנה וגם אח"כ עד שיקום ממטתו הוי חולה ואם כפי הראות עדיין לא נשלמה זיעתו הוי כיש בו סכנה :

בן אע"פ שנתבאר דעל סכנת אבר אין מחללין את השבת באיסור דאורייתא ע"י ישראל מ"מ עין שמרדה והיינו שחושש בשתי עיניו או אפילו בעין אחת ויש ציר בהעין או שהיו שותתת ממנו דמעות מחמת הכאב או שהיו שותת דם או שהיו בה רירא והוא בהתחלת המחלה או באמצעה מחללין עליו את השבת לפי ששורייקי דעינא תלוי בלב והוי הסכנה להלב לאפוקי אם כל אלו הם בסוף המחלה אין בזה סכנה ע"י אלו הסימנים וכ"ש ליתן רפואה שתגביר אור עיניו דודאי אסור בשבת אמנם כשרופא אומר שהוא מסוכן כבר נתבאר דמחללין :

א

חלל ומחללין את השבת וכ"ש מחלה שנקראת בגמ' [ס] צפידנא שמתחלת בפה וגומרת בבני מעים והסימן כשנותן דבר לתוך פיו יוצא דם מבין השיניים והיא מחלה המסוכנת :

בן וכבר נתבאר דמיחוש בעלמא אינו כלום וזה שכתב רבינו הרמ"א בסעיף ג' מיהו מי שחושש בשיניו ומצטער עליו להוציאו אומר לא"י להוציאו עכ"ל והו כשעל ידי הטאב נחלה כל הגוף ומנ"ל סק"ג ומ"מ אינו בגדר סכנה כגון שאין הכאב חזק מאד ודינו כאין בו סכנה דמותר ע"י א"י אבל לא ע"י ישראל דעקירת שן הוה אב מלאכה דעוקר דבר מגידולו ויש שאומר גם ע"י א"י מפני שהוא צריך לפתוח פיו והוה מסייע וכבר כתבנו בסעיף ד' שאינו כן ומותר ע"ש :

בד וכבר מכה של חלל א"צ אומד כמ"ש ואפילו אין שם בקיאים ואפילו אין החולה אומר כלום ואפילו אינו מוטל במטה בתמידות ועושים לו כל מה שעושים לזה בחול ואפילו אם במניעת הדבר שיעשו לו לא יבא ע"י לדי סכנה מ"מ עושים כפי הרגילות בחול ומ"ש אבל מרש"י משמע דדוקא כשהרפואה מצילתו מידי הסכנה ובלעדה ישאר בסכנה מותר לישראל לחלל שבת אכ"כ בלא זה אין לחלל שבת באיסור דאורייתא וכן נכון לזוהר בזה אמנם אם יודעים ומכירים באותה חולי שיוכל להמתין ואינו בהכרח ברגע זו לרפואה זו שצדיכה חילול שבת ויכול להמתין עד הלילה אסור לחלל עליו אע"פ שהיא מכה של חלל ולכן הגונח מלבו שהוא מסוכן ורפואתו דשתות חלב אין מחללין עליו שבת באיסור דאורייתא כמו לחלוב בעצמו בשבת מפני דזה ידוע דבשביל העדר שתיה פעם אחת לא יהיה מסוכן כן פסקו הראשונים ורמזין במלחמות פכ"כ ורש"ל בכתובות ס"א :

החכם

כה ומכה שאינה של חלל נשאלין בבקי ובחולה ואין מחללין עליו שבת עד שיאמר אחד מהן שהוא צריך לחילול שבת או שיאמר אחד מהם שעכ"פ יש בזה ספק נפשות שדוחה ג"כ את השבת אבל בלא"ה אסור לחלל עליו את השבת דסתמא כל מכה שעל הגוף מבחויץ אין בה סכנת נפשות אא"כ יאמרו שיש בה סכנת נפשות ואמרו חז"ל [ט] וכתב ק"ט : דמכה שעל גב היד וגב הרגל והיינו היד והרגל שאחרי האצבעות בצד של הצפרנים ה"ו כמכה של

ערוך השלחן עמוד מס 333 ב (או"ח ב) אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

לא מעבירין בשבת הגלדים שעלו על פי המכה ומכין אותה בשמן אבל לא בחלב מפני שהוא נמוח והוא נולד ואפילו בגמר מכה דליכא צערא והסיכה בהשמן הוא רק לשם תענוג ג"כ מותר דסיכה לא נאסרה מעולם כמ"ש בס"י שכ"ו וזה לא סיחוי כרפואה ולכן אין נותנין עליה שמן וחמין מעורבין יחד דזה ניכר שהוא לרפואה וגם אסור ליתן השמן והמים על גבי סוך משום סחיטה ואפילו המים לחוד אסור מהאי טעמא אבל שמן לחוד דאיסור סחיטה שלה הוא משום מפרק אינו אלא בצריך למשקה היוצא כמ"ש בס"י ש"ך מותר ליתן על הסוך וזה שאסור ליתן חמין ושמן דוקא על המכה אבל מותר ליתן חוץ למכה ושנתת ויורד למכה ויראה לי דלמנהגיני שאין אנו סכין בחלב אסור לסוך גלדי מכה בשמן דמוכה שזהו לרפואה וכמ"ש בס"י הקדמם

סעיף ב' ע"ש :

לב נותנין ספוג וחתוכות בגדים יבשים חדשים על המכה מפני שאינן לרפואה אלא כדי שלא יסרשו הבגדים את המכה אבל לא מבגדים ישינים שהם מרפאים את המכה וספוג גם ישן מותר ונראה דספוג מותר גם בספוג שהיא מאוזה מין שהיא סופגת מים בתוכה וכן ספוג של צמר כמו שאמרו במיתת ר' חנינא בן תרדיון הביאו ספוגין של צמר והניחו על לבו ואפשר דשל צמר דינה כבגדים וצ"ע וזה שבגדים ישינים אסורים ה"מ שלא ניתנו מעולם על המכה אבל אם היו כבר על המכה אפילו ישינים מותרים מפני דשוב אינם מרפאים :

לג ונותנים עלה על גבי מכה בשבת מפני שאינה מרפא אלא משמרה שלא התחכך בבגדיו חוץ מעלי גפנים שהם לרפואה וכן שארי עלים אם ידועים הם לרפואה אסור וכ"ש שאסור ליתן זאב"ב על המכה וכן אין נותנין גמי על גבי המכה מפני שנמי מרפא וזהו הכל בסתם מכה שאין בה שום סכנה ואינה בכלל מחלה אבל יש מכות מסוכנות לפי דברי הרופאים ואם הסכנה הוא לכל הגוף הוה כדון חולה שיש בו סכנה ואם יש בו סכנת אבר עושים ע"י א"י ואיסור דרבנן ע"י עצמו כמו שנתבאר וזה תלוי האל לפי דברת הרופאים :

לד היתה על מכתו רמייה מונחת מע"ש ורמייה היא חתיכה של בגד שנמשח עליה משיחה לרפואה ונפלה בשבת ממקומה אם נפלה על הארץ אסור להתזירה

כה אם הקיז דם ונצטמן הוה סכנה ועושים לו מרורה אפילו בתקופת המזו וכן כל חולה שנצטמן הוה סכנה ועושים לו מרורה אך אם אפשר ע"י א"י טוב לעשות על ידו דבזה ליכא בהלה ואינו נחוץ לזה כרגע אא"כ הרופא אומר שצריך חמימות תיכף דאז מצוה על הישראל להסיק לו המרורה ולא להמתין עד שימצא א"י וכבר נתבאר דחולה שאין בו סכנה מותר בבישולי א"י אך לערב אסור גם לעצמו והכלי שבשל הא"י י"א שצריך הכשר וי"א שא"צ ויש לסמוך על המקילין שהרי רבינו הרמ"א פסק ביו"ד ס"ס קי"ג שאפילו המאכל עצמו מותר לאחר השבת אפילו לאחרים משום דבישול בשבת לחולה יש היכר ולא גזרו על זה ונהי שבוה חולקין מ"מ הכלי ודאי דאין לאסור בדיעבד הרוצה לסמוך על המקילין ועמ"ג סק"ז וחלקו עליו :

כז איתא בגמ' וק"ח: יין בתוך העין אסור דמיכתא מילתא שהיא לרפואה דעמיץ ופתח ורש"י על גב העין מותר דאמרי לרחיצה בעלמא הוא דעבדי וט"ו ודוקא כשאינו פותח וסוגר אבל פותח וסוגר אסור דמוכתא מילתא שהיא לרפואה ובתוך העין א"א שלא יהא עמיץ ופתח ורוק תפל אפילו על גביו אסור שהרי דבר המאוס הוא ומוכחא מילתא דלרפואה קעביד ואם קשה לו לפתוח עיניו יכול ללחצן ברוק תפל דמוכה ולפתוחם מכיון וע"ז סקט"ו ולא לרפואה ורוק תפל הוא כשקם ממטתו שחרית ולא מעם עדיין כלום ועמ"ג סק"ט וענין יין האידנא שאין דרך לרחוץ בוין אסור וט"ו דמוכה שזהו לרפואה ולהיפך במים כשדוחץ פיו ואח"כ מעבירם על עיניו מותר וט"ו שכן דרך כמה אנשים תמיד :

ל שורה אדם קילורין מע"ש ונותן על גב העין שאינו נראה אלא כרוחץ והוא דלא עמיץ ופתח שלא יהא נראה להדיא שהוא לרפואה דקילורין בלכד לא מיחוי כרפואה ודוקא ברכה אבל אם הקילורין עב מיחוי כרפואה ואע"ג דגם לח מיחוי קצת כרפואה מ"מ לא גזרו בזה ולא היישינן בזה לשחיקת סממנים דכיון דלא התירו לו לשרותן אלא מע"ש איכא חכירא וכלל לפרט והעיקר מפני שבימיהם היו גם הבריאים עושים כן לתענוג ובתוס' וי"ח. ד"ה ומתפלגתו כתבו דמיירי דוקא באדם בריא אבל מרשי נק"מ : ד"ה ונתן לא משמע כן ונראה דאצלינו ודאי אסור דאין בריאים רגילים בזה ואין עושיו זה אלא לרפואה :

ערוך השלח עמוד מס 334 ב (או"ח ב) אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מתקן כלי אך הרמב"ם כתב מטעם מכה בפטיש ואם הפיסה רק כדי להוציא ליחה שבה ואינו חושש אם תחזור ותסתום מיד ה"ז מותר לכתחלה שאינה גמר מלאכה כלל וכ"ש למאן דס"ל מלאכה שאצל"ג פטור ואף דלכתחלה אסור מ"מ התירו מפני הצער וטוב לעשות ע"י א"י אם אפשר ונג"ל סקל"ט ומותר ליטול הקיץ במחמ ומשנה פ"ו ובלבד שיוהר שלא יוציא דם שלא לעשות חבורה בשבת (ס"ט) :

לך אנשים שיש להם אפטורין על ידיהם לרפואה והיינו שהם מנוקבים תמיד וכשנמתם הנקב נותנין לתוכו קטניות שיפתח צ"ע אם מותר ליתן הקטניות בשבת לתוך הנקב כדי שיפתח דהא כונתו שיהא פתוח תמיד והוא כמו לעשות לה פה ואסור רק ד"ל כיון שהיה הנקב מכבר מותר (ס"ט) ולענ"ד נראה שזהו כמו להוציא ליחה דהא הסתימה היא מחמת הליחה והקטניות מוציאה הליחה ואינה מניחה להרבות ליחה ועכ"ז לפרקים חוזר ונסתם ולמה אין זה כמפ"ס מורסא להוציא ליחה וליתן רטייה על האפימור"א הוי כבכל הסכות דלרפואה אסור ולשמירה מותר (עמ"ג"ל ס"ט וז"ק) ולהוציא ליחה מותר ואע"פ שיוצא עם הכיחה גם מעט דם אינו מדם הבלוע בגוף אלא דם מכה דמפקד פקיד (ס"ט) נט"ט סה"ט) ואם מונח חתיכה של בגד על המכה מותר להחליפה באחרת דהראשונה נסרחת (ס"ט) ובלבד שלא תהא עליה רטייה המרפאת ואסור לחכך בשחין בשבת עד שיוציא דם דדם זה הוא מהגוף (ס"ט) ואינו פקוד (עמ"ג"ל ס"ט שכתב דמלשון ה"ש"ע משמע דחיוב דמפ"ס מורסא לעשות לה פה הוא אפילו שהיה נקב ומרמיכה ע"ש וזולתי כן הוא להרמב"ם דהחיוב הוא משום מכה בפטיש אבל לר"י דהחיוב משום כגן או פתח אין החיוב רק כשהיה פתוח וכן מבואר מלשון רש"י ק"ז. ע"ש וז"ק) :

לך מי שנגפה ידו או רגלו צומתה בין כדי להעמיד הדם אבל לא בחומץ מפני שהוא חזק ויש בזה משום רפואה וכ"ש ביי"ש או בשאר דבר חריף דאסור ואם הוא מעונג ואיסמנים אף היין אצלו כמו החומץ ואסור ופשוט הוא דזהו כשאין שום חשש סכנה בנגיפתו אלא צער בעלמא ולא הותרה בשבת רפואה לזה אבל יש נגיפות במקומות שיש סכנה כגון נגיפה בצומת הגידין פשיטא שהותרה לו רפואה לפי פרטי דינים שנתבארו וזה תלוי באמירת הרופא כמ"ש ומי שנשטמה פרק ידו או רגלו ממקומו והיינו שיצא העצם מהפרק

להחזירה ולא מטעם איסור רפואה שהרי היתה עליו מע"ש אלא הטעם משום דגורנין שמא ימרחנה כשיראה שהמירוח נתקלקל וממרח חייב משום ממחך במ"ש בס"י שכ"א אבל נפלה על גבי כלי יחזירנה דזהו כמו שנשטמה ממקומה דודאי מותר להחזירה למקומה דלא אסרו אלא להנביחה מן הקרקע דהוה כנתינה אחרת דנסתלקה מעשה הראשונה והוה כנתינה לכתחלה (רש"י שירזנין ק"ב:) ולא בנפלה על כלי ורק יוהר כשמחזירה לא יאגרנה אלא בעניבה וזה שהתירו בנפלה על כלי אינו אלא בנפדה מעצמה אבל אם הסירה במתכוין אסור להחזירה ויש חולקים ומתירים ואם מצטער הרבה יכול להניחה ע"י א"י אפילו לכתחלה והוה ברטייה עשויה מע"ש אבל לצוות לא"י לעשות רטייה בשבת והיינו למרחה על מקצת בגד דהוי שבות נמור אסור אפילו במצטער אא"כ חלה בכל גופו מהמכה אף שאין בזה סכנה מ"מ מותר לומר לו לא"י לעשות לו רטייה ולהניחה על מכתו או חבורתו וכן אם יש בזה סכנת אבר :

לה רטייה המונחת על מכתו מע"ש יכול בשבת לגלות מקצת הרטייה ולקנח פי המכה ומחזיר המקצת על מקומה ומגלה מקצתה האחרת ומקנח גם שם ומחזירה למקומה אבל את הרטייה עצמה אסור לקנחה מפני שהוא ממרח ורק מקום המכה יקנח ומכה שנתרפאה התירו לו להניח עליה רטייה המוכנת מע"ש ולא חששו דאסור בזה כיון שא"צ לרפואתה אלא לשימור בעלמא לא חיישינן שמא יבא לאיסור שחיקת סממנין ולא לבר רטייה אסור ליתן לכתחלה על מכה שלא נתרפאה אלא אפילו אפר מקלה והיינו סתם אפר אסור ליתן על מכתו מפני שמרפאה ורק ע"י א"י התירו לו אם מצטער הרבה וצריך לכך ודע כי במקדש התירו הנחת רטייה לכתחלה לפי שאין שבות במקדש ומשנה שירזנין ק"ב: וט"ס איתא מחזירין רטייה במקדש אבל הרמב"ם פכ"ה הל' כ"ז איתא כמ"ש והסיגו הראב"ד והה"מ כתב שנוסחא מוטעת היא ע"ש ולענ"ד נוסחא ישרה היא דמחזירין דמשנה שירזנין הנחה לכתחלה כפירש"י שם דמסלקה כשעת עבודה ואח"כ מניחה ע"ש וז"ק) :

לך המפ"ס שחין בשבת כדי להרחיב פי המכה בדרך שהרופאים עושים שהם מתכוונים ברפואה להרחיב פי המכה ה"ז חייב משום מכה בפטיש שזו היא מלאכת הרופא ורש"י פי' וק"ו. מפני בונה פתח או

ערוך השלחן עמוד מס 335 ב (או"ח ב) אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מהפרק ואין שום חשש סכנה בזה לא ישפשפנה הרבה בצונן שזהו רפואתו אלא רוחץ כדרכו ואם נתרפא נתרפא :

ל ודע דרין זה כתבו הטור והש"ע בסעיף ל' ובסעיף מ"ז כתבו עצם שיצא ממקומו מחזירין אותו עכ"ל והוא תרתי דסתרי ובאמת יש מי שחולק על זה בדגמ' וקמ"ח. לא התירו רק בעצם הנשבר ולא כשיצא ממקומו דז"ל הגמ' הלכה מחזירין את השבר (מג"א סק"א) ולענ"ד דברי הטור וש"ע צודקים בשנדקדק למה באמת שינוי מלשון הגמ' אלא בודאי משום דעל שבר ממש לא שייך לשון חזרה אלא דיבוק כמורגל בלשון הפוסקים שבר אל שבר יחדיו ידובק ולשון חזרה אינו אלא בעצם שיצא ממקומו ובאמת שני דינים נפרדים הם דודאי להחזירו למקומו מותר דא"כ אפשר להגיהו חוץ למקומו והך דסעיף ל' הוא ענין אחר שלא ישפשף המקום במים אחרי שהחזירוהו למקומו ומה ענין זל"ו וראיתי מי שמחלק בין יצא ממקומו לגמרי לחוץ ובין יצא מעט ממקומו ומ"כ נסע ע"ש ואין זה אלא דברי נביאות וברור הוא כמ"ש בס"ד ופלא על הרמב"ם שהשמיט לגמרי שני דינים אלו ושניהם מפורשים במשנה וגמ' שם :

ב ויראה לי דטעמו של הרמב"ם הוא דהנה במשנה (קמ"ז.) תנן אין מחזירין את השבר ומי שנפרקה ידו או רגלו לא יתרפם בצונן וכו' ובגמ' אמר שמואל הלכה מחזירין את השבר ובהך דנפרקה היה סבור רב אויב ג"כ לומר היפך משנתנו וא"ל רב יוסף היכא דאיתמר איתמר וכו' ע"ש ויש להבין מאין ליה לשמואל לפסוק היפך המשנה ורש"י ז"ל פי' דשמואל ס"ל מחזירין תנן ע"ש וקשה דא"כ לא הו"ל לומר בדשון הלכה אלא מחזירין תנן וכן קשה למה היה סבור רב אויב להפך גם הסיפא ולכן לענ"ד הענין כן הוא דהנה שמואל היה רופא כידוע וידע דלפי טבע אנשי דורו אם לא יחזירו את השבר יהיה סכנה לזה אומר הלכה דמחזירין את השבר כלומר דעכשיו סכנה הוא ולפיכך היה סבור רב אויב דגם דין הסיפא נשתנה לפי טבעי הדורות וא"ל רב יוסף דאין ראייה כלומר דהגם לענין חזרה אומר שמואל שנשתנה מ"מ לענין טרופה בצונן אין הכרח שנשתנה ויכול להיות שנשתנה ויכול להיות שלא נשתנה ואין הכרע בדבר וכיון שהרמב"ם ראה שדינים אלו תקוים כפי טבעי בני אדם לכן א"א לפסוק בהן הלכה קבועה ותלוי באמירת

הרופאים ואולי הרמב"ם עצמו שהיה רופא וידע שלפעמים יש סכנה בזה ובהכרח להשתמש ברפואות ואין ליתן בזה כלל קבוע והשמיטם ונכלל בכלל מה שכתב בפ"ב אם רופא אומר צריך מחללין וכמדומני שגם עתה מחזיקים זה לסכנה ולכן אם יארע ח"ו בזה ידרשו מרופאים ויעשו כדבריהם :

מא הנוטל צפורן בכלי בסכין או בשאר כלי חייב חטאת דהוה תולדה דגווז וביד דהוי שינוי פטור אבל אסור כמבואר בגמ' (נ"ד.) וברמב"ם פ"ט ויתבאר בס"י ש"מ ולכן צפורן שפירש ולא בשלימות ומצערות אותו וכן ציצין שהם כמו רצועות דקת שפירשו מעור האצבע סביב הצפורן ומצערות אותו אם לא פירשו רובן אין זה צער כל כך ואסור לגמרי וכן אפילו פירשו רובן אם פירשו כלפי מטה אין זה צער מרובה אמנם אם פירשו כלפי מעלה ויש לו מזה צער מרובה התירו לו להסירו כולו בידיו אמנם בפירושא דכלפי מעלה נחלקו רש"י ור"ת דרש"י מפרש כרפי ראשי אצבעותיו שהתחיל לפרוש לצד הצפורן ונקרא כרפי מעלה מפני שהן למעלה כשמגביה ידיו ור"ת פי' להיפך שפירשו כלפי הגוף וזה נקרא כלפי מעלה כשאצבעותיו מושפלות למטה ולכן מפני חשש שני הפירושים א"א לעשות מאומה ויכרוך האצבע במטפחת וימתין עד הלילה :

מב שנינו במשנה וק"א. החושש בשינוי לא ינמע בהם את החומץ אבל מטבל הוא כדרכו ואם נתרפא נתרפא ואוקמה בגמ' לא ינמע ופולט אבל מנמע ובולע דכפולט מוכחא מילתא שהוא לרפואה ונ"ע דא"כ מאי קמ"ל דמטבל כדרכו וזהו במיחוש בעלמא אבל אם מצמער הרבה עד שמוזה נחלש הגוף כבר נתבאר בסעיף כ"ב דהוי סכנה ע"ש ונעמוס' ע"ש ד"ה מי שכתבו וז"ה וכו' ונ"ע מה שייך על זה וז"ה כיון שיש לעשות דוקא מטבל ולא כולע כלל סיכול ודו"ק :

מג חחושש בגרונו במיחוש בעלמא לא יערענו בשמן דהיינו שישהה השמן בפיו דמוכחא מילתא דלרפואה קעביד ואפילו ע"י אניגרון כמבואר בס"י ר"ב ע"ש אסור מהאי מעמא אבל בורע הוא שמן ואם נתרפא נתרפא ויש אוסרין בזמיהו כיון דאין דרך הבריאים לעשות כן וכ"ש שאסור לומר לא"י לעשות לו רפואה וכן בהרין הקודם בחושש בשינוי דמיחוש בעלמא לא הותרה אמירה לא"י :

מד כתב הטור גונח סכאב לב שרפואתו לינק חלב מן

ערוך השלחן עמוד מס 336 ב (או"ח ב) אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

לרפואה מ"מ א"א למונעו מזה שהוא חכרח לו להיות בין בני אדם בשביד חשד חנם :

בין כל האוכלים שבריאיים אוכלים אותם וכל המשקין שבריאיים שותין אותן מותר לבעלי מיחוש לאכול ולשתותן לרפואה ולא שייך לגזור בזה משום שחיקת סממנים כיון דמאכל בריאיים הוא ולא עוד אלא אפילו הם מהדברים שיפה למקצת דברים וקשה למקצת דברים כגון מחול שיפה לשינים וקשה למעיים וברישין קשין לשינים ויפין לבני מעיים ונכוח מ"ד : מ"מ מותר לאוכלן אף שמוכחא מילתא דלרפואה קעביד מ"מ סוף סוף בריאיים אוכלים זה ודע דבברכות ו"ח. ו משמע להדיא דאם מכיון לרפואה אסור שאומר שם על כך דכל האוכלין אוכל אדם לרפואה גברא לאכילה קמיכוין ורפואה ממילא קא הוי ע"ש והרמב"ם בפכ"א דין כ"ב כתב אוכל אדם וכו' ואוכלן כדי להתרפאות בהן מותר ע"ש ומשמע דאפילו עיקר אכילתו הוא לרפואה וכן לשון הטור וש"ע סעיף ל"ז שכתבו מותר לאכלן ולשתותן לרפואה משמע דעיקר כוננתו לרפואה וצ"ע :

בין וכל שאינו מאכר ומשקה בריאיים אסור לאכול ולשתותו לרפואה אע"פ שהוא פתוק לחיך מ"מ כיון שבריאיים אין אוכלים זה ניכר שהוא לרפואה וכתב רבינו הב"י בסעיף ל"ז ודוקא מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא אבל אם אין לו שום מיחוש מותר עכ"ל כלומר דבריא גמרי כשירצה לאוכלן מותר והטעם צ"ל דא"א לאסור עליו משום הרואים כיון שהוא בריא מי יוכל למחות בידו אבל לשון הטור כן הוא אבל אם אוכל ושותה אותו לרעבו ולצמאו ואין לו חולי שרי עכ"ל משמע דוקא לרעבו ולצמאו אבל בל"א אסור ורבינו הב"י ס"ל דאורחא דמילתא נקיט אבל אחר מגדולי האחרונים ביאר דדוקא הוא יהביא כמה ראיות לזה דדוקא לרעבו ולצמאו אבל בל"א אפילו בריא אסור ומג"א סקמ"ג וכן נראה לדינא ולי נראה דאין כאן מחלוקת וגם כונת רבינו הב"י כן הוא דבריא מותר לאכלן סתם שרצונו לאכלן ואינו אוכלן בפירוש לרפואה כלומר שיתחזקו כחותיו יותר ובעל מיחוש גם בכה"ג אסור :

בין ורבינו הרמ"א כתב על זה וכן אם נפל למשכב שרי עכ"ל ביאור דבריו דחולה שנפל למשכב ואין בו סכנה הותרה לו שבות דאמירה לא"י ושיעשה

חישראל

מן הבחמה מותר לינק בשבת ממנה ואם הוא מצטער מחמת רעבון אסור בשבת ומותר ביד"ט עכ"ל ובכתובות וס"ו. מפרש המעם משום דיונק הוה מפרק כלאחר יד ובמקום צערא לא גזרו רבנן וביבמות (ק"ד.ו.) אמרינן דמשום צערא לא התירו רק ביו"ט ולא בשבת ודחה הרי"ף הק' דיבמות מפני הק' דכתובות והתוס' חילקו דבכתובות מיירי מצער של חולי וזה הותרה אפילו בשבת וביבמות מיירי בצער של רעבון וזה לא הותרה רק ביו"ט וזהו דעת הטור ורבינו הב"י בסעיף ל"ג כתב גונח מותר לינק חלב מהבהמה דבמקום צערא לא גזרו רבנן וי"א דאם אין לו אלא צער של רעב אסור לינק מהבהמה בשבת עכ"ל ביאור דבריו דריעה ראשונה היא דעת הרי"ף וס"ל מדלא מחלק הרי"ף בין צער חולי לצער רעבון ש"מ דשוין הן וגם בשבת מותר אפי"ו בצער של רעבון והגמ' דנקיט גונח אורחא דמילתא קתני דהגונח מוכרח דוקא לחלב אבל רעבון יכול לאכול או לשתות מאכלים ומשקאות אחרים ולא שכיח שיוכרח דוקא לחלב אבל אם אירע כן מותר ואח"כ הביא ה"א וזהו דעת התוס' והטור ונמתוך תמיהת המג"א סקל"ט ומ"ש מהרמב"ן דמשום תלוה אין מתירין ע"ש תמיהת דמה ענין רעב לתלוה והרמב"ן השיג על המאור שהתיר בשביל תלוה ע"ש וד"ק :

מה לא תטיף אשה חלב מדריה לתוך הכוס או לתוך הקדרה ותניק את בנה דלמה תעשה איסור בדבר שאין צורך בזה לתנוק שהרי יכול לינק מדריה בדרך כל התנוקות אמנם יש מתנוקות שאין לוקחין הדד לפיהם עד שתטיף מעט חלב על הדר מותרת כיון שזהו צורך התנוק כדי שיאחזו הדד ויניק וכן אם הרופאים צוו לה להטיף חלב מדריה על חולה שיש בו סכנה ג"כ מותר אבל לחולה שאין בו סכנה אסור דזהו איסור דאורייתא מפרק וכ"ש שאסורה להטיף מחלבה על מי שנשף בו רוח רעה ואין בזה סכנה ויש מי שאומר דבמקום צער גדול מותר משום דזהו מלאכה שאצל"ג (ומג"א סקמ"א) ותמיהני הא לדעת הרמב"ם חייב במלאכה שאצל"ג ומימינו לא שמענו זה ואין לעשות כן :

בין אין לועסין מצמכי והוא שרץ שעושין ממנו זפת ושום אדם בריא אינו לועסו וניכר לכל שהוא לרפואה ולא שפין בו השינים לרפואה ואם עושה זה משום ריח הפה מותר כיון שאינו לרפואה ואף שאפשר שמי שאינו יודע שיש לו ריח הפה יחשדנו שעושה

ערוך השלחן עמוד מס 337 ב (אוי"ח ב) אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שייגע ויזיע ולרמב"ם אם אינו מכוין להזיע מותר דהאיסור הוא משום הזיעה שזוהו רפואתן של רוב חולאים ומביאים הזיעה ע"י סממנים ולפיכך אסרו כל זיעה אף אותן שאינן ע"י סממנים וט"ז סק"מ ואסור לדחוק כריסו של תנוק כדי להוציא הריעי דשמא יבא להשקותו סממנים המשלשלים וכל זה במקום שאין חולי אבל בחולה כבר נתבאר לעיל פרמי הדינים :

נג מותר לכפות כוס מן מים חמין שהיה בו על הטבור ולהעלותו וזהו שקרין הי"ב מוטער וכן מותר להעלות האזנים בין ביד בין בכלי והיינו גידי האזנים פעמים שיורדין למטה ומתפרקים האזנים ורש"י עו"ס כ"ח : והנה רש"י פי' שם שיש בזה סכנה ע"ש אבל מדברי הרמב"ם פכ"א דין ל"א שכתב וכן מותר להעלות אזנים וכו' שאין עושין אותן בסממנין כדי לחוש לשחיקה עכ"ל ואי בסכנה הרי מותר לחלל שבת ג"כ ובירושלמי ופי"ד הל' ל"ז חשיב לה בהדי דברים של סכנה ע"ש וכן מביאר במדרש האוינו וז"ל אדם שחושש באזנו וכו' וזו מכת האוזן אם סכנה היא מרפאים אותה בשבת ע"ש :

נד ויראה לי דרש"י ורמב"ם לא פליגי לדינא אלא בפירושא דמעלין אזנים דרש"י מפרש לה בנידי אזנים דפעמים שיורדין למטה ומתפרקין הלחיים וצריך להעלותן ויש בזה איסור דאורייתא משום בונה והירושלמי קורא לה בנות אזנים כלומר שהגידין הן בנות להאזנים ויש בזה סכנה ומחללין את השבת אבל הרמב"ם מפרש שהאזנים עצמן נתרפו מעט וכשמחזקן אין בזה איסור בונה וזהו שאומר המדרש אם סכנה היא כלומר דאם הגידים ירדו הוה סכנה ואם האזנים עצמם אין סכנה ואין עושים בסממנים וכן מותר להעלות אונקלי דהיינו תנוך שכנגד הלב ומעכב את הנשימה שנכפף לצד פנים שכל אחד מאלו אין עושין בסממנים כדי שנחוש לשחיקה ויש לו צער מהם וכן התירו דאל"כ הוה לן לאסור אף שאין בזה מלאכה מ"מ הוה עוברא החול :

נה וכתב הרמב"ם בפכ"א דין כ"א כיצד לא יאכל דברים שאינן מאכל בריאים כגון אוזב ויון ופואה ולא דברים המשלשלים כגון דענה וכיוצא בהן וכן לא ישתה דברים שאין דרך הבריאים לשתותם כגון מים שבשלו-בו סממנין ועשבין ואיכל אדם אוכלין ומשקין שדרך הבריאים לאכול ולשתות כגון הכסברא והבשאת

הישראל איסור דרבנן בידים בשבילו יש מחלוקת כמ"ש בסעיף י"ז מיהו לענין אכילה דברים שאין הבריאין אוכלין והם טובים לאכילה ודאי מותר לכל הריעות דלא גריעא זה מאמירה לא"י ולא גזרינן בזה משום שחיקת סממנים כיון שאנו אוסרים לו או לאחר לעשות איזה מעשה באיסור דרבנן יש היכר לדבר והאכילה אינה דומה למלאכה ויותר דומה לאמירה לא"י וזהו כונת הכ"י שהניח הט"ז סק"ה ודברי הט"ז אינם מוכיחים כלל ומ"ש המג"א בס"ק מ"ד ואפילו ישראל אחר מותר לעשות לו וכו' ע"ש כונתו כיון שיש דיעות בסעיף י"ז לאפילו מעשה ממש מותר כ"ש לאכילה מותר ונהי דמעשה יש חולקים מ"מ באכילה הכל מודים והמחמ"ס נדחק ככונתו והפרמ"ג נשאר בקושיא ע"ש וכונתו כמ"ש ודו"ק :

נז מותר לאכול שרפים מתוקים ורגמוע ביצה חיה כדי להנעים הקול ואע"פ שאין רגילין לאכלם כך מ"מ כיון שאין זה רפואת חולי אלא לנעימת הקול הוה כעונג שבת ומותר אמנם מה שרגילים לעשות חלמונים מרופים בצוקער אסור לטרוף אותן בשבת כמו שאסור לטרוף דבש עם חרדל ויין עם שחלים בס"י שכ"א סעיף כ"ב ע"ש ולבד שיש בזה עוברא דחול והצריך לזה יכון מע"ש ובשבת יחזור לכשכשם בכף מעט מעט כמו בשם ע"ש :

נח אין עושין אפקטווין בשבת והיינו שלוקחין איזה סם כדי להקיא האוכל בכדי שיוכר לאכול עוד ואפילו בחול אסור בכה"ג משום הפסד אוכלין אמנם אם מצטער מרוב מאכל בחול מותר אפילו בסם ובשבת אסור בסם דכיון שנוטל לרפואה אסור וביד מותר והיינו שמשים ידו בעומק לתוך הגרון ומקיא דכיון שאינו עושה בסם אין לגזור משום שחיקת סממנין והחושש במעיו מותר ליתן עליהם כוס שעירו סמנו חמין אע"פ שעדיין יש בו הבל ואע"פ שנתרווח לו ע"י מ"מ אין זה בגדר רפואה שנגזור בזה משום שחיקת סממנים וכל זה כשאין בזה חשש מחלה אבל אם יש חשש מחלה ינהגו כפי הדינים שנתבארו לעיל וכן מי שנשתכר שרפואתו לסוך כפות ידיו ורגליו בשמן מותר לסיכם בשבת דמה שמפקח שכרותו אין זה בגדר רפואה וגם אין רגילין לעשות בזה ע"י סממנים ועט"ז סק"ז שאסור להשיס לשכור אחר מעט כחוט כחוטמה שזה הולך לרפואת ויש לגזור משום שחיקת סממנין ע"ש אבל טאכניק שחוק שהכל מריחין בו מותר :

נב אין מתעמלין דהיינו שדורס על הנוף בכח כדי

מקלקלו לפיכך יש לרחוץ המכה במים או בין תחלה לנקות הדם ואח"כ יניח עליו הבגד או הסמרטוט המוכן מע"ש וי"א שכורך קורי עכביש שקורין סאוועציני"א על המכה ומכסה בהם כל הדם וכל החבורה ואח"כ כורך עליו סמרטוט דאו לא יצטבע מהדם וזהו כשהקור הוא מוכן דאל"כ הא מוקצה הוא ואסור לרחוק בידיו על המכה משום דעי' דחיקה יצא דם וחייב משום מפרק ולכן לא יהרקה בחוץ ממעם זה וכ"ש שאסור להעמיד עלוקות בשבת אם לא בחולה שיש בו סכנה וכ"ש להקין דם :

נח אסור לשום פתילה בפי המבעת שקורין קרישציר' כדרך שנוהגים לעשות למי שהוא נעצר דוהו בכלל רפואה אא"כ יעשה ע"י שינוי שיאחונה בשתי אצבעותיו ויניחנה בנחת ופשוט הוא דהפתילה צריכה להיות מזכנת מבעוד יום וכ"ש שאסור לעשות קריסמיר' ע"י כלי שקורין קאנ"א וקרוב לבא בה לידי איסור דאורייתא וכן אין לעשותם רק בחולה שיש בו סכנה וקריסמיר' פשוט יכול לעשות ע"י שינוי כמ"ש ודע שיש מי שאסור ליתן קורי עכביש על חתך מפני שמרפא ולענ"ד אינו מרפא אלא שמעציר הדם ולא ידעתי אם זה מקרי רפואה שהרי בחתך אין זיבת הדם סכנה אלא דבר המאוס והקורי עכביש מעכב הדם אך הקור הוא מוקצה וע"י א"י נ"ל דמותר והיינו שהא"י יטול הקור ויניח על מקום הדם :

והכשות והאזוב וכו' ושותין זיתים המצרי בכל מקום ובדין כ"ט כתב אין רוחצין במים שמשלשלין ולא במים שמובעין בו ולא במי משרה הבאושין ולא בים סדום ולא במים הרעים שבים הגדול מפני שכל אלו צער הן וכתוב וקראת לשבת עונג לפיכך אם לא נשתהה בהם אלא עלה מיד אע"פ שיש לו חטמין בראשו מותר עכ"ל וקודם לזה כתב דאסור לעמוד בקרקע דימוסית שבא"י מפני שמעמלת ומרפאת עכ"ל וכמה דברים לא נודע לנו אך מזה יש ללמוד לדברים הידועים לנו ופעמא דאינו אסור ברא נשתהה בהמים הרעים משום דמיחוי כמיקר ורוחצין במי גרד ובמי חמתן ובמי טבריא ובמים היפים שבים הגדול אע"פ שהם מלוחים שכן דרך לרחוץ בהם וליכא הוכחה דלרפואה קעביד ולוחשין על נחשים ועקרבים בשביר שלא יויקו ואין בכך משום צידה שהרי לחש בעלמא הוא :

נן נותנין כלי על גבי העין להקר והוא שיהא כלי הניטל בשבת דוהו רפואה למי שחש בעינו ואין ברפואה זו שום סממנים לפיכך מותר לעשותה וכן מקיפין במבעת את העין כדי שלא יתפשט הנפח וכן מותר לרחוק בסכין חבורה שלא תתפשט מפני שבאלו הדברים לא שייך לשחיקת סממנין :

נו אסור להניח בגד על מכה שיוצא ממנו דם מפני שהדם יצבע את הבגד ואע"ג דמקלקל הוא את הבגד מ"מ אסור מדרבנן וכ"ש אם הבגד ארום דאינו

שכ"ט [על מה מחללין שבת וכו' י"ב מעיפים] :

החולה והקטן רק ההוצאה תהיה דרך רה"ר מוטב יותר לכבות דהיא מלאכה שאצל"ג ופסור לרוב הפוסקים מן התורה משיוציאם דרך רה"ר דהוי אב מלאכה [מנ"א סק"א] ובהוצאה לכרמלית שוה האיסור דשניהם דרבנן ורק להרמב"ם שפסק דמלאכה שאצל"ג חייב הוי הכיבוי מלאכה דאורייתא :

ב כתב הרמב"ם בפ"ב דין כ' היתה חצר שיש בה אנשים וישראלים אפילו ישראל אחד וארץ אנשים ונפלה עליהם מפולת מפקחין על הכר מפני הישראל פירש אחד מהם לחצר אחרת ונפל ע"ה אותו חצר מפקחים עליו שמא זה שפירש היה הישראל נעקרו כולם מחצר זו לדרך לחצר אחרת ובעת עקירתם פירש אחד מהם ונכנס לחצר אחרת ונפלה עליו מפולת ואינו

א כבר נתבאר דכל פקוח נפש דוחה שבת והוריו ה"ו משובח ולכן אמרו חכמים וימא פ"ד : מכבין ומפסיקין בפני הדליקה כלומר אם נפלה דליקה בחצר שיש בו חשש סכנת נפשות כגון שיש שם חולה או קטנים שמתוך הבהלה יש טורח רב להוציאם משם שלא ינזקו ואולי יגיע נזק לנפון מותר לכבות את הדליקה וגם להביא כלים מליאים מים דרך רה"ר ולהפסיק בהם את האש ומוס' ע"ז וגם מותר לעשות שני הדברים כיבוי והפסקה כשיש ספק דאולי דבר אחד לא יספיק ולי"ל ולא עוד אלא אפילו אם הדליקה היא בחצר אחרת רק שיש חשש שאולי תעבור גם לחצר זה ובחצר זה יש חולה או קטנים וכמ"ש יכולים כבות ולהפסיק כמ"ש ואפילו אם יש ביכולת להוציא

ערוך השלחן עמוד מס 339 ב (או"ח ב) אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ערוך: הלכות שבת סימן שכ"ט השלחן קעא 341

ואינו ידוע מי הוא אין מפקחין עליו שכיון שנעקרו כולם אין כאן ישראל וכל הפורש מהן כשהן מהלכין הרי הוא בחזקת שפירש מן הרוב לפיכך אם היה הרוב ישראל אע"פ שנעקרו כולם ופירש אחד מהם לחצר אחרת ונפלה עליו מפולת מפקחים עכ"ל ביאור דבריו דהא דאין הולכים בפקוח נפש אחר הרוב אינו אלא בשעת הקביעות וזהו גם בכל האיסורים דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי וגם אפילו אם פירש אחד מן הקבוע ונפך הספק על זה שכבר פירש דבתשע חנויות קיי"ל בנמצא הלך אחר הרוב ובכאן אין הולכין ומפקחים עליו את הגל אבל אם נעקרו כולם מחצר זה להתפרד כל אחד למקומו ובעת היזכום פירש אחד מהם וכא למקומו לחצר האחרת ונפל עליו הגל אין מפקחין דכיון דהקביעות במל לנמרי הולכין אחר הרוב אמנם אם היה רוב ישראל אף בנעקרו כולם מפקחין ולא דוקא רוב דה"ה מחצה על מחצה כמ"ש בפט"ו מאיסורי ביאה אלא משום דלא איירי כאן בדיון זה ונקיט בלשון רוב ומיעוט וכ"ל לפרש וכ"מ מהמ"מ וכ"מ מתשכחו לחכמי לטיל טהב"א הכ"מ ומה שהקשה הלח"מ מאסופי דפט"ו מא"כ כבר נאמרו זה באהע"ז סי' ד' סעיף נ"ה ע"ש ודו"ק :

ג' ולדעת רש"י ותוס' ביומא ופ"ד: אם פירשו כולם מחצר זה ונתפרדו ונכנס אחד מהם לחצר אחרת ונפל עליו מפולת מפקחים דכיון שבאלו הנפרשים הוחזק ישראל אין הולכין אחר הרוב אפילו בשפירשו ודא כבב"ר האיסורים אבל כשפירשו מקצתן מחצר זה ואחד מהנפרשין נכנס לחצר אחרת ונפלה עליו מפולת אין מפקחין כיון שלא הוחזק ישראל בהנפרשין אא"כ פירשו רובן או מחצה דאמרינן בזה דהוי כהוחזק ישראל בהנפרשין דאולינן בתר רובא ומחצה עד מחצה כרוב לענין פקוח נפש וכן פירשו הראב"ד והרמב"ן כמ"ש המ"מ שם :

ד' והמור והש"ע סעיף ב' כתבו כהרמב"ם ותמיהני על רבינו הב"י שהתחיל בלשון אין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב ע"ש הא לאו כללא הוא כמו שנתבאר ובאמת הרמב"ם והמור לא התחילו בלשון זה ובתשו' ביאר הרמב"ם דלא קיי"ל כמאן דאמר אין הולכין בפ"ג אחר הרוב ועכ"מ דס"ל דזוה נחלקו שמואל ור"י והלכה כר"י :

ה' ונ"ל כמעט דין זה דהנה רובא דאורייתא אך התורה אמרה וחי בהם ולא שימות בהן שלא יוכל

לבא בשום ענין לידי מיתת ישראל [תוס' יומא פ"ה. ונגד זה לבב"ר דין התורה שהולכין אחר הרוב אי אפשר ולכן אמרו חכמים דכל שהרוב על מקומו עומד או מטעם קבוע דהוה כמחצה על מחצה ומחצה על מחצה ודאי הוי כרוב מפני קרא דוחי בהם דאז כל מה שניווזו מהרוב הזה או מהקבוע הזה הכל דינו כרוב אף שלשאר דינים אינו כן ולזה הוה קרא דוחי בהם ולכן בפרוש מקצתייהו מפקחין אבל כשנתבטל הרוב הזה או הקבוע הזה כגון דפירשו כולם הוה דינו כבב"ר התורה שהולכין אחר הרוב וזהו לשיטת הרמב"ם והמור והש"ע ולשיטת רש"י וסייעתו הסברא כן הוא דכל זמן שהרוב או הקבוע כולם במצב אחד עומדים והיינו שפירשו כולם לא נתבטל עדיין הקודם ואין הולכין אחר הרוב דכעת אלא אחר הקבוע הקודם ולזה מהני קרא דוחי בהם אבל כשנתחלקו במצבם והיינו שאלו פירשו ואלו נשארו בקביעותם נתבטל הקודם ואולינן בתר השתא והולכין אחר הרוב של הפרושים ואין מפקחין ונעקרו כולם היינו בזה אחר זה דאי נעקרו כולם בבת אחת ה"ו ג"כ קביעות ומג"א סק"ג אמנם יכור להיות גם נעקרו בבת אחת ונתפורו זה לכאן וזה לכאן דבטלה הקביעות כידוע בדיני קבוע ביו"ד סי' ק"י ע"ש ולכן בתוק שגמלא בעיר שרונה אנטוס אין מהללין שבת כיון דכל העיר ככל יום פורטים זה לכאן וזה לכאן לא היה קבוע משולם כמ"ש המג"א סק"ב :

ו' וכשם שאין הולכין אחר הרוב בפקוח נפש בכמה פרטים כמ"ש כמו כן אין הולכין אחר ס"ס ואפילו בג' ספיקות ויותר ולכן מי שנפלה עליו מפולת ספק חי ספק מת ועוד יש ספק אם יש שם אדם או אין שם אדם ואפילו אם תמצא לומר שיש שם אדם ספק אנס ספק ישראל ומ"מ מפקחין עליו ומחללין את השבת ובוה נאמר וחי בהם שלא לבא בשום ענין למיתה כמ"ש אמנם על מי שחייב מיתה או הבא במחלת אין מפקחין דנברא קמילא הוא ונס סק"ז :

ז' כשמתרו הגג ומצאוהו חי מפקחים עד שיוציאוהו משם ויעשו לו רפואות בכך מה שצריך בלי שום שהייה כמו שהדין בפקוח נפש ואם מצאוהו מת פוסקים מלפקח ורא יזוהו משם עד הערב ואם מצאוהו מרוצץ שאינו יכול לחיות אלא אם יפקחו יחיה איזה שעות וגם על זה נאמר וחי בהם והא שעה ומפקחים וגם על זה נאמר וחי בהם והא דאמרינן

ערוך השלחן עמוד מס 340 ב (או"ח ב) אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

לכא הוה כספק נפשות ומחללין את השבת :
 ויש מי שאומר דהאידינא בזמנא דאם באו לסמים
 אפילו רק על עסקי ממון בלבד מחללין את השבת
 מפני שדבר ידוע בכמה בני אדם שאין אדם מעמיד
 עצמו על ממונו ועמדו כנגדם ולא ינחו א"ע שיגזלו
 ממנום וזה ידוע בלסמים שאם לא יניחום לשלול
 ולבזו ממון יהרגום והדר הו"ל עסקי נפשות ולכן
 כשבאו על יחיד מחויב להעמיד עצמו ויניחם לקבל
 הממון ולא יחלף את השבת ונאמן הקב"ה שישלם
 לו כהנה וכהנה וזה תלוי הכל לפי הענין ודע דדין
 זה א"א להיות עתה בעיר שיש מושלים מהמלוכה
 שאין העולם הפקר רק בכפר יכול להיות :

יא הרואה ספינה המטורפת ביום ויש בה בני אדם
 וכן נהר שזוטף ויכול לשמוף אנשים וכן יחיד
 הנדרף מפני לסמים מצוה על כל אדם לחלל עליהם
 שבת כדי להצילם ולעיל ס"ס ש"ז נתבאר אם מחללין
 שבת על מי שרוצים לאנסו ע"ש ושנינו בעירובין
 ומ"ה : כל היוצאים להציר חורין למקומן כלומר דהדין
 הוא מי שיצא חוץ לתחום אין לו אלא ר' אמות אבל
 כשיצאו להציר אנשים התירו להם לחזור למקומן אפילו
 מחוץ לתחום ויש שלא התירו להם זה רק שיהיה להם
 אלפים אמה לכל רוח ודבר זה יתבאר בס"י ת"ז
 בסיעתא דשמיא :

יב ודע דכל מין ספק בנפשות מחללין שבת כגון
 שצריכין להביא רפואה ממקום רחוק לחולה שיש
 בו סכנה וספק אם יש שם הרפואה וגם ספק אם
 היא מרפא מחללין את השבת ואפשר דכספק אם
 מרפא אין מחללין וכן נראה ממשנה דיומא וס"ג.
 דדוקא כשהרפואה ברורה מחללין ואף שיש בענין
 זה כמה ספקות מ"מ כיון דהרפואה ברורה צותה עלינו
 התורה לחלל ולא במקום שעצם הרפואה אינה ברורה
 ע"ש :

דאמרינן בעכו"ם וכ"ו : דלחיי שעה לא חיישינן לענין
 לקבל רפואה שיש גם חשש שיכול להיות שעל ידי
 זה ימות מהרה ע"ש אך הענין כן הוא דאנו חוששינן
 לטובתו בשני הצדדים והכא חיישינן לטובתו שיחיה
 עוד איוה שעות והתם חיישינן לטובתו לקבל הרפואה
 שיכול להיות שיתרפא לגמרי ואי משום שיכול להיות
 גם להיפך ויקצר חייו באיוה שעות כיון דבין כך ובין
 כך ימות אין חוששינן להשעות דכדאי לסבול זה הספק
 משום הספק האחר דאולי יתרפא לגמרי כיון דבלא
 הרפואה ודאי ימות כמבואר שם (מוס') :

יג וכיצד עושים כשמצאוהו מרוצץ בודקין עד חושמו
 ואם לא הרגישו בחושמו חיות אז ודאי מת ואין
 חילוק בין פגעו בראשו תחלה ובין פגעו בגולגולתו
 תחלה דבכל גווני אין הבדיקה אם חי אם מת אלא
 בחוטם דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו וגמ'
 טס ואם נפל הגל על הרבה אנשים מספקין עד
 שימצאו כולם ואפילו אם מצאו עליונים מתים לא
 יאמרו דודאי כתו התחתונים ג"כ ולמה לנו לחלל
 שבת אסור לומר כן מפני שיכול להיות שהעליונים
 מתו והתחתונים חיים ומעשה היה כן וטס :

יד לסמים שצרו על כתי ישראל אם באו על עסק
 ממון לגזול את ממונם אין מחללין עליהם את
 השבת דבשביל ממון בלבד אסור לחלל שבת אבל
 אם באו על עסק נפשות להרוג ולאבד או אפילו
 באו סתם והיינו שאין ידוע לנו על מה באו הוה ג"כ
 כבבירור על עסקי נפשות דסתם לסמים הם הורגי
 נפשות יוצאים עליהם בכלי זין ומחללין עליהם את
 השבת ובזמן הקדמון בזמן שבהמ"ק היה קיים ובאו
 לעיר העומדת על הגבוה אפילו לא באו אלא על
 עסקי תבן וקש מחללין עליהם את השבת ועירובין
 מ"ה . דעיה—כזה אם יכבשוה נוח ליכבש את כל
 הארץ ורש"י ואפילו לא באו עדיין ממש אלא שמוכנים

שך [דיני יולדת בשבת ובו מ"ז מעיפים] :

שאינה רואה ואם היתה צריכה לשמן וכיוצא בו
 מביאין לה וכל שאפשר לשנות משנין בשעת הבאה
 כגון שתביא לה חבירתה כלי תלוי בשערה ואם א"א
 מביאה כדרכה עכ"ל :

ב ביאור דבריו דאע"ג דבכל חולה שיש בו סכנה
 אינו מצריכין לתנאים אם צריך לנר כמ"ש
 הרמב"ם

א כתב הרמב"ם בפ"ב דין י"א היולדת כשכורעת
 לילד הרי היא כסכנת נפשות ומחללין עליה את
 השבת קוראין לה חכמה ממקום למקום וחותרין את
 המבור וקושרין אותו ואם היתה צריכה לנר בשעה
 שהיא זועקת בחבליה מדליקין לה את הנר ואפילו
 היתה סומא מפני שרעתה מתיישבת עליה בנר ואע"פ

ערך השלחן עמוד מס 341 ב (או"ח ב) אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ערוך: הלכות שבת סימן של השלחן קעב 343

ה ואחר שיערה הרי היא מסוכנת נמורה עד ג' ימים ומחויבים לעשות לה כל מה שעושין לה בחול בלי שום עיכוב ובזריות וע"י גדולי ישראל ככל מה שנתבאר בס"ח שב"ח בחילה שיש בו סכנה ומכשלין לה מה שצריכה ומחמין לה חמין ומנקין אותה הכל כמו בחול ואין שואלין על זה לא ברופא ולא בהיולדת ואפילו אומרת שאינה צריכה לחלל עליה את השבת לא צייתין לה ומחללין וכן אם הרופא אומר אינה צריכה לא יקשיבו לדבריו ורופא אר"ל הוא וכך נזרו חכמים שכל ג' ימים הראשונים היולדת מסוכנת היא ומחללין עליה את השבת וזהו דעת השאילתות וכן נראה מהרמב"ם שכתב בין שאמרה צריכה ובין שאמרה א"צ וכן הוא לשון הש"ס וכיון דלא צייתנן לה ה"ה דלא צייתנן לרופא ולכל מי שיאמר א"צ אבל הרמב"ן חולק בזה וס"ל דאם הרופא והמיילדת אומרים שאינה צריכה וגם היא בעצמה אומרת כן אין מחללין דכמה יולדת שאינן צריכות חמין ומסתפקות בצונן אבל אם אחד מהן אומרים צריכה או נשים שבצדה אומרות צריכה אין משגיחין באותן שאומרים א"צ ומחללין עליה את השבת ואפילו אנו רואים שאוכלת כשאר בני אדם אומרים שאינה מרגשת לשעתה ^{לשעתה} ומג"א סק"ח ולמעשה נראה דחלילה להחמיר בזה ואם רואים רק איזה ס"ס שצריכה מחללין עליה את השבת בזריות ונעש"י קכ"ט. ד"ס כ"ן ודו"ק :

ך ומשלשה ועד שבעה איתא בגמ' [קכ"ט]. אמרה צריכה אני מחללין אמרה לא צריכה אני אין מחללין ובסתמא כתבו הרמב"ם והטור דמחללין ע"ש דהיא עדיין חולה שיש בה סכנה וכ"ש כשרופא אומר צריכה ויש מי שכתב דאם חברותיה אומרות שצריכה לא כלום הוא ומג"א סק"ט כשהיא אומרת א"צ וראיתי מי שחלק בזה והגרי"ב וכן נ"ל דהנשים יותר בקיאות בענין זה ולא יהא אלא ספק וחלילה להחמיר בספק פקוח נפש ומשבעה עד שלשים דינה כחולה שאין בו סכנה ואין מחללין עליה שבת בעצמם אמ"ב נתהוה לה חולי דאז דינה ככל החולאים ויש נשים חלושות כה שסכנתן נמשך זמן רב וזה תלוי או בעצמה או ברופא כדין שנתבאר בס"ח שב"ח :

ך דבר פשוט הוא דהג' והו' והל' ימים חשבינן משעת הלידה ולא משיבה על המשבר כמ"ש הרמב"ם שם ^{זו"ל}

הרמב"ם עצמו בריש פ"ב שכתב ומדליקין לו נר ומכבין לו נר ולא כתב אם צריך וכן לא כתב שם דאם אפשר לשנות משנין והענין כן הוא דאע"ג דכשכורעת ליד היא מסוכנת מ"מ אינה דומה לסתם חולה של סכנה מפני שזהו טבעו של עולם ועצם הבריאה כן הוא ואין אנו מתפחדים מזה. וגם היא אינה בפחד ורוב נשים סובלות הצירים במנוחת הנפש בידעה כי עוד מעט יעברון כי כן ראתה באמה ולכן באמת קודם הלידה אין כאן חיכול שבת כלל ברוב הנשים ולזה אומר הרמב"ם אם צריכה לנר וכן הוא לשון הגמ' וקכ"ח: ע"ש כלומר כשאנו רואין שהיא מתפחדת ודואגת יותר מכל הנשים ואז בהכרח להדליק לה את הנר ואפילו היא סומא למען תהיה בטוחה שמבימים עליה ועושים לה כל מה שצריכה דאליכ הפחד עצמה יזיק בה ולכן גם בהבאת השמן כשאפשר לעשות ע"י שינוי עושין כיון דבאמת א"צ לזה אלא מפני פחדה ולמה לא כתב גם מכבין לה הנר כמו בחולי משום דבחולה יש שצריך לישן ולא תבלב לו האור משא"כ האשה כשכורעת ליד אינו זמן שינה וא"צ לעולם לכבות הנר בעדה אמנם אם אירע מקרה שצריכה עושין והטור והש"ע כתבו סתם מדליקין לה את הנר ואינו כדשון הש"ס ומ"מ כוונתם ג"כ כן הוא כמ"ש וולפמ"ש מתוך שני הקטיות של המג"א סק"ב ע"ש ודו"ק :

ג חסידים ואנשי מעשה כשהאשה מניעה לחודש התשיעי מכינין בע"ש כל מה שצריך דאולי תכרע ליד בשבת לא יצטרכו להלך שבת וס"ס סק"א נס"ס ס"ח ומצרית אין מיילדין אותה בשבת אפילו בדבר שאין בו חיול שבת וקוראה לה מצרית חבירתה שתעשה בעדה מה שצריך ומג"א סק"ה וסק"ו וא"ל נבאר בזה יותר :

ך ומאימתי נקראת יולדת שמותר לחלל עליה את השבת כשצריכה משתשב על המשבר והיינו שאחווה צירים וחבלים או משעה שהדם יורד ושותר ממנה או משעה שחברותיה נושאות אותה בזרעותיה שאין בה כח לילך כיון שנראה אחד מאלו הדברים מחללין עליה את השבת כשצריכה וזהו לענין שארי דברים שאם תצטרך נוכל לעשות תיכף אבל לקרא חכמה המיילדת מותר אפילו קודם זמנים אלו אלא משעה שמרגשת קצת מותר לקרותה אפילו מחוץ לתחום שהרי אם תצטרך לא נשיגנה כרגע וע"י סק"ו :

ערוך השלחן עמוד מס 342 ב (או"ח ב) אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

רבנותא וכ"כ המניד משנה בשם הראב"ד ע"ש ופשיטא דהכונה אפילו ע"י ישראל משום דלגבי צינה היא מסוכנת כל ל' יום דאי ע"י א"י מאי רבותא הא בכל חולה שאין בו סכנה אומר לעכו"ם ועושה והגם ש"ל דקמ"ל דמותר ע"י א"י ורא אמרינן שיש יכולת לעטפו בכגדים ויחס לו ולא נתיר לו אפילו ע"י א"י דזה אין סברא כדל שזוהו מירתא דפשיטא דחולה שאין בו סכנה כל מה שיראה לטיוב לו מותר ע"י א"י וזה שכתב הרמב"ם שהצינה קשה לה במקומות הקרים אין כוונתו דרך במקומות הקרים מותר שהרי הש"ס התיר אפילו בתקיפת תמוז אלא דהאמת קאמר דבמקומות הקרים הצינה קשה לה הרבה כמו שרואים בחוש ולכן ממיילא כשנצטננה באיזה מקום שהוא ובאיזה זמן שהוא מותר לחלל שבת בשבילה כיון שאנו רואים שהצינה קשה לה הרבה ולא נקיט לשון תקופת תמוז משום החמה ועל הקיז דס ע"ש ועל יולדת אמרו לשון צימות תש בזה כיון שהכל אחד :

י ובמחלוקת הטור עם הרמב"ם בחולה דהרמב"ם אומר בחולה לעשות מדורה ומעמו לפי שאפשר בכרים וכסתות אבל היולדת מפני חולשתה לא תסבור זה והטור התיר גם בחולה וזהו דעת הר"ף והרא"ש והמחלוקת תלוי בסוגיית הש"ס שם וחלופי גירסאות כמ"ש במ"מ וכב"י ורבינו הב"י לא הזכיר מזה מאומה דבס"י שכ"ח לא כתב רק הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה ע"ש ולא בחודה משום דדעתו נוטה לדעת הטור וכנגד הרמב"ם לא רצה לפסוק לפיכך השמיט א"ע מזה וגם בעיקר הדין רפויי מדפיא בידיה כמ"ש בספרו הגדול שיש ספק במאי קמיירא אי בחולה שיש בו סכנה או באין בו סכנה ולכן לא זכר זה כלל ולענין דינא נראה לעשות זה ע"י א"י וכשעשו מדורה ליולדת או לחולה אם רשאים הבריאים להתחמם כנגדה נתבאר בס"י רע"ו דמותר וכשהקור גדול אומרים לא"י לכתחלה להסיק התנור בשבת דהב"י חולקים אצל צינה כמ"ש שם :

יא הקב"ה הזכיא את ישראל ע"י יחוקא הנביא וט"ו ואמר ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי והמלח לא המלחת והחתל לא חתלת ומבואר מזה שיש צער להתנוק אם אין עושין לו כל אלו ולכן מפני צערו של תנוק התירו חכמים לעשות זה להתנוק בשבת כיון שאין בזה מלאכות

ו"ל היה משיתהיל הדם להיות שותת עד שתלד ואחר שתלד עד ג' ימים מחללין וכו' עכ"ל וראיתי מי שרצונו לומר דה"פ דאדלעיל קאי והיינו משיתחיל הדם ואחר שתלד עד ג' ימים משתיתת הדם ומ"ט וחלידה לומר כן ולהחמיר בפקוח נפש וכו"כ הלח"מ וכן מפורש בהרע"ב ספ"ח ו"ל משעה שהיא יושבת על המשבר ומתחיל הדם להיות שותת עד כל ג' ימים אחר שילדה וכו' עכ"ל וזה שכתב הרמב"ם בפ"י המשנה ו"ל אבל אין מתחילין בחילוי שבת עד שתשב על המשבר ויתחיל הדם להיות שותת ומאותה שעה לתשלום ג' ימים מחללין וכו' עכ"ל ג"כ ה"פ לתשלום ג' ימים אחר הלידה דאם כונתו מאותה שעה ג' ימים מהו זה לשון לתשלום וה"ל לומר ומאותה שעה ג' ימים אלא ודאי כמ"ש ומשום דהוא מילתא דפשיטא לא חש לבאר זה ואדרבא כתב כן להורות דהג' ימים הם לבד מה שקודם הלידה מוזמן המשבר :

ך היושבת על המשבר ומתה מביאים סכין בשבת אפילו דרך רה"ר וקורעין את בטנה ומציאין הולד שמא ימצא חי ואע"ג דהולד אין לו עדיין חוקת חיים מחללין עליו את השבת אפילו מפני הספק וי"א דוקא ביושבת על המשבר דכבר נעקר הולד דאו יש להסתפק שמא חי הוא אבל קודם זה כשמתה אין מחללין את השבת משום דודאי כבר מת וי"א שאין חילוק ועמ"ל סק"י שני הדיעות אמנם לדינא לדין אין נ"מ בזה לפי שאף בחול אין אנו עושין כן מטעם דאין אנו בקיאים במיתת האם בקירוב להמיתה והמיתה הוודאית אצלינו נמשך זמן רב לאחר שכאמת כבר מתה וממילא דכבר מת הולד ואצלינו המנהג בכל מעוברת כשמתה להשתדל בכל ההשתדלות שיצא הולד טמנה ולא ידענו טעמו של דבר וההמון מחזיקים זה להכרח :

ט עושין מדורה ליולדת כל ל' יום אפילו בתקופת תמוז כן הוא לשון רבינו הב"י בסעיף ו' ע"ש אבל לשון הגמ' שם עושין מדורה לחיה בשבת וכו' וגם ברמב"ם שם כן הוא ו"ל עושין מדורה לחיה ואפילו בימות החמה מפני שהצינה קשה לחיה הרבה במקומות הקרים אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה וכו' עכ"ל והטור כתב עושין מדורה ליולדת או לשאר חולה וכו' ואפילו בתקופת תמוז עכ"ל ואע"ג דבגמ' לא אירכר ל' יום מ"מ פסיקא ליה לרבינו הב"י דהוי ל' יום דכל ל' יום נקראת חיה דאל"כ מאי

ערוך השלח עמוד מס 343 ב (או"ח ב) אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ערוך הלכות שבת סימן ש"ל ש"א השלחה קעג 345

ספק ויש ריעותא בעצם הולד ודאי לא מחללין שבתא :

יך תנוק שנולד לח' ודאי או ספק בן ז' ספק בן ח' שלא גמרו שערו וצפרניו אסור למלטו משום מוקצה אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני צער החלב שמצטרה כשהרדין מליאין וכן היא בעצמה יכולה להוציא בידה החלב המצער אותה ואע"ג דחולב חייב משום מפרק זהו כשהחלב אינו הולך לאיבוד אבל כשהולך לאיבוד אינו אלא איסור דרבנן ומשום צערא לא גזרו וכ"ש לרוב הפוסקים דמלאכה שאצל"ג פטור כמו במפ"ס מורסא דלא גזרו משום צערא :

מן ומיישרין איברי הולד שנתפרקו מפני צער הלידה ודוקא ביום ראשון אבל אח"כ אסור וטורו משום דמיחויי כבונה ומג"א סק"טו דדי מה שמישרין אותו ביום הראשון ואם אח"כ נתקלקל אין בזה חשש סכנה אם ימתינו עד הלילה כמ"ש הרמב"ם בפכ"ב דין כ"ו דאין מתקנין חוליות של שדרה של קטן זו בצד זו מפני שנראה כבונה עכ"ל ולא מצאתי ברמב"ם בפ"ב דמותר זה ביום הולדה ולרעתו גם ביום הולדה אסור משום דאין חשש בזה והטור והש"ע למדו דין זה מהא דאמרין ר"פ כל הכלים אסובי ינוקא רב ששת שרי ופירשו רש"י ותוס' דהוה ליישר איבריו ע"ש ולכן הוכרחו לחלק בין יום הלידה לאח"כ כמ"ש התוס' שם אבל הרמב"ם ג"ל שיפרש כפי' הערוך וזהו הדין שכתב רבינו הב"י בסעיף י"א דאם נפלה ערלת הגרון של הולד מותר לשום אצבע לתוך פיו ולסלק הערדה למקומה אע"פ שפעמים שמקיא עכ"ל ולכן להרמב"ם הישרת האיברים גם ביום לידתו אסור ומותר לכרוך הולד בבגדים שלא יתקמו איבריו וליישב איבריו וליישרם דאורחיה בכך והוה כמאכיליה ומשקיהו אבל בחומרי שדרה אסור אפילו ע"י ליפוף בגדים ונ"מ ודע דזה שנתבאר בסעיף הקודם דספק בן ז' אסור למלטו יש מתירין למלט כל הספיקות וכן המנהג ומג"א סק"טו כ"ס אגודה וכן משמעות הש"ס והפוסקים ונ"מ דאין להחמיר במלטול מוקצה של אדם מפני הספק אא"כ ידוע שנפל הוא ודאי כגון שבעל ופירש אבל בספק מטלטלין ונ"מ :

מלאכות דאורייתא אלא שבותים ועובדי דחול וזה שאמרו בס"פ מפנין ומולדותיך ביום הולדת מכאן שמיילדים את הולד בשבת לא כרת שרך מכאן שחותרין המיבור בשבת ובמים לא רחצת למשעי מכאן שרוחצין הולד בשבת והמלח לא המלחת מכאן שמולחין הולד בשבת דע"י מליחה בשרו מתקשה ורש"י והחלת לא חותלת מכאן שמלפפין את הולד בשבת והיינו שמלפפין אותו בחגירות ופסקיאות ונ"מ ובלשונינו נקרא ויקלע"ן וכן מומנין השליא כדי שיחם הולד וזהו מדרך הסגולה דהטמנת השליא מביא הולד לירי חימום ובחול טמנום בארץ ובשבת אסור כמובן והיה דרכם להטמינה בשבת בצמר או כמובין או בתבן :

יב והנה הרמב"ם כתב מפני שסכנה היא לו אם לא יעשו לו כל אלה ע"ש ולפ"ז אם יצטרך לזה גם מלאכה דאורייתא כגון להביא סכין דרך רה"ר וכיוצא בזה ג"כ מותר אבל התוס' ס"פ מפנין כתבו דאין זה אלא צער בעלמא ולא הותר בזה רק מלאכות תרכנן דככל אלו שחשב אין בהן דאורייתא ע"ש ונ"מ לענין דינא כיון דהרמב"ם כתב דהוה סכנה נתי דהתוס' פליגי עליה הא יש ספק סכנה דשמא הלכה כהרמב"ם ובכל ספק סכנה מותר לחלל שבת ולכן אם צריך לאלו הדברים למלאכה דאורייתא יעשו ע"י איי ואם א"א יעשו בעצמם דספק נפשות להקל וכלל"ז :

יג וכתבו הטור והש"ע בסעיף ז' וה"מ בנוסד לוי או לט' אבל נודד לח' או ספק בן ז' או בן ח' אין מחללין עליו אא"כ גמרו שערו וצפרניו עכ"ל ובלא"ה מחוקינן ליה בנפל ואפילו בספק אין מחללין אע"ג דככל ספק פ"ג מחללין ואפילו באין לו חזקת חיים כמו בעובר בסעיף ח' להביא סכין דרך רה"ר מ"מ כאן אין מחללין מפני שנראה בו ריעותא שלא גמרו שערו וצפרניו ונראה להדיא בנפל ומג"א סק"טו ויש מי שאומר דבסעיף ח' בעינן לידע דוקא שכלו לו חרשיו ונ"מ והוא דבר תימא דבספ"ק דערבין תני בדין זה ישבה על המשבר ואטו בלא כלו לו חרשיו אינה יושבת על המשבר ולכן נראה כמ"ש דבמקום

ש"א [דיני מילה בשבת וכו' י"ב סעיפים] :

א כבר נתבאר בי"ד סי' רס"ו דמילה בזמנה דוחה שבת ושלא בזמנה אינה דחה שבת וכארנו שם בסעיף ב"ה

ערוך השלחן עמוד מס 344 ב (או"ח ב) אפשטיין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

תרופה לכמה ימים

ב. סיפר לי הגר"ג שליט"א הוראה ששמע ממרן החו"א זצוק"ל כל רפואה שצריכים לקחתה ברציפות כמה ימים (אף פחות מזו ימים) מותר להתחיל לקחתה מיד ולהמשיך לקחתה אף בשבת והטעם דרך במיחוש בעלמא אסרו רפואה בשבת משום

דיעבור מעצמו אבל במחלה אף שאין בה סכנה לא אסרו לקחת תרופות דחול"ל לא אסרו במקום מחלה, ואם צריך לקחת תרופות כמה ימים א"כ אין זה מיחוש בעלמא רק בגדר מחלה ומותר, ספרתי ע"כ למו"ר והתיר על סמך כן כדלהלן, (עי' סי' שכ"ח).

עוד מענין הנ"ל ובתרופתו של מו"ר

ג. הוי עובדא באחד שהיו לו כאבים בכטן וכאבים בעת הטלת מ"ר ובדיקת שתן היתה בסדר, אמר מו"ר (שליט"א) זצוק"ל שיקח דורביוטיק (טבליות פנצ'לין) דמסתמא יש איזו דלקת, והורה כן בעש"ק ואמר שיקח גם בשבת במשך חמשה ימים ואמר מו"ר אף שנתן את התרופה מדעתו בלי הוראת רופא מ"מ יקחנה גם בשבת והוסיף מו"ר וכי כל תרופה שרופא נותן האם בטוחים שתועיל הלא ג"כ רק ספק, ונימק היתרו: א. דעת המהרש"ם ברפואה שצריכים לקחת ברציפות כמה ימים נוטה שמוותר לקחת בשבת. ב. מיחוש חזק הוי כנפל למשכב שמוותר לקחת תרופה, ג. היות והרופא אינו יודע מה המחלה וכאן הוי מהשיגים ולפנים ואף שכאן לא הוי מכה מ"מ הוי ספק פקו"ג היות והרופאים לא יודעים מה זה, ד. החי"א שסובר דפקו"ג פירושו אף אם אחד מעשרת אלפים מת מדבר זה, וכאן הוי ספק מה זה, בצירוף כ"ו וסמיכה על המהרש"ם התיר בשופי לקחת את הדורביוטיק גם בשבת, ואח"כ ספרתי למו"ר מהוראת החו"א זצוק"ל הנ"ל ושמה מאד ואמר עכשיו יש לי היתר בריווח לכל השואלים בענין זה שבאים לפני, ואמר לחולה הנ"ל בפסקנות תיקח התרופה בשבת, והוסיף מו"ר עד עתה תמיד הססתי אם להתיר לקחת בשבת אף תרופה שצריכים לקחת ברציפות יותר משבוע, וכן התיר גם לי מו"ר ע"ס פסקו של מרן ואמר-לי תקח את התרופות גם בשבת.

לא לוקח תרופה לכאבים

ו. אמר לי מו"ר (שליט"א) זצוק"ל שכל ימיו הוא מסתפק מהי ההגדרה של מיחוש שחלה ממנו כל גופו שמותר לקחת תרופה שמוכר ברמ"א (שכ"ח ס"ז) הלא בכל כאב כל גופו חלה ומצטער מזה ולכן הוא מחמיר על עצמו ולא לוקח שום תרופה באף מיחוש ואף חזק שחלה ממנו כל גופו.

עוד בענין הנ"ל

ז. ספר לי מו"ר שפעם אחת בעת שהי' דר עם מרן החו"א זצוק"ל, ביו"ט בסוכות תקפווהו כאבי שנים חזקים מאד ולא רצה לקחת טבלא להשקטת הכאבים עד מוצי"ט שהלך לרופא ומרן החו"א זצוק"ל לא אמר לו שיקח טבלא (מו"ר לא שאל את מרן אבל מו"ר אמר לי שמסתבר שמרן ידע מזה כי היו כל הזמן יחד).

מו"ר מחמיר על עצמו בלקיחת תרופות

ח. בתשמ"ג הוי למו"ר (שליט"א) זצוק"ל פצעים גדולים וכאבים נוראים ברגליו כתוצאה מהמים שבגופו שיצא דרך רגליו, ולקח כדורים בשבת להרגעת הכאבים, אבל כדורים להורדת מים מגופו אף שהי' זקוק לזה כפקוח נפש לא לקח, וכן לוקח בשבת כדור להקל הנשימה הקשה, מו"ר סובל מברונכיטי קשה במיוחד בעונות המתחלפות, ולוקח כדור אסמה 18.

כמדומה לי שכדורי אנטי ביוטיק לא לוקח בשבת אף שהוא באמצע הטפול בהם ומפסיק מלקחתם בשבת, מו"ר מחמיר על עצמו מאד בלקיחת תרופות בשבת).

ד' מישנאות ה' על מ"א בשפרי משכ"ט צקינטרסמיי נפש על מה שצרגלל צפומא דלנישי לומר היכי דהתחיל קודם השבת מותר לעשות תמיכ בשבת וע"ז כתבת דמיומא דף פ"ד ע"א גבי ר"א חס צצ"פונת וכו' מללל פריך השי"ט על הריטת דלמח בשבתא מהו ולל פריך רק על הסיפת מוכח דבהתחיל קודם השבת מותר ותמיכ דמית זה דייל ללכך לא פריך דללעיל דייל דכוונתי רק לעמוד על הרפואה ותמיכ כתבת דמפרשיי ט"ז דמפרש דפרכ"ה השי"ט ומי עביד ר"א הייני מני"ט בשבתא מהו מוכח דלף דהתחיל צחול אצור ייפיש ולדידי אינאמה רלתיא דכוונת השי"ט כך דייל דותי היכי דהתחיל צחול ולא פסק החולי עדיין ער השבת י"ל דמותר לף בשבת לך חס כיון דלא צריכה ליה לא צריכה משמע דכבר פסק החולי כבר ותמיכ כי שאל ליה כי צריכה מה היינו שחומר עליו החולי ממש בשבת תמיכ פנים חדשות צלו לכחול ושוב הוי כחולי חדש ועיכ לא מרגיל צפומי דלנישי שהיכי שהתחיל צחול מותר בשבת רק א"כ לא פסק החולי קודם השבת ומטעם שכתבנו בחבורי דלל שייך צוה גזרת שחיקת סמיני דמסתמא יכין לו צחול אצל חס פסק צחול ומותר שלל צריך תמיכ לא יכין לו צחול ושוב חס יהמנ בשבת שפיר י"ס למוט לשחיקת סמיני. והנה דלמח גרסת רש"י תשוב צוה שפירוש דקשיות השי"ט הוי והיכי עביד הכי היינו צוה שאל בשבתא מה וקשה תך ס"ד שצ"ל: הוי ללמח מהו שאלה ה"י כמו דצחול הלך אלל המצורע לעשות לו רפואה כן אפשר שיעשה כן בשבת שפעשה לו גם בשבת כן נצטייך דהיה חוץ לתחום חמרי לכך בשבת לא הוי אפשר לילך עס ולכך שאלה בשבתא מהו א"כ צהיות כן חכתי קשה מהו שאלה הרי חס חלמ"ל לו הרפואה ילעך הוט לעשות בעלמא הרפואה ותמיכ מה לי איסור זה לו זה ודחה חמוזין וילך אללה ולא מנעיה חס נימא דהוי ברפואה זו מלככת תורה דרלוי טפי לילך חוק לתמיכ דהוי רק דרבנן אף גם חס נימא גוף מלככת הרפואה רק דרבנן מימא מהו חילמ' דהך מהך מה לי איסור חמוזין מה לי לעשות הרפואה ותמיכ ילך אללה גם בשבת ומה שהי"ט תעשה הרפואה אין צוה חשך דלל חולה שאין צו סכנה לומר לכרי מני"ט צו סכנה וצפרט חס הוי נוף המלמ' דרבנן הוי שנות דכיות ומות צמקוס מליה ותמיכ מהו זו שאל בשבתא מהו וצצ"י כיונחו הוי רק להטעותה לעמוד על הזמקרה הרפואה ותמיכ מהו פריך היכי עביד הכי וצצ"י דלש"ט רש"י יסיה מיירי כל; צחון ליי"ט מ"ל וס"ל כהסוכריס דחון ליי"ט מ"ל הוי מן החורה אצל מלככת הרפואה הוי רק דרבנן ולכך שאלה שפיר בשבתא מהו כי ישנו בעלמא והוי איסור קל משלמי לילך עס הוי איסור תורה אך צהיות כו קשה מהו פריך ור"י היכי עביד הכי דלמח כוונתו כדכתיב הרפואה ילמ"ל לכרי ויעשו כדקיי"ל דלל חולה שאין צו סכנה לומר לכרי וצוה והוי כוונתו שילמ"ל לכרי צמקומו ויעשו וצלמ"ל לפי גרסתיו פריך שפיר כיון דקלמ"ל דעביד הכי וצצ"י משמע דצלמ"ל עשלו ולכך פריך שפיר אצל חס הוי הפרכא על מה דקלמ"ל בשבתא מהו קשה שפיר דלמח כוונתו ע"י נכרי סוף דבר פירשי צ"ע צוה ואין פנאליהל פריך צוה גם לעיין בצפרים חס הרגישו צוה כי אין יצסקי כעה צוה ולל כחבתי רק להעיר לצו ולל להאזינו חלק (שוב כשלמחתי חס) ע"ז רלתיי עס פירשי ללכך לא יכיל לצו עס בשבת מפני ישבת צוה הכלה ייע"ט מהו סוף סוף קשה קשייתיו דלמח הכוונה שילמ"ל לכרי ויעשו ועיין בחדושינו עס צ"ט דף כ"ו מ"ט צוה) :

בפ"ת ס"י ס"ג סק"ה בשם הגו"צ והח"ם דאם יש חולה קמן מותר לנוולו משום פ"ג אבל אין חולה קמן אסור, ואין החילוק בין איסור קמן לליטור קמן, אלא אם מצוי הדבר בזמן שמחריעין עלה [אף שאין בשעה זו חולה קמן] משום חולי מהלכת הו"ל כאויבים שלרו בעיר הסמוך לספר וכדאמר עירובין מ"ה א' ובתענית כ"א ז' ומיהו בשעת שלו' לא תשבינן ל' פ"ג אע"ג דשכיח בזמן מן הזמנים שינטרכו לזה כמו שאין עושין כלי זיין בשנה בשעת שלו' דא"כ בטלת כל המלות, אלא לא מקרי ספק פ"ג בדברים עתידים שבהם אין להם כל זכר, ובאמת שאין לנו בקיאים בעתידות ופעמים שמה שחשבונו להללה מתהפך לרועץ והלכך אין דנים בשביל עתידות רחוקות, וגם משום לורך רבים אפשר דלא הוטר אלא כשמזיק את הרבים וכמש"כ לעיל ס"ק ¹²³⁴⁵⁶⁷ כ"ו.

חזון איש עמוד מס 195 טהרות קרליץ, אברהם ישעיהו בן שמריהו יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ד. ההודעה לציבור למהר למקלט לפי מצב הנוכחי, יש לחשוב להצלת נפשות, אך יש לזהר ממלאכה דאוריתא בכל מאי דאפשר כיון שאין כאן סוף סוף שאלת נפשות לפנינו ואף שאין הולכין אחר הרוב בפ"ג מ"מ בדברים רחוקים הרבה מפ"ג אין דנים בפ"ג ותלוי כפי מדת הבטחון^ה, והמחמיר בכאן אין מוחין בידו, אלא לענין הוראה לרבים ^{אוצר החכמה} יש להורות בזה כדין פ"ג, ומלאכות דרבנן אין להחמיר כלל, והמחמיר במלאכות דאוריתא אינו רשאי להחמיר ולמנוע מלהודיע לאחרים האזעקה, רק רשאי להשתמט ושיעשה ע"י אחרים, אבל במלאכות דרבנן אין ראוי להשתמט, אך לכבות הנר בבית האפל יש להחמיר שזה בכלל דברים רחוקים הרבה מפ"ג ואין כאן גורם בטוח לפ"ג במצב הנוכחי דיש כאן יותר מתלתא מי יאמרו^ו.

עמוד מס 85 דינים והנהגות ממרן החזון איש גריינימן, מאיר בן שמואל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

2) ונראה לומר דאיסור רפואה משום גזרת שחיקת סמנים קיל טפי בזמננו כיון שעכשיו אין בקיאיין בשחיקת סמנים והרפואות נעשות ע"י הרוקחים בבית המרקחת ועפ"י פקודת הרופא, לא שייך למגור דלמא אתי לשחיקת סמנים, והרי זה דומה למש"כ התוס' (ביצה ל.) ד"ה תנן אין מטפחין, פי' רש"י שמא יתקן כלי שיר, ומיהו לדידן שר"י דדוקא בימיהם שהיו בקיאיין לעשות כלי שיר שייך למגור אבל לדידן אין אנו בקיאים לעשות כלי שיר ולא שייך למגור עכ"ל, וה"ד הרמ"א (סי' של"ט), והמג"א (סי' של"ח סק"א) מצרף סברא זו לסניף להיתר פעמונים בפרוכת, וכן הא"ר (סי' של"ח סק"ג) מצרף סברא זו להיתר אמירה לנכרי לתקן כלי שיר לחופות, אע"פ דהוי אמירה לנכרי בדאורייתא, מ"מ עיקר האיסור דאמירה לנכרי הוא שמא יעשה בעצמו, וכלי שיר אין בקיאיין ע"כ שבות זה לא חמיר, ועי' בנ"ב (מהק"ת סי' מ"ט) בענין הגזרה שמא יעשה חבית של שייטין דאינו נמצא בזמננו והביא ד' התוס' הנ"ל וסיים דאין סברא זו מוסכמת, ועיין בתורת חסד להגאון מלובלין ו"ל תשובה ארוכה בענין גזרת חז"ל אם כשבטל הטעם בטל הגזרה, ובאות ו' הביא תשו' הרא"ש שיש חילוק בין היכא שטעם האיסור ידוע דבזה כשבטל הטעם בטל האיסור, משא"כ היכא שאין טעם האיסור ידוע כ"כ דאז אף כשבטל הטעם לא בטל האיסור וצריך מנין אחר להתירו, והסביר זה משום דאינשי לא מסקי אדעתיהו שגזרה זו תליא בטעם זה, ואם נתיר להם עכשיו יבואו להתיר זה אף במקום שיהיה שייך אותו הטעם של הגזרה, והביא דברי התוס' ביצה הנ"ל וכ' ע"ז דהתוס' ס"ל דבגזרת אין מטפחין ואין מרקדין הוי טעם הגזרה ידוע שמא יתקן כלי שיר ומשו"ה עכשיו שבטל הטעם בטל האיסור ממילא, וסיים שם וז"ל ועתה מי מאתנו יעזו בדעתו לשקול בפלס שכלו איזו גזרה חשיב הטעם ידוע שלא יצטרך מנין אחר להתירו, ואין לנו אלא דברים מפורשים בדברי הראשונים שהטעם ידוע והותרה הגזרה ממילא כשנתבטל הטעם עכ"ל, ולפ"ד גם איסור רפואה בשבת י"ל דאין הטעם ידוע שאסרו משום שחיקת סמנים, וצריך מנין אחר להתירו, אבל באות ה' כ' עוד חילוק דאם היכא שמתחלה וראשית הגזרה חילקו בדבר והוציאו מן הכלל אותן שאצלם לא שייך טעם הגזרה שלהם, בזה אם אח"כ נתבטל הטעם לגמרי בטלה ג"כ הגזרה, ולפ"ז באיסור רפואה בשבת שבתחלת הגזרה הוציאו מן הכלל רפואה שאינה ניכרת כגון אוכלין ומשקין, ובגמ' (שבת ק"ח:) שורה אדם קילורין מע"ש ונותן ע"ג עינו בשבת, ופירש"י כיון דאצרכוה לשרותה מע"ש איכא היכרא וליכא למיגזר, הרי דבאופן דאין חשש משום שחיקת סמנים לא גזרו, ובגמ' (עירובין ק"ב:) מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה, וכ' התוס' פי' בקונטרס גזירה שמא ימרח אבל לשחיקת סמנים ליכא למיחש כיון דמאתמול היה עילויה, הרי דלא גזרו היכא דליכא למיחש לשחיק"ס, ופשיר י"ל דבזה"ז דאין בקיאיין בשחיקת סמנים בטל האיסור ממילא, (והבי' סי' של"ט כ' בטעם החוס' דאין בקיאיין לתקן כלי שיר, דאין צריך מנין אחר להתירו משום דלא שכיח ודמי למים מגולים דשרי לפי שאין נחשים מצויין, והתרו"ח הנ"ל דוחה דבריה אבל גם ברמ"א סי' של"ט כ' דמלתא דלא שכיח הוא, והט"ז שם הסכים לזה, ועי' שד"ח כללים מע' דבר, ולפ"ז גם שחיקת סמנים האדנא מלתא דלא שכיח הוא, וא"צ מנין אחר להתירו).

ומ"מ יש לפקפק בזה, דאע"ג דאין אנו בקיאיין בשחיקת סמנים, אבל יש לומר שנמצאים מקומות בעולם, שעדיין מעשה אבותיהן בידיהם לטפל ברפואות ביתיות ושוחקין בעצמם הסמנים, וכיון שהטעם לא בטל לגמרי, י"ל דעדיין הגזרה במקומה עומדת, וכמ"ש התרו"ח הנ"ל דגזרת שמא יעבירונו לא בטל אע"פ דאין לנו רה"ר בזה"ז, לפי שסו"ס נמצא מקום בעולם שיש שם רה"ר, ומ"מ לא דמי לרה"ר, דרה"ר הוא דבר שאינו בטל מן העולם, ובזמננו בערים הגדולות ששם מרוכזים קהל גדול ודאי יש רה"ר, אבל שחיקת סמנים הולך ובטל מן העולם עם התקדמות הרפואה ובתי המרקחת שבכ"מ שהם נמצאים אין היחידים עוסקים ברפואות משלהם, ויש לעשות סניף מסברא זו, כגון היכא דנחלקו הפוסקים יש לצרף הסברא להיתרא, וכן יש אנשים בעלי ספקות שאע"פ שיש להם צער גדול אינם יכולים להתליט בעצמם אם כל גופם נחלש מזה או שלא הגיעו לחולי כל הגוף, יכולים לסמוך להיתר רפואה בזה"ז דלא שייך כ"כ חשש שחיקת סמנים כנ"ל, אבל במיחוש בעלמא דלכו"ע אסור ברפואה אין להתיר גם בזה"ז.

בענין שיעור קדחת חם ביותר להיתר חלוץ שבת

מע"כ ידידי מהר"ר אהרן דויקאבס שליט"א.

הנה בדבר קדחת חם ביותר שמחליין עליו את השבת כדאיתא בא"ח סי' שכ"ח סעי' ו' ששאל ידידי כמה היא מדת החום. הנה אין בזה דבר ברור אבל אין צריך שיהיה ברור שהוא סכנה דעל ספק גמי מחליין וכל שהאדם חושש לזה שמא הוא חם ביותר מחליין ורק מה שתופס שהוא רק מעט חום בברור, אין מחליין. וסתם בני אדם חוששין כשהוא קרוב למדת מאה ושנים שהוא חם ביותר ולכן על מדה זו מחליין ואין רשאים להחמיר. ואם אחד חושש גם בקרוב למאה ואחד ורוצה שיחללו עליו גמי מחליין דלא גרע ממכה שאינה של חלל שאם התולה אמר שצריך לחלול שמחליין. ובתינוק שאין שייך זה אם רואין שמצטער ביותר וכדומה לזה מה שניכר שהוא חולה אף שהחום הוא קטן רק יותר ממאה מחליין. סוף דבר אם רק לא ברור להו להחשיב שהוא מעט חום מחליין.

עוד נראה לע"ד ברור שאם החום בא ממחלה שבריא או ממחלת שאר אברים פנימיים הוא מכה של חלל ומחליין אף אם הוא רק חום קטן. וכל הגידון בקדחת הוא בצינון בעלמא שלא בא מאבר מיוחד רק שזה גופיה שנוצטנן הביא עליו חום או שבא החום ממחלה באבר שמבחוץ כגון מידו ורגלו צריך שיהיה חם ביותר והשיעור הוא כדבארתי. וכן הוא כשמרגיש הצינון בחוטם ואף אם הוא מהצואר אף שהוא של חלל כיון שהוא צינון המצוי אם הוא חום מעט אין מחליין וכדבארתי השיעור.

משה פיינשטיין

אגרות משה עמוד מס 221 א (א"ח) א, פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תמנת אוצר החכמה

בענין לערב בע"ש הרפואה במאכל שלא יהיה ניכר לאחרים אם יש בזה ג"כ האיסור ליקח בשבת

ר"ח מנחם אב תשכ"ב.

מע"כ ידידי הנכבד מהר"ר שלמה אליהו מילער שליט"א.

הנה בדבר לערב סממנים לרפואה בתוך מאכל ומשקה מערב שבת שנסתמקת אם יש להתיר ליקח בשבת דמי להא דאמר מר עוקבא אמר שמואל בשבת דף ק"ח שורה אדם קילורין מע"ש ונותן ע"ג עיניו בשבת ואינו חושש. ופרש"י הטעם דלדידיה כיון דאצרכוהו לשרותה מע"ש איכא היכרא וליכא למיגור ומאן דחויגוהו סבר דרחיצה בעלמא היא דקסבר שהוא יק. שלכן גם כשערב רפואה מע"ש בתוך מאכל יש להתיר שלדידיה איכא היכרא מה שהוצרך ליתן לתוך מאכל מע"ש ואחריני הרוואין יאמרו שאוכל רק המאכל. הנה לדברך גם בשבת יש להתיר לו לערב במאכל דלדידיה וגם לאחריני אף כשערב בפניהם הא איכא היכרא מה שבלא נתינה להמאכל אסור אף כשהיה מותר ליתן בשבת. אבל הנכון לע"ד דלא זה שיצטרך ליקח הרפואה בשינוי שזה יהיה היכר על האיסור דעשיית הסממנים בשחיקה ובשול הוא ההיתר. משום דיש לחוש שאם יהיה מותר ליקח הרפואה בהיכר וסימן יבואו ליקח גם בלא סימן דכמו שיכול לשכח איסור השחיקה והבשול ע"י טרדתו ברפואתו יכול לשכח ג"ו שהצדיכותו ליקח במאכל ומשקה, אבל מה שמותר בקילור כששראו במים ע"ש הוא משום דדרך הנחת הקילור על העין הוא לשרותו במים בשעה שרוצה להניחו והוא דבר המותר ואסרו לו גם זה לעשות בשבת אלא שישרה

אגרות משה עמוד מס 276 ד (א"ח) א, אה"ע ב פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תמנת אוצר החכמה

מע"ש. הוא ההיכר שיוכירהו שאסור לעשות שום דבר לרפואה כיון שאף מה שהדרך ללקיחת הרפואה בשעת מעשה והוא דבר היתר אסור. ולא יבא להתיר גם בשבת כשישכח לשרות מע"ש דכמו שאין לחוש כשאסרו ליקח הרפואה שיקח באיסור כך אין לחוש כשאסרו השדיה שהוא הכנת הליקחה שישרה ויכונה ללקיחת הרפואה. ובלא השריה הא אינו יכול להניחה על העין. אבל כשרפואה עצמה אין צורך שוב לעשות כלום ורק שיצריכוהו סימן והיכר בעלמא שיתן לתוך מאכל לא ראו חכמים לסמוך ע"ז. ויותר מסתבר בהיתר שריית קילורין מע"ש שכיון שהוא הדרך לשרות בשעת הנחת הקילור על העין הרי זה ששרה בע"ש כהתחלת הנחה על העין שלדידיה נחשב כהניח על העין כבר מע"ש מצד שהצריכו לעשות התחלת ההנחה ע"י השריה שעושין בשעת ההנחה. ולפי"ז ודאי לא שייך להתיר במה שיצריכוהו לעשות דברים שאין צורך להרפואה ואין להתיר בהיכרים אלו. ואתה כתבת ג"כ שאולי חלוק ולא נראה לך שהוא משום שלא כתבת טעם לחלק אבל הוא טעם מוכרח כדבארתי.

ויש למילף מזה רק למיני רפואה שצריך ליקחם ע"י שיערבם באיזה מאכל ואיזה משקה הדרך שהוא בעצמו נותן לתוך המאכל והמשקה בשעה שצריך ליקח הרפואה שיהיה מותר ליתן להמאכל והמשקה בע"ש וליקח בשבת אם לאחרים לא יהיה ניכר שהוא רפואה שיאמרו שהוא רק מאכל והוא רק משקה. וזה דמי ממש להא דשורה קילורין מע"ש. וגם הוא דוקא כשעושה הרפואה לא יכין בעדו גם זה ליתן בהמאכל והמשקה שצריך. דגם בשריית קילורין פשוט שלקנות קילורין שריין והתולה לא יצטרך לעשות כלום אלא הנחה על העין לבד יהיה אסור והוא כרפואה שלא חטר כלום להתולה לעשות שאסור. ורק ברפואות שהתולה צריך לעשות בשעת לקיחת הרפואה כקילורין שצריך לשרות. וכן הרפואות שצריך התולה ליתנם למאכל ולמשקה בשעת לקיחת הרפואה מותר כשעשה זה מע"ש מטעמים - לעיל.

ידידי.

משה פיינשטיין

אגרות משה עמוד מס 276 ד (א"ח) א, אה"ע ב פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תמנת אוצר החכמה

בחולת שאין בו סכנה שהתחיל ליקח הרפואה בחול וצריך ליקח עשרה ימים רצופים אם יש מקום להתיר ליקח גם בשבת

ג' אלול תשכ"ח.

מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר אפרים גרינבלאט, שליט"א.

בדבר חולה שאין בו סכנה באופן שאסור לו ליקח רפואה בשבת והתחיל לקחת בחול כדורי רפואה שנקראו פילן שצריך ליקחם לדברי הרופא משך עשרה ימים-רצופים ואם יפסיק יום אחד לא תפעול הרפואה כלום אם מותר ליקח בשבת. הנה לכאורה לא מובן צד ספק היתר בזה אלא דאולי מצד הפסדו הגדול בחולי זה שלא יוכל להרפא בדרך הטבע מצטער ביותר בשביל זה שלכן אולי יתחשב כמיחוש שמצטער טובא שנוכר ברמ"א סימן שכ"ח סעיף י"ז. אבל הא אין הטעם מצד הצער אלא משום שנחלה כל גופו מצד הצער מחמת שאינו יכול לסבול הצער, ולא מצד צער בעלמא שמצטער על מה שלא יתרפא אף שזהו לאינש צער גדול אין להתיר, ואם הוא איש כזה שמחמת שלהתרפא בהפילן צריך עשרה ימים רצופים שא"א בלא שיקח גם בשבת לא יוכל להתרפא יחלה מצד זה בחולשת העצבים שקורים נערונו שיהיה חשש להמחלה שנקרא נערונו ברעק דאן הוא ודאי בדין מיחוש שמצטער כל גופו שיש להתיר שיקח בשינוי קצת השייך לשנות גם ברפואת לקיחת הפילן אף שלא שייך שינוי בהבליעה, שהוא כחוסברא השלישית שם, ואם א"א בשינוי יש להתיר גם בלא שינוי כשיטה ראשונה שם, אבל אין מצוי אנשים כאלו ובסתם בני אדם יש לאסור.

חולת שמותר ליקח רפואה בשבת ויש לו גם מיחוש וחולי שלמחלה זו היה אסור ליקח רפואות אם הותר לו גם ליקח הרפואה להמיוחש

ובחולה שמותר לקחת רפואה בשבת ויש לו גם מיחוש וחולי כזה שאסור בשביל מחלה זו לקחת רפואה, אם מכיון שהותר לו לקחת רפואה בשביל המחלה הותר לו גם ליקח הרפואה בשביל המיחוש החולי שהיה אסור בשבילו או שלא הותר, מסתבר שאסור אף שלא ידוע לי ראייה ע"ז, דאין טעם להתירו, דהא צריך מלאכה אחרת בשביל הרפואה דהמיוחש ויש לחש' לשחיקת סממנים והבשול וההוצאה לרה"ר שבשביל רפואה זו שצריכים ביחוד והוא ממילא בכלל הגזירה. אך אם בשביל המיחוש א"צ לרפואה אחרת רק ליקח יותר מרפואה זו עצמה, יש מקום להתיר דאולי לא שייך כל כך גזירה שמא ירבה דלא מצוי זה כ"כ שנגזור בזה, ובכלל איסור דלקיחת רפואה שהוא בשביל שחיקת סממנים וכדומה שהוא ביחוד בשביל רפואה זו ליכא כיון שבזו לא

יצטרך אלא להתרבות וגזירה חדשה כיון שלא מצוי אולי לא גזיר ולכן אם מצטער הרבה יש להקל.

הגנני ידידו,

משה פיינשטיין

סימן נד

בענין הוויטאמינים לאנשים בריאים ולחולים

ב' דהגבלה ד' סיון תשכ"ד.

מע"כ ידידי הרב הגאון הצדיק המפורסם מהר"ר שלום יחזקאל שרגא רובין האלבערשטאם שליט"א, האדמו"ר מציעשניאוו.

ענף א

הנה בדבר הוויטאמינים שהרבה אנשים בריאים שאין להם שום מיחוש וחולי, אבל הרופאים מיעצים לבלוע אותם בכל יום משום שהם מחזקים הגוף אם מותר להם לבלוע גם בשבת. כי המג"א בסימן שכ"ח ס"ק מ"ג סובר דלשון הטור אבל אם אוכל ושותה אותו לרעבו ולצמא ואין לו חולי צרי, שהוא דוקא ואם עושה לרפואה אסור אע"פ שהוא בריא. דלא כהב"י שכתב דלאו דוקא משום דמשמע דכל שאינו חולה כלל מותר לו לאכול ולשתות אוכלים ומשקין אף שאינם מאכל בריאים דכיון שאינו חולה ליכא למיגור מידי. ולכן הוויטמינים שאינם ראוים לאכילה והם רק לרפואה גם בריאים אסורים להמג"א שראוי להחמיר כמותו שהוא בתראת.

אבל הא צריך להבין דכיון שהוא בריא מה שייך לומר שהוא לרפואה דהא אינו מרפא כלום ודבר שאינו מרפא ליכא איסור אף אם כוונתו לרפואה, וכדאיתא בתוס' שבת דף ק"ט ד"ה לידי בכוסברתא שא"י יוסף אין בה משום רפואה ואיירי לענין שמותר בשבת, שפירשו דהאכילין או המניחין הכוסברתא טועין וסבורין שיש בה רפואה ואין בה רפואה, הרי שליכא איסור אף שהאכילה לפרש"י והשימה על העין לתוספות הוא לרפואה מכיון שאינה רפואה, וכן משמע ברש"י ד"ה ולא במי משרה שכתב ואין דרך רחיצה בהן אלא לרפואה דמסו, שלכאורה למה הוסיף חיבת

דמסו דהיה סגי בזה שכתב ואין דרך רחיצה בהן אלא לרפואה, אבל הוא משום דאם לא מסו אף שהרוחצין במי משרה הוא לרפואה כיון שאין האמת כן לא היה אסור, וכן מוכרח לפרש"י בעלין אין בהם משום רפואה שפ"י שהוא באכילתו להאיר העינים משום דלא מסו, והרי אינם ראוין לאכילה וכל אכילתו הוא להאיר העינים ומ"מ כיון דלא מסו ליכא איסור. בשלמא לתוספות שפירשו שהוא להשיב העלין על העין, היה מקום לפרש שגם כוונת המשימו הוא רק לשמור מצינה ורוח וכדומה, וכדמשמע קצת לשון הש"ע סעיף כ"ד שמפרש שהוא להשיב העלין ע"ג מכה שכתב שאינו אלא כמשמרת, שלשון זה משמע לכאורה שההיתר הוא משום שמה שמים אין כוונתו אלא לשמירה, שלכן היה משמע שאם היה כוונתו לרפואה היה אסור אף שלא מסי. אבל לפרש"י הא מוכרח זה דאכילה לא שייך אם לא לכוונת רפואה וכמפורש בדבריו שאוכל להאיר העינים ומ"מ מותר משום דלא מסו באמת, וא"כ מסתבר דכ"ע לא פליגי וכדחיינו שגם התוספות הא סברי כן כדלעיל ולכן אף הש"ע נראה שסובר כן, ומש"כ שאינו אלא כמשמרת הוא כדפ"י המג"א בס"ק ל"א על מכה שנתרפאה נותנין עליה רטייה שאינו אלא כמשמרה ואינו בהול כל כך שייכא לידי שחיקת סממנים ומירות, וכונתו שאשמועינן שאף שהוא צריך עדיין להרטייה לשומרה שלא תתקלקל לא גזרו ע"ז מפני שלא בהול כל כך, וזהו גם פירוש שאינו אלא כמשמרה שבעלין בסעיף כ"ד, ועיין בירושלמי פ' במה אשה סוף ה"ב ששני הדינים סמוכין זה לזה ובשניהם נאמר שאינו אלא כמשמרה ופ"י קה"ע כהמג"א שזוהו החדוש שאף שצריך לזה שלא תתקלקל לא גזרו בו משום שאינו בהול וזהו כוונת הש"ע, וא"כ כשבאמת אין בזה צורך אף שהוא נתכוין לרפואה אפשר מותר גם להש"ע כמו לרש"י ותוספות.

וא"כ בבריא שאוכל דברים שאינם ראוים לאכילה אף לכוונת רפואה מה שייך לאסור הא אין מרפאין אהו, ואף שהם רפואה לחולים מ"מ כיון שלכריא אין מרפאין לא שייך לאסור, וכדחיינו מרטייה ש"ע מכה שאסור להניחה ומ"מ על מכה שנתרפאה מותר ליתן רטייה והוא משום דבזו שנתרפאה אינו מרפא, א"כ כ"ש שלכריא לא שייך לאסור אף בדברים המרפאים לחולים מאחר שלו אין מרפאין אף שכוונתו לרפואה, ואף אם נימא דלרפואה הוא מאחר שבלא זה עלול הוא אף שעתה הוא בריא להתחלות בנקל מצנים ופחים וכדומה משאר מאורעות, ובאכילת דברים אלו יעשה שלא יחלה בנקל, נמי הא ודאי יש להתיר מדין רטייה

אגרות משה עמוד מס 357 ה (י"ד ב, או"ח ג, אה"ע ג) פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כוונתו כי אם לרעבון ולצמאון, משמע שסובר דאף בלא תועלת כלל להבריא אסור אם כוונתו הוא לרפואה אף שהוא רק טעות ודמיון בעלמא מהבריא הלוקח. והוא תמוה כדהקשתי.

וראיית המג"א מסעיף מ"ד דאין רוחצין במי משרה ובמים הרעים שבים הגדול באישתהו שמשמע דהוא בריא, לא מובן דהא המחבר נקט גמי דין זה והוא הא סובר שליכא איסור לבריא וא"כ מוקי זה דוקא ביש לו מיחוש וצריך לרפואה, ואין להחשיב זה לאוקימתא דא"צ לפרש זה דכיון דהאיסור הוא משום שהוא מרפא ולבריא הא אינו מרפא והוי ממילא כמפורש דאיירי בצריכי רפואה. וכן בירושלמי פי"ד ה"ג שאיתא אבל לא במי משרה ולא במי סדום אימתי בזמן שהוא מתכוין לרפואה, פשוט להביי שהוא בחולה ששייך רפואה, ומ"מ אם נתכוין להעלות מטומאה לטהרה מותר באינו שוהה, ולא נראה שום משמעות בירושלמי יותר מבגמרא דידן והמחצית השקל לא ביאר כוונת המג"א בריאה זו מירושלמי.

ענף ב

והנה מירושלמי יש להביא ראיה להמג"א, דהא בירושלמי אמר אבל לא במי משרה ולא במי סדום אימתי בזמן שהוא מתכוין לרפואה הא להעלות מטומאה לטהרה מותר, א"ר שמואל אחוי דר' ברכיה בלבד שלא ישהה, הרי מפורש דבנתכוין לרפואה אפילו בלא שהה אסור. והוא דלא כבגמרא דידן דבלא נשתהה מותר אע"פ שיש לו חטטים בראשו מטעם שנראה כמיקר בעלמא כדפרש"י, אף שסתם מי שיש לו חטטים בראשו ידוע שנתכוין לרפואה, דמ"מ מותר כסך שמן למכתו שמפורש בדף קי"א שסכין שמן ורד על מכותיהן משום שכן דרכן לסוך בחול וסך הוא את השמן בחושש במתניו. וצריך לומר בטעם הירושלמי שכיון שלא שכיחי מי שירחצו במי משרה ומי סדום למיקר יאמרו שהוא ודאי לרפואה כמו שמתכוין לזה באמת, ול"ד לשמן בחושש במתניו ושמן ורד ע"ג מכותיהן שגם בריאים סכין בזה ולכן לא נאסרו מצד כוונתם, אבל הכא שבשביל שלא שכיחי הרי יאמרו שהוא לרפואה אסור. ואף שלא אסרו כשהאמת הוא שאינו לרפואה אלא למיקר כיון שעכ"פ אפשר שהוא רק למיקר כיון שאירע כזה לפעמים, הוא משום שאם נאסור הא יהיה זה רק משום חשד דיאמרו שעושה זה לרפואה אסור, לכן כיון שאיכא לפעמים למיקר אין טעם חשד בזה כדאי לאסור, אבל להתיר

על מכה שנתרפאה ועלולה להתקלקל שמותר, ומדין עלין ע"ג מכה שמותר משום שאינו מרפא אלא שעושיין שלא תתקלקל ואינו בהול על זה, א"כ כ"ש שבריא שאין מה לרפאות אותו ואם הרפואה מועלת לו הוא רק שלא יתקלקל להתחלות ע"י איזה מאורעות שאין לאסור משום שודאי אינו בהול שהרי אין לו לחוש בעצם כלל והוא רק לרוחא דמילתא בעלמא שאין לחוש שיהיה בהול על זה.

ולכן צריך לומר דכוונת המג"א הוא דוקא בבריא שהוא חלש בטבעו ורוצה להתחזק ביותר ע"י הדברים שאוכל, שזה סובר הטור שהוא ג"כ בכלל האיסור כיון שיתחזק ע"י זה יותר מכפי מזג טבעו, ואף שגם באופן זה כיון שעכ"פ הוא בריא בלא שום מיחוש היה מסתבר לומר שאינו בהול ואין לגזור בזה ומטעם זה סובר הביי שמותר, מדייק המג"א מלשון הטור שאסור והוא משום דכיון דעכ"פ הוא נעשה הזק יותר מכפי שהוא בטבעו כמו חולה שמשנתנה לבריאות הוא בכלל האיסור דשם רפואה שאסרו אף שליכא בו הטעם דבהילות, והוא כדמצינו בכמה גזירות באיסורים שלא פלוג אם הוא בכלל אותו השם דאסרו. וא"כ באלו הוויטאמינים שאינם מבריאם את האדם לשנותו מכפי שהוא שיהיה מי שחלש בטבעו לחזק יותר אלא שעושיין שלא יהיה עלול להתחלות בנקל יש להתיר לכ"ע אף להמג"א. ואם יש וויטאמינים שמשנים בריאותו שעושים מחלש בטבעו לחזק יותר פליגי בזה הביי והמג"א שיש להחמיר ולאסור כהמגן אברהם. והנה ראיתי בדברי הגר"י לעבאוויץ שליט"א שג"כ מחלק כעין זה מסברתו שהאיסור להמג"א הוא רק כשע"י מה שאוכל יתחזק יותר מכפי שהוא עתה ולא באם הוא רק שלא יתחלש ויגרע מכפי שהוא עתה שזה גם להמג"א מותר. ולפ"מ שבארתי הוא מוכרח כדלעיל, וגם מסתבר שדוקא כשעושה מחלש בטבעו לגוף בריא וחזק ולא כשעושה רק להתחזק מעט יותר.

והנה הפמ"ג שכתב בא"א דכל שכוונתו להיות גופו בריא אסור אף בבריא נראה שכוונתו כדבארתי ומדייק דבריו דבכל שכוונתו הוסיף תיבת גופו ובהאיסור כתב בלא תיבת גוף, משום שכוונת הפמ"ג הוא שהיה בריא בלא מיחוש אבל טבע מזג גופו היה חלש ונתכוין במה שאכל שיהיה מזה גופו בריא שישנתנה מחלש לבריא זה אסור אף בבריא שאין לו שום מיחוש, אבל להתחזק בעלמא משמע מלשונו שמותר. אבל במחצית השקל שכתב דלהמג"א אין חלוק בין בריא לחולה אלא אורחא דמילתא נקט דסתם חולה שיש לו מיחוש עושה לרפואה וסתם בריא אין

אגרות משה עמוד מס 358 ה (יו"ד ב, אר"ח ג, אה"ע ג) פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ומש"כ המג"א וכן כתב הרמב"ם ומ"מ בהדיא

פכ"א, הגה ברמב"ם איתא שם בה"כ לפיכך אסור לבריא להתרפאות בשבת גזירה שמא ישחוק הסממנים ומפרש המג"א דהוא בבריא ממש. והוא תמוה טובא דנמצא דרך לבריא נאסר שהוא כשאינו צריך לרפואה ולחולה הצריך רפואה מותר שהוא לא כהסברא דהבהילות ודאי הוא שצריך רפואה יותר מלזה שא"צ לשום רפואה רק שמ"מ רוצה ליקח הרפואה וגם לא כדינא שברור שלכ"ר אסור להתרפאות מי שצריך רפואה למחלתו כמפורש בהרבה מקומות בגמ' ובדברי הרמב"ם עצמו. אבל הא כבר ביאר המ"מ פ"ב ה"י שיטת הרמב"ם שחולה בכל הגוף כגון חיה ל' יום וכגון לחול העין בסוף האוכלא שהוא נופל למשכב או מצטער וחולה ממנו מותר לומר לנכרי לעשות לו ומותר להתרפאות ולא גזרינן לשחיקת סממנים במקום חולי כל הגוף אף שאין בו סכנה והאיסור הוא ביש לו רק מיוחדים אבל מתחוק והולך כבריא אין מתירין לו אפילו שבות ואפילו ע"י נכרי וגם אסור להתרפאות בדברים שאין בהם מלאכה ולא כלום גזירה משום שחיקת סממנים וכן בחולה באבר אחד אם הוא בריא שלא נפל למשכב מחמת זה ואינו צער כל הגוף אסור עיי"ש, חזינן מהמ"מ שלחולה באבר אחד ולזה שיש לו רק מיוחדים ומתחוק והולך כבריא לזה קורא הרמב"ם בפכ"א בריא שאסרו לו להתרפאות שהרי הוא חולה על דבר שצריך רפואה ובהול ע"ז, ובא למעט שאם הוא חולה היינו שמצטער כל גופו או נופל למשכב שבוה לא גזרו אף שאין בו סכנה דבמקום חולי לא גזרו רבנן. וכן הוא בב"י שכתב דכל הידנים האלו באדם שחושש ואינו נופל למשכב ולא חולה אלא שחושש והוא מתחוק והולך כבריא אבל אם היה חולה שאין בו סכנה הרי אמרו שצרכיו נעשים ע"י א"י ומשמע דאוכל הוא אוכלין המרפאים אותו ולא חיישינן לשמא ישחוק סמנים, וע"ז מטיק דכל שאינו חולה כלל מותר לאכול ולשתות אוכלים שאינם מאכל בריאים דכיון שאינו חולה ליכא למיגור מידי, וסובר כן גם בדעת הרמב"ם דלא הזכיר הב"י שהרמב"ם פליג אף שמפורש ברמב"ם אסור לבריא, משום דפשוט להב"י שפירוש בריא שברמב"ם הוא בריא שצריך רפואה שהוא בחולה על אבר אחד או רק במיוחדים שלוח אסור אבל בבריא ממש לא איירי הרמב"ם ולכן משמע לו שבזה מתיר הרמב"ם. וכן משמע לשון הרמב"ם שלא כתב אסור לבריא לאכול ולשתות מיני רפואות אלא כתב שאסור להתרפאות שזה שייך רק על מי שצריך רפואה, ולכן תמוה מש"כ המג"א שברמב"ם מפורש שאסור גם בריא אף שאינו מתרפא. וזהו שיטת הב"י והרמ"א וכן הב"ח וליכא מכל המקומות שהביא המג"א שום קושיא עליהם.

אגרות משה עמוד מס 362 ה (י"ד ב, או"ח ג, אה"ע ג) פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ואחר שנתבאר שראיות המג"א אינם כלום להב"י ודעימיה היה מן הראוי גם לפסוק למעשה כהב"י והרמ"א והב"ח אבל מ"מ כיון שהמג"א סובר כן ומשמע שגם הפמ"ג מסכים לו והביא כן מהלבוש יש לנו להחמיר, אבל מ"מ רק כששייך ענין רפואה שהוא בבריא החלש בטבעו וע"י הרפואות נעשה לגוף בריא וחזק יש לאסור ולא כשמתחזק מעט יותר ולא אף שמועילין שלא יחלה בנקל שבוה יש להתיר למעשה כדכתבתי. ולכן רוב הויטאמינים שאינם מבראים את האדם הבריא לשנותו שיהיה מחלש בטבעו לבריא וחזק אלא שמחזקין אותו מעט כמו שמתחזק מאכילת בשר יותר מאכילת ירקות וכדומה, מותר ליקח בשבת אף שעושיין שלא יזיזו עלול להתחלות בנקל. ואם יש וויטאמינים שמרפאין מאיזה מחלה ואינו חולה הנופל למשכב אלא הולך ומתחזק כבריא אסור, ולבריא החלש בטבעו וערש"ם אותו להיות גוף חזק ובריא ביותר תלוי במחלות הב"י והרמ"א והב"ח עם המג"א שיש להחמיר.

ואם יש וויטאמינים שממשיכים תאוה לאכילה שכתב הגר"א ווילנער שליט"א שמותר כמו לרעבונא ומפרש זה בכונת הפמ"ג שכתב בהיתור לבריא להמג"א שהוא לרעבו ולצמאו או לתאוה, שהיינו להמשיך תאוותו לאכילה, לא נראה לע"ד כי פירוש הפמ"ג הוא פשוט או לתאוה שהוא מתאוה לאכול דבר זה אף שאינו רעב ולא צמא, דמסתבר דלאדם שאין לו תאוות אכילה הוא חולה כי דרך בניא הבראים שיש להם תאוות אכילה ואלו שאין להם תאוות אכילה הם חולים וצרכים רפואה שזה אסור, אם הוא באופן קל שלא נחלה כל גופו מזה שאסור לו ליקח דברים המרפאים זה ואם הויטאמינים הם רפואה לזה יהיה אסור ליקחם.

ובדבר לערב רפואה במאכל אף לערב בע"ש בארתי בספרי אגרות משה חלק א"יח חלק שני סימן פ"ו לאיסור עיי"ש.

ובהירושלמי דביצה פ"ב סוף ה"ב שהזכרתי שאמר בטעם היתר טבילת אדם בשבת שכן אדם טובל לקירוי בשבת שלא מובן הכוונה בזה, ופירוש ציון ירושלים שהוא כמו להקר הוא פירוש דחוק, היה נראה לפרש שזה שאמר טובל לקירוי הוא כפשוטו להחדש דין שיש בראיית קרי שליכא בשאר טומאות שהוא טבילה לתפלה ולדברי תורה דחקת עזרא שמותר לטבול בשבת מעצם הדין משום שלא נחשב מתקן כיון שהוא רק מדרבנן כדאיתא במג"א סימן

שכ"ו סק"ח, לכן עושה זה שמותר לטבול גם לכל הטומאות ליטהר-גם לטהרות אף לאלו שהן מדאוריין, מטעם דממילא לא הוי היכר שהוא מתקן בטבילתו, דהא טבילת בע"ק לדברי תורה הוא דבר המצוי טובא שאפשר לתלות שטובל לקרי לד"ת, והוא כמו ההיתר לטבול מצד שנראה כמיקר, ומה שלא אמר הירושלמי הטעם דנראה כמיקר, הוא משום מים הרעים דלא ניחא לו לתרץ כנגמרא דידן משום דלפעמים בא בשרב ועפמים שהוא מלוכלך שאינם מצוים ולכן תירץ משום שיתלו שטובל לקריו שאינו מתקן, וגמרא דילן שלא אמר זה הוא משום דאינו סובר דההיתר הוא משום שלא נראה התיקון, אלא משום דכיון שהתיקון הוא בדבר שעושה גם לצורכו להקר לא שייך לאסור דאין בזה ענין מלאכה שלכן לא שייך זה אלא כשנראה כמיקר להנאתו ולצורכו, ולא כשעושה לתקן אף שאפשר לתלות שהוא לדבר שלא אסרו כיון דהוא בדבר שאינו עושה להנאה שייך ע"ז ענין מלאכה, ולכן הוצרך לומר דהתירו גם משום דלפעמים בא בשרב ופעמים שהוא מלוכלך, דלטעם שלא שייך ענין מלאכה לאסור בדבר שעושיין גם לצרכיו, אינו כלום מה שלא מצוין לתלות בהם דע"כ הוא עושה לתיקונו רק דבר שהיה עושה גם להנאתו שאין בזה ענין מלאכה, ואזלי הבבלי והירושלמי לטעמייהו שבארתי במחלקותם בנתכיון לרפואה כמי משרה ומי סדום שבאותו הטעם פליגי גם במתקן דטבילה.

ידידו מוקירו,

משה פיינשטיין

אגרות משה עמוד מס 363 ה (י"ד ב, או"ח ג, אה"ע ג) פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

סימן צ

אם מי שאסור לו להתענות ביו"כ וע"י זריקת רפואה ע"י תחיבת מחט בגופו יוכל להתענות אם צריך לעשות כן או לא

ה"א

ובדבר אחד שאסור לו לצום ואם יעשו לו זריקת איזו רפואה ע"י תחיבת מחט בגופו יוכל לצום. פשוט לע"ד שאינו מחוייב לעשות זה, ולא מצד שאין לחיובו כיון שהוא פטור להכניס עצמו לחיוב כדכתב כתר"ה, דהא הרמב"ם כתב ברפ"ב משבת דדחויין המצות אצל סכנת נפשות דמשמע ולא הותרה כמפורש בכ"מ, שנמצא שאף שהוא מסוכן לצום הוא בכלל החיוב אך שנדחה חיובו מלקיימם, אבל מ"מ אין לחיובו משום דנראה דחיוב ורפא ירפא שילפינן שיש חיוב לרפא במיני סמים הוא רק לרפא החולים ממחלתם, ולא כשלא ירפאנו אלא שיעשו מיני הסמים שיוכל לצום. ומסתפקא דאולי יש גם איזה איסור בזה, דהא התוספות ב"ק דף פ"ה כתבו על הא דדרשת ר' ישמעאל שניתן רשות לרופא לרפאות הוא דוקא מדתנא ביה קרא ורפא ירפא דמה שלא שמעינן מרפא לחודיה דהו"א ה"מ מכה דבידי אדם אבל חולי הבא ביד"ש כשמרפא נראה כסותר גזירת המלך קמ"ל דשרי, וא"כ אפשר שמה שהתורה התירה וגם חייבה לרפא אינו משום דקמ"ל דלא הוי כסותר גזירת המלך, מטעם דאמרינן דגזירת המלך היתה רק שיחלה עד שימצאו את הרופא והרפואה שיצטרך ושיהיה לו פחד שמא לא יתרפא ואם עולה הרפואה להוצאת ממון הוא גם להפסידו בממון יחד עם צער הגוף, אלא שאף שהוא בעצם כסותר גזירת המלך התירה תורה לרפאותו וגם חייבה, וכמו שמתר וגם חייבין להתפלל לבטל גזירת המלך כדמצינו בכל התפלות שבקראי, ואף במקום שלא גילה השי"ת דעתו שיתפלל אף בלשון הניחה לי, כמו כן התירה תורה לרפאות בכל מיני סמים לבטל גזירתו בעניני טבעיים והוא מכבשי דרחמנא שאין לנו לידע, וא"כ אפשר שלא התירה תורה לסתור גזירת המלך אלא לרפאות את החולה ממחלתו ואין למילף שיהיה חדוש זה גם כדי שיוכל לקיים מצות הצום מאחר שהוא כסותר גזירת המלך שהמלך אינו רוצה שיצום.

אך אף אם נפרש דהקמ"ל הוא שאינו כסותר גזירת המלך משום דהגזירה היתה רק על הזמן עד

שישיגו את הרופא והרפואה ועל ההשתדלות והפסד הממון שזה שייך לומר גם על הרפואה לצום, מ"מ פשוט שאף שלכא חשש איסור לפ"ו, ליכא עכ"פ חיוב, דהא חזינן שלאכול בעיו"כ הוצרך לקרא דדריש חיוב בר רב מדיפתי אף שהטעם לזה פרש"י ביומא דף פ"א ממשמעות הקרא דנקט לה בלשון ועניתם בתשעה, כלומר התקן עצמך בתשעה שתוכל להתענות בעשרה, ומשמע שמעצמנו לא היינו מחייבין לאכול בעיו"כ בשביל זה, וגם משמע שהוא רק טעם להמצוה ואין זה עיקר הדין, ואף כשליכא טעם הזה הוא חיוב לאכול בעיו"כ עיין בתשובת רעק"א סימן ט"ז שמסתפק בנשים דאפשר הן פטורות כמו כל מ"ע שהזמן גרמא ואף להצד שחייבות הוא מטעם דכיון דקרא מפיק לה בלשון בתשעה לחדש בערב הוא כהיקש תשיעי לעשירי, ללמד שגם הנשים חייבות, וכן איתא בחכמת שלמה סימן תר"ד עיי"ש, ואם היה עיקר החיוב להכין עצמו שיוכל להתענות הרי לא שייך להסתפק כלל בנשים ואין צורך להיקש, ואין שייך לחייב כשליכא טעם זה כמו בעובדא דאיירי רעק"א שאוכלין היו מזיקין לה וכל מחייתה היה מסמי תרופה, אלמא דלא אמרינן דנאמרה מצוה ממש להכין עצמו להתענות אף אחר שנאמרה הקרא לחיוב אכילה, אלא שהוא חיוב מצוה חדשה לאכול ולשתות בעיו"כ מצד עצמו ככל מצות התורה אף בלא הטעמים, וממילא לא שייך לחייב ליקח מיני סמים וכ"ש בדרך זריקה לתוך בשרו וגידיו ע"י תחיבת מחט שלא שייך לחייבו, ועיין בפסחים דף ס"ט שחיוב לתקן עצמו לשחיטת הפסח הוא רק משש שעות ולמעלה שכבר רמי חיובא דפסח עליה, ומטעם זה אפשר ליכא חיוב ממש עליה להכין להתענות קודם יו"כ שעדיין לא רמי חיובא עליה, ולכן רק מחיוב מצוה בפ"ע הוא האכילה דבעיו"כ ורק שהכנה להתענית הוא טעם בעלמא שאינו מעיקר המצוה.

ולכן כיון שחיוב ליכא בכל אופן יש לחוש לחשש האיסור שכתבתי, וגם שתחיבת מחט הוא חבלה שאדם אסור לחבול בעצמו כיון שאינו לרפואה, וגם הא בכלל כל סמי הרפואה הוא ספק שמא מזיק לאיזו דבר אף שהרופאים אין יודעין מזה ולכן רק לרפואה צריך ליקח סמים אף בפה, וכ"ש בזריקה לגופו ע"י תחיבת מחט שאין לעשות זה שלא לרפואה שיש לחוש שיקלקל לאיזו דבר ואסור לעשות זה בשביל שיוכל לצום אף בעיו"כ וכ"ש בתעניות אחרות שלא יעשו זאת.

והנני ידו מוקירו,

משה פיינשטיין

אגרות משה עמוד מס 402 ה (יו"ד ב, או"ח ג, אה"ע ג) פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בדבר חולה שאין בו סכנה אבל עלול ממחלה זו לבא למחלה אחרת שיש בה סכנה אם מותר ליקח הרפואות ביו"כ

ג' מרחשון תשכ"ז.

מע"כ ידידי אהובי הרה"ג מהר"ר אפרים גרינבלאט שליט"א.

ובדבר חולה שעתה אין במחלתו סכנה אבל עלול מזה לבא למחלה אחרת שהיא מסוכנת אם יש להתיר לו לבלוע כדור הנקרא פילן ביוה"כ בלא מים, לע"ד מאחר שמחלה זו שיש לו היא גורמת שיחלה בעוד מחלה מסוכנת יש להחשיב גם מחלה זו למסוכנת, אף שאם נדע שלא יחלה יותר אין במחלה זו סכנה כיון שאם לא יתרפא ממחלה זו אפשר שיסתכן במחלה אחרת הרי ממילא היא מחלה זו סכנה להחולה בזה, וגם יש ראייה לזה מע"ז דף כ"ח דרצה למיפשט דככי ושיני נמי כמכה של חלל דמי מצפידנא דמחללין עליה שבתא, ומתרץ רנב"י שאני צפידנא הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעים, הרי משמע דעצם המחלה היא בככי ובשיני כדפרש"י התם, וגם הרפואות שנאמרו שם הם רק להשינים ובחניכים אבל אם לא ירפאו מחלה זו בשינים ובחניכים יבא למחלה בכני מעים ובשביל זה מותר לחלל שבת ולרפאות החולי שבשינים ובחניכים, אף למאי דחה דככי ושיני לא נחשב מכה של חלל, וגם ברור שאף בריא ממש אם צריך לשמש חולה שמחלתו מתדבקת וכדי שלא יחלה צריכים לעשות לו רפואה שיש בה חלול שבת נמי מותר כיון דבלא זה אפשר שיחלה במחלה המסוכנת, וידוע שהגאון ר' ישראל סלנטר ז"ל צוה בשעה שהיה מחלת הכולירע המתפשטת, לאכול ביו"כ כל בני העיר משום שלרעבים יותר עלול להתדבק בהם אף שהיו בריאים כדי שלא יחלו, וכ"ש שאין לאסור ליקח הפילן בלא מים שהוא שלא כדרך אכילה ודבר שלא ראוי לאכילה שהוא רק מדרבנן שגם בחולה שאין בו סכנה יש להתיר, אבל בנידון זה יש להתיר גם במים אם א"א לו לבלוע בלא מים, והנני אוהבך בלוג.

משה פיינשטיין

אורות משה עמוד מס 403 ה (יו"ד ב, או"ח ג, אח"ע א) פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

באחד שברור לו שתהיה ענין סכנה לו למחר בשבת ויצטרך לעשות מלאכה בשבת וכשיעשה מלאכה בע"ש הוא יד"ט יעשה בע"ש שהוא יו"ט לא יצטרך לעשות בשבת איך יעשה

ובדבר חדוש של הגאון הנצי"ב ז"ל בספרו העמק דבר פ' קרח במי שברור שתהיה לו ענין סכנה למחר בשבת ויצטרך לעשות מלאכה בשבת וכשיעשה המלאכה בע"ש לא יצטרך לעשות המלאכה בשבת שאף כשע"ש הוא יד"ט יעשה בע"ש שהוא רק באיסור לאו כדי שלא יצטרך לעשות המלאכה בשבת שהוא איסור סקילה, ודאי הוא מילתא דתמיהא כדכתב כתר"ה, דכיון דהיום ליכא סכנה ומחר אם תהיה סכנה יוכלו להצילו או מהסכנה ע"י מלאכה אין טעם להתיר לחלל יו"ט אף שהוא קיל משבת מאחר דעדיין ליכא ענין הפק"ג לדחות שום איסור, והענין שלהציל מסכנה מאכילין הקל הקל תחלה שאיתא ביומא דף פ"ג וכן הוא בכל איסורין שצריך

אורות משה עמוד מס 376 ה (יו"ד ב, או"ח ג, אח"ע א) פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

להציל בהקל הקל תחלה, הוא כשאיכא כבר הסכנה שאז הוא זמן ההצלה ויש להציל באיסור קל ובאיסור חמור צריך להציל בהקל, וכן היה הדין כשאיכא חשש סכנה למחר ולא ידוע אם יהיה אפשריות למחר להציל אם לא יעשו המלאכה היום שודאי אף שלמחר יהיה חול והיום הוא שבת יהיה מותר לעשות בשבת אף שעדיין ליכא הסכנה מאחר שלפי דרך הטבע והאומדנא תהיה למחר סכנה וספק אם יוכלו או להצילו, ואם כה"ג יהיה כשהסכנה אומדין שתהיה ביום ראשון ואז לא יוכלו להצילו ואף רק בספק אם יוכלו להצילו וכשיעשו המלאכה לזה בע"ש שהוא יו"ט או בשבת יוכלו להצילו, ודאי יצטרכו לעשות בע"ש ולא בשבת שהוא בדין הקל תחלה, אבל כשהסכנה תהיה בשבת באופן שברור שגם בשבת יוכלו להצילו באיסור מלאכה אין לעשות ביו"ט אף שהוא קל כיון שעדיין ליכא סכנה ולא ניתן יו"ט לידחות ממנה אף שהוא איסור קל משבת.

הוא קושיא אף אם נימא דאין לנו לחוש שמא יבריא ולשמא יסתלק הסכנה מאחר שלפי דברי הרופאים יהיה בו סכנה מחר ולפי דרך הטבע בהמצב שנמצא תהיה סכנה אחרת בענינים אחרים, דהא מ"מ עדיין ליכא הסכנה ולא ניתנה לידחות לאו דיו"ט אלא שבת יתון לידחות, ולחלל יו"ט בשביל שלא יחולל שבת בהיתר לא מצינו שנדחה, דאף שבסימן ש"ז סעיף י"ד פסק המחבר שמותר לילך אפילו חוץ לג' פרסאות להציל בתו מהמרה ואיתא במג"א ס"ק כ"ט בשם הב"י דלגבי שלא תמר ותעבור כל ימיה בחלול שבת הוי זה איסורא זוטא דמוטב לחלל שבת אחת כדי שתשמור שבתות הרבה, הוא להציל מחלול שבת דאיסור מטעם דניחא לאדם לעשות איסור קטן כדי שלא יעשה חברו איסור גדול כדאיתא במחצה"ש, ומש"כ הב"י הא דמוטב לחלל שבת אחת בשביל שתשמור שבתות הרבה הוא לראיה שחלול שבת אחת אף דידיה הוא איסור זוטא מחלול שבתות הרבה אף של אחר, אבל להציל מחלול שבת דהיתר כהא דמה שיחללו שבת למחר בשבת כשתהיה הסכנה הוא חלול שבת דיהיה מותר בשביל פק"ג ליכא דין דחיה על לאו דיו"ט שיהיה בע"ש, וכמו שהתם גופא איתא במג"א בשם הב"י דלחלל שבת כדי שלא תעבור עבירה באונס אסור לחלל שבת, והמג"א שחולק עליו הוא באיסור ממש אך שאצלה הוא באונס אבל בהצלה מחולי וכדומה שהחלול שבת הוא דבר שמותר אף להרמב"ם שכתב ברפ"ב משבת שהיא דחיה הוא למעשה עכ"פ דבר המותר וגם מצוה חיוב גם למג"א ליכא דין דחיה על יו"ט ושאר איסורין אף

הקלים טובא משבת, ואף אם נפרש בכונת הב"י שבשביל שבתות הרבה איכא דין דחיה לשבת אחת נמי מסתבר שהוא לחלול שבת דאיסור ולא לחלול שבת דהיתר, וגם הא הוא רק לחלול שבת אחת ואין חלוק בדין דחיה לאיסור שבת לאיסור לאו כמו שאין חלוק בפק"ג בין האיסורין, אך בעצם אין לפרש כפשוטו שהוא מדין דחיה דהא אף שר"ש בן מנסיא ביומא דף פ"ה ורשב"ג בשבת דף קנ"א שאמרו בפק"ג טעם זה אינו טעם ממש לדינא שבשביל זה מחללין שבת דהא לכו"ע מחללין שבת אף על חיי שעה שלא יהיה מהצלתו אף קיום שבת אחת דליכא מאן דפליג בזה, אלא הוא טעם בעלמא מ"ט אמרה זה תורה והוא ככל הטעמים שנאמרו במצות התורה שאינם לדינא אלא שבשביל זה החשיבה תורה חיי נפש של אדם ומאחר שהחשיבה בזה חיי נפש של האדם החשיבה אף לחיי שעה שלו וא"כ לא שייך זה באין נוגע לחיי נפש של האדם אלא לקיום השבת לבד, ולכן משמע שכונתו הוא רק לראיה שחלול שבת אחת הוא איסורא זוטא לגבי שבתות הרבה אף שלו לגבי אחרים, וא"כ ודאי הוא רק נגד חלול שבת דאיסור.

ובדבר מש"כ כתר"ה אם מחשש הסכנה תהיה בשבת זו לאחר שני שלישי היום ויהיה האפשריות גם אז להצילו בחלול מלאכה בשבת אם מותר לעשות מלאכה זו גם בתחלת היום כשיש לו איזה צורך בזה תליא דאם יש לנו לסמוך לפי הטבע ואומדן הרופאים אף עתה שעדיין ליכא הסכנה יהיה מותר מאחר ששבת זו ניתנה לידחות, ול"ד ליו"ט דאיסור יו"ט לא ניתנה לידחות בשביל הפק"ג דלמחר כדלעיל, אבל יש סברא גדולה לומר כדברי כתר"ה שיש לנו לחוש לשמא יבריא ויסתלק הסכנה אף שהוא כדרך הטבע והאומדנא אלא בדרך נס ממש, וכתריה לא כתב טעם בזה, משום דרק כשכבר איכא חשש סכנה חייבה תורה לרפא ע"י רופאים ולעשות כל התחבולות אף בחלול שבת ועבירת כל איסורין ולא לסמוך על נסים, אבל כל זמן שאין הסכנה עדיין ליכא חיוב זה ורשאיין לסמוך גם על נסים שמא לא תהיה הסכנה כלל אף שהוא שלא כפי דרך הטבע ואמירת הרופאים, וממילא אסור לחלל שבת בתחלת היום שעדיין ליכא הסכנה, אבל ודאי אם אח"כ כשתהיה הסכנה לא יוכלו להצילו אסור לסמוך על נסים ומחוייבין לעשות כל התחבולות שבדרך הטבע אפילו בחלול שבת ועבירת כל איסורין, וכך נוטה הסברא לדינא לעיד, נמצא שגם זה היא קושיא על הגאון הנציב דצ"ג.

אגרות משה עמוד מס 377 ה (יו"ד ב, אור"ח ג, אה"ע ג) פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

המצוה לילך ולהעיד עליהם כיון שהם עדים כשרים, אך מי'ם אם לא היה חשש דמכשילן לעתיד לבא היו הולכין בתר רובא שלא יצטרכו לעדותן היו אוסרים להם כמו בגרוא בעליל לר' יוסי, שמסתבר שרק מדרבנן אסור לר' יוסי בגרוא בעליל משום שמעצם הדין כל זמן שלא נתקדש עדין תחודש יש להיבב כל תרואה במשך מחלף לילה ויום לילך ולהעיד דלא נמסר הדבר להעדים לאמרו אם הב"ד צריכין להם או לא, שלכן כיון שהרי אפשר עכ"פ אף בדרך רחוק שיצטרכו להם דשמא אף שגראא בעליל עכ"פ לא נודמן שיראו אלו טילכו להעיד, וכן בארבעים ונג שיש ג"כ ספק רחוק מחוייבים לילך ולהעיד, וכדמשמע מרמב"ם סי' ג מקה"ח ה"ד שכתב הדין דגראא בעליל מחוייבין לילך ולהעיד סתם בלא טעם אף שבמחנות דף ס"ד ע"א איתא בגמ' טמה שפליגי רבנן משום דנמצאת מכשילן לעתיד לבא, אלמא דהוא משום דמדינא דאורייתא מחוייב לילך ולהעיד בלא טעם זה דמכשילן לעתיד אלא מפני עדות דחודש הוא ורק כדי שלא לאסור מדרבנן כמו שאסור על כל תחדשים אחר התורבן דערש"י ברי"ה שם שהוא רק מדרבנן, וכ"כ כיון שגראא בעליל שרוב גדול הוא שלא יצטרכו להם היה טעם לאסור, מבריש זה דנמצאת מכשילן לעתיד לבא שלא יתקנו ויטאר כהדין שמחללין את השבת, ונג אפשר שלר' יוסי אסור מדאורייתא משום דאולינן בתר רובא דלא יצטרכו להם, וכדמשמע קצת משבת דף קל"ג ע"ב שדממה הא דר' יוסי לפירש ממעשה המילה שאינו חוזר על ציצין שאין מעכבין שמכמע שמאורייתא אסור לחזור בשבת כשפירש, ורבנן סברי דמחוייבין לילך להעיד משום שא"א לומר שהתורה נתנה תורת כל אחד בידי שאם יאמרו שלא יצטרכו הביד להם לא יהיה מחוייב לילך להעיד דהרי יהיה כשלו מזה שלפעמים אומדתן הוא פעות ולכן דאי ווי חיוב התורה שילכו להעיד בכל אופן אף טיטברו טאין צורך להם כיון דעכ"פ אפשר הוא קודם שקדשו תחודש שעדיין יש צורך בעדים, הווי מה שאמרו לשון נמצאת מכשילן לא תקנת אלא שהוא טעם לפרש כן דין התורה ולכן לא הוכיח הרמב"ם נג זה שיש קצת ספק משום שדין התורה הוא שבכל אופן לכו להעיד, וכן הוא בדין דארבעים ונג, ומשמע שלרבנן דר' יוסי פשיטא שצריכים לילך כולן ור"ע היה סבור כר' יוסי שג"ז דמי לדין גרוא בעליל, דהוא מוכרח זה להרמב"ם שלא נקט דין זה בתלכותיה דהוא משום דמאחר דנקט בה"ז שגראא בעליל גמי מצוה עליו לילך ולהעיד אף בשבת ולא יאמר שדאי ראוהו אחרים שהוא כרבנן שוב אין צורך לו למינקט הא דארבעים ונג, אבל דאי אחר שידעין שקדשו ביד את תחודש אסור להם לילך בשבת דהרי כבר ליכא דין עדות כלל, והוא דלא כפי' קה"פ בירושלמי פ"א דר"ה ח"ה שכתב שר"ע מצוה לרבנן בגרוא בעליל

בטומאת דחיות היא לקרבן צבור הוא רק התם מטעם דגם טומאת קרבן יחיד ותכשר בדיעבד בטומאת חדם מפני תצ"ח שמרצת כדאיתא בספחים דף פ' ע"ב, לכן קילא לידחות בצבור בשביל הציץ שמרצת אף בטומאת תגוף ואף לכתחלה כשליכא טהורים אף שבאסור כרת ומיתה לא מצינו ענין דחיה, דהכא בשביל הציץ שאני, ובשביל זה הא צריך ציץ כדאיתא בתמא דף ו' ע"ב, יוכל לטבור בשבת ואיסורין לפ"ג שהותרה כיון שמצינו שהתירה תורה לחולה אין לנו לומר שהיא רק דחיה, אך אולי אין כוונת הכ"מ דוקא שהם עצמן פליגי בזה, ונג לאו דוקא שפליגי כלל בשבת, שהרי לא מצינו לכאורה פלוגתא בגמ' בשבת ובאיסורין לחולה, אלא כוונת הכ"מ הוא לפרש מה זה דחיה הותרה לענין שבת לחולה והביא דהוא כדאשכחן בטומאת לקרבן צבור דמחוייבין אחר טהורים, דה"נ בשבת לחולה למיד דחיה מחוייבין אחר רפואה דתתיה בלא תול' שבת ובלא איסורין.

ג. אם שבת דחיה אצל פיקוינ מדוע לא מהדינן אחר נכרים, ובאור דאינו רומה לענין נמצאת מכשילן לעתיד לבא נבי עדות החדש

אבל הא תמה מאד דהא לא מהדינן אחר נכרי, ואדריבה הא איתא ביומא דף פ"ד ע"ב אין עושין דברים הללו לא ע"י נכרים ולא ע"י קטנים, והט"ו בסימן שכ"ח סק"ה דחת בזה אף דברי תרמ"א בסעי' י"ב שכתב וי"א דאם אפשר לעשות בלא דחוי ובלא איחור ע"י עכ"פ עושין ע"י עכ"פ, דטובר דהוא אסור בשביל תחשש דיאמרו דיש איסור לעשות ע"י ישראל ולפעמים לא יהיה עכ"פ מצוי ועיין יסתכן החוליה במה שימתינו על עכ"פ ונגמא מכשילן לעתיד לבא לחולה אחר, וכן כתב הר"ן יומא שם (ד' ע"ב מדפי הר"ף), ואיזה טעם הוא לתתיר ע"י ישראל כיון ששבת היא רק דחיה שמדינא צריך לחזור על אופן שלא יהיה חלול שבת שהוא לעשות ע"י נכרים שליכא חלול שבת כלל מן התורה שנמצא שלא הותרה עתה כלל, בשביל שגא יורמן חולה אחר, דהא כל זמן שליכא חולה לא שייך שנתיר איסורים דלא נחיד איסורים לבריאים משמש שגא יאמרו תחולים שאסור גם להם, תרי חולה זה כשאפשר לו לעשות ע"י נכרי תרי הוא כבירא לענין שלא לחלל שבת כיון דרק דחיה היא, הרי דמי ממש לתתיר לבריא דבר אסור בשביל שלא יבואו לטעות לאסור נג לחולה שאין מחוייבין. וליד הוא דר"ה דף כ"א ע"א דמעשה ועברי יותר מארבעים ונג דאסור לעכבם מליך להעיד על תחדש מטעם דא"ר"ג נמצאת מכשילן לעתיד לבא, שהיה קודם שקדשו את תחודש שעדיין יש ספק קטן שגא יכשלו תאחרים כדניקט ויקדשו את תחודש על פיהם ועדיין מטל

ההולכת הקביים שהוא אמירה לנכרי במלאכה דאורייתא שחידש כתר"ה דכיון דכשיבא לשם יצטער טובא בתליכתו אין בו איסור אמירה לנכרי, ומכיון דבמקום צער לא גזרו אין זה דחיות איסור ואין לו למנוע עצמו מליך לשם דלא מיקרי שמביא עצמו לידי דחיה איסור דאמירה, אך מסתפק כתר"ה שמא מותר לומר לנכרי שיביא לשם אף קודם כיון דכשיבא לשם יצטער, אבל הא דוקא במצטער שחלה כל גופו מזה מותר כדאיתא בלשון הרמ"א בסימן שכ"ח הי"ז, ולא שייך זה במה שרוצה לילך לשם, ומה שברור לכתר"ה דאם אחד רוצה לילך לאיזה מקום לדבר מצוה ויודע שודאי יחלה שם ויצטרך לרפואה ע"י אמירה לנכרים יהיה מותר לילך כיון דבמקום חולי וצער לא גזרו, לכאורה לא מסתבר זה דאף שלא גזרו במקום חולי הוא כשאיכא החולי אבל לא כשליכא החולי. והא פשוט דאף לר"ב ביומא דף ו' ע"ב דטומאת הותרה בצבור אף ללישנא בתרא דהותרה לגמרי אף כשאיכא באותו בית אב גם טהורין יהיה אסור ליטמא לכתחלה ולהקריב בטומאת, ולכן בלא ראייה אין להתיר. ובעצם איני רואה צורך כלל דאם בקביים יוכל לילך הרי דאי ע"י סיוע דאינשי יוכל לילך, ונשאר רק מה שלא נעים לו להטריח אינשי, שזה דאי אינו כלום להתיר אמירה לנכרים.

והגני ידיו מוקיין,

משה פיינשטיין

אגרות משה עמוד מס 175 ו (א"ח, ד, י"ד) א פינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אגרות משה עמוד מס 319 ו (אה"ע, ד, חו"מ ב) פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

דאיכ הייל לתמבים למתקט גם הדין דארבעים זוג שנמי ילכו דלא כר"ע אלא משמע דכיון דחלטה כרבנן ליתא לדריע (ועיין בפ"מ שפי' דאיירי בכבר נתקבל עזותן בב"ד נמי צריכין לילך להעיד וזה תמוה ואולי מנתנו רק שיהודים שבאו כבר לב"ד ולמעט רק שאם יבואו כל תארבעים קודם שהגיעו הראטונים לב"ד מדה גם ר"ע וצ"ע). עכ"ם איך שנפרש לא מצינו שבשבל חשש דלעתיד יתירו רבנן איסור דאורייתא.

אלא צריך לומר דבחולא אף כשאמרינן דרק דחזיה ולא חזתה נמי וזא היתר גם שלא לחזר אחר נכרים. וכן ברור שא"צ לחזור אחר רפואה אחרת של היתר כשאנה מוזמנת אף שאפשר לחכות עוד איזה שעה, דלא כדחזיה דבטומאה לקרבן צבור דאם אך אפשר להשיג גם ממשמרה אחרת מחזירין כדאיתא ברמב"ם פ"ד מב"מ הי"ד כיון שלא הותרה אלא מפני הדחק. והטעם הוא פשוט דכיון דאף משום ספק קטן דפיג נדחו שבת התאיסורין שלוח צריך ורוו ביותר לכן נאסרו מלחשוב ומלאמד כלל שמא אפשר לעשות בהיתר לאחר שעה קטנה, שהרי מצד זה עלול שיטעו לומר שיכלין לחכות ובאמת יתאחרו ויסתכן, וממילא אף להסוברים דחזיה הוא כמו להסוברים וותרה שאין לחכות כלל על אופן היתר ובאופן שינוי ועל נכרים. ואם היתר הוא ממש לפנינו אף כשאמרינן הותרה יש לאסור וזא אין צורך כלל להאיסור שחולה לא הותר באיסורין כשאין זה צורך לרפואתו, ומפורש תניא ביזמא דף פ"ג ע"א באחוז בולמס מאכילין אותו הקל הקל וכ"ש שמאכילין אותו והתר ולא איסור, וה"ה בחולה שנמי מאכילין אותו הקל הקל כשיש שניהם לפנינו. ונמצא שליכא חלוק בזה בין הסוברים הותרה להסוברים דחזיה.

ד. בוצר המחלוקת בין הרמ"א והפ"י פ"ש כאן נכרי שיכל לעשות בלא דחוי, ובוצר המחלוקת להסוברים שטומאה דחזיה כצבור אם כדירינן על משמר אחר, ובוצר שפי"ח הרמב"ם דאם היו רוב הכהנים בירושלים טמאים טרשים בטומאה

הנה לכאורה יש חלוק בין דחזיה להותרה בא"א לעשות הרפואה שלא במלאכה, אך יש כאן נכרי שידעינן שוריו לעשות כדאיתא דהצורך למלאכה שהוא תאיסור פוכרחין לעשות, ורק שיש עצה לעשות ע"י הנכרי, דאם הותרה דאי רשאי גם הישראל לעשות הרפואה, לא מבעיא ללישנא בתרא בטומאה לקרבן צבור לרי"ג דאמר וותרה ביזמא דף ר' ע"ב, דהוא אף כשאיסור טהורין לפנינו בחזרה בית אב עבדי נמי טמאין, אלא אף ללישנא קמא דתם לא הותרה, הוא משום דעל הטהורין הוא תחוב כמו על הטמאים לכן שטל על הטהורים לבד וממילא נאסרו הטמאין, אבל

בחזרה דשבת לחולה דתחוב הוא רק על הישראל אין לחייבו דיעשה ע"י הנכרי כיון שהותרה גם לו לעשות ותוא מחוייב בזה רשאי לעשות זה גם בעצמו. ואם היא דחזיה שמה שאין לעשות ע"י נכרים הוא רק משום דיש לחוש שלא יודרו הנכרים כראוי, הרי כיון שיש הנכרי לפנינו ותוא ידוע לזריו וגם שהישראל ג"כ הוא בכאן לזריו יש לן לחייבו לעשות דוקא ע"י הנכרי. ואולי וזו טעם הש"ג בשם הרי"א"ו ביזמא שם דאם נמצאים שם נכרים וקטנים באופן שיהיה ממש באותו זריזות יש לעשות ע"י הנכרי והקטן וספק כן הרמ"א בפי' שכ"ח סעי' י"ב.

אבל הט"ו בס"ק ה' הא מתיר גם בזה אף להסוברים דחזיה משום דשמא יטעו לחלח אחר וכן הוא להר"ן. וצריך לומר דסברי הר"ן והט"ו דכיון דתחוב הוא רק על ישראל הגדול דעל העכו"ם והקטן ליכא חיובים אין לחייבו שיעשה ע"י הנכרי והקטן אף להסוברים דחזיה, דלוח אין חלוק בין דחזיה להותרה דמאחר שעליו לעשות והוא אינו יכול לעשות בלא דחזיה איסור שבת רשאי לעשות דהא עכ"פ הותר לו לדחות האיסור כשאין לו אופן לעשות בהיתר וממילא אינו מחוייב לעשות ע"י נכרי וקטן, ורק מכיון שאם הוא יעשה בעצמו יעשה ע"י איסור היה לו מחזית טוב לתחמיר לעשות ע"י נכרי וקטן ולא יחזה תאיסור, ע"ז כיון שנמצא מכשילין לעפעם אחר ליכא בזה מחזית טוב וצריך לעשות דוקא בעצמו כיון שמוותר מעצם הדין. ול"ד לדחזיה דטומאה לקרבן צבור, דאם דחזיה ליכא כלל החיוב עבודה על בית אב זה ומשמר זה אלא על שאר הכהנים, דנימא דתחלוקה ומכירה דמשמרות היה רק לטהורים ולא לטמאים אם הוא דחזיה, ואם הותרה היתה התחלוקה והמכירה דמשמרות בכל אופן והוי תחוב על משמר זה, ואף התחלוקה דבתי אבות היתה בכל אופן, דלכן כיון שהיא רק דחזיה אין תחוב כלל על כהנים הטמאין אף כשהן כל תבית אב וכל המשמר כשאפשר להשיג מבית אב אחר וממשמר אחר טהורים דעל בית אב הטהורים ומשמר הטהורים הוא חיוב העבודה, כיון דהמשמר משבוע זו שהן טמאין ובית אב מיום זה שהן טמאין נסתלק זכותם וחייב עבודה שהיה עליהם.

וניחא קצת בזה מה שהרמב"ם כתב פ"ד מביאת מקדש הי"ד היו מקצת בית אב טמאין ומקצת טהורין אע"פ שרובן טמאי מת לא יקריבו אלא הטהורים היתה כל המשמרה טמאי מת מחזירין על משמרה אחרת אם היו רוב הכהנים בירושלים בומן תקבוע טמאין יעשו בטומאה, שלכאורה תמוה טובא הא כיון שיש מיעוט טהורין יש לחייב שיעשו רק הטהורין אף שהם רק מיעוט, דמ"ש מרישא שאף שרוב תבית אב טמאין לא

ומחלוקת שב יעקב ומהר"י אסקר"א חס' דממין עומאה
מחשבות עבדים לרשות ישראל לטומאה מתש, והעלתי
להקל ע"ש ק"ת בארובה.

והנני בזה יודיו ומוקירו כערכו חס'
מנכרו בכוח"ט.

ציריך, י"ב אלול תשכ"ח.

סימן קנג

בדבר לקוחות תרופות בשבת

בדבר השאלה באנשים שלוקחים צפוקות הרופא
בכל יום גלגלות (כדורים) למחלות
שונות מחלת לב, לחץ דם גבוה או נמוך, כאב ראש,
שינה בלילה וכיו"ב, מה הדיו בשבת ויו"ט אם מותר
לקחת אותם, וכדוע בכלל דבר הנעשה לרפואה אף
בלי שום תלכאה אסור משום גזירה דשחיקת קמנים.

א) מהנתבאר בשו"ע או"ח שכ"ח סעי' י"ז במג"א
ק"ק י"ג וטו"ז שם ס"ק ז' לעשות
רפואה בנס הוא בגדר איסור דרבנן בידים, וכדפסקינו
שם כדעה הג' (דעת הרמב"ן) מותר באיסור דרבנן
בשאלה רק ע"י סבו - א"כ ללאורה בני"ד חס' נחשוב
לכל המחלות הללו לחולה שאין בו סכנה, אסור ע"י
ישראל ורק בשגיו מותר - אכן בסעי' ל"ז שם פסק
הרמ"א להדיא ח"ל וכן חס' נפל למשכב שרי (לאכול
ולשתות לרפואה דבר שאינו מאכל ומשקה בריאים),
והטו"ז שם חולק על הרמ"א ומתמה"ל ח"ל הא כבר
נפסק בסו"ז דבחולה שאין בו סכנה אין מתירים
אפילו בשבת לחלל ישראל עליו, ולפענ"ד אין זה תימה
כלל - דהרמ"א לשיטתו ב"ת ס' שכ"ח ס"ק ח' על
הב"י שם ח"ל ואין דבריו (דברי הב"י) מוכרחין לדחות
על ידו פי' הת"מ וכן דעת הגור וכו' וכן דעת
הרשב"א דבחולה שאיב"ס מותר לישראל לעבור שבת
דרבנן, וללא כהר"ן, ולכן כ"ל נקטונו לקולא מאחר
דספיקא דרבנן הוא, כ"ש שרואה דבר המתירין וכו'
עכ"ל הד"מ שם. ובסעי' י"ז לא הביע הרמ"א דעתו
כלל כאילו דעה לפסוק, והביע דעתו בסעי' ל"ז, מתש
כדברי הר"מ הג"ל, דבאיסור דרבנן - ונכלל בזה גם
מה שאסור משום שחיקת קמנים - דנכלל למשכב או

מנטער וחלה כל גופו מותר אפילו על ידי ישראל,
והתחבר שפקק בסעי' י"ז כדעה הג' אפה"כ בסעי' ל"ז
פקק במי שיש לו מיהוש צעלמא אסור לאכול ולשתות
דברים לרפואה ומבואר להדיא בב"י שם (ומבוא' בניו"ז
שם) אבל חס' היה חולה שאיב"ס הרי אחרו (בפרק
מפניו) שזרכו נעשין ע"י עבדים, ומשמע דאובל הוא
אובליו המרפאין אותו ולא חיישי' שמה' ישחוק קמנים
כיון שלא התירו לו לעשות מעשה הרפואה ע"י ישראל.
והטו"ז מתמה"ל שם על הב"י, דהא זה אינו מקייע
רק עושה מעשה מתש - אכן מדברי הב"י נראה
כוונתו, כיון שהישראל צעלמו אינו מתקן הדברים
לרפואה רק העבדים, כבר יש הכירא ולא חיישינן בזה
לשחיקת קמנים - ולדברי הבית יוסף כשעבד"ס מתקן
דברים שאינן מאכל בריאים רק לרפואה, מותר לישראל
לאכול, ואין בזה משום שחיקת קמנים כיון שהעבד"ס
תיקן יש הכירא. ואכתוב לא ידעתי מזה היתר בני"ד,
שאוכל גלגלות (כדורים) שלוקחים מנית מרקחת הבן
ועשוי, חס' מותר לישראל לאכול.

ב) אכן ברדב"ז ח"ג ס' תר"מ תשובה בארובה, ג"כ
מהאי דמפניו, ומסקנתו דגזירה של שחיקת
קמניו הוא רק לבריא (שיש לו מיהוש צעלמא) ומדייק
כן מרמז"ס פרק כ"א הלכ' שבת, אבל לחולה אין
בו משום גזירה דשחיקת קמנים והאריך שם, ובאמצע
דבריו ח"ל ודברים פשוטים חס' לא היה כדאי לישראל
עליהם, (השאלה בשם בחולה שאין בו סכנה חס' מותר
לשתות משקה המשלשל) וזה שפקק בקולא"י"ע סימן
ז"א סעי' י"ז שמהיר לו לאכול ולשתות קמי רפואה,
ושאר איסור דרבנן אינו מותר רק ע"י שינוי וכדעה
השלישית (הרמב"ן) ובהג' לחס' הפנים נראה שם דברי
הרדב"ז - א"כ ודאי יכולים לקמוך ע"ז הפסק, בפרט
לדעת הר"מ הג"ל העיקר כדעה האי' דאף בשאר
איסור דרבנן מותר להשאיר"ם אף ע"י ישראל - חס'
כן כל שכן לענין הגזירה דשחיקת קמנים. * ע"י סימן
של"ט ס"ג ברמ"א דבזה"ל ליכא למיגזר משום שמה'
יתקן כלי שיר, משום דאין לנו בקיאות געשיית כלי
שיר, חס' כן הכא נמי געשיית קמי תרופה ורפואה,
התנאות היא שאין עושין צעלמו הגלגלות רק קונים
צבית מרקחת, הנעשים מאומנוס בקיאים ומומחים
לזה, באופן שיש להקל ק"ת בגזירה זו כמו בגזירה

שמה' יתקן כלי שיר, ודמיון לזה קצרת הב"י הג"ל,
היכי דיש הכירא לא חיישינן בזה לשחיקת קמנים וע"י
בשתי' לעיל ק"י ק"ג שהארכתי בזה.

ג) והמעייין במג"א סימן שכ"ח סעי' י"ז, יראה שיש
לנו שלשה גדרים - חולה שיש צ"ס מותר
הכל, חולה שאין צ"ס צנחלה כל הגוף מותר אמירה
לעבד"ס אבל שבות בישראל גופא, תלוי בהשיטות
שם - ואף במקצת חולה ג"כ מותר אמירה לעבד"ס -
ובמיוחד צעלמא אסור אף אמירה לעבד"ס - ובני"ד
יש חילוק בין הנושאים - למשל מי שלוקח גלגלות
בכדי לישן היטב, זה נראה רק כמיהוש צעלמא וכיון
שאסור אמירה לעבד"ס גם הגזירה דשחיקת קמנים
שייך, ואסור, וכנ"ל מרדב"ז דדייק מרמז"ס דשחיקת
קמנים רק לבריא שיש לו מיהוש צעלמא - והגלגלות
לכאז ראש צנחלה כל הגוף, להאמור יש להתיר, וכמו
שכתב הרמ"א בסעי' ל"ז דיינו כנפל למשכב. והגלגלות
למחלת לב או לחץ דם גבוה או נמוך בזה לפענ"ד יש
להקל עוד יותר דזה נוגע כבר לפסק סכנה - ע"י
תשובת רע"א סימן ס' באמצע התשובה, דדייק מרש"י
שבת ת"ה א' כדאי ר"ש לקמוך עליו בשעת הדחק,
וברש"י שם סכנה. והרי בסכנה או ספק סכנה אפילו
איסור לאוריינתא כדחית ומאי כריך לקמוך על ר"ש,
אע"כ אין כאן עתה בגדר ספק סכנה להתיר איסור
בצביל זה אלא כיון דעל כד הריחוק מתעטף סכנה
מקרי שעת הדחק וקמנו על ר"ש - ובני"ד נמי קשה
למדוד דיוק חס' זה גרר ספק סכנה או הסתעפות
סכנה - וכמוזן שזריכין לשאול להרופא, וצעולה כל
דהו יש להקל בגזירה זו דשחיקת קמנים - ובפרט
כשצבת ויוס טוב קמוכים יש להקל - וע"י דעת תורה
בשם ספר החיים למהרש"ק, להקל ביום טוב יותר,
לשיטת התוס' אמרינו מתוך צמקוס כורך ק"ת, דהא
גם חס' ישחוק שיר מתוך. ועכ"פ צהתחיל קודם יו"ט
שאי"צ להפסיק, ודומה לדיון רש"י למהחזירה מותר
אפילו בשבת - ובדעת שם, דאין זה דמיון כלל,
דהתם היה מוכח גם בשבת עצמו וע"י. וביו"ט צ' -
חוץ מר"ה - בלא"ה יש להקל הרבה בזה וכהאי דביאה
כ"צ א' לאמיתר שרי למיכחל עינא ביו"ט צ' וכלנפסק
בס' תנ"י ע"י צשו"ע שם ובאחרונים - זה שנראה
לפענ"ד צהלה"ל ז' - וזכנו השי"ת לשמור שבת ויו"ט
הכלכתו מתוך בריאות הגוף.

וא"כ הי"נ דרבן של השו"פין בשמש לסוך לפני זה במשחה המיוחד לכך שיש בזה איסור ממרח, שוב כל שויפת
שמש יש בו משום רפואה האסורה.
ע"י ברמב"ם הלכ' שבת פכ"א הבי"ט אין רוחצין במים המשלשין ולא במים שפוטבין ע"י וזא במי משרה וכו'
מפני שכל אלו צער הן וכתוב וקראת לישבת עונג, והביאו המ"ב בבואור הלכה ס' שכ"ח סעי' מ"ד שלפי דבריו
אסור אפילו שלא לשם רפואה. והרב ר' ידוע ששיוף זה בשעתו אינו לתענוג, והנאתו רק לאחר זמן - וא"כ אסור
גם לפי דברי רמב"ם אלו.

א) וכן פסק להדיא המשנה ברורה בס"י שכ"ח ס"ק קכ"א דלכל חולה אף שאיב"ס מותר ליקח כל מיני
רפואות ותרופות בשבת ולא נזר משום שחיקת קמנים רק למי שיש לו מיהוש ולא לחולה שנפל למשכב או שיש
לו מיהוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו שאו אע"פ שהולך כנפל למשכב דמי.

חלקת יעקב עמוד מס 245 א (אוי"ח) ברייש, מרדכי יעקב בן חיים הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הבבלי, או שביאר גם בדעת הירושלמי כן, והוא, דהירושלמי מדבר על עצם הדין בזה, ובא לומר דבכאן לא קבעינו הלכה שצריך הדבר להעשות בעכו"ם ובקטנים אלא ההלכה היא שיכולה להעשות גם ע"י גדולים מישראל, ומכיון שכבר נקבעה ההלכה בכך אזי גם הירושלמי מודה שצריך שוב להעשות כבר דוקא ע"י גדולים מישראל ולאפוקי קטנים ועכו"ם שלא עבדינו בכאן תו על ידם כלל ומכאן טעמא אחרינא שהוא כדי שלא יבואו ע"כ לזלזל באי פעם במצות הוריו וההצלה של פקו"ג שדוחה שבת.

כהאמור יש לדקדק גם בדברי הראב"ן הנ"ל שמתחיל בלשון "ואין עושין דברים הללו לא ע"י גוים ולא ע"י כותים", דכהן לישנא משמע דבא לאפוקי שלא יעשו על ידם כלל, ואילו בסיפא דדברים מסיים בלשון "אלא אפילו ע"י גדולי ישראל" והך לישנא של "אפילו" משמע דבא רק לרבות שיעשו גם ע"י גדולי ישראל אבל לא בא לאפוקי שלא יעשו כלל ע"י גוים וכותים, וקשיא רישא אסיפא.

אך לפי מה שכתבנו בסוף אות הקודם שיש לפרש גם בדברי הראב"ן דכוונתו כדעת הרמב"ם אל גדולי ישראל ממש, יתיישב שפיר, והיינו דברישיא דדבריו בא הראב"ן באמת לאפוקי שלא יעשו כלל ע"י גוים וכותים, ומהטעמים האמורים, וזה שכותב בסיפא דדבריו בלשון אלא "אפילו" ע"י גדולי ישראל. ר"ל לרבות בזה דלא רק שצריך שיעשו ע"י ישראלים אלא מן המצוה היא גם שיעשו אפילו ע"י גדולי ישראל ממש, ומפני שכל הוריו בזה הר"ו משובח. וכמבואר ביומא שם. ויהיה מזה באמת ראייה שהראב"ן פירש בזה ג"כ כדעת הרמב"ם.

(ג) **כאמור** באות ג' דוחה הט"ז את דברי הרמ"א בזה מהלכה ופוסק לעיקר כדברי המחבר שגם באפשר לעשות ע"י עכו"ם בלא איחור כלל אפ"ה יש לעשות זה ע"י ישראל דוקא.

וכדבריו כותבים לפסוק כן גם בא"ר אות י"ב ותוספת שבת אות ט"ו. וכן בשו"ע הגרש"ז בסעי' י"ג כותב לפסוק לעיקר דאפי' אם בא הישראל להחמיר על עצמו לעשות ע"י נכרי או קטן, או מחמת שאינו רוצה לטרוח בעצמו, יש איסור בדבר מד"ס שמא יאמרו הרואים בקושי התירו פקו"ג ולא מתירים אותו לכתחילה ע"י המחויבים במצות. אך כפי הנראה המנהג התפשט אבל כדעת הרמ"א לעשות ע"י עכו"ם בהיכא שאפשר, לכן מוסיף הגרש"ז בסוף דבריו על כך עוד דברים בזה וכותב וז"ל: וי"א דאם אפשר בלא

דיחוי ואיחור ע"י נכרי צריך לעשות, והעיקר כסברא ראשונה, ואעפ"כ המנהג במדינות אלו כסברא אחרונה, אבל טוב שלא לנהוג כן כי יש חשש שיסברו שיש בזה איסור ע"י ישראל ולפעמים לא יהיה הנכרי מצוי ועי"ז יסתכן החולה במה שימתינו על הנכרי, ועכ"פ הרוצה לעשות ע"י נכרי יגלה דעתו לרבים באותו פעם שיש היתר לישראל עצמו אלא שהנכרי מזומן כאן עכ"ל. ורואים מזה עד כמה שגם הגרש"ז מלאדי ז"ל היה דעתו לפסוק כהט"ז עד שלחם נגד המנהג שהתפשט כבר כהרמ"א והזהיר "שטוב שלא לנהוג כן", וגם לאלה שלא ירצו לשמוע לו על כך הזהיר עכ"פ שיגלו דעתם לרבים שיש היתר לישראל עצמו אלא שהנכרי מזומן כאן, וזהו ג"כ בהתאם לדברי הט"ז שם בזה.

רק החיי אדם בכלל ס"ח סעי' ב' סתם לפסוק בזה כהרמ"א דאם אפשר לעשות בלא דיחוי ובלא איחור ע"י שינוי או ע"י נכרי עושין, ובספר שלחן שלמה סי' שכ"ח סעי' י"א סתם לפסוק כהוראת ה"לכל הפחות" של הט"ז, ומיזגה עם הוראת הרמ"א וכותב: ואם אפשר בלא דיחוי לעשות ע"י שינוי עושה ואם אפשר לעשות ע"י עכו"ם בלי איחור עושין ע"י עכו"ם רק יפרסם תחילה שמותר ג"כ ע"י ישראל כדי שלא יכשל לעתיד לבא כשלא יהיה עכו"ם ע"ש.

והערוך השלחן בסעי' ז' כותב שהכי ס"ל רוב הפוסקים שאין לעשות על ידיהם לכן פוסק שלמעשה ודאי נכון לעשות דוקא ע"י ישראל גדול.

(ד) **ונראה** לומר דגם דברי הרמ"א אמורים רק על אודות לחלל להדלקת הנר והתנור ובלבדשל וכדומה, אבל בנוגע להגשת טיפול רפואי ע"י הרופא נראה דגם הרמ"א יודה דיש לעשותו דוקא ע"י הרופא היהודי הנמצא במקום ואין לחזר לעשותו ע"י רופא גוי אע"פ שנמצא ג"כ במקום ויכולים לעשות ע"י בלא איחור כלל. כי מלבד מה שבדרך כלל הרי אמרו חז"ל בע"ז ד' כ"ז דאין מתרפאין מהן ריפוי נפשות שהוא דבר שיש בו סכנה, וכן סתם הרמב"ם לפסוק בפ"ב מה' רוצח ה' ט' י'. ובשו"ע י"ג ס' קנ"ה סעי' א' הוא דנפסק להתיר במומחה לרבים ע"ש. חוץ מזה הרי נפסק ביו"ד סי' של"ז סעי' א' דרופא שמונע א"ע מלרפואת ה"ז שופך דמים ואפילו יש לו מי שירפאנו שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות ע"ש. ולכן בכגון דא מסתבר לומר שגם הרמ"א יודה שבכל גוונא נכון לעשותו דוקא ע"י הרופא היהודי המטפל הקבוע בחולים.

ציץ אליעזר עמוד מס 74 ח ולדנברג, אליעזר יהודה בן יעקב גדליהו הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כדי להצילו, אבל כל שחסר אחד מב' תנאים אלה או לא יצא הדין של פיקוח נפש מכלל יתר כללות הדינים של התורה שאוליגן בהו בטר רוב ולא חיישינן למיעוט ונחשב כמי שאינו, ומהו נבין מדוע שאין בכדומה למשל היתר להדליק מאור בשבת במבוא אפל מחששא שניחוש אפילו למיעוטא, בהיות ואין הולכין בפיקו"נ אחר הרוב, לפן יעבור שם איזה איש זקן או כושל ויפול שם ויסתכן, או מדוע שאין היתר להפיל בשבת קיר או גדר שמומחים לאותו דבר קובעים שאעפ"י שעפ"י רוב אינו עומד ליפול ביום זה אבל בכמה אחוזים יש חשש שאולי כן יפול וממילא אם באותו רגע יעברו אנשים יכולים להסתכן עי"כ, ומהו שאין גם היתר לכבות מכונה של מכונת או דוד וכדומה אשר עפ"י רוב לא יתפוצץ אם ישאר דלוק כל השבת, אבל יש חששא של מיעוטא שאולי כן יתפוצץ ואזי אם ימצאו על ידו אנשים יכולים להסתכן עי"כ, כי אלה ובכדומה לזה אין עוד לפנינו המיעוט המוחשי לא של המסכן בפועל ולא של המסתכן בפועל לכן בכל כגון דא לא יוצא גם זה מן הכלל ההלכתי הכללי דהולכין תמיד אחר הרוב באופן שהמיעוט כמי שאינו ואין לחוש לו עד כדי כך שנתיר להתיר עבורו חילול שבת דאורייתא.

ג) וכמו כן נלמד מזה גם בכדומה לענין חולה, דאם למשל אחד חולה במחלה רגילה שאין בה כשלעצמה כל סכנה, כגון בהצטננות רגילה שמקבלים ממנה גם חום חלקי אבל שום מחלה מיוחדת אין בה, ורק אם נחשוש לחששא מיעוטא יכול להיות שאם לא נתן לה הטיפול הדרוש תביא מחלה זאת עוד תסבוכת של מחלה אחרת אשר ביכלתה לסכנו, אבל עפ"י רוב מחלה רגילה זו לא תביא לג שום תסבוכת אחרת גם אם לא ניתן לה הטיפול הדרוש עבורה, דאזי ג"כ אין להתיר לחלל שבת במלאכה דאורייתא בכדי להכין את הטיפול הזה, ויפה אמרו לי חבר הרופאים המומחים שאני מרצה בפניהם, כולם פה אחד, דאם נבוא להתיר חילול שבת משום חששא כזאת אזי צריכים להתיר לחלל שבת גם עבור גולת רגילה שישנו לאדם, כי גם בגולת אם מונחים אותה ולא נותנים לה איזה טיפול שהוא יכולה ג"כ עפ"י חששא רחוקה להביא תסבוכת בריאות וכדומה ולסכנו בסופו של דבר, ועל כן התפלאו מאד וקמחכו עלה כשאמרתי להם שמחבר אחד מגדולי מחברי זמננו (אגרות משה ח"א סי' קכ"ט) דעתו להתיר לחלל שבת כשיש לאדם חום בקרוב למאה ושנים, ושאם אחד חושש גם בקרוב למאה ואחד ורוצה שיחללו עליו נמי מחללין (קרי! שמוטר לחלל לפי דעתו כל שיש לאדם חום במדה של קרוב לשלשים ושמונה ותשע, לפי מד חום צלזיוס) (דמ"ש) הוא לפי מד חום פרנהייט) או אפילו בקרוב לשלשים ושבע ותשע, ובתינוק מתיר לחלל אפילו בחום של רק יותר ממאה (קרי! אפילו בחום של שלשים ושבע

ומשהו). ומדגיש שם שזהו אפילו כשהחום בא מצינון בעלמא שלא בא מאבר מיוחד כיעו"ש. ואם נבוא להתיר לחלל שבת בכל כגון דא עד היכן נגיע רחמנא לייצול בנתינת היתרים לחלל שבת במלאכות דאורייתא עבור כל איזה חששא שהיא, [ואל תשיביני מ"ש לכאורה בכזאת גם הערוה"ש בסעי' כ"ו, דכותב דחולה המוטל במטה בחמימות הוי חולה שיב"ס שידוע שעד הזיעה עומד בסכנה וכו'. דז"א דבשם המדובר במי שיש לו קדחת חם ביותר או עם סימור שקורין שודערין שהקרירות והחמימות בא בפעם אחת, וכותב במפורש לאפוקי מזה סתם קדחת שמתחילה בא בקרירות ואח"כ החמימות דאין בזה סכנה כיעו"ש]. ויפה עשה לעומתו בספר קצות השלחן בח"ז סימן קל"ח בבדי השלחן ס"ק ל"א שנוהר בזה מאד, ובחום גבוה קצת כגון 38 קוים התיר רק לקחת סמי מרפים, וכשיש לו חום גדול ורוצה להורידו ע"י קומפריש של מים עם חומץ שנותנים על הראש ומחליפים בכל איזה רגעים נתן עצה איך לנהוג שלא לבוא לאיסור דאורייתא. (שיסחוט לאיבוד ולא לתוך הקערה של מי הבארווא כדי להשתמש בו עוד) עיי"ש.

ורק במחלה אשר כשלעצמה כפי מה שהיא בצורה שנגוע בה לפנינו יש בה חששא דמיעוטא, דהיינו

שמיעוט מסתכנים בה, אזי הוא דכן יש להתיר משום חששא זאת גם לחלל שבת במלאכות דאורייתא כדי לתת הטפול הדרוש בהיות ובכאן הדבר המסכן לפנינו כבר באופן מוחשי, והוא מקונן בגוף ישראלי שלפנינו. ד) ונראה דלזה כוון הרבינו ירוחם בנתיב י"ב ח"ט, מובא בבי" בטור סי' שכ"ח ד"ה ומ"ש רבינו, שכותב וז"ל: יש מי שכתב שכל דבר שאין בו סכנה עתה אע"פ שיוכל לבא לידי סכנה אין מחללין אלא שבות דרבנן אבל לא איסור דאורייתא עכ"ל. והיינו דז"ש "שיוכל לבוא" ר"ל לפי חששא דמיעוטא, ולכן בהיות והדבר שיוכל לסכן אינו לפנינו עתה, ובהיות ועפ"י רוב לא יבוא, הרי המיעוט שיש מקום לחוש לו בטל הוא ברוב עפ"י דין והרי הוא כמי שאינו, והוא בדומה להציור של היד המלך ברובא דליתא קמן שהמיעוט כמי שאינו וכנ"ל.

ו"ש בשו"ע בסי' שכ"ח סעי' ה' בלשון: מכה שאינה של חלל נשאלין בבקי ובחולה ואין מחללין עליו שבת עד שיאמר אחד מהם שהוא צריך לחילול או שיעשה אצל אחד מהם סכנת נפשות [צ"ל: ספק נפשות. ועיין גם במאמר מרדכי סק"ה] עכ"ל והרמ"א מציין לעיין בזה לקמן סי' תרי"ח. הרי לכאורה דחיישינן גם למה שיעשה אצל אחד מהם ספק נפשות. נראה דאין מזה סתירה להאמור, ולא לדברי רבינו ירוחם, כי בכאן הכוונה שהבקי אומר שמחלה זו כשלעצמה אם יזניחו אותה ולא יתנו לה הטיפול הדרוש היא כשלעצמה יכולה להביאו לידי ספק נפשות כי כך מכיר בצורת המחלה כפי שהיא רואה אותה

ציץ אליעזר עמוד מס 99 ח ולדנברג, אליעזר יהודה בן יעקב גדליהו הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וראיתי בספרים קצות השלחן ח"ז סי' קל"ד בבדי השלחן אות ז' וש"ת עולת נח סי' ג' שדנים ג"כ לומר שלא יהא שייך בזה"ז גזירת סממנים, אבל המה דנים בדרך כלל ובאים עלה מכת טעם דבטל הטעם, וממילא מעוררים מה שיש לדון דאעפ"י שבטל הטעם לא בטלה הגזירה, עיין בדבריהם באריכות. אבל לפי דברינו האמורים יוצא שבכל כהאי גוונא גם מתחילה לא גזרו.

ובאופן כללי קשה לדון להתיר בזה"ז כי רבו עוד רבו בקרב העדות השונות שמתמשים גם בתרופות ביתיות שעורכין אותן בעצמם באופן שקיים שפיר טעם הגזירה של שחיקת סממנים. ועוד זאת דהרי נתנים תרופות גם באבקות ובוזה הרי אסור לערבו במים ולעשות בליתו עבה וי"א דבדבר שאינו בר גיבול משנתן מים חייב, וכדמזהיר על כך הח"א בכלל ס"ט סעי' י"א ע"ש, וא"כ י"ל דזהו ג"כ בכלל הגזירה. באופן שלא בטל גם הטעם.

יא) ובמצטער הרבה, אע"פ שאין בו חולי ממש, סובר בכלל בספר מור וקציעה בסי' שכ"ח, דדינו כחולה שאין בו סכנה, ובדליתיה לגוי או כשא"א על ידו, דרשאי גם ישראל לעשות לו דבר שאין בו אלא שבת, ונותן בדבריו דוגמא, בכגון קלקול מעים קרקור מוסר אכורי שקורין קאלי"ק, או פעמים שמיחוש ראש גורם כאב הרבה כגון שנתמלא מוחו עשן ורפואתו ליתן לו סם המשלשל או המזיע או המביא הקאה או ינוח לו ויקל הכאב, יוכל ישראל לתת לו גם לתקן הרפואה ע"י עירוב הסממנין הצריכין לכך ע"י שינוי קצת, ובלבד שלא ישחוק סממנין, ואם אין מצוין סממנים שחוקין כגון שצריך לו עיני סרטן ואין כאן אלא שלמים לועסן בשיניו ומערבן במשקה כלאחר יד דרך שינוי ולא יטרוף בכלי אלא משכשך בלבד עי"ש.

יב) והלום ראיתי בספר תורת שבת סי' שכ"ח סעי' כ"ט ס"ק ל"ח שכותב ח"ל: אצלינו חדשים מקרוב באו שמרפאים הכל ע"י מים, ונלע"ד דאסור לשום ידו הנחבלת אל תוך המים ולהשהותה במ ולהחליפם במים קרים אחרים דזהו רפואתו רק רוחץ אותה כדרכו כמ"ש בסעי' הסמוך ואם נתרפא נתרפא עכ"ל.

ולפענ"ד דאין לאסור שימת היד הנחבלת אל תוך המים, חדא דזהו שכתוב בשו"ע שם סעי' כ"ט דמי שנגפה ידו או רגלו צומתה ביין כדי

שמואל דקדחה לה עינא בשבתא צוחא וליכא דאשגה בה, פקעא עינא, למחר נפק מר שמואל דרש עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת מאי טעמא, דשוריני דעינא באיבנתא דליבא תלוי, כגון מאי [על איות חולי העין מחללין שבת, רש"י] אמר רב יהודה כגון רירא דיצא דמא דימעתא וקידחה ותחלת אוכלה, לאפוקי סוף אוכלא ופצוחי עינא דלא.

למדנו מפשטות דברי הגמ' ופירש"י דרק משום סכנת עין מותר לחלל את השבת בהיות שכרוך בזה גם סכנה ללב כי שוריני דעינא באובנתא דליבא תלוי, אבל משום סכנת אבר בעלמא אין מחללין את השבת במלאכה דאורייתא ע"י ישראל, וכך נפסק להלכה בשו"ע סי' שכ"ח סעי' י"ז.

והנה כהיום אומרים הרופאים שכמעט אין לך סכנת אבר שלא כרוך בזה גם סכנת כל הגוף, ע"י הרעלה וכדומה, וכנראה שנשתנו בזה הטבעים, ורמו לכך הערה"ש בסעי' י"ח בהוסיפו לכתוב על הדין הזה, דאבל אם ע"י האבר תשלוט המחלה בכל הגוף מקרי זה סכנת הגוף ומחללין עליו את השבת ע"י ישראל אפילו באיסור דאורייתא ע"ש.

ומעניין שברמב"ם גופא לא נזכר דין מפורש מסכנת אבר בלבד, חוץ מלכחול עיניו מן הנכרי אע"פ שהמ"מ והכ"מ בפ"ב משבת ה"י כותבים ללמוד בדעת הרמב"ם בזה כיעו"ש, ועל כן היה נלע"ד לומר בזה בשיטת הרמב"ם בדומה למה שהערוה"ש שם בסעי' מי כותב בנוגע על מה שהרמב"ם השמיט לגמרי דין מי שנשטפה פרק ידו ודין עצם שיצא ממקומו בשו"ע סעיפים ל' ומ"ה, ששניהם מפורשים במשנה וגמ' בשבת ד' קמ"ז קמ"ח. [דין החזרת השבר דמותר מוכיר הרמב"ם בפ"ב מה' שבת ה"י] ומבאר דשמואל דקאמר בגמ' שם הלכה מחזירין את השבר בניגוד למ"ש במשנה שם הוא משום דשמואל היה רופא כידוע וידע דלפי טבע אנשי דורו אם לא יחזירו את השבר יהיה סכנה לזה אומר הלכה דמחזירין את השבר כלומר דעכשיו סכנה הוא, ורב אייא בגמ' שם היה סבור לפיכך להתיר גם בנפרקה ידו, משום דגם דין הסיפא שבמשנה שם נשתנה לפי טבעי הדורות, וא"ל רב יוסף דאין ראיה, כלומר, דהגם דלענין חזרה אמר שמואל שנשתנה מ"מ לענין טריפה בנזון אין הכרח שנשתנה, ועל כן כיון שהרמב"ם ראה שדינים אלו תלויים כפי טבעי בני אדם לכן א"א לפסוק בהן הלכה קבועה ותלוי באמירת הרופאים, ואולי הרמב"ם עצמו שהיה רופא וידע שלפעמים יש סכנה בזה ובהכרח להשתמש ברפואות ואין ליתן בזה כלל קבוע והשמיטם עי"ש, וא"כ ה"ה ומכש"כ שניתן לומר בכזאת לענין סכנת אבר, שעל כן לא הזכיר הרמב"ם מזה לומר שאין מחללין על כך במלאכה דאורייתא ע"י ישראל בהיות שכפי המצב שהשתנה במשך הדורות נהיה כמעט כל

ציץ אליעזר עמוד מס 122 ח ולדנברג, אליעזר יחודה בן יעקב גדליהו חודפס ע"י תמנת אוצר החכמה

סכנת אבר כרוך עם סכנת כל הגוף ואזי שפיר מחללין על כך אפילו ע"י ישראל. (ועיין חו"א גשים סי' כ"ז אות ג' עי"ש).

ביומא ד' פ"ד והרמב"ם דננעל דלת בפני התינוק שובר הדלת ומציאו וכו'. דנקרא תינוק לענין זה פל שצריך לאמו וסתמו כבר שית שיוצא בעירוב אמו עיי"ש.

(ח) והנה מכל האמור יש לכאורה ללמוד שלא רק לענין להאכילו דינו של קטן מיוחד מדין הגדול, אלא ה"ה גם לענין שאר צרכיו, וכן לענין אם מצטער קצת וכדומה, וכרמשמע מלשונו של הרמ"א דכיל לנו וכוונתו "דסתם צרכי קטן כחולה שאין בו סכנה דמי". אך ראיתי בספר תהלה לדוד בסי' ש"ח ס"ק מ"ז וסי' שכ"ח ס"ק כ"ד, שמבאר דלא כן, אלא דדוקא להאכילו מה שצריך לאכול דינו של קטן כחולה שאין בו סכנה אבל לא שאר צרכיו, ודינו לשאר צרכיו כגדול ובמצטער קצת מותר אמירה לעכ"ם בשבות ובמצטער הרבה מותר שבות ע"י שינוי, ושם בסי' ש"ט אות א' כותב התהלה לדוד סיוע לכך מדברי המג"א שם בסק"א שמשביר הדין של נוטל אדם את בנו ואבן בידו וכו' שאם לא יטלנו יחלה, משום דלא העמידו טלטול שלא בידים במקום סכנת חולה, ומשמע הא טלטול מוקצה בידים אסור בתינוק שיש לו געגועים, ואילו בסי' שכ"ח הג"ל התיר המג"א להאכילו מוקצה בידים ובע"כ ובע"כ שיש חילוק בין להאכילו לבין שאר צרכיו, וכן בסי' שכ"ז סק"א מוסיף התה"ד עוד ראיות לכך עיי"ש. ולכאורה קשה באמת מהראיות הג"ל על התו"א שקבע בדבריו "שכל חולי ספק סכנה" אצל קטן, ולמה איפוא לא התירו גם טלטול בידים בהיות שיש חשש שאם לא יטלנו יחלה, אם לא שנאמר שיש לחלק בין היכא שיחלה כתוצאה מקלקול שבוה שפיר יש ספק סכנה, ובוה המדובר בתו"א, לבין היכא שיחלה משום געגועים שבוה אין חשש לכך, ויש להאריך.

פרק יג

- א. דין שחר שבת לרופא אם בהבלעה ואם שלא בהבלעה.
- ב. אם מותר לחולה שא"ב סכנה לבקר בשבת אצל רופא מחלל שבת.

יש לברר אם מותר לרופא לקחת שכר עבור ביקור חולה בשבת, והשאלה היא ביותר בהיכא שהזמן במיוחד ליום השבת וביום שבת מופא דאזי אין צדדי היתר של בהבלעה, וגם מצינו דבשכירה בשבת מופא גזרו ביותר (ציץ פ"ז סי' תקפ"ה ופ"מ"ג במ"ז סי' ש"ו סק"ד ומ"ב סי' י"ט, ובספ"א פ"ד לאלפים סי' ש"ו סעי' י"א מובא בשם ספר בתי פנסיות שאסר באמת שכר הרופא המיוחד לשבת וכן שפ"ד המיוחדת בשבת אלא אם כן ששפ"ד מע"ש עיי"ש).

מע"ש ולשומרם במקום קר באופן שיהיו נשמרים בטרייתם, ואז"כ בשבת יוכלו להממם, גם אלה שהמה בגדר לת, במים חמים בכלי שני, ולהאכיל את התינוק, ובאופן כזה גם חוות דעת הרופאים היא ששום נזק לא יגרם עיי"כ לתינוק ולא ירגיש שום מחסור ושינוי אמה שמקבל בכל ימות השבוע.

(י) ואצט"פ הערה נכונה שמעיר בספר קצות השלחן על דין השו"ע בסי' שכ"ח סעי' מ"ב פנפסק דאסור לדחוק כריסו של תינוק כדי להוציא הרעי [משום שמא יבוא להשקות לו סממנים חמשה שלים]. ומעיר ע"ז הקצות השלחן בח"ו סי' קל"ה בבדי השלחן סק"כ, דצ"ל לדחוק כריסו של תינוק אין זה בכלל צרכי קטן דגם בעצמו יוציא הרעי אלא שעורין לו להוציא להקל עליו שלא יצטרך התינוק לדחוק עצמו הרבה בשביל שיש לו קיבה קשה, אבל אם רואה שהתינוק צריך להוציא רעי והוא דוחק עצמו ובוכה ומצטער מפני שהוא עצור ואינו יכול להוציא רעי לבדו, בזה ודאי שרי לדחוק כריסו דזה ודאי בכלל צרכי קטן שדינו כחולה שאי"כ, ואפילו להשקותו שמן קיק או סם אחר יש להתיר במצב שהתינוק שרוי בצער ורואים שאין לו מנוח עיי"ש. ונדמה שלדעת התו"א האמור לעיל יש לחשבו ככה"ג שמתאר הבעל קצות השלחן כיש בו סכנה ולהתיר לפי הצורך גם איסור תורה.

(י) וע"י אימתי נחשב תינוק שחלים עליו הדינים האמורים? הנה בתו"א בסק"ד שם לא מגדיר בזה, אך כפי הנראה סמך א"ע על מה שהגדיר בזה בס"ק שלפני זה שם פ"ד דברו בדין תינוק מסוכן אצל חלז, דביאר שם דשיעור תינוק בזה כתבו תו' שבת קכ"א א' ד"ה ש"מ, דהיינו בן שתים או בן שלש עיי"ש. ובספ"ר קצות השלחן ח"ו סי' קל"ד בבדי השלחן סק"ח מבאר דלענין שיהא דינו כחולה שאין ב"ס לא מסתבר דתליא בחריפות ולא בבן חמש ושש, אלא כ"ז שנוהגים לו מאכל המיוחד לקטנים הוי קטן לענין זה וכו' ואפי' הוא יותר מבן שלש אם מזונו מאכל מיוחד ע"ש.

וכבר הקדים את הקצות השלחן לבאר בכוח הערך השלחן בסעי' כ' דכותב דתנוק שאינו יכול עדיין לאכול ככל אנשים דינו כדיון חולה שאין בו סכנה ע"ש. הרי שגם הערוה"ש שם את הדגש בזה דתלוי הדבר במה שדיוק עדיין למאכל מיוחד ואינו יכול לאכול ככל אנשים.

ובספ"ר שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' ע"ח ראיתי שנוטה להקל בזה עד בן תשע בדומה לדין תינוקות דאין לענין אותן ביוה"כ עיי"ש. והיא קולא יותר מדאי גדולה, ומה שמביא שם פמכוין לדבריו מדברי האו"ה אין בה ככרי סמיכת בעיו"ש, ואולי יש להקל עד בר שית, ובדומה למה שראיתי בספר מור וקציעה שכותב על דברי המג"א בסק"ח שמביא דברי הגמ'

ציץ אליעזר עמוד מס 133 ח ולדנברג, אליעזר יהודה בן יעקב גדליהו הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מצוה, וא"כ מכש"כ דמותר שתיית סמנים דגזירה דרבנן בעלמא הוא עיי"ש. ואע"פ שהשאלה בשם היתה כשחל ליל טבילה בליל שבת. אבל נימוק ההיתר שייך לא דוקא על ליל טבילה, כמובין].

(טו) והנה בכמה ספרים ראיתי שמעתיקים דברים בשם ספר החיים להגר"ש קלוגער ז"ל במ"ש לצדד להתיר קיחת רפואה בשבת בהיכא שכבר התחיל לקחתה בלפני השבת, ולפי שבאו דבריו מקוטעים בדבריהם לא משתקף מהם דעתו האמיתית בזה אם להתיר ואם לאיסור, ומה המה נימוקיו. לכן אצתיק בזה שלימות דבריו כפי שראיתי בגוף ספר "החיים" שלו, בס' שכ"ח פ"ו.

בתחילה הוא כותב ז"ל: הנה מרגלא בפומא דאינשי לומר דאם כבר התחיל לעסוק ברפואות קודם השבת מותר לו לעשותה אפילו בשבת ואם לא התחיל בחול אין לו להתחיל בשבת, והנה לא גודע מנין יצא להם זה, ונראה דלמדו זה מדין רטי' דמבואר לעיל דאסור להחזיר רטי' ומבואר בתוס' שם ובמג"א כאן דליהן לכתחילה אסור בלא"ה מכה שמא יבא לידי שחיקת סממנין אך להחזיר לא שייך שחיקת סממנין לכך אסור מכה שמא ימרח, וא"כ מוכח דהיכי דכבר הי' על מכה לא שייך חשש שחיקת סממנין רק שמא ימרח, ולפי' ברפואה שהוי דרך אכילה ושתי' לא שייך חשש שמא ימרח רק דאסור מכה חשש שחיקת סממנין, ולפי' היכי דלא הוי בתחלה לא שייך חשש שחיקת סממנין, א"כ ה"ג בזה להתחיל לאכול ולשתות רפואה חדשה בשבת בזה יש לחוש כיון דלא הוכנה לו מבע"י שמא יבוא לשחוק בשבת, אבל אם כבר התחיל בה מבע"י או מסתמא כבר הכין לו ממש דרך רפואתו כדבעי וליכא למיחש שיבא לידי שחיקת סממנין וכמו שמותר לאכול ולשתות כל דבר ולא חישינן שיבוא לידי שחיקת סממנין, ולכך ה"ג ברפואה כל שהתחיל בה כבר מבע"י אין לחוש לידי שחיקת סממנין, ואף דיש לדחות דאינו דומה ממש לרטי', מ"מ דמיון יש לזה, ומילתא דמסתברא הוא בלא"ה דהיכי דכבר התחיל מבע"י אין לחוש כל כך עכ"ל.

לאחר מכאן מסתייג קצת הגר"ש קלוגר ז"ל מדבריו האמורים ומוסיף וכותב ז"ל: ועוד הי' נראה לומר דאף אם נחמיר אף שהתחיל בה מבע"י, מ"מ לא אסרינן לאכול ולשתות רק בדבר שהוי רפואתו שלא ע"י בישול רק מערבו כך ואוכלו ושותוהו בזה יש לחוש אם נתיר לו לעשותו לשם רפואה יבא אף לשחוק סממנין, אבל דבר שתיקונו הוי ע"י בישול אם כבר בישלו והכין לו מע"ש מותר לשתותו בשבת, דממ"ג לחוש לשחיקת סממנין אחר הבישול בזה אין לחוש שהרי דרכו לתקנו ואח"כ לבשלו, ואחר הבישול אין דרכו לעשות בו שום דבר, ולחוש לשמא ישחוק הסממנין קודם הבישול למה ישחוק א"ו לבשלו היום

בודאי לא יתיר שחיקה שאינו לצורך היום. ולחוש שיבא לבשלו היום זה לא שמענו מעולם. דבאיסור חמור כבישול ודאי לא עבידי דטעה, בפרט שיהי' לו סימן בגופו כיון שהכין ובישל אותו מע"ש מידע ידע דבשבת אסור לבשלו ולא יבא לבשלו בשבת, ולכך נראה דכל דהוי דרך בישול וכדומה ואחר הבישול אין מערבין בו שום דבר, דמותר לשתותו ולאכלו בשבת, ועכ"פ נראה דבהצטרף תרוייהו דכבר התחיל מבע"י לעשות רפואתו וגם בשלו מבע"י ודרך בישול הוא מותר אף בשבת, וכל כה"ג יש להקל בפרט במילי דרבנן עכ"ל.

ובהיות שמעיקרא דדינא לא חזר הגר"ש ז"ל מדבריו הראשונים, לכן בדבר סיכומו ההלכותי בזה הוא מסכם לאמר: דכשלא מצטער הרבה אין להתיר בשבת כ"א באיכא תרתי, בהיכא דהוי דרכו רק ע"י בישול, וכבר התחיל בה בחול, וכשמצטער הרבה אזי יש להקל בחד מינייהו ג"כ, או בהתחיל בה קודם שבת, או בדרך בישול עיי"ש.

ולפענ"ד יש מקום לדיון רב בדברי הגר"ש ז"ל ויסודי דבריו בזה קלושים המה, ובראשונה, הרי איסור לקיחת רפואה בשבת משום גזירת שחיקת סמנים לא היתה משום המקרה הזה לבד לפן יבוא בזה עיי"כ גם לידי שחיקה, וגם לא משום טעות האיש הזה לבד לפן יבוא לטעות להתיר לעצמו גם לשחוק במקרה שיצטרכו לכך, אלא הגזירה היתה על בעלמא, לדילמא יבוא לטעות להתיר עיי"כ במקרה אחר גם לשחוק כשיצטרכו לכך, וכמו"כ היתה הגזירה גם משום עלמא, לדילמא יבואו הרואים שלוקח רפואה בשבת ללמוד מזה דכשם שהותרה לקיחת רפואה בשבת כך מותרת גם השחיקה להכנת הרפואה ויבואו להתיר לעצמם בעת הצורך גם לשחוק, הדברים יוצאים מפורשים מדברי רש"י בשבת ד' ק"ח ע"ב, וכן מיתר המקומות שציינו לעיל בדברינו באות א', וא"כ מה מקום ללמוד להתיר בהתחיל לעסוק ברפואות קודם השבת בהיות דאיכא היכרא מכיון שכבר היכן לו זה מבע"י, הא אפילו אם נחשיב ככה"ג כאיכא היכרא הרי ההיכרא הוא רק כלפי ידידה, אבל כלפי האנשים הרואים שלוקח הרפואה בשבת הרי ליכא בכך כל היכרא, כמובין, וא"כ הרי נשאר קיים עדנה החשש כלפי הרואים שיבואו ללמוד מזה להתיר גם שחיקת סמנים, ולא מובן כלל הדמיון שמביא הגר"ש לזה מכמו שמותר לאכול ולשתות כל דבר ולא חישינן שיבא לידי שחיקת סמנים, דבכאן הרי מקום הטעות מפני שיראו שמתירים לקחת רפואה שאינה שוה לכל נפש, וכמו"כ מה מקום להתיר בדבר שתיקונו ע"י בישול בהיות וכבר בישל מע"ש ואחר הבישול אין דרכו לעשות שום דבר, נהי דבפעם הזאת לא יוכל לבוא לידי שחיקה, אבל, כאמור, הגזירה הרי היתה משום פעם אחרת שלא יבא בגוונא דא ויטעו בכל זאת ללמוד, הוא או

ציץ אליעזר עמוד מס 154 ח ולדנברג, אליעזר יהודה בן יעקב גדליהו הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כדנזכר בטור וש"ע שם, אלא כותב בסתם "כדי שלא יחלה", והיינו דס"ל להתירו בזה גם משום סתם שלא יחלה הגם שלא יתהוה שום סכנה, ופירש בכנ"ז דמסתכן האמור בזה בגמ' הוא בלאו דוקא.

ועוד זאת, דלגבי שתיית החלתית בשבת [ולא בהעשייה שנראה או שעושה כדרך שהוא עושה בחול] כותב הרמב"ם בזה בפכ"א מה' שבת הלכה כ"ב בלשון זה: שטה חלתית מקודם השבת והרי הוא שותה והולך מותר לשתותו כשבת אפילו במקומות שלא נהגו הבריאים לשתות החלתית עכ"ל [וזה דלא כרש"י שפירש בגמ' שבת שם דטעמא משום דבלאו רפואה משקה הוא ע"ש] ומדלא כתב הרמב"ם גם בכאן הנימוק שכתב בפכ"ב "כדי שלא יחלה" [עיי' במ"מ] א"כ ניתן לפרש שלענין שתיית מתיר הרמב"ם לשתותו בשבת בשתחיל בה ממקודם השבת גם בלי נימוק של כדי שלא יחלה, דעצם הדבר מה שהתחיל לשתותו קודם שבת זהו בעצמו יש בו בכדי גתינת היתר להמשיך לשתותו גם בשבת, ומענין, שלענין היתר השתייה שיכל הרמב"ם את לשונו שלא להזכיר בלשון "שתה ביום חמישי וששי" אלא כותב בסתם "שתה חלתית מקודם" והיינו מפני שלענין שתייה לא צריכים ששתה חמישי וששי ומספיק בכל שהתחיל מיהת מקודם השבת. ויוצא איפוא מזה עוד ראייה מדברי הרמב"ם לדעתו של הגרש"ק ז"ל.

ויש לציין דהגרש"ק ז"ל חזר בפשיטות בספרו שנות חיים ח"א סי' קנ"ב אות ה' לחוק את המרגלא בפומא דאינשא לומר היכי דהתחיל קודם השבת מותר לעשות אח"כ בשבת, וגו' בדברי הגמ' ביומא ד' פ"ב בשאלת ר' יוחנן בשבתא מהו, שכתב לו השואל שם מזה, ורק זאת הוסיף לברר דע"כ לא מרגלא בפומא דאינשא שהיכי שהתחיל בחול מותר בשבת רק אם לא פסק החולי קודם השבת, ומשעם שכתב בחיבורו (ספר החיים) דלא שייך בזה גזירת שחיכת סממנין דמסתמא יפין לו בחול, אבל אם פסק בחול ומוכר שלא צריך א"כ לא יכין לו חול ושוב אם יודמן בשבת שפיר יש לחוש לשחיכת סמנין ע"ש. (וראתי בשו"ת משכנות יעקב חאו"ח סי' קי"ז שהשיב בקצרה לענין חולה שאב"ס אם מותר לעשות רפואה בשבת, דמוכח מהך דר' יוחנן ומהא דאמרינן כמאן כר' מתי' בן חרש דסבר שיש בו סכנה, דמשמע דאי לא הוי בי' סכנה אסור ע"ש וסתם הדברים ולא פירש על איזה סוג חולה שאב"ס המדובר. ולעצם ההוכחה הרי יש לדחות ולומר דבגמ' שם המדובר כשהעשייה היה כרוך בחילול דאורייתא).

(ז) ואולי יש להסביר את "המרגלא בפומא דאינשא" לומר דאם כבר התחיל לעסוק ברפואות קודם השבת מותר לו לעשותה בשבת שמוכר הגרש"ק, גם בכזאת. מפני דאימתי אסרו לקיחת רפואה בשבת היינו דוקא היכא שהלקיחה בשבת יש בה

אחרים, להתיר גם או לשחוק וכנ"ל.

ומזה, דהוכחת הגרש"ק ז"ל מדין החזרת רטי' ג"כ אינה הוכחה כלל, דבשם הרי איכא היכרא בזה גם כלפי הרואים, שרואים בהדיא שרק מחזיר רטי' שכבר הונחה עליו מע"ש, ועל כן להיות דאיכא היכרא בכך לכו"ע שפיר כותבים התוס' דאין בשם בכה"ג החשש של שחיכת סממנים, אבל משא"כ באכילת או שתיית רפואה הרי אין כל היכרא כלפי הרואים שהתחיל בכך עוד קודם השבת, כמובן, על כן בכל כה"ג הסברא גותנת לומר שלא משנה כלל מה שהתחיל קודם ושפיר קיימת גזירת חכמים גם על בכה"ג, ואולי התכוון לזה גם הגרש"ק בעצמו במ"ש "ואף שיש לדחות דאינו דומה ממש לרטיה", אבל לפענ"ד גם דמיון אין לבשם דאין הנידונים שוים כלל.

(טו) ומצאתי בספר ארחות חיים על או"ח סי' שכ"ה אות כ"ז בהגהות מהרש"ם שכותב ג"כ להשיג על ספר החיים בכנ"ז בקצרה, דמה דמדמה לה לדין רטיה דלהחזיר שרי הוא תמוה דהתם היתה מונחת בשבת עצמו משא"כ כאן, והיה אפשר לחשוב שכונתו לחלק בזה בכנ"ז, אך מציין שם דמיון לחילוקו לסי' רנ"ג ס"ב בהג"ה בשם הר"ן, ומה משמע שאין כונתו להאמור.

ועוד זאת כותב המהרש"ם שם להביא הוכחה נגדית לדברי המהרש"ק מהא דשבת ק"מ ע"א ולעיל סי' שכ"א סי"ח דבדליכא סכנה גם בכה"ג אסור ע"ש וכן בדע"ת על או"ח הנדמ"ח עיי"ש.

ולפענ"ד נראה דאי משום הוא לא אריא. ראשית בשם אין האיסור מתבטא רק בלקיחת הרפואה כי אם גם במעשה ההכנה של שריית החלתית שאסרו זה משום "שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול" כדאייתא בגמ' שם, ויעוין גם בביאור הלכה בסי' שכ"א שם ד"ה שדרך, ועל כן י"ל דמשום כך חמור שם ביותר, ומשא"כ בהיכא שלא טעון שום פעולת עשייה של מעשה חול להכנת הרפואה וליכא רק כי אם הלקיחה בלבד שהתחיל בה ממקודם, ושנית, מצאתי בחידושי הר"ן על שבת שמביא בשם י"מ דזה שנאמר בגמ' שם דכיון דאייתי חמשא ומעלי שבתא אי לא שתי בשבת מסתכן, דמסתכן דהכא לאו דוקא אלא מצטער מחמת חליו וכו' ע"ש, וא"כ לפי"ו אדרבא מדברי הגמ' בשבת שם תהא סיעתא לדברי הגרש"ק ז"ל, דבהתחיל ממקודם אם מצטער מחמת חליו כשיפסיק מלקחת בשבת דאזי מותר לו שפיר להמשיך לקחת גם בשבת.

ולדעתי יש מקום לומר דגם הרמב"ם פירש בכדברי ה"מ הנ"ל, דבפרק כ"ב מה' שבת ה"ז כותב בזה בלשון זה "ואם שתה ביום חמישי וששי הרי זה שורה בשבת בצונן ומניחו בחמה עד שיחם ושותה כדי שלא יחלה אם פסק מלשתות", הרי שלא הזכיר הרמב"ם דבר מחשש סכנה שיכול להיות באי השתייה,

כשלעצמה בכדי להביא לו התרופה, דאו רק או הוא דגורו גזירת שחיקת סממנים, בדידעיתו שזה יביא לו התרופה יבוא מתוך בהילות גם לשחוק סממנים אם יצטרכו לכך, אבל בהיכא שקבע הרופא שלקחה של יום אחד בלבד לא תביא לו הרפואה וצריך לזה כמה וכמה ימים, אזי לא נחשב זה כלקיחת תרופה בשבת, אם לא שהיום האחרון של לקיחת התרופה חל בשבת או י"ל דאסור גם בכגון דא בהיות שיוצא שכאילו המכה בפטיש של תועלת הרפואה נעשה ביום השבת שהוא היום האחרון של גמר הלקיחה.

אסמכתא לדברי מצאתי בספר קול סופר על המשניות בפ"ד דשבת אות ס"ח דכותב שם וז"ל:

ת"ח אחד שאלני במרחץ קארלסבאד כפי חוליי לא יוכל לברך על צוקער אם צריך לברך על מים חמין ששותה, ואמרתי לא יברך דהוא רק שתיה לרפואה ולא נשמע שישתה אדם אותו לצמאון, והקשני איב איך שותים אותו בשבת הלא ניכר ששותה רק לרפואה וצ"ע, ואמרתי אזי אין אסור לרפואה רק אם פועל רפואה מיד כמו במי דקלים וחומץ וכדומה אבל מי קארלסבאד שלא יבוא רפואה רק ברוב ימים אשר ישתה כמה כוסות בכל יום לכה"פ חודש ימים אי"כ לא נאסר הגם שיצורף גם שתיות שבת לרפואה עכ"פ אין שתיות שבת מרפא מיד עכ"ל. הרי שהגאון בעל קול סופר ז"ל גטה כבר קו בזה לצדד להתיר בהיכא שאין שתיית הרפואה בשבת מרפא מיד, אלא שיש לחלק בדבריו אמורים בהיכא שהשתייה של שבת אינה עושה עדין כמעט כל פעולה והיא מתבטלת כלפי השתיות המרובות שצריך לשתות עוד בימות החול עד שיביאו לידי תועלת ריפוי. הגם שזה דוחק לומר כן משום דאם כן הרי נתת דבריך לשיעורין [ובענין דינא אי יש לברך על מים-מינעראליים ששותם לרפואה, מצינו שכבר ישבו על מדוכא זאת עוד כמה גדולים בדור שלפנינו בשומר ציון הנאמן, דבמחברת כ"ב העיר ראשונה על כך הרב ר' יצחק דוב הלוי באמבערגער, דלפי מ"ש הגר"א בשנות אליהו דז"ש השותה מים לצמאון וכו' פירוש דוקא לצמאון אבל שלא לצמאון אין לברך כלל, לפי"ז השותה מי מעינות עקורין מינעראל-וואסער לרפואה לא היה לו לברך, והרב ר' יעקב עיטטלינגער (בעל ערוך לגר) חוזה בשם את דעתו דכיון שיש להם טעם שהחיד גהנה ממנו דינם כשאר משקים וצריך לברך עליהם אף ששותה לרפואה, והוסיף לחוק דעתו במחברת כ"ט, סתר דברי שכנגדו שם שכתב לומר שלא יברכו בשום גוונא, והעלה שנית שהכל תלוי בטעם והנאת חיך ולכן המים החמוצים שיש להם טעם שהחיד גהנה ממנו מברך עליהם שהכל אף ששותה לרפואה, ורק בשותה מים קרים שאין להם טעם לרפואה וכש"כ אותם שטעמם רע מר וגפרית אין לברך עליהם. (והדפיס דעתו זאת גם בספרו בנין ציון

סי' י"ע"ש). ובמחברת ל"ב חזר הרב באמבערגער לחוק דעתו שלא לברך דלכה"פ מספק ברכה לא יצאנו. ובמחברת מ' כתב עוד גדול דעתו לעמוד לימינו וכפסק דינו של הרב עטטלינגר עיי"ש. ועוין בשו"ע או"ח בסי' ר"ד סעיפים ה' ט' ובנו"כ ובמ"ב ובהמובא בזה בספר ארחות חיים החדש שם עיי"ש ואכמ"ל יותר].

עכ"פ להלכה נראה דכל שיש מקום להניח שבאי המשכת לקיחת הרפואה בשבת תביא לו לידי מכאובים היוצאים מגדר מיוחדים בעלמא או שיצטרע מזה, אזי כדאי הגרש"ק ז"ל לסמוך עליו ולהורות להתיר המשכת לקיחת הרפואה גם בשבת, ובפרט כשנצרך לזה לסניף גם מה שהבאנו לעיל בדברינו מה שיש מקום בכלל לצדד צדדי היתר על כגון הרפואות שבומנינו שיחיד אינו יכול לעשותם. [ויעוין גם בשו"ת יוסף אומץ להחיד"א ז"ל סי' מ' מה שמדגיש בנידונו ג"כ דבר היתר מה שכבר התחיל ברפואה קודם השבת. הגם שבשם המדובר בפרט דאגה באי הלקיחה שיכול לגרום לו שיסכן עיי"ש, וכך הועתק בשמו גם בספר חסד לאלפים סי' שכ"ח סעיף י"ט עם ההדגשה דמה גם דכבר התחיל הרפואה זו קודם השבת ע"ש].

(ח) **ולבסוף**, יש לדעת כי ישנו סוג מרפא מיוחד שאיסור השתמשותו בשבת לשם ריפוי וטיפול במיוחדים הוא לא רק בגלל הגזירה של שחיקת סמנים, אלא איסורו הוא משום ביטול עונג שבת, באופן שחמור יותר מיתר התרופות שאיסורם רק מכה הגזירה וזה איסורו מכה עצמיותו, ובאופן שבמקרים מיוחדים יש אפילו מקום משום כך לומר שאסור להשתמש בו גם בע"ש בהיות שבגרמת זה יבוא לו אח"כ בשבת ביטול עונג שבת, וכדיבואר.

למציאת איסור סוג מרפא מיוחד זה אנו למדים מדברי הרמב"ם בפרק כ"א מה' שבת הכ"ט שפוסק וז"ל: אין רוחצין במים שמשלשלין ולא בטיט שטובעין בו ולא במי משרה הבאשים ולא בים סדום ולא במים הרעים שבים הגדול מפני שכל אלו צער הן וכתוב וקראת לשבת עונג לפיכך אם לא נשתה בהם אלא עלה מיד אע"פ שיש לו חטטין בראשו מותר עכ"ל, ועוין שם במ"מ ציון המקורות לכך בשבת ד' ק"ט וד' קמ"ו, וכן במרכבת המשנה שמבאר דרש"י פירש משום רפואה ורבינו סובר משום צערא מדנקיט מים רעים שבים ותו דאי משום רפואה אפילו לא אשתהו אסור לבעל חטטין וכן הך דקורדומ' דמשום צערא מדמה רבינו להנך בדאשתהו דוקא עיי"ש. הרי דהרמב"ם פירש דכל הנך הנאמרים בזה בגמ' לאיסורא הוא בעיקר משום צערא וביטול ענג שבת, וממילא כל כהנך אסורים אפילו בגוונא שאינם מרפאים אלא משקיטים המיוחדים בהיות שמיתה מצערים את הלוקחם.

ציץ אליעזר עמוד מס 156 ח ולדנברג, אליעזר יהודה בן יעקב גדליהו הודפס עיי' תכנת אוצר החכמה

סימן נ

א. אודות לקיחת ויטמינים בשבת. ב. ע"ד לקיחת כדורי ארגעה בשבת. ג. לקיחת תרופות בשבת כשיש חום.

ב"ה. כ"ב טבת תשל"ט. ירושלים עיה"ק תובב"א. לכבוד הרב הסופר הנכבד וכו' מוה"ר אהרן הלוי פיצניק שליט"א.

שו"ב.

יקרת מכתבו קבלתי, והגני לענות לו על מספר שאלותיו בענינים רפואיים בשבת. שאלתו הראשונה היא: אודות ויטמינים שאנשים משתמשים בהם בכל יום והם כעין אוכל נוסף לאלפי איש ממש בכל יום האם מותר לקחת אותם בשבת.

וזאת תשובתי ע"ז בע"ה.

א) בשו"ע או"ח סי' שכ"ח סעי' ל"ז נפסק בזה"ל: כל אוכלים ומשקין שהם מאכל בריאים מותר לאכול ולשתותן לרפואה אע"פ שהם קשים לקצת בריאים [או: דברים] ומוכחא מילתא דלרפואה עביד אפילו הכי שרי, וכל שאינו מאכל ומשקה בריאים אסור לאכול ולשתותו לרפואה ודוקא מי שיש לו מיחוש בעלמא אבל אם אין לו שום מיחוש מותר לאכול ולשתותו כן אם נפל למשכב שרי עכ"ל. נלמד מפסק שו"ע זה תרתי, ראשית, דדבר שהוא מאכל או משקה של בריאים מותר אפילו למי שיש לו מיחוש לאכול או לשתותו לרפואה בשבת הגם שמוכחא מילתא דלרפואה עביד, ושנית, דלאדם בריא שאין לו שום מיחוש מותר לאכול ולשתות בשבת לרפואה, היינו לחיזוק המזג אפילו אוכל או משקה שאינו מאכל או משקה של בריאים ולא גזרו בכה"ג משום שחיקת סממנים.

וא"כ אפשר ללמוד מזה לסוג ויטמינים אשר אלפי אנשים משתמשים בהם יום יום כאוכל נוסף, ולוקחים זאת כדי לחסוך באוכל שלא יוסיפו יותר מדי על המשקל וכדומה, כבנידון שאלתינו, שיש להתיר לאותם האנשים להמשיך לקחתם גם בשבת משני פנים, ראשית ניתן לקבוע שנחשבים המה כמאכל בריאים בהיות שכ"כ הרבה אנשים לוקחים אותם, ויהא מותר לקחת אלו הויטמינים אפי' לרפואה, ואפילו כשמוכחא מילתא דלרפואה עביד, ושנית, אפילו אם לא נחשיב אותם למאכל בריאים מי"מ מותרים אלו שלוקחים אותם בכל ימי החול במקום אוכל נוסף להמשיך לקחתם גם בשבת בהיות ואין להם שום מיחוש מיוחד, ועל כן מותר להם לקחתם לחיזוק מזגם.

ב) בנוגע לנימוק השני, אמנם המג"א בס"ק מ"ג לא מתיר באין לו שום מיחוש כי אם בשותה או אוכל אותו לרעבו או לצמאו אבל אם

עושה לרפואה אסור אע"פ שהוא בריא, והיינו דלפי המג"א לא שרי כי אם דוקא לרעבו ולצמאו או לתאות, אבל כל שכונתו להיות גופו בריא אסור, וכדמבאר הפרמ"ג שם, וכך פוסק עפ"י המשנ"ב בס"ק ק"כ דאם הוא עושה לרפואה כדי לחזק מזגו כתב המ"א דאפילו בבריא גמור אסור ע"ש, ובנידוננו הא הוא כדי לחזק מזגו, וצריך להיות איפוא שיהא אסור לקחתם בשבת לפי המג"א ודקיימא בשיטתיה.

אבל ב' תשובות בדבר, ראשית, דברי המג"א אינם מוסכמים והמה רק ע"פ שיטת הטור, לפי דעתו בכונת דבריו, אבל הב"י בטור שם סובר בהדיא דלא כן, אלא דכל שאינו חולה כלל מותר לו לאכול ולשתות אוכלים ומשקים שאינם מאכל בריאים אפי' אינו לא רעב ולא צמא, וגם בדעת הטור כותב הב"י שם לפרש דהוא גמי כן, והא דנקט לרעבו ולצמאו הוא לא דוקא אלא אורחא דמילתא נקט ע"ש, ועפ"י מובן לנו פסקו של הב"י בשלחנו הג"ל דז"ש דכל שאין לו שום מיחוש מותר, דברור הוא דר"ל דמותר אפילו לשתותו לרפואה [דהיינו כדי לחזק מזגו], אשר על האי גוונא הוא שמוסבים דבריו בזה, ודבר זה גראה יצא כן גם מדברי הרמ"א ממה שמוסיף ע"ז וכותב בלשון: "וכן אם נפל למשכב שרי", ומשוה אותו שאין לו מיחוש לאותו שנפל למשכב ובא גם זה ולימד על זה דמה אם נפל למשכב שרי אפילו לרפואה, הוא הדין גמי דשרי אפילו לרפואה למי שאין לו שום מיחוש, וגם המשנ"ב גזר בזה ודייק לכתוב דזה שאסור אם עושה כדי לחזק מזגו הוא רק לפי המ"א בשם הטור, ולא כתב זאת בתורת פסק סתמי והחלטי, וכן דייק לכתוב גם בשער הציון בס"ק צ', דלפי דעת המ"א הא דמותר לברי היינו כ"ז שאינו מתכוין בפירוש לרפואה, והוא כשלעצמו מצינו לו להלן בס"ק קכ"א שסתם לכתוב דלבריא מותר (ורק בשעת צ ציין כנו' לדעת המג"א), ולא עוד אלא דבביאור הלכה בד"ה אבל, משיג במפורש על דברי המג"א וכותב דמ"ש המ"א שכן מוכח ברמב"ם דאפילו בריא שאין לו מיחוש אסור אם עושה לרפואה דאינו מבין ראיתו כלל טפי מה שפירשו הרה"מ ע"ש, כן יעוין בספר אגלי טל במלאכת טוחן ס"ק מ"ז מה שמאריך בסתירת ראיותיו של המג"א בזה עיי"ש, ועוד יעוין בספר תורת שבת סי' שכ"ח ס"ק מ"ט שכותב ג"כ להשיג בחזקה על המג"א ולסתור ראיותיו וס"ל בפשיטות להלכה דבאין דרך לאכול רק לרפואה בזה יש לחלק לבין בריא ליש לו מיחוש כמו שנאמר כאן בשו"ע, ואם הוא בריא מותר אף שעושה הדבר לרפואה דהיינו להברות גופו שלא יבוא לו חולי או לסגולה וכו' ולפי שהוא בריא ואין צורך לו ברפואה ומה שהוא אוכל אותו לרפואה היינו להברות גופו או לסגולה הוי ליה לגביה כשאר מאכל ומשקה שכולם עשויים להברות הגוף וכו' עיי"ש,

ציץ אליעזר עמוד מס 106 יד ולדנברג, אליעזר יהודה בן יעקב גדליהו הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אינם מרפאים, סוגים כאלה יש מקום להתיר לקחתם בשבת, ומקורות לכך ימצא בספרי צ"א ח"ח ס"ו ס"ו ט"ו כדעור"ש.

(ו) **שאלתו** השלישית היא: אם יש חום, האם מותר להשתמש בתרופות שנותן הרופא, או בדרך כלל עם התרופות הידועות נגד חום כמו אספירין וכו', או לחכות עד אחרי יציאת השבת.

ועל זה אשיבנו דלדעתי כל שיש לו חום נחשב זה כחלה כל גופו שאו הדין הוא שאע"פ שהולך כנפל למשכב דמי כדפוסק הרמ"א בס"י שכ"ח סעי' י"ו, ולכן דינו כנפל למשכב שפוסק הרמ"א בסעי' ל"ז שמותר לו לקחת תרופות בשבת, יעו"ש גם במשנ"ב ס"ק קי"ח וסי' קכ"א עיי"ש, ודבר זה שחום נחשב כחלה כל גופו אנו מצאים גבי דינא דמילה ביו"ד סי' שס"ב סעי' ב' שנפסק שם שחלצתו חמה הוא חולי שבכל הגוף ע"ש, ולכן שפיר הדין בו כנו'.

(ז) **ומדי** דיונונו בנוגע ללקחת תרופות בשבת, יש לדעתי להזהר מלהפריז בחומרות בזה, וחשוב לדעת ולהזכיר מ"ש בשו"ת רדב"ז ח"ג סי' אלף ס"ח, ומביא זאת בשם גדולי הראשונים, דהך איסורא משום שחיקת סמנין היא גזירה דרבנן בעלמא היא וקולא טפי מאמירה לעכו"ם ומשום שבות דרבנן ואפילו מאמירה לעכו"ם בשבות דרבנן עיי"ש, ורמז מזה בקצרה גם בביאור הלכה שם לטע"י ל"ו ד"ה וכן אם יעו"ש, ומספ"י ע"ז לעיין בספרי צ"א ח"ח סי' ט"ו פרק ט"ו מ"ש מקום להקל עוד ביותר על בזה"ז דאין מצוי שחיקת סממנים ולא בקיאים בזה עיי"ש, ולכן אין לגבב בזה חומרות כפי שראיתי לכמה מאחרוני ומנינו אשר למעשה קולות המה בהנשמתם, ועלינו ללכת בזה בעקבות שיטת השו"ע בזה יעו"ש בביאור"ה ד"ה וכן אם בסוה"ד עיי"ש ד"ל.

(ח) **לשאלותיו** להגדרה של ספק נפשות, ואם זה חל על איש יודע חולי וכו', הגה בשאלות אלה כבר דנתי בהרחבה בספרי שו"ת צ"א ח"ח סי' ט"ו פ"ו וסכמתי גם ההלכות היוצאות, כדעור"ש, וקחנו משם.

בכבוד ובברכה

אליעזר יהודא וולדינברג

סימן נא

אם מותר להחזיר נקע יד או רגל בשבת על ידי סיבוב הזרוע בתנוחה מסוימת ובמיוחד אצל ילדים.

לכב' הרב אליעזר יהודה ולדנברג שליט"א

רוב ברכות ושלום.

בהמשך שיחתנו בעל פה, אני מפרט את הבעיה. מדובר בנקע קל במרפק המופיע לרוב כתינוקות וילדים קטנים עד גיל 4-3 שנים,

וא"כ ה"ה גם בנידונו מותר לקחתם לבריא שאין לו מיהוש ולא גזרינו בכה"ג משום שחיקת סממנין, מכיון שאינו בהול, ולא עוד אלא דה"ל זה לגביה כשאר אוכל ומשקה אשר כולם עשויים להברות הגוף. **ושנית** נראה לומר דאפילו למטותא דהמג"א כל כה"ג של נידונו יש לומר שגם הוא יודה דלא מיקרי זה שעושה לרפואה אלא דומה זה כאוכל לרעבו, דהא לוקח את הויטמנים מפני שרוצה למעט באוכל שלא יוסיף על המשקל יותר. מדאי או מטעם הדומה, ובמקום זה כדי להשלים את רעבונו הוא לוקח את הויטמנים וא"כ הר"י בדומה לאכילה לרעבו, באופן שיש לומר דכל כגון דא יודה גם המג"א דמותר לקחתם בשבת כי הו"ל זה ממש כשאר מאכל ומשקה העשויים להברות הגוף ואוכלם ושותם לשם זאת המטרה.

(ג) **ומכיון** שבאנו להאמר, תו יש עוד להוסיף ולומר, שאפילו הלוקחים סוג ויטמנים אלה משום תולשתם וכדי לחזק מזוג ולרפואת מיהושם, ג"כ מותר להם להמשיך לקחתם בשבת, והוא, בהיות ונתפשט הדבר בין ההמונים לקחתם בכל ימות החול גם במקום אוכל נוסף, כי הו"ל זה בדומה למה שפוסק המשנ"ב בס"י שכ"ח שם ס"ק קכ"ז, דהסכימו האחרונים דמותר לשאוף טאבאק בנחיריו בין שעושה כן לפי שעלול במיהוש הראש ובין להפיג השכרות דכיון שנתפשט שאיפת הטאבאק לגדולים ולקטנים משום תענוג או משום ריח לא מוכחא מילתא דעביד לרפואה ע"ש, הרי לנו דמשום האי טעמא דנתפשט התירו לקחת אותו דבר אפילו למיהוש הראש מפני דע"כ לא מוכחא מילתא דלרפואה קעביד, וא"כ ה"ה נמי לכגון נידונו, מכיון שנתפשט לקחתם משום השלמת אוכל, תו לא מינכרי מילתא דלרפואה קעביד ועל כן מותר לקחתם אפילו משום מיהושי חולשה וחיווק המזג, וזאת נוסף למה שכתבנו בראש דברינו שיש בכלל מקום לקבוע שנחשבים המה כמאכל בריאים ושמותר לפי"ו לקחתם אפילו כשמוכחא מילתא דלרפואה קעביד.

(ד) **לכל** האמור יש עוד סניף היתר, והוא בהיות ולוקחים אותם בתמידיות גם בימות החול, דאין ע"כ החשש של מתוך שהוא בהול וכו', וכפי שכתבתי מזה באריכות בספרי שו"ת צ"א ח"ח סי' ט"ו פרק ט"ו ובעוד מקומות, ואין להאריך בכאן מזה בהיות ובכגון נידונו יש שפיר להתיר אפילו בלאו הכי, וכנ"ל.

(ה) **לשאלתו** השניה, אם מותר לקחת בשבת תרופות ארבעה שנחוצים מאד לאלפי איש ממש בכל יום.

תשובתי ע"ז היא: תרופות ארבעה שאינם מרפאים כלל ובאים רק להשקטת העצבים והמתח בלבד, או השקטת מיהושים הגורמים לו את הפרעה, אבל

הרמב"ם עוד נימוק מפני שעצם המילה הרי לא נדחית ע"כ מכל, ואפשר למול לאחר זמן [עם זאת אנו צריכים עוד להוסיף בטעמא דהוה מפני שהמדובר ברמב"ם לא בסכנת נפשות ממש כי אם בחשש לכך בלבד, דאל"כ פשוט שאין מלין גם כשתדחה המילה ע"כ לגמרי, ואיז להאריך יותר].

ג) בטעמא דכשצריכים לחלל על חשיב"ס אין עושין החילול ע"י עכו"ם וקטן, ובדין אם אפשר בנקל להחם בחמה או בכלי שני או לכתוב ע"ג דבר שאינו מתקיים אם מחויבים לחזור על כך בכדי לעשות באופן המותר יותר.

ה) **כתר"ה** כותב להסביר דברי הט"ז בסי' שכ"ח ס"ק כ"ה שמובא בספרי שם בפ"ב אות ג', דר"ל, דמה שאוסרין לעשות על ידי עכו"ם וקטן היינו דכיון שבדרך כלל הרי ישראל גדול רגיל להודרו טפי מעכו"ם וקטן לכן כל הרואה שעושין ע"י עכו"ם וקטן יטעה לחשוב דאין חייבין כ"כ להודרו גם במקום שצריך זירוז ואתי לידי סכנה, וממילא אין לפי"ז שום הבדל בין סיום דברי הט"ז לתחילתן, וסרה גם תמיחתי שם על המ"ב, ע"כ.

הנה לדעתי אין פירושא דמר במשמעות דברי הט"ז כלל, דהט"ז דבר ידבר בדבריו בהדיא דכל עיקר הטעם שאין לעשות ע"י עכו"ם וקטן הוא בגלל החששא דנמצא אתה מכשילן לעתיד לבוא, ומבלי לקשר כלל דבר זה לומר דהוה מפני שבדרך כלל ישראל גדול רגיל להודרו טפי, אלא רק מפני זה לבד מה שהישראל הגדול אינו עושה זה בעצמו ובחור לעשות זאת ע"י עכו"ם או קטן, וזה שבא הט"ז אח"כ בנימוקו הנוסף מפני שהישראל יעשנה טפי בזריות הוא בכדי להתמיר בזה שלא לעשותו ע"י עכו"ם אפי' כשיגלה לרבים באותו פעם שיש היתר לישראל עצמו אלא שהעכו"ם הוא מוזמן כאן ובאופן שאין חשש של הכשלה לעתיד לבוא, דאפי"ה יש להעדיף שלא לעשות ע"י עכו"ם בגלל נימוק נוסף זה שהישראל הגדול יעשנה טפי בזריות, ונדמה שהדברים יוצאים מבוררים מדברי הט"ז לכל מעיין.

ו) **ומתוך** האמור לא ברור לי גם הנחתו של כתר"ה שמניח בראשית דבריו בזה וכתב, שבגוונא שצריכים להחם מים עבור חולה שיב"ס ואפשר להחם בחמה או בכלי שני בלי שום דיתוי ואיחור או אם יש צורך לכתוב ואפשר לכתוב ע"ג דבר שאינו מתקיים מסתבר שבודאי חייב לעשות באופן המותר ואדרבה כולם חייבים לדעת דכלי שני שרי וכלי ראשון אסור וכמו"כ חייבים לפרסם דכתיבה ע"ג דבר שאינו מתקיים קיל טפי מלכתוב ע"ג דבר המתקיים

וכמו"ש דמאכילין הקל קל תחלה וחייבין לדעת מהו קל ומהו חמור, ע"כ, ולדעתי כשם שבלעשות ע"י עכו"ם לא אמרינן דכולם חייבים לדעת דלעשות על ידו קיל טפי וחיישינן משום הכשלה לעתיד לבוא, כך ה"ה כן שיש לחשוש לכך כשמרגישים שעושה השינוי להעדיף החימום בחמה או בכלי שני, או לכתוב ע"ג דבר שאינו מתקיים, דחמירא הסכנתא בזה מהאיסורא שנאמר שצריכים לדעת, וכשמרגישים שעושה השינוי בכדי להקל בעשיית האיסור אוי חובה מוטלת עליו להודיע לרואים זאת שידעו שעושה כן מפני שמוזמן לו לעשות בדרך זו בנקל אבל עליהם לדעת שבפקו"ג מותר לעשות בפשיטות גם בכתב המתקיים וגם בחימום באש בכלי ראשון, ומי אומר לנו שגם במאכילין אותו הקל קל אין חובה ג"כ להודיע לרואים בכ"ז אם ישנה הרגשה שמחזרין אחר הקל אע"פ שאין כל איחור בזה. [ויעיין גם בקובץ שיעורים על כתובות אות י"ג מ"ש לומר דדינא דמאכילין אותו הקל קל הוא רק כשהיתר מוזמן לפניו אבל להזמין לו את הקל ליכא חיובא דאורייתא עיי"ש].

ז) **ועל** עצם הדיון שכותב הרמ"א באו"ח סי' שכ"ח סעי' י"ב ד"א דאם אפשר לעשות בלא דיתוי ובלא איחור ע"י שינוי עושה ע"י שינוי, [ועיין גם בחידושי הר"ן שבת ד' ק"מ ע"א ד"ה אי לא שתי ע"ש] יעוין במ"מ בפ"ב משבת הי"א שמביא שבכזאת היא דעת הרמב"ן, אבל כותב שאין נראה כן דעת הרמב"ם אלא שאין חולה שיש בו סכנה בכלל השינוי, אלא החיה בלבד, דלגבי חולה שיש בו סכנה השבת כחול לכל הדברים ע"ש. והעיר ע"ד הרמ"א מזה בעולת שבת ס"ק י"ג ע"ש, וכנראה כן הוא גם דעת המחבר ולכך לא הזכיר בדבריו כאן ד"ז שיש לעשות בשינוי אם לא יהא בכך שום דיתוי או איחור.

וכל עיקר דינא דהרמ"א לעשות בכה"ג שאין שום דיתוי או איחור ע"י שינוי הוא לפי השיטה דשבת דחיה היא, ולא לפי השיטה הסוברת דשבת הותרה, וכ"כ בהדיא בשו"ע הגרש"ז סי' שכ"ח סעי' י"ג, וידוע דרבו הסוברים דשבת הותרה, יעוין מ"ש קצת מזה בספרי שם בפרק י"א אות ז'.

ג) **תינוק שנשבה בין העכו"ם אי מחויבין בהצלתו ומחללין עליו את השבת.**

ה) **לדברי** בספרי שם בפ"ג אות ב' כותב כתר"ה וז"ל: נלענ"ד דאין שום דמיון בין הצלת תינוק ושוטה לפלוגתא דהב"י והרמ"א בתנוק שנמצא בעיר שרובה עכו"ם דשאני התם דכיון שהב"י סובר דחשיב כנתבטלה כל הקביעות ודינו כעכו"ם שפיר מסתבר דאין שום טעם וסברא לחלל שבת עבור איש כזה אשר תיכף לאחר ההצלה נחזיק אותו לעכו"ם ואין מצויים לתחיתו, משא"כ בתנוק או חרש ושוטה, ורק לדוגמא הביא המשנ"ב ראי' משמאל ע"כ.

הן אמנם שהרמ"א כתב בסי' שכח סי"א שנוהגים "דאם אפשר לעשות בלא דיחוי ובלא איחור ע"י שינוי עושה ע"י שינוי ואם אפשר לעשות ע"י נכרי בלא איחור כלל עושין ע"י נכרי", עיי"ש בט"ז שכתב דלאו מנהג ותיקין הוא, אך גם להרמ"א נראה דכל זה דוקא לגבי הכדל קטן ^{מאמר חסידים} בין עושה כדרכו או ע"י נכרי ושינוי, אבל אם צריך משום כך לטרוח הרבה או להטריח אחרים להעיר אותם משנתם או למונעם ממאכל ומשתה וכדומה, בכגון דא נראה דיש לחוש טובא לתקלה שיאמרו דלא ניתן שבת לדחות משום פקו"נ, או אתי למנועי משום כך ויבוא לידי סכנה, גם עיי"ש במשנה ברורה ס"ק ל"ה שכתב דאם אין החולי בהול יש לעשות ע"י שינוי אע"ג שע"י זה מתאחר הדבר מעט, ובעניי לא ידעתי מנין לו חדוש זה והא אפשר דכיון שרואין שמתאחרין קצת בהצלתו משום שבת יבואו לאהדורי בתרייהו גם במקום שהאיחור יגרום לידי סכנה, וכיון דאמרו בשו"ע דאין עושין ע"י נכרי אלא "בלא איחור כלל" ה"ה נמי דקאי על עשייה בשינוי דאין לשנות אלא בכה"ג שאין שוהין כלל אפי' רגע אחד, ואפילו לענין יולדת דמודו כו"ע דבכל מה שיכולים לשנות משנין כתב המשנה ברורה בסי' של סק"ה דכל זה דוקא אם נעשה באותה הזריזות כמו בלא שינוי ולא זכר כלל התנאי שהצורך צריך להיות בהול, ועיין באו"ז בהל' יולדת שסובר דלענין עכו"ם וקטנים אין עושין על ידם אפי' בלי איחור כלל משום הך טעמא "דזימנין דליתנייהו מיד ואתי לאהדורי בתרייהו — להכי עשו היתר לגמרי ומצוה דכל חד וחד יהא זהיר מיד לאצוליי", ומ"מ לענין לעשות ע"י שינוי כתב "במקום שיכול ישראל עצמו ע"י שינוי ואין לו דיחוי בהשינוי מוטב ודאי שיעשה בהיתר ואל יעשה באיסור" אבל עכ"פ מפורש כתב בלא דיחוי וצ"ע.

* * *

כ"א אייר תשנ"ב

למע"כ הרה"ג וכו' הרב דוד ויינבערגער שליט"א

אחדשה"ט וש"ת בכבוד ויקר ביאות, ועתה על ד"ת באתי לפי סדר דבריו.

(א) בפצע עמוק אשר מיעוט מהרופאים אומרים שבאספלניט בלבד יש לחשוש שיתהווה זיהום, אסור להמתין ולחכות לרופא נכרי כי אין הולכין בפקוח נפש אחר רוב ובפרט שהם שומרי מצוות ד'.

ועל דבר תפירה בעור ובבשר של אדם, אף שרבים כתבו כמותו ולא חשיב תופר, לענ"ד יש לדון דכמו שיש בנין באדם ואסמכיהו אקרא דויבן אלקים את הצלע כך גם בתפירה, ובפרט לרש"י בשבת ק"ז ע"א במפיס מורסא דהוא משום מלאכת בונה, אך לעומת זה הואיל והתפירה מצד עצמה אינה מתקיימת והעיקר שמתחבר הוא ע"י זה שהולך ומתרפא ומתחבר לכן אפשר שבאמת אין תופר.

ובענין קשר נכון כמו"ש דאין זה של קיימא ולא כמי שפרסם שזה כן של קיימא ואסר שמתמך על הגמ' בסוכה ל"ג ע"ב שאם לא חושב להתיר את הקשר אף שזורקו אפי"ה חשיב של קיימא, אין זה נכון, דהתם הקשר של שלשת המינים נשאר משא"כ הכא שמטרת הקשר הוא לשמור על החוט ולכן במקום לטרוח ולהתיר הוא חותך וזורקו הוי ודאי כלא של קיימא.

(ב) אם יש ספק פקו"נ ודאי מותר, אך אם הסכנה היא רק שהאצבע לא יוכל למלא תפקידו זה רק סכנת אבר ולא סכנת נפשות ואין מחללין במלאכות דאורייתא, אך אם נקטע אצבע חושבני דיש חשש של זיהום ומותר ואפילו אם מספיק ד' תפירות ורק רגילים לעשות חמש כדי שלא ישאר צלקת וזה לא יפה חושבני דאפשר שכמו שהמוהל בשבת כל זמן שלא פירש מותר להמשיך ולחתוך גם ציצין שאין מעכבין כך גם בזה אפשר שמותר לגמור ולעשות כראוי.

והנני חותם מעין הפתיחה בברכת כטיס

שלמה זלמן אויערבאך

לג. תפירה לשם נוי

בדבר שאלתו, בנערה שנפצעה ויש לה חתך עמוק בפנים ואין בו כל סכנה, אמנם אם נמנע מלתפור או להדביק את קצוות החתך בשבת עלולה להישאר עם צלקת לא יפה שתקשה עליה להשתדך וזה עלול לגרום לדכאון נפשי רציני בעתיד. נלענ"ד דאין לעבור על איסור תורה דשבת, ואף דשפיר מותר כל אדם

להכניס עצמו לסיכון של הרדמה וחבלה של הוצאת דם כדי להתרפא מכתם בפנים שמתבייש ומצטער מזה, ואין זה קשור כלל אם מותר לעשות כן בשבת שהרי לפנים היו אנשים מקיזים דם בשביל בריאות הגוף ואע"ג שהעושה כן בשבת חייב חטאת למאן דמחייב על מלאכה שא"צ לגופה, וגם רבים מסתכנים להביא טרף לביתם ובנפשם יביאו לחמם, אפ"ה אין לעבור על כך בשבת, אפילו על איסור דרבנן, וה"נ גם כאן, רק מותר לבקש מרופא נכרי שיתפור את הפצע.

ובנוגע לאדם שנפצע בשבת וזקוק לתפירת הפצע עקב הסכנה, ומספיקים חמישה תפירים כדי שיצא מכלל סכנה אך אז תהיה צלקת לא יפה, ולעומת זאת, אם יתפרו שבעה תפירים תיראה הצלקת יפה יותר, לכאורה אין להוסיף תפירות לשם נוי ואין הכולל בין תפירה מעיקרא (כשאין סכנה כלל) ובין הוספת תפירות לשם נוי, ששניהם אסורים בשבת.

ברם עדיין איכא למידן בזה טובא, ויותר נראה לי דכמו במילה כל זמן שלא פירש, שפיר מלין גם בשבת וחרזין גם על ציצין שאין מעכבין את המילה משום טעמא דהתנאה לפניו במצוות, כך גם כאן כמו שהשבת נדחה מפני הצלה מסכנה כך מותר גם לגמור את אשר החל ולהציל את האדם ממום אשר יתבייש ויצטער מזה כל ימיו, וכמו שזה נחשב שם כגמר המילה כך גם כאן היינו נמי גמר הצלת האדם ולא מסתבר לחלק בין הותרה לדחוייה. ועיין גם ברש"ש יומא פ"ד ע"ב שמתיר אפילו לאחר שכבר פירש מטעם דהואיל וכבר ניתן לחלל עליו את השבת אמרינן מה לי פעם אחת מה לי ב' פעמים וכתבתי בשמירת שבת כהלכתה פ"מ הערה פ"ב שאין לסמוך בזה על דבריו באיסורי תורה, מ"מ בלא פירש והוא גמר ההצלה שפיר חשוב כגמר המצוה. ועיין באבכ"ז י"ד ח"ב סי' שכ"ח שכתב נמי הכי גם לענין מציצה.

ונוסף לזה גם ראיתי שרבים סוברים דליכא כלל איסור תורה בתפירה שבגוף האדם, אף שלענ"ד כן צריכים לחוש לזה משום דאף אם מוציאים אח"כ את חוטי התפירה אפי"ה התפירה חשיב של קיימא, מ"מ גמר הצלה שאני. ואפשר שגם זה תלוי במה שכתב המגיד משנה בהל' שבת פ"ב ה"ה דכל מה שרגילים לעשות לחולה שיש בו סכנה בחול עושים גם בשבת אעפ"י שאין סכנה במניעת הדבר ההוא.

לד. עריכת ניתוח לחיבור אבר שנקטע

נלענ"ד דיתכן שמותר לחבר את היד או אפילו אצבע שנקטעה גם בשבת, כיון שבלא"ה צריכים לחלל שבת למנוע סכנה של זיהום וכדומה.

מנחת שלמה עמוד מס 155 ב אוירבאך, שלמה זלמן בן חיים יהודה ליב הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

לכן דינו כחולה שיש בו סכנה שחייבים להציל אותו מסכנה באותו טיפול טוב כדרך שרגילים לעשות בימות החול הואיל וגם מה שמטפלים בו עכשיו הוא גם כן למנוע סכנה. ואף שע"י זה מרבים יותר במלאכות, מ"מ כל מה שהרופא עושה הוא בגדר של פיקוח נפש. ודעת המבי"ט בק"ת ספר בסוף פ"ד ממאכלות אסורות, שהחיוב של הקל תחלה הוא רק מדרבנן, וגם קצת דוגמא לכך ממה שכתבנו במקום אחר [מנחת שלמה ח"א סי' ז'] שמעיקר הדין מותר לאדם להדליק נר בשבת לצורך חולה שיש בו סכנה ואינו חייב ליתן את הנר שלו שדולק אצלו בבית, וצ"ע.

לה. החלפת משמרת עם רופא שאינו שומר תומ"צ

אם החולים הם יהודים אסור להחליף עם ישראל אחר שהוא עובר עבירה, שהרי הלה קעביד מצוה ואילו העברין לפי מחשבתו הוא מחלל שבת, רק לא איכפת ליה. ואם החולים הם נכרים אין לחלל שבת עבורם.

לו. מלאכה דרבנן בספק סכנת אבר

אהא דכת"ר"א מסתפק בספק סכנת אבר נלענ"ד דודאי שרי לעשות מלאכה דרבנן לכל חד כדאית ליה גם במקום ספק, דמהיכ"ת נימא שהחמירו רבנן בשלהם טפי מדאורייתא, אך מה שהוכיח כת"ר מהראשונים שלמדו דאין מחללין שבת להצלת אבר מעין שמרדה, כמדומה לי דאין זו ראייה, כי חושבני דהטעם שהראשונים התחילו להסתפק והוצרכו להביא ראייה על כך, הוא משום דיש מקום לומר דקרא דוחי בהם קאי גם על אחד מהאיברים של האדם ולא רק על כל הגוף, ואי הוה אמרינן הכי ודאי פשוט הוא דה"ה גמי דשרי במקום ספק ממש כמו בספק פקו"נ כמבואר בגמ' (יומא פ"ה ע"ב) דלשמואל לא צריכים קרא. אך גם בלא שום ראי' נלענ"ד כדאמרן.

* * *

לענין הערת מעכ"ת להוכיח מדברי הפרמ"ג בסי' שכ"ח א"א סק"א דמשמע מדבריו שמשוה גדר ספק סכנה לגדר רפואה שאינה ידועה ומכלל דבריו שם נראה דאף שבסכנת נפשות מתיר גם ברפואה שאינה ידועה מכת ספק סכנת נפשות דמתירין לחלל כמו בודאי, אך בחושאב"ס לא התירו

יא. מתוך מכתב להגאון מוה"ר אלי' שמואל שמרלר שליט"א

רפואה שאינה ידועה, הרי שהפרמ"ג ס"ל דאף שבחושאב"ס איירי מדין חילול דרבנן, החמירו בו יותר לגבי רפואה שא"י יותר מבחושאב"ס שאיירי לענין דאורייתא, ומע"כ העלה מזה דס"ל להפרמ"ג דגם בספק סכנת אבר אין דינו כודאי סכנת אבר לענין שבות שיש בו מעשה ודלא כמו שכתבתי בתשובה [הקודמת] לאביו הגאון הגדול שליט"א.

הנה אף שהערה זו חזקה, מ"מ ההכרח לחלק בין גדר רפואה שאינה ידועה לגדר ספק ורק ברפואה שאינה ידועה ס"ל להפרמ"ג דבחולה שאב"ס אין מתירין, אך בספק חושאב"ס דינו כודאי חושאב"ס וכן לענין ספק סכנת אבר דדינו כודאי סכנת אבר, דלא מסתבר לומר דחז"ל החמירו בדבריהם יותר משל תורה דבספק סכנת נפשות הותר מלאכה דאורייתא ואילו בספק חושאב"ס לא התירו חז"ל דבריהם.

לו. לקיחת תרופות למניעת חולי

לענ"ד הדבר פשוט שמותר לקחת תרופות אם הוא במצב כזה שאם לא יקח התרופות יחלה, דלמה נמתין עד שיחלה, ומה שכתב הרדב"ז דיהודי הנמצא בבית האסורים אין להתיר לומר לעכ"ס שיביא לו מאכל כדי שלא יתענה ויחלה ע"י התענית [הו"ד בדע"ת סי' שכ"ח סי"ז], י"ל דמיירי שזה ספק אם יחלה דמי יימר שיחלה כשלא יאכל והרי הרדב"ז עצמו כתב דכמה מתענים ולא נחלים, ולכן במצב כזה אין להתיר, אבל כשידוע ברור שודאי יחלה, בודאי מותר ואין צריך כלל להמתין עד שיחלה ורק אז יקח את התרופות, אלא יקח מיד התרופות כדי שלא יחלה.

ובענין זה מצאנו בפמ"ג שכ"ח באשל אברהם ס"ק א' לענין חולה שאין בו סכנה דמותר בשבות כגון בסכנת אבר שהותר בשבות על ידי ישראל, ויש שלמדו בפמ"ג שבספק חולה שאין בו סכנה אסור לעשות שבות על ידי ישראל, ולענ"ד אין זה כוונת הפמ"ג שהדבר פשוט לענ"ד דכמו בחולה שיש בו סכנה מותר לחלל שבת עבורו באיסור תורה גם כשהוא רק ספק חולה, קל וחומר, ועל כל פנים הוא הדין, בחולה שאין בו סכנה לעבור עליו רק איסור דרבנן דמותר גם בספק סכנת אבר כמו שמותר כשיש סכנת אבר בוודאי.

ובעיקר דין לקיחת ויטאמינים י"ל שאסור בשבת כי הואיל ואין זה מאכל בריאים, אך אדם שהרופא בדקו וראה שזה חיוני לו ובלעדי זה הוא נחלש

מאד ויהיה בגדר נפל למשכב או חלה כל גופו, אז בוודאי מותר, אבל מכל מקום חושבני שיכול לקחת ויטאמינים בערב שבת ומיד לבשת במוצש"ק ולא יצטרך ליקח בשבת, מלבד אם אינו מועיל מה שיקח בערב שבת וצריך גם לקחת בשבת שאז מותר לקחת גם בשבת. ועכ"פ אין נפקא מינה בין ויטאמינים לשאר תרופות.

סימן קח

בענין לבלוע סמי רפואה בשבת ויום טוב

ב"ה יום א' קרח תשכ"י לפ"ק
שו"ר לכבוד ידי"ג הרב הגאון וכו' שליט"א.

אחדשת"ה, הנני בזה בדבר שנשאל מאיש אחד שיש לו מיהוש בלבו, ועל כן לפי פקודת הרופאים מוכרח לבלוע איזה סמי רפואה קודם ואחר תשמיש, כדי לחזק את מזגו שלא יזיק לו התשמיש, ובוה השאלה, אם חל ליל טבילה בליל שבת אם מותר ליקח רפואה הנ"ל.

א) **בבר** אמרתי לכת"ה לדעתמי שרי, ואך כת"ה העיר ממנה דאיתא בש"ע או"ח (סי' טו"ו סעי' א') דאסור לעשות מחילה בפני הנר כדי שיטמש, ומוכח שם דאפילו ל"ה רק איסור אוהל דרבנן אסור, עיין בזה בחי"א (ה' שבת כלל ל"ט סי' ד'), ואם כן י"ל דהה"ד ליקח סמי רפואה אף דהוי רק איסור מדרבנן משום שמא ישחוק סמנים אסור. אכן באמת ארצה משם ראיה להיתר, דהרי מצוה צפוקים

דע"י עכו"ס שרי, מטעם דהוי שבות דשבות במקום מלוא, וכדאיתא בת' חת"ס (או"ח סי' ע"ג), ועי' חי"א (כלל מ"ב סי' ז'), וזוה אמינא דכ"ש בנד"ד, על פי המצוה בתש"ו הרדב"ז (ח"ג סי' תר"מ), נדון חולה שאין בו סכנה אם מותר לשתות משקה המשלשל בשבת, וזוה האריך להוכיח מהרמב"ן והרשב"א וה"ה והר"ן ז"ל, דאם מותר לומר לנכרי לעשות מלאכה, כ"ש שיהיה מותר לשתות סמנין, דלית בזה אלא משום שחיקת סמנין, דאמירה לנכרי שבות, והא נמי גזירה דרבנן בעלמא הוא, וקילא טפי מאמירה לנכרי בשבות דרבנן עיי"ש, ואם כן אם מותר אמירה לנכרי בשבות דרבנן לענין מלוא, כ"ש דשרי ליקח סמנין הנ"ל.

ב) **ואף** דצ"חור הלכה (לפי ש"ח סעי' ל"ז) הוכיח, דדברי הרמב"ן וסייעתו אינו מוסכם אליבא דכ"ע, מ"מ קיים בעלמא וצ"ע סתם כוונתה, וגם פשטות הסוגיא משמע יותר כוונתהו

שאין בו סרך מלאכה, קיל עוד משבות דשבות בדרך מלאכה כמ"ש הרדב"ז כו', לא גרע משאר שבות דשבות דשרי לזוך מלוא כנ"ל.

וזוה הנני ידיו דושת"ת כה"י
יצחק יעקב ווייס

עיי"ש. ועוד נראה דנד"ד כ"ע מודו, דהרי מה שנוגע לענין מחלת הלב, הוי דבר שיש בו סכנה, ורק דבלא תה"מ לא היה נזרך בעת לרפואה וא"כ הדבר נוגע רק אם מותר לשמש, כיון שאי אפשר לו בלא הקדמת סמא דמי הנ"ל, וכיון שענין ליקח רפואה זו

שו"ת מנחת יצחק חלק ג' סימן ל"ה אות ב'

שבת ברוב עס, אך כמוצן שמשום מגדר מילתא, יש צרכה הב"ד לגזור אף שלא למול את בניו כמצוה (ביו"ד סי' של"ד סעי' ו' וי') עיי"ש, והוה אפילו בחול וכש"כ בשבת, שיש לדון צבני מחללי שבת מדין בני מומרים וכמצוה בספרי שם, אכן יש לעיין בכל הפרטים שכתב בזה בשו"ת מהר"ם שיק (חאו"ח סי' ד"ש), בנוגע אם לגזור שלא למול משום מגדר מילתא עיי"ש, וע"ע בשו"ת מהר"ם שיק (א"ע סי' כ'), ומש"כ ע"ז בתש"ו בית יתח א"ע (ח"א כ"ט אות י"א), ומה שקיים על כה"ג דיש להתיישב בדבר עיי"ש.

— ב —

וע"ד שאלתו, אם מותר ליקח אספירין, למי שלא יכול לישן בליל ש"ק או חש בראשו.

תשובה, הנה הכל תלוי לפי המצב, דהרי איתא ציכור לאצרהס (אות ח') דמותר לאשה להתין מחלצה, על מי שחש צראשו ותקיף ל"י עלמא, דבמקום צער כזה לא גזרו, ואפשר דאפילו בכלי יחי' מותר עיי"ש, והוצא צבאר יעקב (סי' שכ"ח אות מ"ג), ובספר מנחת שבת (סי' ז"א אות י"ז) הביא להתיר צמי שכאז לו ראשו ויש לו חמימות קצת, ופרקי איבריו כואבים לו דהוי כחלה כל גופו, לסוכו ולשפשו בחומץ, ולשתות משקה כדי שזייע, ושם (באות ל"ז) [ל"ח] כתב, ככאז לו ראשו מאד עד שנחלש כל גופו מחמת כאבו, מותר להניח קביצ מצחו

דצרים לרפואה, וכן לרחוץ ראשו צמים חמין שהוחמו מע"ש, ויזהר מחסיטה, ואפילו בלא נחלה כל גופו, רק שמרגיש צער גדול אפשר להקל, אבל אם מרגיש רק מעט כאב הראש נ"ע, ושם בהשמועות הביא מהגה"ק מצוטטאטש ז"ל, דמותר לשפוך יי"ש לראש בשבת משום מיהוש הראש, מטעם שכבר נהוג לצריאים לשפוך לראש כדי לישון חיקף, או כדי להמית כנימה שבשערות, וכל הנעשה לצריאים אין חשש, רק יש ליזהר על החסיטה עיי"ש, וי"ל שמדברי הגה"ק הנ"ל למדו המקילים צאספירין שהביא כ"ת, משום שאף הצריאים לוקחים אותו לכמה דברים, אבל אינו נראה להקל, דלא מיצעי' לפי המשמעות מסעי' מ"ג, שהביא המג"א (בסי' שכ"ח סעי' מ"א [ס"ק מ"ה]), בסיכת כפות ידיו ורגליו למי שנשתכר, או אם עושים צממנים אסור בשבת, אף אם אין עושים משום רפואה עיי"ש, ועי' מש"כ לעיל (סי' כ"א), אלא אף לדברי הטו"ז [סקכ"ז] והפמ"ג (בא"א ס"ק מ"ה) משוה גם מה דאיתא בסעי' מ"ג והמג"א לשיטתו, דכ"ל דהיכא דאין עושה משום רפואה מותר עיי"ש, מ"מ היכא דהסממנים נעשו לרפואה, או אף אם עושה שלא לשם רפואה אסור, וכמו שהוכחתי (שם) מדברי הטו"ז, א"כ מכ"ש אם באמת לוקח הסממנים לרפואה דאסור, ונדע דעיקרם של האספירינין נעשו לרפואה, אך אם יש לו צער גדול נראה להקל, כנלענ"ד.

וזוה הנני דושה"ט וחומס בכל חותמי צרכות,
יצחק יעקב ווייס

שו"ת מנחת יצחק חלק ג' סימן כ"א

שו"ת מנחת יצחק חלק י' סימן ל"א אות ד'

פל"ד ס"א כתב, ע"ד הפעלת מכשיר הנצרך להכנת הלילה בשבת, ואם אפשר, יש להפעיל את המכשיר ע"י נכרי, או כלאחר יד עכ"ל. והארכתם בזה בהערות אות ל'.

הנה נתשו' מנח"י (ח"ו סי' י"ט) - ציארנו דמלכא דאורייתא ע"י שינוי לא עדיפא מדכרכו ע"י עכו"ם, וכן נתבאר שם דזכר שמונת לעשותו לחולה ללאחר יד, מותר גם ע"י עכו"ם כדרכו, ונתשו' (בח"א סי' כ"ח) הארכנו עוד הרבה דנינים אלו ואחאן מינה להלכה, דחולה שיש בו סכנה ואפשר לרפאותו בקלות ע"י רופא עכו"ם, והוא לא יתעצל במלאכתו, עדיף שיעשה חילול השבת ע"י העכו"ם, אכן יש דיעות הפוסקים דככל אופן עדיפא טפי שיעשה הטיפול ע"י יהודי דוקא, - וכן נתבאר שם מחלוקת הפוסקים, היכא שצריך לרפא ע"י חילול שבת, אם יש להעדיף לעשות את הטיפול ע"י שינוי, או דמותר לעשות בשבת כמעשהו בחול - ומיהו אם אין חשש סכנה צעיקו הטיפול עד מולאי שבת, יש להמתין עד לאת השבת, ע"ש באורח.

אם מותר ליקח איזה "פיל" בשבת כדי להפיג ממנו השינה

לעשות כן אסור, וכמ"ש (שם צמ"ז ס"ק כ"ו), והיא עפ"י הטו"ז הנ"ל באפר כחוש, דלא נראה כעושה רפואה בשבת, ואסור משום גזירת שתיקת סמינס, אעפ"י שמה שמפקח השכרות אין זה רפואה עיי"ש, א"כ הכא צודאי אותם ה"פילים" נעשו לרפואה, וכגונא דאיתא צמ"ז שבת (דף ס"ז ע"ב), בן של שועל שעבדי לשינתא, היינו למי שיש לו חולי שינן יותר מדאי, שיקיץ משינתו, (אך התם ל"ש משום שתיקת סמינס), וא"כ אף למי שאינו עושה משום רפואה אסור כנ"ל, וספיר כתב הרה"ג הנ"ל, במסקנתו דאין מציין כל הענין, דאפילו למתמיד גדול, דלמוד כל השבוע יומם ולילה ובליל שבת ילמוד עד שתטפטפו שינה, וכמבואר בטו"ז (סי' שי"ז ס"ק ב') בשם ספר התרומה, שפי' מה דאיתא בגמ', סנדליס דרבנן שלומדים בכל הלילות של חול צמלוצושיה ואינם חולליס מנעליהם עד ליל שבת, ופי' דעכ"פ בשבת היו ישנים, ואף דמהר"ן (כחובות דף ס"ב) לענין עונת ת"ת, משמע שאף בשבת דרך הת"ח לטרוח צלימודים ולגדד שינה מעיניהם, ועי' במחזיק ברכה (אור"ח סי' ר"ב סק"ו), מ"מ צודאי כל זה רק אם כחו וראשו עמו, אבל לא לעשות תחבולות אשר יש ע"ז שאלה עפ"י דין, וכבר האריכו הפוסקים בדרך כלל בענין הלימוד עיון ביום שבת, ואסף אותם כעומר גורנה בספר יביע אומר (ח"ב אור"ח סי' י"ח).

ב"ה, יום ג' ר"ח כסלו תש"ך לפ"ק מנשטת יצ"ו לכבוד הרה"ג שליט"א העוסקים בבירור הלכות, ברוקלין יצ"ו.

ע"ד אשר הרה"ג מוה"ר חיים מאיר יהיאל שפירא שליט"א אבד"ק נאראל יצ"ו, האריך לברר הנדון, אם מותר ליקח איזה "פיל" / גלולה / בשבת, כדי להפיג ממנו השינה, ויוכל ללמוד כל הלילה.

הנה לענ"ד יש ללמוד דין זה מהא דאיתא (צמ"ז שבת דף ס"ו ע"ב) ונפקין בן צש"ע / אור"ח / (סי' שכ"ח סעי' מ"א), דמי שנשחק, שרפואתו לסוך כפות ידיו ורגליו צמון, דמותר לכוסם בשבת, וטו"ז שם [ס"ק כ"ו] כתב, דמה שמפקח שכרותו ממנו אין זה הרפואה, ואין ללמוד מזה היתר, לאותם שנוהגים בקלת מדינות, להשים תוך החוטם אפר מעש כחוש להפיג השכרות, כי אותו אפר פעולתו צרפואה לשאר דברים ג"כ, אע"פ שאינו שור, ושייך בו גזירת שתיקת סמינס עכ"ל, ובגמ"א [ס"ק מ"ה] כתב מסעיף מ"ג דהטעם משום שדברים אלו אין עושים בסמינס עיי"ש, וא"כ לא מיעבי' לפי המשמעות מסעיף מ"ג, או אם עושים בסמינס, אסור בשבת אף אם אין עושים משום רפואה, א"כ "פיל" שהיא נעשה בסמינס, אסור ליקח בשבת, אף שלא לרפואה, אלא אף לפי דברי הטו"ז, ובפמ"ג (בא"ח ס"ק מ"ה), משהו גם מה שכ' בסעיף מ"ג (והמג"א) לשיטתו, דס"ל דהיכא דאין עושה משום רפואה מותר, ובפמ"ג ז"ל דיש לערף עיי"ש, מ"מ היכא דאין דרך צריאים

ובזה הנני יודיע דושה"ע וחומם בכל חומתי ברכות, יצחק יעקב ווייס

שו"ת מנחת יצחק חלק ו' סימן כ"ח

דבר לקיחת רפואות בשבת ע"י הכנה מע"ש בתערובת מאכל או משקה

קלורין מעש"ק, ונותן על גבי עין בשבת לרפואה, ובלבד שלא יפתח ויסגור העין, כדי שלא יהי' ניכר שהוא לרפואה, והנה אם הדמיון עולה יפה, ושיש לסמוך ע"ז, הלא מצינו פתח גדול לכל אותם אנשים שסובלים מכמה מיהושים, ומחמירים על עצמן בשבת שלא ליקח סממנים ומצטערים הרבה מזה, וגם אני ל"ע מצטער הרבה פעמים מחמת זה, א"כ יש להם עצה להכין הכל מעש"ק, לערבו במים או באיזה מאכל, שלא יהי' ניכר בשבת שאוכל לרפואה, מיהו אפשר לחלק וכו' עכ"ל.

הנה המל"א זו, לערז דבר רפואה צמלל צריאים, מקורה משיטה מקובלת [ברכות ל"ח ד"ה ושין], הוצא צהגה' מהרש"ם לספר אורחות חיים (סי' שכ"ח אות כ"ו), אבל לפי מה שמחלק שם

בס"ד יום ה' וישלח תשכ"ג לפ"ק.

שוכט"ס לדידי היקר הרה"ג מוה"ר שאול וואגשאל נ"י גייטסהעד יצ"ו.

אחד"ש הנני בדבר שאלתו כתב בזה"ל, דפדפתי בספר קצות השלחן מהרב חיים נאה זצ"ל, ומצאתי שם (בסי' קל"ח), אודות שתיית סמי רפואה במקום צער, באדם שסובל מהאיצטומכא, דאף באופן שאינו חולה כל הגוף, מ"מ אם מערב בערב שבת במים, כגון סודה שמערבו במים מעש"ק, דאז מותר לשתותו בשבת, מהטעם דאז בשבת, לאחריים אינו ניכר שהוא לרפואה, ולדידי' הלא כיון שאנו צריכים לעשותו מעש"ק, הא אית לי' היכרא, ומדמה זה לדין (שכ"ח סעי' כ"ז) [כ"א], ששורה אדם

המהרש"ם, חין היתר עיי"ש, אך רחיתי בספר שעריים המזוינים להלכה (סי' ז"א אות ב'), שהציא משו"ת משפטי נדקה הספרדי להתיר עיי"ש, וצויתר י"ל כן, אם מערב מעש"ק, דשייך בזה היכרא שכתב בספר קנות השנתן, וצמקוס שמנעטעריס הרבה, יש ענ מי לסמוך ככה"ג. הנני בזה ידיו דושה"ת. יצחק יעקב ווייס

ד) ועוד מקור עבוד וראיה להקל בשאלתינו ומצאנו
בשנת (ק"ט ז') ומאכל בריאים מותר לאכול
ולשתות לרפואה, ואפילו אוחז המשקין ואוכלן שאוכל
ושותה לרפואה קשים לקצף בריאים ומשחח מילתא
לרפואה עבדו אפילו הכי שרי. וכן נפקס להלכה בעור
וג' ע"ג סימן ש"ח סעיף לז) וזכ"ל בווייעמינם כן
ממש כמאכל בריאים ועפ"י הסעוטיסטיקה ידוע שליש
מיוצגי ארצה' לקחן ווייעמינם, והכל יודעים
שאין שליש מיוצגי הארץ הם חולים, אלא נעשה
כמאכל ומשק בריאים ועפ"י הסעוטיסטיקה הנערטות
יוצגי ארצה' לוועממנים עולה מדי יום ויום יותר
מאשר הכנערטות למים מיראלים (סארטאגא
גיווער וואטער), וכי יעלה על הדעת לאסור שתיית
מי הסארטאגא בשנת ויו"ע, אלא מאחר שהיא
משקה בריאים שרי אפילו למי ששותה לרפואה.

באר משה עמוד מס 93 א שטרן, משה בן אברהם הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ה) הגנה זה הרבה פעמים נשאלתי אם שרי ליקח
אספירין בשנת, במקום כאז ראש בעלמא או
בהנענות בלא חוס, ואחד העיד לפני על הגאון
העלום בעל הוראה מוצק יו"ע מו"ר יונתן שטיף
ז"ל א"צ"ד דעת יראים בצוקלין י"ל שהורה להחיר
ואמר לי אותו העד אחד, כי הגאון הג"ל ז"ל העעים
החירו לפי שהאספירין נעשה עמה זכ"ל למאכל
בריאים, שאין בית שאינו מוכן ומצויץ ללוחות מלא
אספירין לגדולים וכן לקטנים, ובמקום אשר קטן כל
אחד בולע כדור אספירין והרבה צי"א בולעים גם
סחם כדי שלא יענו או כדי שייכלו לישון, ולא רייתי
לסמוך על אותו העד. כי שאלתי מרצה קרובי הגאון
ז"ל וגם מאלו שהיו שומעים קרוב לו חמיד ולא
יכלו לקיים עדותו של עד באה, הגם שהיה איש נאמן
לא גנרתי אחר עדותו כי אינו נראה מסבא להשוות
אספירין למאכל בריאים. ובה שאם היה אמת שהגאון
הג"ל היה מתיר מעעמים בגיל היתוי גנר אחריו
כי רב כמו היה צבורא עד למאוד, אבל מאחר שלא
נחקים העדות בגיל אולי טעה ולא הבין שפיר. אבל
אלו שבאו לשאלו שאלה לפני שנת צענין לקיחה
אספירין בשנת, היינו שאלו צערז שנת, מה יעשו
ביום השנת, החרתי להם ע"י קצף שינוי שיעשו,
דהיינו שינוי האספירין מערז שנת במים, וישחו
במים בשנת זה היתר ברור ופשוט.

באר משה עמוד מס 96 א שטרן, משה בן אברהם הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שבוראח זו זכרה בספר החיים להגאון האמיתי
מברש"ק מבראד ז"ל. ולפי שאין הספר חח"י, ואינו
מלא כלל בצבול וכ"ש לחפש אחריו כמעט מן הנמנע
לא אסמוך על זה כלל. [אח"כ רב מאור כשהשגח
יאל על הארץ ספר הנפלא דעת תורה להמברש"ק
ומא"ח לו (בסימן ש"ח סעיף ל"ז) שהציא דברי
הספר החיים ח"ל: ועיין בספר החיים שא"ד להקל
בהחיל לשתות איזה ימים קודם שנת, שא"ל להפסיק
בשנת, ומדמה לה לדין רעיה דלחזורה בשנת שרי,
ע"ש. וע"כ התב דעת ח"ל: אבל אין זה דמיון כלל,
דחם הכי היה מונה גם בשנת עלמא גם ועלם ממנו
דברי הש"ס שנת ק"מ ע"א עכ"ל. ושמתחי מאוד
לראות לגאון הדור שפסק בדבריו. אבל גם על
הדעות חומה בעיני ארץ לא הזכיר שמרטיב אין ראה
לפי מה שפירש"י וכן כ' ה"י יהונתן ומרומה גם
בשנת"מ (כ"ג) דעטם היתר החזרה כרעיה הוא
משום דמילתא דלא שכיח ולא גזרי ציב רבנן וגם
מבחוסינות אין ראה אש נפיש דבוונתו משום הכי
כה"ל, וז"ל. אבל עכ"פ אמת הדבר שמפי הגאון
מברש"ק יאלו הדברים ואין לדמות הוראתו צקדושה
בזקל, הגם שבעיניו דבריו ע"ג. ולקמן (אות ה)
אנרץ פסקו עכ"פ אם שאלו גם התורים אחרים
לררץ גם בלא"ה.

ברוקלין תשכ"א לפ"ק חדש שנת.

משה שמעון

ה) הגנה נשאלתי זה כמה וכמה פעמים אם שרי
לאשה לבלוע כדורים שמקבלת מהרופא כדי
שהעצור והכדורים אלו לריבה לבלוע מדי יום ביום
ממש קודם השינה או ממש אחר שקמה מאמטה או
ב' פעמים ביום או בצופן אחר, ואם הפסיק יום אחד
פסק בה כדור ולא יפעול כלום, ועתה נפש הבעל
והאשה לשאלו הגיעו מה טעמה ביום שנת קודם
ויו"ע, ועפ"י מה שכתבתי לעיל בשבתי להם שמתן
הכדורים צמים בכלי מיוחד מערז שנת ושתחה החיים
ביום השנת בעת שצריכה לבלוע, ואם אי אפשר לעשות
כן אז אין חיבור בדבר לבלוע הכדורים אפילו ביום
השנת מאחר שאין כאן שום מחלה, ובהי שבהואה
היא והוא שהעצור עכ"ל אם אין שום מחלה לפניו
לא מלינו חיבור בדבר ואין לנו להוסיף על גזירת
חז"ל, הם אסרו וגזרו כשהמחלה כבר לפניו, ובהי
דעתה דכ"ל שחוקה סוממנים כבר בעלה והכל מוכן
ומצויץ בנתות עכ"ל גזירת חז"ל בתקפם עומדת אבל
רק בצופן שגזרו הם אבל לא להוסיף עליו ולכן אין

מקום לאסור דבר זה וכן הוריתי למעשה כמה פעמים
וכדורו לי הרבה שהיו אסורים עד שכוריתי להחיר.

וכן אשה הצריכה לבלוע כדורים כדי שלא תחטור
(ויש לה ע"ג היתר מרז מוצק יאל וחיד
לדבר ה') ג"כ שרי מהאי טעמא.

ד) שאלתי בספר ב"ח החיים (סימן שנת אור ר"ב)
שצויף בשם ספר החיים דבדבר שצריך צישול
ובשלו מע"ש מותר לשתות לרפואה בשנת, דליכא
למיגזר שמה יבשלו בשנת דהכל יודעים שאסור לבלוע
בשנת ובפרט כשהחיל לשתות מע"ש בודאי יש להקל
בש"מ, הוצא צהבכות מברש"ק ב"ח"ה (ספינקא
סימן זה אור ה') והגאון בעל מברש"ק הביא ראה
לדבריו, ולכאורה לפי דברי הספר החיים כמעט ועל
פיחה צבירה, כל דין רפואה בשנת, ובפרט בוועממין
שידוע שכלם נעשו ע"י צישול צאק יולא מן הכלל,
אבל קשה מאוד להקל, והבעל כ"ח"ה (שס) חולק, ואני
אינו מבין כלל דבריו (והספר אינו חח"י לעיני) וכי
חייב מלאכה שחוקה אינו יודע לכל כמו מלאכה צישול
ועכ"ל גזרו, וז"ל, ולכן אין צידו להקל מעטם כח"ל.
ברוקלין תשכ"ב לפ"ק חדש חשוון.

עכ"פ לצרפו לשאר התורים כדי הוא המברש"ק
לסמוך עליו שכתו היה רב ועלום.

ט) ושאלתי כזו נהגללה לפני כמה פעמים, מאנשים
הסוגלים ממתח בלב ר"ל, שעפ"י פקודה
הרופאים לריכים לבלוע כדורי רפואה קודם החשימש
וגם אחר החשימש שלא יזיק להם חיומים החשימש
שמעלה הדפק כמה מעלות. מה נעשו בליל שנת ויו"ע
ובפרט כשהל ליל בעילתה בליל שנת ויו"ע, ועפ"י
הג"ל אין להחיר כלל כי המחלה צלחת לפניו רק
במדה קטנה בשב"י, אך יש לחוש שע"י החשימש יגדל
כמוצין. ואמתתי שאם אפשר יעשו כח"ש לעיל (אות
ז') שינוי הכדורים ממי רפואה צערי"ש במים וישתה
אחת לפני החשימש והשני לאחר החשימש, זה שרי
בכל ליל שנת ויו"ע אפילו אם אינו ליל בעילה. ואם
ח"א לעשות כן למשל אם הכדורים מרורים עד למאוד
וח"א לשתות רק לבלוע הכדורים אז בליל בעילה
יש להקל עפ"י מה שכתב קמח"ו מן החת"ס (א"ח
סימן ע"ג) דשרי לשתות מחולט ע"י עב"ס לזרר
מזה מעעמא דהוי שבת דשבת במקום מלא, וגזירת
שחוקה סומנין קול מאמירה לעב"ס שבת מבוחר
באחרונים בשם השבת הרד"ב"ז אי"ב גם צבירין דידן
יש להקל צבירוף שבת הספר החיים (ה"ג) שאם

כבר הרגיל צדק ג' ימים שרי וכ"ש צבירוף דידן שרגיל
בזה חדש אחר חדש ושוב אחר שנת.

ברוקלין תשכ"ב לפ"ק חדש סיון.

י) נשאלתי מאשה שסכנה לה להעצור וקבלה
היתר מרז ורעה הוראה מצדק, שאחר
השמים הנקב עלמה מהשכ"ז ע"י כדור מלא מים עם
קנה צהאש, וע"י קלוח המים מהכדור ע"י הקטה
באוחו מקום מנקב עלמה לאחר השמים בכל פעם,
[ואני לעמתי אינו מתיר דבר זה רק במקום סכנה
גדולה וא"א בצופן אחר בשום אופן]. ועתה נשאלתי
מה טעמה בליל שנת אם שרי לה לעשות כן. והשבתי
שאין כאן שום נדודו חיבור בדבר ואם לריבה מים
קצת תמים חקח מים שבתומו מע"ש ושרי.

במוזן כן שרי לה להכניס ממי רפואה בלוחו מקום
אם קבלה מהרופא כדי שלא תחטור (עפ"י
הוראה מרז מוצק יר"א), עפ"י הסעמיס המבוארים
עד עכ"ה.

באר משה עמוד מס 96 א שטרן, משה בן אברהם הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

יד) הנה המהדר (סימן שכ"ח סעיף מ"ח) פסק (מקורו במדרכי פי"ד בשנה) צמח שגשג

שרפוחו לכוך כפות ידיו ורגליו בשמן מותר לטובם בשנה. וכתב המג"ח (סיק מ"ה) דהטעם כמ"ש סמ"ג שדברים אלו אין עושין בסממנים, הרי דכל מה שאין עושין בסממנים שרי. ומה שכתב המג"ח הרא"י מסעיף מ"ג כן הוא שכתב: מותר לכפות כוס חם על העצור ולהעלותו וכו' שכל אחד מאלו אין עושין בסממנים כדי שיתאש לשחוקה. וראה צמ"ח (סקכ"ח) שכתב לפרש דהא דאמר המחבר (סעיף ג) לדרום לרפואה על הגוף צנה כדי שייגע ויזיע ולגאורח קשה כיון שאין כאן שייכות שחיקה סממנים ה"כ לנו להחיר (כמו בסעיף ג) ותי' דכיון שלפעמים מציחין הזיעה על החולה ג"כ ע"י סממנים חיישין שיעשה רפואה אחרת, משא"כ בסעיף שאח"כ (בסעיף מ"ג) שאין שייכות רפואה לאותן הדברים ע"י שחיקה סממנים כלל לא גזרין עכ"ל, וחיודוש על הט"ז שלא הביא ראייה לדבריו מלשון הרמב"ם (פכ"ח הל' ל"ח) הוצא צמ"ח (סימן שכ"ח). ולקמן (זה) אכתוב מהצ"ח (סימן שכ"ח ד"ה ומ"ש ולהעלת אזנים) שכתב הרמב"ם ה"כ לו גירסא אחרת בש"ס ודבריו מאוד מוכרחים לפי שיטתו שס"ל בסברה הט"ז ה"ל (ומה שהמה הצ"ח סוף ד"ה כתב הרמב"ם אין מחשבתין לק"מ במחכ"ה). אבל הימח צמ"ח, והלא צמ"ח מרוב מאלל אסור להקריאו ע"י סם בשנה (משום שחיקה סממנים כפרש"י) ומותר ציד, היינו לחשוב אלצט גרוננו (כמבואר בסעיף ל"ט) וקשה למח יחא שרי ע"י חתיכה אלצט מאחר שאפשר לעשות ע"י סם וע"י סם אסור, ודון זה מפורש בגמרא (שבת ק"ח) כמבואר בצ"ח הי"ב. ואפשר ששינוי גדול כזה לא גזרו וכן נראה מהלבוש שכתב: וציד מותר שהוא שינוי. ולא כתב משום שהוא יעשה לא ע"י סממנים כג"ל לפי חומד הנושא. וצחיבורי ח"צ חמלא עוד צ' תרונים ככונים על קושיא זו.

ודע והמהר"ם במדרכי (פי"ד משנה סימן שפ"ה וכ"כ בהגמ"י פי"ח מהל' שנה) לא ס"ל הכי, דשאל רבינו מאיר אדם שהש בראשו או צמ"ח מהו ללוש בשנה מי שייך משום שחיקה סממנים או לא, והשיב להחיר עפ"י הירושלמי (שבת פי"ד הל"ג) לוחשים לנחשים ולעקרבים ולמעים ולעין בשנה והוא לוחשים לנחשים ולעקרבים ולמעים ולעין בשנה (הוא הירושלמי המוצא צמ"ח סימן שכ"ח סעיף מה) והמדרכי הביא לכסוף שרצו שמהה חש צמ"ח ועשה לו רצונו אביגדור כהן לחש שלמד מאשה, בשנה. הרי שהחירו לעשות רפואה שלא ע"י סממנים בשנה אע"פ שיש רפואה ע"י סממנים למחוש הזה. ואפשר שגם

באר משה עמוד מס 98 א שטרך, משה בן אברהם הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כאן יש לחלק שהוא שינוי גדול מאוד. שצ עלה צידו חירוף אחר ומרווח. דדיוו של המהר"ם להחיר ללוש בשנה מוצא צמ"ח ושינוי (סימן ש"ו ס"ז) (וראה צחיבורי ח"צ ג"כ מה) וכתב האל"י רבה (סימן ש"י סקכ"ח) להסביר למה לא גזרו לאסור ללוש בשנה משום שחיקה סממנים, דע"כ לא גזרו אלא לרפואה שיש צו ממש בזה לא גזרו. וכן יש לומר על קושייתו דע"כ לא גזרו לאסור לרפואה צדבר עשוי כמו ההעמלה ושאר עניינים כשיש להרפאות ע"י סממנים וכמו שכתב החוספות צדבר שיש צו ממש אלצט בלש או לחשוב האלצט לחוך גרונו שאין צוה ממש לא גזרו וכן. ועיין בצ"ח (סימן שכ"ח ד"ה ומ"ש ולהעלת אזנים) דעפ"י אלו הדברים ג' הרמב"ם מוכרחת מאוד ואין להאריך כי נכון הוא מאוד.

אבר עכ"פ מוכח דכל רפואה שלא יעשה צום פעם ע"י סממנים שרי לעשות בשנה וכן מוכח מהדיון המפורש צמ"ח (סעיף מ"ח) נותן כלי ע"ג העין להקר (והוא גמרא מפורש בצ"ח ופרש"י הטעם שכן דרך ליתן כלי מחטות על העין כדי לקרר) ועיין במג"ח (סק"ג) ומה שכתב הפרמ"ג (ב"ח סק"ג). ומאלן פסק החי"ח (כלל ס"ט אות ה') קטן שנפל ודרך העולם לדחוק המקום בסכין או צדברל כדי שלא תהפשת הפיחוח דשרי דאין עושין דבר זה ע"י סממנים כלל הוצא (צמ"ח אות קמז וצטב"ל אות קד). וראינו צמ"ח (ספיקא סימן זה אות לה) שכתב צום חשו' לצ חיים (ח"ג סימן ל"ז שחתח"י) וז"ל: צחולה שצ"ס שזכה לו הרופא שישם רגליו צמים חמים צליל שנה או יו"ע וכבר הוחמו חמים מצעד יום ולא הוחמו בשנה דמותר להשים רגליו צחוך חמים כדי להזיע ומשום רפואה. וכנראה איירי צחשצ"ס שנהלש כל גופו (וכסעיף י"ז) או שאין לחולה רפואה אחרת רק צמים כצנידון דידן ולכן החיר דרחילה מישוע גופו שרי צחמין שחוחמו מע"ש (ראה מג"ח סימן שכ"ו סק"צ). ומעיד אני עלי שמים זרין שפעם נחליתי על רגלי וצמח"י"ת צחסדי ה' יחצ"ש הועצ לי לגמרי, וצעת חלי על רגלי הוצרתי לשם רגלי צמים חמים נקיים מכל. ואמר לי הרופא אומן גדול שכל סמים שוחשים לרפאות רגל עם מחלב כזו, אין צהן ממש, והרפואה היחודה היא לשום הרגל צמים חמים צ' פעמים ציום, ועשיתי כן, וצמח"י"ת חזרהי לאיחני הראשון. וצשנה לא עשיתי כי חמים החמים לא השקייעו האער שהיה לי, וממילא ירחתי מדברי המחבר (סוף סעיף ג) דאינו מותר אלא כשיש לו לער וציאור המג"ח (סקמ"ח) דכלא"י אסור משום עוצדל

באר משה עמוד מס 99 א שטרך, משה בן אברהם הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

דחול, ולכן מנעתי מלעשות ועשיתי צמ"ש צ' פעמים וצמ"ש"ק פעם א' וצמח"י"ת הועצ לי ושמירת שנה עמדה לי, אלצט ח"ו להחמיר לאחרים, וצפרע כשהרופא צה ע"י, ועיין בלח"פ (על קאוש"ע סימן פ"ז ס"ז וסימן לא סעיף י"ז).

באר משה עמוד מס 99 א שטרך, משה בן אברהם הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

יו) ועוד רגע אחת אדבר על מה ששאלתי מי שיש לו חום גדול והרופא צה למלאה לו צקצוק גומי עם קרח להריר החום חס שרי לעשות בשנה.

והשבת"י להחיר צפשוטות. עפ"י הדברים המכריזים (לעיל אות יב) וק"ץ צן ק"ץ כאן שהחום גדול הוא צכלל חלש כל גופו צלא שום ספק שרי ושרי.

פה ברקולין בשנת תשכ"ג חדש שבט.

יח) נשאלתי על קטן אחד אפול על פניו וכל פניו נחפה והרופא צה להביא על הפיחוח צקצוק מלא עם קרח. והרחתי מכה מה שצחתי (לעיל אות י"ח) שכל שהרפואה אינו ע"י סמנים כלל וא"א לרפאותו ע"י סממנים רק צפעולות שזות כמו לכוך סכין על נפוח העשה צמלא קטנים הנופלים על מלחם. כמו כן צמיינו שרי צלא שום ספק.

באר משה עמוד מס 100 א שטרך, משה בן אברהם הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

יט) ועפ"י אלו הדברים צדבר פשוט וכן הוריתי ששרי לו לחם לצלוע כדורים שקיבל מהרופא כדי שלא ישן (ואין צדדורים אלו שום כח של רפואה) כי צרלנו לצבור על הפרשה צליל שנה עם המפרשים ואם לא יצלע מהכדורים אלו צודאי ירדם.

באר משה עמוד מס 101 א שטרך, משה בן אברהם הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

סימן ל

להרה"ג מהר"מ בורר אבד"ק גאלינגען *

וע"ד אשר שאל- אם מותר לעשות מאסאז' בשבת. בודאי כוונתו בידים ולא ע"י משחה וכדומה - נפלאתי על הרב המו"צ שהורה לאסור משום ממחך. ובודאי הצדק עם כתי"ר שאין בזה משום מרוח. ולפי דעתי תלוי זה במחלוקת רש"י ורמב"ם בפירוש של אין מתעמלין. דלרש"י אסור לשפשף בכח והטעם הוא משום עובדא דחול וכמו דאסור לרוץ בשבת כמבואר בס"י ש"א וכמו דאסור לגרד בכלי וכמבואר בס"י שכ"ז ס"ג ועיין בתוס' יו"ט למשניות. ולרמב"ם רק אם כוונתו להזיע משום רפואה. וכבר הביא המג"א בשם הש"ג ע"ד השפשוף שעושים ליגיעי כח כדי להשיב כחן ולבטל מהן עייפותן אם דבר זה דומה לרפואה ואסור או לא. ע"ש.

ומ"ש כת"ר ליישב קושית המג"א על המחבר דמותר להחזיר שבר שיצא ממקומו מהא דפסקינן בסעיף ל' דמי שנשמטה פרק ידו אסור להחזירו ע"י שפשוף בצונן והמג"א חילק בין נשבר ובין יצא ממקומו וכת"ר תירץ דהאיסור הוא רק אם הוא עושה ע"י אמצעי אבל לא כשרק מחזיר את האבר. הנה מלשונו של המג"א שם משמע שרוצה לאסור מטעם בונה כמו שאסור ליישר

אברי הולד שלא ביום הלידה דמחזי כבונה. כמבואר בס"י ש"ל סעיף ט', ע"ש.

גם צריך ליישב לפי סברת כת"ר מה שאסור להתעמל כדי שיוזע דלרמב"ם אסור משום רפואה. והטעם. לפי שלפעמים עושים זאת ע"י רפואה ולהכי אסור אפילו ביד וא"כ גם לענין החזרת האבר יהי אסור משום דלפעמים עושים זאת ע"י רפואה כמו בצונן וכדומה. ויודע אני שיש לחלק. אולם האחרונים חלקו על המג"א בזה והתירו החזרת האבר. עכ"פ בנידון דידן תלוי בספקו של הש"ג שהביא המג"א.

והגני ידידו המוקירו מאד
יחיאל יעקב וויינבערג

נשאלתי לברר מדרגת חום (היפוך) שהוא סכנה.

השבתי עיין בפנים ביאור הדבר (ובפירות הנושרין).

עב) מה שהביא כהדתי"י מתשו' אגרות משה (ח"א או"ח סי' קכ"ט) שזחום 102 זודאי יש בו חשש סכנה ומחללין עליו את השבת ואלל קטן או ילד אפילו חום 101 יש בו סכנה הס דברים שח"א לקבלם וחלילה להקל בזה כולי האי, ועוד חימה דהלל ידוע לכל שאלל ילד 103 קל יותר מחום 102 בגדול, והאגרות משה חזיל צחר איפכא כי הלך אחר סברתו שהיא הסברה הפשוטה שזודאי לילד קטן וחלוש החום 101 מזיק לו וחלילה יש סכנה בו וזה ליתא כידוע ומפורסם לכל מי שעוסק קצת צעניי טיפול ילדים. וכבר צדק חמה על האגרות משה הגאון האדיר מהר"פ טעשטיין ז"ל ראצ"ד ירושלים צאולגרות ירושלים. ובחמת קשה מאוד לקצוע ולכוון בדיוק גדול לענין זה וכנראה הכל תלוי במצב החולה וכפי שראה לעינים, לפעמים אדם נלטן והחום עולה אלל ילד עד 104 ואין כאן שום סכנה ועס אספירין אחד חיכף ירד למטה עד 102-101 וכן אלל גדול ע"י צ' אספירין או עיילענאל עמפערין או צאפפערין חיכף ומיד יורד החום צ' וג' מדרגות, וציותר הוא כן אלל חששא צעלמא צגרון או צאזנים ע"כ אין החום קובע הסכנה אלל מצבו הידוע ומוכר לצנ"א. ע"כ אם אדם מרגיש הצענוות או אלל הילד מרגישים הצענוות אין מיחוש צחום ויתנו לו אספירין וכיוצא אם אין שום היכר של הצענוות אלל איש ואשה או תינוק וגם לא כאצ גרון או אזנים ופתאום עלב החום עד ל-102 ויותר ויש לחוש שבחה מהריאה או יש להס כאצ צאחד מאצריהם הפנימיים ואין להס לחלות הכאצ או החום צשום דצר ואינם מרגישים צטוב צכה"ג המיקל לחלל שבת לא הפסיד כי צכה"ג יש חשש חושיצ"ם לפנינו. והיותר עוצ לקרוא רופא והרופא יקצע המחלה אם היא חשיצ"ם או לא. כמ"ל מפראקטיק רב שיש לי צעניינים חלו.

סכ"ח, המפיים מורסא וכו'. ואם הפיסה כדי להוציא ליחה הי"ז מותר. הטעם דהוי"ל מלשאל"ג והאיסור דרבנן מותר משום לערא, ומשאלתי דיקשה מזה להפוסקים לעיל בסו"י דלא מהירין שבות דרבנן משום חולה האב"ם ומכל שכן משום לערא, ושוב ראיתי צבית מאיר סל"ז הקשה כן וכי דרך אפשר דשבות זה דמלאכה שאל"ג קול זולת גבי כיצוי יע"ש, ודבריו הקדושים לא הבנתי דאדרבה דהא כבר כתב הר"ן דמלאכה שאל"ג חמור משאר איסורים דרבנן, ואע"ג דהותר דרבנן משום כבוד הצריות אל"ג לא הותר, עיין צר"ן פרק המלניע בסוגיה מוציא המת, ולכאורה נראה צמפיים מורסא דהי להם טעם להחזיר יותר כיון ^{לענין דהיינו} דלער זה שניה טובא, ועדיין ל"ע.

סל"ז, כל האוכלים וכו' וכל שאינו מאכל בריאים אסור לאכלו. הכלל דאיכא ג' חילוקים, דצמיחא אסור כיון שאינו מאכל בריאים, וצביתא גמור ג"כ נוטה המג"א להחמיר, וצחולה שאין צו סכנה, הרמ"א מקיל והע"ז מחמיר מאד דאפילו ע"י גוי אסור, ולהבנתו צב"י ע"י גוי עכ"פ מותר, וצמי"צ מציא בשם צית מאיר להקל אמנם צביאור הלכה מציא כמה ראשונים להחמיר, אלא שבי שאין צידינו למחות ציד בעקילין, ומשמע מה דיש מקום עכ"פ להחמיר באינו מאכל בריאים לרפואה, ומכ"ש צכדורים שחס של רפואה מוצבקה.

ובאמת איכא טעם פשוטה בזה ע"פ מש"כ צשיטה מקובלת צרכות ליה פ"א והוצא גם צם דע"ה כאן דהיכי דרפואה צהערותא מאכל אחר ומאכל האחר הוא העיקר שאין צו חשש אי"כ אפשר לקחת הכדורים צהערותא מאכל שבת, ואין זה מדין אזלוקן צתר רוצא, אלא דצכה"ג לא גזרו. ויש להחזיר ולצרך זה צמקום צורך. ע"ש ח"ח ס"י פ"ב ב

סמ"ב, ואסור לדחוק כרסו של חינוק להוציא הרעי. לכאורה קשה למש"כ רמ"א לעיל סו"י, דקטן דינו כחולה שאב"ם אי"כ לישרי הכא עכ"פ דרך שינוי, ושו"ר צם הלה לדוד כאן עמוד צבה, וכי דדוקא צרכי אכילה קטן מדונים כחולה שאב"ם לא שאר צרכיו, איצרא לשון הרמ"א לעיל דחסס צרכי קטן כחולה שאב"ם דמי משמע בכל צרכיו אומר כן, ואולי הוצ"ח הרעי קיס להו דאיוו צגדר זה, ועדיין ל"ע.

סמ"ח, אסור להניח וכו'. עיין מג"א ס"ק נ"ג מה שבי לענין הנחת עלוקה דהוי"ל כעושה מעשה, ועיין אכן העוזר מש"כ לחלוק על מג"א, ועיין מש"כ צעניי צם שצט הלוי אר"ח סימן מ"ז.

סימן שכ"ט ע"ש ח"ח ס"י פ"ד

ס"א, ויצא לידי סכנה, עיין מג"א דאפילו אפשר להניח דרך ר"ה מותר לכבות, ולענין ר"ה צב"י ע"פ מש"כ הש"ע סימן שמי"ה דאין לנו

והפוסקים דברו רק ממקרה ולא ימלע שיתוספו עוד איסורים כגון עקירה והנחה מיד הנכרי, ואם יש צוה עלצון חכמה קלה, וצעיקר הדבר יש לחפש דרכים אחרים ולא לצנות מנח קדוש שחריה על היתרים דחוקים, מכ"מ כבר כתבתי כי הלילה לי להורות צמקום אחרים.
הרינו דו"ש צאהצה גמורה, ידיך.

סימן לו

הערות לדינא באר"ח ס"י שכ"ח, שכ"ט, ש"ל:

במג"א ס"ק א', ועיין צו"ד סס"י קנ"ה דצענין שחיהי הרפואה ידועה או ע"פ מומחה, עיין פמ"ג שהניה צ"ע דאפי אינה ידוע מ"מ ספק פק"ג הוא, אבל ציאור הדברים דצריך שיבי ידועה שרפואה זו רגילים ליקח לצורך מחלה זאת, ואם ידועה שרגילים לקחת, אז אפילו ספק אם היא מרפא הכל מותר מספק פק"ג, אבל אם יש ספק אם לתרופה זאת יש שייכות לחולה זה בכלל אסור דילמא מויקה, וצפרע צמקום דאיכא גם מאכלות אסורות. ע"ש ח"ח ס"י פ"ט ב

רמ"כ מג"א דקדחת אין צו סכנה, עיין מהליה השקל צשם הע"ז ס"ק ז', מ"מ צקדחת צבוה טובא שנגיע עד יותר מארצעים מעלות, ודאי ספק סכנה, ולרוב יש לו סבה ממחלה פנימית. ס"ב, מי שיש לו חולי של סכנה וכו' והשאל ה"ז שופך דמים. משמעות הדברים דיש לי ודאי חולי של סכנה אלא ששאל אם מותר עליו לחלל שבת, אבל אם יש לו חולי והא גופא מספקא לי אם הוא של סכנה או לא והולך ושאל צודאי מותר לשאל מ"מ צא"א לצרר פשיטא דנקרא ספק פ"ג, ועיין לקמן ס"י יו"ד ועוד.

ס"ג, אבל מיוחשים אין נקראים מכה. דוקא מיוחשים, אבל חולה פנימית אפילו צלי מכה נקרא מכה של חלל, ועיין צם זר זהב על האר"ה ס"י נ"ט אות יו"ד, וע"ש צגונה מלב אי היה צגדר סכנה או לא.

ועיין צאמרי יושר ח"ב ס"י מ"ג אות ד' דמחש של ורידין וכאצים ממנו גדולים מאד חשיב מכה של חלל, וע"ש צמחלוקת הפוסקים צכאצים גדולים מאד אם חשיב כפ"ג והכריע להקל.

סכ"ב, מצבירין גלדי מכה. יש להזהר טובא צזה, דלפעמים כבר מעורה הגלד צעור הטבעי הנשאר וע"י שמעציר הגלד עוקר העור, ולדעת הע"ז סו"ם שלי"ו חייב צזה משום קולר ואם כי הדברים ל"ע כאשר העירו כבר, והעיקר משום גזח עיין לקמן סל"א ומג"א ומחל"ש שם, ועיין מחל"ה השקל סו"מ ל"ב.

* וכן מוכח פשוט הלכה ס"ה דשאל בקי או חולה.

ואם תקשה קושיה הלח"מ דינמא שנת כיון דהותרה הותרה, כבר ישנה היטב צ"ס הקוצן שם וקיימתיה מסבירא דנפשא. א"כ צדור דדרך ההלכה האמתית דתרחי צעין וכאשר הביא כ"ח ג"כ ממרן החזון איש א"ח סי' ל"ב דכליו שאולין או שכורין לא מהני, וה"ע דהכי דאין השוכר רשאי להשליך כליו לחוץ מלד דיני ממונות מכ"מ כיון דצעין שישייר לעצמו רשות צפועל והכא לא שייך לעצמו רשות והכל נכנס בצטירות שצטרות השוכר לגמרי אלא שאין רשות להשוכר להוציא ולהפסיד כליו של משכיר, וכ"ח הוסף בהשבתו עוד טעם וזמון הגון צ"ח.

אלא דאעפ"י י"ל הוראה צענ אגרת משה דהנס צפמ"ג סי' ש"ט צ"ח"א ס"ק ג', כי וז"ל וכל זה שאין רשות נצט"ב להניח צחדריהם חפציו אצל התנה עמכם שיהא מונה צחדריהם חפציו אף נעלין צצנת אין אוסרין ועיין עולה שנת ע"כ וצתשובת מהרש"ם ח"ה סי' ל"ד דן ג"כ צכלים שכורים אם נקראו תפיסה יד והביא דברי ההו"ע דצעין דוקא שיתנה המשכיר להשאיר לו רשות צפועל וש"כ הביא מהפמ"ג ועו"ש הג"ל דלדבריו מ"ירי ג"כ השו"ע צלא התנה ודלא כהצנת ההו"ע הח"א והמ"ב, וא"כ רשות להמשכיר לא קוצב צהלכה, ואע"פ שלא השאיר לעצמו רשות צפועל מ"מ כיון שאין השוכר יכול להוציא כליו של משכיר ולהשליכם מלד דיני ממונות שיז י"ל דנקרא תפיסה יד כאשר ל"ד דההו"ע צתחלה, אלא דההו"ע כח צז דין התנה לחוד גם צצצרים המתעטלים שהדין שלא יכול להוציא כליו קוצב, וכמו"כ י"ל גם צלא התנה דאם אעפ"י לא יכול להשליך כליו של משכיר מהני כמו דמהני צה"יו יכול לעטלל אע"פ שהם צלא רשות השוכר ואין למשכיר זכות וחפ"י רק צמה שזכ לא יכול להשליך כליו לדרך הפמ"ג יעו"ש, יעוד דצתמה צז עדיפא מלא התנה כלל אע"פ שאינו מניע צצמלתו להתנה על השתמשות צפועל צלי שכירות. וגם מלד מהרש"ם כיון דכלים עומדים שם תמיד ואין רשות להשוכר להוציאם צלי רשות המשכיר ענ השוכר ה"י לצתנו"י, והביא ג"כ צתשובת הורח נתחלל להקל צצוכה, וסיים דצעתה דחק אפשר לסמוך עליו.

והשתא אמינא נהי דשלא צעתה דחק פשיעא דלא נקיל נגד פסק ההו"ע הח"א המ"ב והחזון איש, מכ"מ צעתה דחק וא"ח להעמיד דתה על חלב כדא"ס העו"ש והפמ"ג והמהרש"ם לסמוך עליהם, ואע"פ צצעל אגרת משה לא לודק צדחית דברי הגדולים הג"ל מכ"מ צעיקר הוראתו מלאתי תנאים דמסויעים ל"י, והנלע"ג כהצתי. הכ"ד יד"דכם דוש"ת, מצפה לרחמי ה'

סימן נה

כבוד דידדנו הרב ר' חיים ראזנבערג לא"ח באנטווערפן יצ"ו.

אחדשה"ט וש"ת באהבה.

באמת לא ידעתיי אכנהו, אך מתוך דבריו ניכר שכ"כ חכם וסופר ומלומד, ע"כ מפני הכבוד אצא בקולר דברים אע"פ שאיני מתדקק צרלון לנשוא שהעלה לפנינו, עיקר שאלתו צענין כשרותם של התרופות הומיאופתיות לניחות השנה ולימי הפסח.

א) **הנה** היסוד צהלכה צז אם צז תרופה צצנית או סגולית, ואם היא סגולית אם גם צתרופות סגוליות יש הכלל של פקו"צ שדוחה כל האיסורים צודאן ומכ"ש צספיקן, ידוע מצתנינו דינמא פ"ג ע"א מי שנשכו כלב שועה אין מאכילין אותו מחלר ככד שלו ור' מתיר צן חרש מתיר, ופליגי אצות העולם רש"י ורמב"ם דדעת רש"י דמתלקתם אם היא רפואה גמורה דלדעת ת"ק אינו רפואה גמורה אע"פ שהרופאים רגילים לחחו, ולר' מתיר רפואה גמורה היא, ולדרך צז יקשה דמ"ע דת"ק דסו"ס גם אם אינה גמורה מכ"מ גם ספק רפואה "חדחה איסור ככל ספיקות צפ"י, וכבר עמד צזה מהר"ם צן חצ"ב צכפ"ח ציומא שם, וכי דמשי"ה שינה הר"ן צבהתקה רש"י והחסור היצת גמורה, וצתמה מפורש כן צחי המלירי ציומא שם כי צעטש שאין מאכילין מחלר ככד וז"ל מפני שאינו רפואה, אע"פ שהמון נוהגין כן, ואין להאכיל את האיסור צמקו"ס שאין צו רפואה, ור' מתיר צן חרש מתיר מפני שחושב עליו שיש לו רפואה צענין צז.

מבואר מדברי המלירי שהאיסור לה"ק מפני צצתמה אינו רפואה כלל, אע"פ שההמון נהגו צו, פי' ועי"ן משקיע ק"ה פחד החולה ומשפיע גם על מצב רוחו העגום, שאין ספק שהוא חלק נכבד צרפואת המחלות, מכ"מ כיון שנגעם המחלה אין רפואה צכך אין להחיר איסורים, ור' מתיר צזה עלמו חולק והחיר מפני שחושב עליו שהוא רפואה אע"פ צצתמה אינו רפואה כלל, מכ"מ ה"א גופא שחושב עליו שהוא רפואה מקול לו ק"ה ומשי"ה החיר ה' מתיר, וצתשובת מהרש"א ח"ד סי' רמ"ה מ"יתו צצם רצ"יו אחרן ז"ל שכותבין קמיע אפילו צצצת לחולה ש"כ צו סכנה או לילדה היכא דאינוו חצצו ליחוצי דעתיהו, אע"פ שאין חנו יודעים אם הוא מומחה או לא, אצל אם אין חוצצים לריך שיהי קמיע מומחה או איתתמי צצרה, הרי דחנו מתירים לישב דעתם אע"פ שאינו רפואה צדוקה ולדעת המלירי הלא צז דעה ר' מתיר צ"ה ואין קו"ל כתי"ק, י"ל ה"כדל צין וז"ל יצתה הכבד של כלב שועה לדעה צז אינו צגדר תריפה כלל, ואין צי ל"ד להועיל אלא לישב דעת החולה צצצבי שהוא רפואה לי ולזה לא הותר לעצור איסור תורה, משא"כ צקמיע דחסר לנו רק הידועה אם הוא מומחה או לא, אצל יתכן שהרפא, ומ"מ כיון שעדין לא נתברר אפי' צגדר ספק אם לאו דהחולה מצק"ש צז לא היינו מתירים לחלל צנה ע"ז, יגדר צז של יחוצי דעתיה אע"פ שאינו רפואה מנינו צצנת קכ"ה ע"כ נענין דללקח נד לילדה יצשו"ע א"ח ר"ש סי' ש"ל, ומותר גם לדין, ואין לדמות הנושאים דשאני חסם צנר יצפרט ציולדה שהיא יכולה להסתכן אם השרכ צפחד מהמת הישך כמש"כ הקדמונים והפוסקים.

ב) **ודעת** הרמב"ם צפ"ח"מ דפלוגתה חכמים ור' מתיר ציוסוד אם רפואה סגולית היא צגדר רפואה גמורה להחיר צצצילה גם איסורי תורה, וצכפ"ח צתו"ס יוה"כ שם אחרי שגו"צ צשועת הרמב"ם דלכ"אורה סותר דבריו כו"פ ו' דצנת צמשנה דיו"לצן צצילה החרגול צפ"ח"מ שם וצחיצורו פ"יע מהי צנת ה"ל י"ג וי"ד וי"א דרפואה סגולית רפואה גמורה היא, ואחרי שהלריך צכפ"ח דדעת מהרש"א והראשונים צזה אסוק צצבריו דהכי דרפואה סגולית רפואה גמורה ואין צה משום דרכי האמורי כמסקנת הש"ס

שבט הלוי עמוד מס ה ואזנר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

סוף ו' דשנת, והרפואה הומרים שהיא רפואה ומועיל להחליט הני"ל דרך סגולה, מימי אם היא לעבור על ד"ה כגון להאכיל מהזר הכבד של הכלב שנשכו און להחיר דלה התירה תורה להתרפאות החולה בכל האיסורים ולחלל עליו שנת חלה ברפואה עבטית לא ע"ד סגולה ע"כ.

והנה לדבריו הקדושים שכי' דלה התירה תורה היא כהלכתא בלא טעמא דהיכן מינינו זה דלה התירה תורה, דכיון דרפואות האלה רפואות גמורות הם ומועילות לחולה זה ומוותר להתרפאות ע"י אי"כ מני"ל דפקוי"כ כזה אינו דוחה איסור תורה, אבל לשון הרמב"ם בפיה"מ שם ח"ל והכמיה סוברים כי אין עוצרים על המלוות חלה ברפואה בלכד ר"ל בדברים המרפאים בטבע, והוא דבר אמתי הו"ל הדעה והנסיון הקרוצ לאמת, אבל להרפאות בדברים המרפאין בסגולתן אסור כי כוחם חלש אינו מלך הדעה ונסיונו רחוק והיא טענה חלושה מן הטענה (בהו"ט מן הטען) הנה אמר לנו רבינו מילתא בטעמא, שכללי רפואה גמורה הם שמים שהו"ל הדעה ור"ל טעמא חכמת הרפואה ולמוד הרפואה לריך שיקבע שהגיון הלך והדעה קובע שכח רפואה זו מועילה למחלה זאת, שניה שנסיון התרופה תהי' אמיתית ור"ל שיש הרבה תרופות שכללי המדע הומרים שהם מרפאים אבל הנסיון צמאיאות נותן תמונה אחרת וזה כמה פעמים מלך המקבלים כי אין הגופים מקבלים תרופות כאלה, אבל שני כללים אלה יתכנו בדרך כלל ברפואות עבטיות.

אבל ברפואות סגוליות היות שמו"ד כללי המדע אין יכולים לקבוע כוחם הרב ברפואה ורק באומדן דעה סגולי ע"כ הם בגדר כוחם חלש כלשון הרמב"ם, ושניה שנסיונו רחוק והיא טענה חלושה מן הטען שכן הם מרפאים, כי בדרך כלל דברים אלה שהם סגוליים הם שלפעמים מרפאים מני"מ לא נעשה מהם רפואה של נסיון ועי"ז אין הנסיון אמיתי, ויהי דמוית לרפואה בהם מני"מ בזכר לא הותר לדחות איסור תורה, אי"כ אין זה כהלכתא בלא טעמא ואולי גם הכפוי"ת כיוון לזה חלה שקי"ר צמו"ן.

ג) והנה המתבאר דהכבדל בין רפואה עבטית לסגולית אינו בזה שזה עבטי וזה סגולי, אלא במדות פעולתה שאין אנו יכולים לקבוע תועלת רפואתה ע"י שאינה יולאת מן הדעה, וגם אין נסיונה אמיתי, ולפי"ז גם התרופה עבטית אלו יחסר לנו הנסיון האמיתי ועדין לא קבענו תועלתה אינה בגדר רפואה לדחות שנת ואיסוריה, ולפי דעתו הם הם דברי מני"מ סי' שכ"ה ס"ק א' שכי' ועי"ן צו"ד סי' קנ"ה דבעונן הרפואה ידועה אי ע"פ מומחה, ובפני"ג שם הקשה על המני"א דלי"ע דבספק נמי פקוי"כ דוחה, וכי דצו"ד שם ח"ל דמיירי בחולה שאין סכנה לאיסור דרבנן כה"ג לא מתירין יע"ש אבל הכרוך כמשי"כ בתשובה עטרת חכמים אה"ע סי' ל' להגאון רצ"פ דודאי צו"ד שם מיירי נמי בחולה שי"כ"ם כמבואר להדיא ברא"ה סי' נ"ט והוא מתשובה מהר"ם צ"צ והגיה מיי פ"ח מה' מאכ"א"ם ומוכח שם דיש צו סכנה איירי, חלה דשם נאמרה הרפואה מפי גוי סתם שאינו רופא, ע"כ לא ראה מהר"ם להתיר רק אם ידועה הרפואה גם בלעדי זה, אבל בסתם רפואות שמוחקים שלוקחים אותם לשם רפואה ומטעם הם לריכוס לרפואות חולי זה מני"מ אין צדום רפואה החלטת גמורה שהיא מרפאת, וממילא תמיד יש ספק בחועלת הרפואה, ואעפ"כ מותר, מטעם דגם ספק

פקוי"כ דוחה, ועש"ה, וראיתי להגאון מהרש"ם דע"ה סי' שכ"ה שם מביא מסי' דמשי"א סוף פי' אלו תרופות שחילק דבאיסור שנת דכוי סקילה צעיון שהחל רפואה ידועה משאי"כ בשאר איסורים והגיה צ"ט, ולמה שצי"רתי דברי הרמב"ם בפיה"מ ציומא דבריו מוכחים להדיא דלה כדעתו דהא איסור אכילה חלך הכבד מכלב הם שאר איסורים ורק איסור לאו ועטם האיסור משום שאין הרפואה ידועה כני"ל, חלה דיש חילוק בין ספק לספק ע"פ תשובה ע"ה ח"ל (שהבואר בקט"ר גם דע"ה שם).

ד) והשתא צעיון התרופות המואפותיות שכי' כבי' שהם מרפאות בדרך סגולה תלוי בהני"ל דאם רפואתם כבר בדוקה ויש נסיון אמתי על רפואתם הגם שאין מרפאין ממש כל החולים הנה מה שרפואתם דרך סגולה אינו ריפואת דהנסיון והיעילות של הרפואה קובע הכל, ובכלל אינו נצו"ך אם זה שלוקחים גרעין של מעורר המחלה ונתגלה בחכמת הרפואה שזה עלמו גורם הרפואה אם הוא בגדר דבר סגולי דאולי זה אחד מסודי הטבע ששם הקצ"ה בטבעות הבריאה חלה שאנחנו לא נדע ולמה יקרא סגולי, ואולם אי"כ יקשה מי"ע יקרא לקוחת חלך הכבד של הכלב לנשיכתו רפואה סגולית, וי"ל זה, כו"ד לפי מה שהסביר לי כבי' ענין של תרופות הני"ל נראה יותר שזה רפואה עבטית, עכ"פ יהי' איך שיהי' הקובע בזה אם נתקבל לרפואה ע"פ מומחים, ואם יש כבר נסיון רב על הדבר.

בעצם כשרות הרפואות הני"ל קשה להכניס ענין כיון שלפי דבר מעלת כבי' אין פרטים מדויקים ע"ז, אבל לפי מה שהתבוננתי קלת קרוצ שאנו יולאים מנגד איסור תורה ובפרט אם נעשו דלולים רבים כ"כ עד שנתמעט האיסור עד משכו בצמטתו ובחמץ אם נימא דהאלכותהול שעישים צו הדלולים אינו חמץ כלל, עכ"פ בחולה שי"כ"ם אפשר לסמוך להקל, ובפרט אם נתברר שהתרופות קנו נסיון אמיתי כדברינו של מעלה, ובפרט אם התרופות נתנות בתערוצת עם שאר דברים שלא היה עליהם חשש כלל, ובארתו צמק"א כי במקום חולה אפשר לסמוך אשאלות ודעמי' דחצ"פ ששי"כ, ומלאתי לאח"ז רב שכבר העירו בזה, ובחולה שא"כ"ם במקום דאיכא ודאי ששי"כ אפשר להקל לכתחלה, מלבד בחצ"פ אם איכא ודאי ממעיד של חמץ גמור, היות שזמני מוגבל מלך לא הארכתו בפרטים אלה ואולי עוד נשזר לא.

הוד"ש בידידות, מצפה לרחמי ה'

סימן נו

יום א' דברים בין המצרים תשמ"א לפ"ק, פה אוברנאו ע"י לצורו.

כבוד ידידנו הרב גאון הצ' המפ' השלם בחסידות כש"ת מזהר"ר יעקב יצחק ניימן שליט"א רב חסידי בעלזא מאנטרעאל יצ"ו.
אחדשה"ט וש"ת באה"ר.

קבלתי מכתבו בזכרון מאיר, ולעולם העול לא יכלתי להשיב עד עכשיו שאני חונה קריח חולות חלל בלי

שבת הלוי עמוד מס 58 ה ואזנר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

סימן כה

כבוד ידידינו היקר המו"מ בתו"י וכו' הרב ר' משה גראסמאן שליט"א, מראשי ההצלה, ברוקלין.

אחדשה"ט באהבה.

יקרתו... משפחה חיימת קבלתי והאותיות שלוני צעניים של פקוח נפשות צבצב בהצרת הללה, דלפעמים נקראים העסקקים לנפול למו שנצבר עלם צשיק, והעיופול עכ"פ כרוך צחליל צבה דלזרייתא כהנהגת מכונית וכו' — ודרבנן, והיות כי אינו צרור לכס ארץ להתיחס בכלל לשצורה עגמות — א האם מלד זה נחשב כסכנה — ב — אם יש חילוקים בין עלם לעלם צדרגי השצורות לענין חלול צבה, — ג — ועוד ספק לכס צמי שנפעל ונחלק או נקרט עורו, ונראה העסקמן מההללה שצריך נחפור עירו כידוע, וצאופן זה לריכוס קודם לנקות הפלע עיי זריקה או סמים כדי למנוע זיהומים, וזה שוב כרוך צחילול צבה דלזרייתא, — והשאלה צפרע צזקנים וקטנים שאין יבונים ללכת לרופא או בית חולים הקרוב להם.

ובאמת לא ידעתי למה פניתם אלי היות אחכם רצנים מוצהקים צצודאי ככר הורו לכס הדרך צזה, וממילא צדרינו צזה פונים למשעה, ע"כ כל מה שאכתוב הוא צחנאי ה"ל א — והנה צצצר פשוע, צלי סכנת אצר, וצלי סכנת זיכוס עיי שנפתחו גם כלי הדס צצגוף, רק צצר יצש הלא מפורש צצשי"ע סיי שציה סמ"ז דלצר ה"ל מוצרין אחרו למקומן — והוא מש"ס צבה קמ"ה ע"א דלא כמשנתינו שס קמ"ז ע"א, וזה מיידי אפילו צלי סכנת אצר צצסכנת אצר פשועה דמוחר עכ"ס צבות דרבנן, כמצואר צצשי"ע שס סיי"ז דלכל הדעות מותר עכ"פ צבות דרבנן פשוע, והצחרת השצרים צעגמה אין צו איכור חורס מיכו פשועה דלזין מותר רק הצחרת חלקי השצורה למקומן, וינדוי גם עס הצבושה פשוטה כדי להחזיק השצר, לא עשית גיפ"ס וכדומה צזה שוב כרוך צמללכה דלזרייתא, — מכ"מ שאר איכור דרבנן גייכ נראה דלסור צכה"ג, מלבד הצבושה פשועה שאס המלכ כך צצלי זה לא יחזוק השצר מעמד והוא צכלל היחר הצורה.

ב — וכ"ז אם אין סכנת אצר אצל אס יש סכנת אצר דהיינו שמרז"ץ ונשצר כ"כ שאס לא יעשו אחר פעולת רפואה נהי דסכנת כל הגוף ליתא אצל סכנת אצר איהא דיכול לאצד כל האצר הזה, זה דין המצואר סיי"ז שס דקיי"ל כדעת שלישיית דלס אין סכנת אצר עושין עיי שנינו (והיינו כשנכנס עיי השצורה צגדר חולה שאצ"ס עכ"ס עיי שנפל למשכב או עיי לצר הגדול אצפעי שהולך צרגלו כמצואר צרמ"ח שס) ואס יש צו סכנת אצר עושין איכור דרבנן אפילו צלי שנינו.

ג — ויש גם דרגה שלישיית אס עיי סכנת אצר וכול להוליג גם סכנת דרגה — דצ"ה חו"ח ריש סיי שציה מיייתו לשון הגבוה מדרכי פי"ז דצבה והג"ה מיי פי"ב דצציתא עשור צמחלקת כר"י ובר"ת ציסודי היתיר דפקוי"ג שר"ת הקול וכו' דלפילו צדלצדון אצר אחר מאיצריו הרינו קורא צו סכנה ומחללין צבה וכו' — וחי זה נפלל צעיני ה"ל צצ"ה על מה שפסק ר"ת כן דהא קשט מעין שמרדה דלי ללא

שבת הלוי וממנו מס 127 ואנר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס עיי תכנת אוצר החכמה

שבת

כ

או"ח סימן כה

הלוי

דשוריקא דעינא צליצא חליא [ע"ז כ"ח ע"ג] לא חי היתר לחלל צבה אפי' מכה הפסד העין.

איברא בצ"ה כי דגס ר"ת לא נחטין לזה להחיר מלככה דלזרייתא צצציל צצצד אצר אחר, אלא דר"ת הי"ק דלא מצע"ה כשנפל למשכב וחולו צכל הגוף וחוששין לכנה, אלא אפילו אינו חולה צכל גופו אלא דלצין אצר חי איכא, וחוששין לסכנת נפשות מחוך דלצין זה ובעין עין שמרדה דלזיכא סכנה משוס דתלוי צצצ המצואר צצ"ס דע"ז כ"ח גייכ מחללין — ולפי' דברי ר"ת ודאי הלכה סס כמש"כ בצ"ח — דכל סכנת אצר שיכול להשפיע עד כדי סכנת כל הגוף, וחי שציה מלד מותר לחלל אפי' צמללכה של חורה.

ולפי' צצצרים שוט צכס השש הסכנה של זיכוס, או שערקי הדס נפגשו או השש שמה, וצד זה שציה ציותר צצצרים הצאים עיי חלונה דרכים שצאים הרבה פעמים הצצרים צלויי חופעה ה"ל עיי עולם השצירה, וכינעה עפר אצב או חלודה צחך מערכת הדס שיכול לגרום להרעלה מסוכנת צזה לית זין ולית דיון צמוחר לחלל כמו על מחלל מסוכנת ממש. ע"ע ח"א סי' קכ"א-ב

ד — ודע דהא דרתי צפשיעה לשון ר"ת דמותר לחלל גם על סכנת אצר חי וגם בצ"ה לא פירשה רק ע"ד ה"ל דלזיכא השש לסכנת כל הגוף — (וע"ש צלוי"ג הגדול ה"י יו"כ"י סיי ר"פ) הנה צזמן בצ"ה עדין לא נהגלה אור המלואי על ש"ס דז"ל המלואי ע"ז ע"ב — עין שמרדה מותר לכחלה צצבה אפילו לצחוק סמנים צצבה ולהצו"ס דרך ר"ה מותר, וק"ת מצרשים כוללים צזה שענין זה נלמך דוקא צחולי שהרופא מכיר צו שיש צו משוס סכנת הגוף, אצל חולי שאין שס סכנה לגוף אצפעי שוט צו סכנה לעינין הפסד הראות אין שוחקין סהממנין צצבה וכו' מפני שאין צו סכנה נפש אלא סכנת ערווה, ואין הדברים נראין, אלא אץ כסכנת אצר חי מחללין, ולא אמרו שרייקו דעינא צליצא חליא אלא לומר שהפסד סכנת האצר קרובה לצא ע"כ צמלואי.

הנה למדנו מדצרינו דצר נשצד דגס על סכנת אצר חי מחללין מתי"ה, ושוריקא דעינא צליצא חליא אינו סכה לסכנת הגוף הכללי אלא סכה לגורס סכנת אצר חי, ולפי' היו מיושבים לשונות הר"ת כפשיטן ובר"ת והמלואי צשיטה אחת עומדין, ודלא כהגאון מהר"ח סופר צע"ז שס צבערותיו על המלואי שכי' שלא מלל חצר להמלואי צזה.

ו — חיצרה להלכה חילנה להקל היות כל ה"ל שנינו ממש — הרמצי"ן והר"ן והרמז"ה פי"ג דצבה עיין צבה"מ שס, ה"ל צ"ה והלוי"ז ועוד — כולם דעתם דסכנת אצר חי אין מחללין דלזרייתא אין צידוינו כה לעשות מוח ספק להלכה — ואע"פ שצחוס; סוכה כ"ז ע"א ד"ה ואפילו חש וכו' נקטו לצלושם אצפי' שאין צו סכנת עין דסכנת אצר כסכנת נפשות אפילו לחלל עליו את השצה כדמוכח צע"ז גבי עין שמרדה עיי ומדכחו סחס דסכנת אצר וכו' משמע לכאורה דצכל סכנת אצר ללא דוקא עין ס"ל כן דחציב כסכנת הגוף, וכן מללתי צלמח להגאון אפנת פענה צרמז"ס פי"ב מ"ה צבה דדייק כן מלשונם, מכ"מ צלמח אין מוח שוס רל"ה דחוס; רק צעין מדצרים דצבה אלו חי סכנת אצר היו מחללין — וצ"י צס' שפת חמת צסוכה שס שצכת כן צפשיעות כצרינו — חיצרה דברי בצ"ה ה"ל צשיטה ר"ת להלכה סס, וצפרט

שבת הלוי עמוד מס 28 ואנר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס עיי תכנת אוצר החכמה

אס נחוסף עוד ממה שצכית הרבה דהיינו מכה על גב היד ועל גב הרגל המצואר סיי שצ"ה סיי — או מכה שנעשית ממחת צצח המצואר שס סיי.

איברא צזה וכיו"צ מקרה אחר אינו דומה לחצירו, וחולה צעומק הנגיפה ומקוס הנגיפה וגס מה שצראה להדיוע הרבה פעמים לאינו מסוכן כלל, מכ"מ יתכן שהוא מסוכן וכמצואר שס סיי כל חולי שהרופאים אומרים שהוא סכנה אצפעי שהוא על הצצר מנחון מחללין עליו את השצת.

ז — מכל האמור למעלה וראה דפרשת השצרים פשה סחומה היא דלפעמים מחללין על לא דצר ושוקרין הלכות צחורות ולפעמים מותר לחלל, ולכן שצמו וחי נפסכס דמחרת הללה חתי צחלקה עיי יהודים שומרי מצות ויודעי הלכות וחלקה לדבדול עיי גויס רופאים וחוששים, וצכל אופן יחי צמשדד שס ישראל זחי עומד על גציהם שהוא יורה להס אם ללאת מיד או לא וצזה אופן גס צצפיקות הכולדים מהשצרים אס עשה עיי גוי קרוב שאינו פוגע צכלכה — דהא צל"ה דעת הרמ"ח שציה סיי"ב ד"ה דלס אצפר לעשות עיי גוי צלי דחוי ואחור שצושין — ואע"פ שצעי"ז שס סיי"ק חי נוטה לעשית דוקא עיי ישראלים גס צכה"ג, מכ"מ ה"ה גס הע"ז כצב צכו"ד ח"ל אצל עיקר דמילתא שלא יצנה על העצ"ס כל עיקר אס רואה סכנה צצירור ויב אפילו ספק הללה הי"ז מצוצה עיי"ב — הרי דזוקא צמקוס שהסכנה צצירור נוטה הע"ז לעשות עיי ישראלים גדולים לא צמקוס ספק — וגס הוישצ עיי שטלפון יכול להיות גוי מצין ועל ידו יצב הישרלל הנותן הבורחה והמלצו ללאת אס לריך — והששש שחושש הע"ז דשחא ילמרו דלסור לחלל עיי ישראלים ומללתי ממשלין לע"ל לא שריך צדיון שלכס כיון צצמקוס דלזיכא סכנה צרורה הרי וילאים גס ישראלים להילל.

ח — וכן מללתי כעין זה דצ"ה סיי שצ"ה סיי צמחלקות הסופוסקס אס לריך מיומחה או לא — דלהלכה צמקוס ספיקא עושין כן שברי כ' שאס אצפר לעשות עיי א"י שיעשה עיי א"י — וכן נכון לשון הע"ז צזה, ועיין היעצ גס צלשון השוע"ע דרב סוי"ס י"ג — וצלמח זה עוצבה גס לחציר ההללה — דלא יעשה הרגל הגדול של חילול צבה לצורך פקוח נפש אלאם עבע, ואינו דומה למי שמחלל צבה לעתים רחוקות לצורך פקוי"ג למי שמחלל צלשון חמודי וצכל צבה ונעשה אצלו חול, אצפעי שהוא מותר ע"פ הלכה וגס קעביד מלוח, אצל החכס עיניו צצראש, וכל ערוס יעשה צדעת — זה הנלעגי"ד צזה, והקצ"ה יסור מחלה מקצרינו, ויקוים צנו מקרה שכי' כל המחלה וגוי חי אינו חי רופאך.

ע"ע ח"ט סי' ע"ד הוד"ש וטובכם — מצפה לרחמי ה'

סימן כו

בי וירא תשמ"ז לפ"ק.

כבוד ידידי היקר הרב הגאון המושלם בנן של קדושים וחתנא דבי נשיאת הרב ר' חיים יעקב יוסף שויבר שליט"א — מורה ודאין בבורו פרק, ברוקלין צצ"ו.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר. יקרתו עיי שליח מלוח קבלתי — והאותיות שלוני צצצר הצרת הללה, דהסדר אלאס שקוראים כל פעם החצר

ואשר שאלהם באשה שיש לה מחלה שאין רפואה לה, ויולדו לה בשבת יסורין שלא היחה יכולה לסבלם ובעלה קרה לרופא, ויש ספק אם עשה כדון כיוון שאין לרופא שום רפואה למחלה, ורק ניתן תרופות להשקיט רוחה שלא הצא לידו יאוש, אחו"ד. פשוט מאוד שאין כאן חילול שבת כיוון שכנראה מכותלי מכתבו מכה על חלל היא והיו חולה על סכנה, ומבואר ש"ד דעושים לו בשבת כל שרגילים לעשות בחול, פי' גם דברים שאינם לעולם רפואת המחלה אלא כל הרגיל לעשות בחול עושים גם בשבת וקרוב לשמוע שגם החולקים שם על ה"מ כמבואר בבואור הלכה שם מודים כאן ב"ד שתורפות להשקיט יסורי החולה אעפ"י שאינו מעלה בהמחלה גופא הם בכלל לרכי חולה ורפואה לכ"ט, ועוד דפשיטא דכה"ג לא גרע מיתובי דעתא דעת החולה להדליק הכר או לכבותו בא"ח סי' רע"ח וש"ל, ותורפות להשקיט רוחה אין לך יתובי דעתא גדול מזה.

ע"י משול שנוסעים לחופש למקומות שאין מנין תפלה ומתפללים כל הזמן ביחידות וע"ז לא הי' צבור מזכירו ע"י קבלת שבת, וכבר עוררתי על משול זה בשבת הלוי במק"א. **ומה** שאל אם הכדון שלו הוא בכלל מ"ש רמ"א או"ח סי' רס"ג לענין אשה ששכחה פעם אחת שחוסף כל ימי' גר א' לע"ד בודאי בכלל הוא, ואין השוגג הגדול על מלאכת שבת קיים לי' דבריה מיני' על בטול הדלקת נר שבת.

והעיקר היות כי כבודו ג"י מרבין תורה ומזה רבים ישים כל מעיינו להרבות תורה וכבוד שמים והוא רחום יכפר עון גם בלא סגופים גדולים אלא ע"י מרירת הלב, ולימוד הלכות שבת בעיון, מ"מ להיות טוב יתענו הגדולים יום א', וא"ח פעמים חלי יום, ויזכה לעבוד השי"ת מתוך עליות נקודת ולקדש הרבה שבתות הבאים לקראתיכם לחיים. **ובכל** המדובר בזה אין לרף כאן סברת המפקקים על קניעת יום ש"ק בחלק זה מן העולם.

והרני דרש, מצפה לרחמי ה'.

סימן סט

דין חולה (ורפואה) בשבת
[סי' שב"ח סעיף א' וב']

א

ס"א. מי שיש לו מיוחד בעלמא, והוא מתחזק והולך כברי' אסור לעשות לו שום רפואה ואפילו ע"י עו"ם גזירה משום שחיקת סממנים. הנה הא דאסור לו לעשות שום רפואה כולל מלאכה ממש, וכן שבת דרבנן, ואפילו פעולה בעלמא שאינה בגדר שבת רק שהפעולה מוכיחה על עצמה דלרפואה מכין, והמקור לזה הם דברי הרמב"ן והרשב"א שבת קכ"ט ע"א אחרי שביאר דיני סכנת אבר וכו' כתב ו"ל אבל חושש והוא מתעסק (מתחזק) כברי' אין מתירין לו אפילו שבת של דבריהם ואפילו ע"י גוי, ולא עוד אלא דבר שאין בו מלאכה ולא כלום (פי' אפילו בגדר שבת) גזרו משום שחיקת סממנים וזה דאיתא שבת קי"א חושש בשינוי לא יגמט את החומץ וכו' וחושש בגרונו שלא יערענו שמן זה שם קל"ד דחמין ושמן על המכה אסור, וזה עירובין ק"ב דחזרת רט"ו במדינה שאסור, וזה של רפואות שאסורים משום שחיקת סממנים ואפילו בדבר שהבריאים מותרים בו וכו' וקיים הרשב"א דכל המסכת בשיטה זו הולכת.

אלא דלשון השו"ע אסור לעשות לו שום רפואה אפי' ע"י גוי, משמע דאפי' שבת ע"י גוי דהו"ל שבת דשבת מקום לרף רפואה, ואפילו פעולות הנ"ל שאין בהם סרך שבת כלל אסור ע"י גוי, וכן מבואר באמת במג"א לקמן סי' י"ב,

אלא דמאד נתקשתי בזה ומלאחתי אח"כ צבית מאיר כאן דמי אכא מי שיש לו מיוחד בלי צער, ואם יש לו אפילו קלת צער אפילו אינו חולי כל הבגוף הא כה"צ מתיר הרמב"ם והוא דינא דסי' ש"ז סי' עכ"ב שבת דשבת אע"ג דאינו חולה גמור ואינו שוכב במטה אלא חולי קלת, וצבית מאיר נתקשה בזה בלשון הר"מ שלכאורה הביא ראי' לאיסור במיחש מלשון הרמב"ם פכ"א, וכ' הב"מ דלא מלא שם כלום מזה, ובאמת יל"פ בלשון הרשב"א דר"ל דאין מתירין לו שום שבת לא די שבת ע"י ישראל אלא אפילו שבת דאמירה לגוי (ור"ל במלאכה) דאין בו מעשה לעולם אין מתירין, אבל דוקא במלאכה גמורה, אבל שבת ע"י גוי מותר אפילו במיחש, והינה ב"ע.

ולא הרגיש הב"מ דכן באמת ר"ל בלח"מ פ"ב מהל' שבת דדוקא אמירה דגוי במלאכה אסור לא בשבת דהו"ל שבת דשבת, ורבינו הגר"א כאן אחרי שהעתיק דגם פעולה מותרת כשמן וחמין על המכה אסור וכן כה"ג סיים וכ' וכל שכן ע"י אינו יהודי שהוא שבת ולא התירו אלא לחולה ומדכ' וכ"ש גוי שהוא שבת ע"כ דר"ל דגוי שבושה מלאכה גמורה דנעשה שבת וגרע מפעולת היתר שאינו שבת, אבל אם תאמר דכאן אסור אמירה לגוי אפי' בפעולת שבת ואפי' בפעולת היתר כל שהוא לרפואה א"כ אינו כ"ש אדרבה הוא חידוש יותר דאפי' ע"י גוי נחית עוד דרגא אעפ"כ אסור, והדברים ברורים, מיהו המ"ב אעפ"י שהולך ג"כ בשיטת המג"א לקמן סי' ק"ב כ' דכאן דוקא שבת ע"י גוי אסור וזה שיטה אמלעית ובאמת לשון הרשב"א עצמו יותר משמע כדרך זה שהרי כ' אין מתירין לו אפילו שבת של דבריהם ואפי' ע"י גוי ולא עוד אלא דבר שאין בו מלאכה ולא כלום וכנ"ל משמע דעל מלאכה ולא כלום לא קאי איסור ע"י גוי דזה אסור רק לישראל עצמו, ולא קאי אפילו ע"י גוי רק על מ"ש דאין להתיר שבת לזה כ' דאפילו שבת דאמירה לגוי שהוא קל יותר משבת דמעשה אעפ"כ אסור אבל לעולם דוקא במלאכה, - וע"י שהגדולים לא ראו רק לשון הר"מ שלא העתיק כל דברי הרשב"א הסיבו אותו לכוונה אחרת וי"ע בכ"ז.

ולדלכה חף דהאמת דהרבה אחרונים מחמירים בגוי אפילו בפעולת היתר ואין נכחינו להקל, - אבל אם יש לפנינו נדון מה דשכיח הרבה שא"א להכריע אם הוא בגדר חולי קלת, או רק בגדר מיחש פשיטא דאפשר להקל ע"י גוי כדעת הלח"מ הב"מ והגר"א.

שוב עוררו אותי לתשובה הרשב"א ח"ג סי' רע"ב, ששם מצואר להדיא דאפילו שבות דשבות אסור במקום מיהא צעלמא ושסוף דבריו שם יראה דאפילו פעולת רפואה צעלמא שאינה שבות מלך עלמה אסור ע"י גוי וא"כ דברי השו"ע צעלמו פה כנים מאד כיון דמקורו מתשובת הרשב"א כמצואר צב"י, אולם לפ"ז יקשה ביותר תמיהת הבית מאיר דהא כ' הרשב"א שם וחולה חושש דהוא אמנם חולה אלא שאינו נופל למטה אסור כה"ג אפילו שבות דשבות והרי פסקנו למעלה סי' ש"ז ס"ה דבחולה קלח אעפ"י שאינו נופל למטה מותר שבות דשבות, ומה נפ"מ כה"ג בין חולה חושש לחולה קלח, והרשב"א עלמנו אינו נחית לזה כמצואר דבריו דאיכא רק ג' גדרים, סכנה, וסכנת אברים, וחולה שאין בו סכנה, וחושש, וכ"ז לע"ג, ועיין צלשון מחלית השקל ס"ק ז' תו"ד שכ' לענין מיהא כמו הגר"א דכ"ש אסור לעשות מלאכה ע"י גוי.

ב

ס"ב. מי שיש לו חולי של סכנה מלוא לחלל עליו שבת והזריז ה"ז משובח וכו'. במג"א ס"ק א' כתב עיין צו"ד סוס"י קנ"ה דבעינן שתהי' הרפואה ידועה או עפ"י מומחה, אכתוב בקילור עיין פמ"ג כאן דנתקשה הא הו"ל ספק פק"כ, וכתב דדוקא בחולה שאין בו סכנה כ' מג"א כן, - וכבר נתקשה בזה גם בכפ"ת בתוס' יו"ט כסוגיא דהקל, סוף יומא, ודברי פמ"ג תמוהים דהא מקור הדין הוא תשובת מהר"ם בר ברוך סי' ק"ס ובהגמ"י ה' מאכלות אסורות, ובאור"ה סי' נ"ט ושם מוכח דבחולה שיצ"ס איירי וכמצואר ג"כ צמ"ז יו"ד סוס"י פ"ד דמיירי בנכפה דהוא חולה שיש בו סכנה יעשה.

ובס' תה"ד כאן כ' דמש"כ המג"א רפואה ידועה דר"ל היינו שנראה לרוב בני אדם שאלו שהוא לריך לאותו רפואה והוא עפ"י סי' תרי"ח ס"ו, ומש"כ מג"א או עפ"י מומחה היינו אעפ"י שהוא מסופק כמצואר סי' תרי"ח ס"ה, אלא דנקטם צב"י"א לא מתירים מספק צעלמא יע"ש ואין הלשון משמע כן, וגם במקור הדין לא משמע כדבריו אלא דלא מתירים רפואה עלמה אלא א"כ היא ידועה שמרפא והפי' כמש"כ בתשובת עטרת חכמים להגאון רב"פ יו"ד סי' ל' והבאתיו בשו"ת שצט הלוי ח"ה סי' נ"ה, דודאי צו"ד שם איירי גם בחולה שיש בו סכנה אלא דמקור הדין מוכח דאיירי במציאות שגוי בא ואמר שרץ שרוף מרפא לנכפה, והוא גוי קתם שאינו רופא, ע"כ לא ראה מהר"ם מרוטנבורג להתיר רק אם גם בלעדי זה הרפואה תהא ידועה, - אבל צקתם רפואות שמוחזקים שלוקמים אותם, ומטבעם הם שצריכים לרפואות, ומ"מ אין צום רפואה התלטה גמורה שבט הלוי עמוד מס 58 ח ואזנר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שהיא מרפאת, וממילא תמיד יש ספק, ואעפ"כ מותר, ומטעם דגם ספק רפואה דוחה איסורים יעשה.

ועיין צביאור הגר"א יו"ד שם ס"ק כ"ג כ' בקילור כמש"כ יומא פ"ב עפ"י בקיאיין ר"ל דזה שר"ל הרמ"א או עפ"י מומחה, וכ' הגר"א עוד וכן רפואה ידועה דף פ"ג צנשכו כלב שוטה, ע"כ והיינו ג"כ כנ"ל דוקא כה"ג צנשכו כלב שוטה דאין מאכילין מחלך כד דהוא רק דברת צב"י"א ואינו מרפא כלל, או שהיא רק רפואה סגולית וחסר נסיון הרפואה כמש"כ הרמב"ם בפיה"מ ציומא שם, - אבל בספק צעלמא ודאי מותר, ועיין היטב צצט הלוי ח"ג סי' ל"ו שם הארכנו בעוה"י בזה.

ומש"כ דע"ת כאן צשס ס' דמשק אליעזר סו"פ אלו טריפות לחלק בין איסור שבת דבעינן רפואה בדוקה כיון דהוי איסור סקילה לשאר איסורי תורה דלא בעינן רפואה בדוקה אינו נראה בעניי דהא במקור הדין איירי באיסור שרץ דהוא רק לאו ומשם נובע החילוק בין בדוקה או לא, ובשאר ספיקות כנ"ל גם בשבת מותר.

ג

ועיין בס' דע"ת להגאון מהר"ם כאן שהביא מהלכות קטנות ח"ב סי' ל"ח לספק אם מחללים שבת על חרש ושוטה והניח צ"ע, ותמה אני שהעתיקו דסוגית כל הפוסקים דמחללים עליהם שבת וע"ע ח"ס או"ח סי' פ"ג, ועיין ג"כ צב"ה"ל לקמן סי' שכ"ט כ' בפשיטות דמחללים שבת על חרש ושוטה ותמה ג"כ על הלק"ט, ומש"כ הגאון המו"ל של הדעת דכל ספק של הלק"ט רק אם אין תקוה שיתרפא מזה, לא ידעתי מה הועיל בזה.

סימן ע

סי' שכ"ח

[במחלת השינים המותר - האסור - והחייב]

א

ס"ג. כל מכה של חלל דהיינו מהשינים ולפנים ושיניים עלמן צכלל מחללין עליה שבת. כתבו הפוסקים לפידנא, דלפידנא קי"ל לחז"ל דמחללין שבת ציומא פ"ד ע"א, והסימנים שיו"ד דם מבשר השינים צשעת אכילה וכיו"ב, ול"ע רב צזה"ז במחלת צשר השינים הידועה שהיא מחלה גמורה, אבל לא שמענו אם גומר צבני מעיים אם הוא כמו לפידנא, שהי' באמת הדין דאפילו הרופא והחולה אומר א"ל דמחללין שבת, כיון שמצואר להדיא בחז"ל כמש"כ פמ"ג.

דמותר ליסע לרופא אחר כמו לקמן ס"ה אפילו בחולה שאב"ס, ולדידי בלא"ה כתבתי במק"א דעפ"י רוב בכליות ומרה וגם צנני מעיים ככאבים גדולים מאד (שאינם מחמת נפיחות המאכלים) מן הנסיון שיש שם איזה מכה של דלקת או אבן כליות וכיו"ב, - ומן הנסיון שהוא ספק פקו"ג ממש.

ו

ולענין שן מדולדלת ותלוי בחוט השערה אם מותר לתלוש במקום אשר אם דומה להאי דלקמן סל"א לענין שפורן שפירש רובה דמותר ביד אבל לא בכלי עיין בשו"ת שבת הלוי ח"ה סי' ל"ט אות ד' נתייתי להקל יע"ש.

ולענין שנפל לגמרי, אם מותר להחזירו מיד ולשולחו מחדש, כמו שעושין היום ע"י גוי או אפילו ע"י ישראל, עיין בסיומן ל"ג אות א' בחלק זה.

לשון הרמ"א ס"ג מיהו מי שחושש בשיניו ומלטער עליו להוליאו אומר לא"י להוליאו (ומזנין צ"י בשם אור"ח ואו"ה הארוך) ובמ"ב אסביר לה דכאיב לי' טובא ומלטער כ"כ עד שחלה כל גופו אף שאינו נופל למשכב וכלקמן ס"ז, ואף דלעיל מותר גם ע"י ישראל כיון דכה"ג גם בשינים הו"ל כמכה של חלל, מכ"מ מביא בשם הא"ר דהולאת שן אינה רפואה בדוקה ויותר מזה באו"ה דלפעמים עלם הולאת שן גורם סכנה, ומה דאיתא דמחליין שבת גם ע"י ישראל היינו ע"י סמים וכה"ג, ובשעה"ל העיר על הפמ"ג דמייירי כאן באין בו סכנה, והקשה עליו דבאו"ה כ' להדיא דהוא חולי שיש בו סכנה אף דההולאה אינה רפואה דאדרבה סכנתא היא.

ובעניוטי דאין המ"ב ושעה"ל לודקים בזה דמקור דברי הרמ"א הם האור"ח צ"י כאן שכתב וז"ל כ' באור"ח החושש בשיניו ומלטער עליו להוליאו אומר לנכרי להוליאו וטעמו דכל דבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה, הרי ברור דעת צ"י בהבנת האור"ח דחושש בשיניו ומלטער עליו להוליאו הוא גדר חולה שאב"ס שהותר מן הדין רק אמירה לגוי, וכן הבין באמת גם הגר"א כאן למעיין מדליין לרמ"א שצ"ב י"ז, וגם מאו"ה הארוך אין רא"י לעב"ד שז"ל שם סי' נ"ט ס"ק כ"ד, וכן התיר מהר"ז לתלוש שן ע"י עכו"ם בשבת והיינו מטעם דלעיל דחולי שאין בו סכנה אומר לכעני ועושה דכה"ג במקום אשר לא גזרו [ר"ל דהגם דהעיקר דיש לו רק אשר גדול ואינו שוכב במטה מכ"מ אשר גדול נחשב כחולה שאב"ס ממש כרמ"א הכ"ל ס"ז], אבל מחמת סכנה ליכא למימר דאדרבה תלישת השן הוי סכנה ע"כ.

וא"כ הרי גם או"ה ברור מללו דמלטער על השן להוליאו יתדן כחולה שאין בו סכנה דהותר רק ע"י גוי, - וזה שהתיר רמ"א כאן, - ומה דסיים האו"ה אבל מחמת סכנה ליכא למימר ר"ל אם יחי' מחלת השן בגדר סכנה לא כמקרה הזה לא תתיר לדון בו דין סכנה ולהתיר להוליאו גם ע"י ישראל,

שבט הלוי עמוד מס 59 ח ואזנר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ב

ובשאר מחלת השיניים דחשיב מכה של חלל, מן הסתם מחליין, מלבד אם הרופא או החולה אומר שא"י כלקמן ס"ד ובדרך כלל לעב"ד כמה דרגות בזה דאם כאב לו ע"י שיש חור ואין כאן דלקת ולא נתקלקל העלב, וגם אין נפיחות סביב השן, והרפואה רק לסתום החור בזה דינו כלקמן סל"ב דאין מחליין שבת, ויעשה פעולות מותרות הנזכרות שם.

ג

ואם יש נפיחות בפנים, או הרבה מוגלה סביב השן בחניכים יראה דמותר לחלל שבת מלבד אם הרופא אומר דרך ודאי שאין לריך.

ואם נחלה העלב שחך השן, ובפרט אם הוא מוגלה וגורם יסורים גדולים, יראה מרהיטת הפוסקים דה"ה כמכה של חלל ומחליין שבת, ומ"מ בכל אלה כיון שאינו מבואר להדיא בחז"ל דודאי מחליין מהני אמירת הרופאים שיכול להמתין.

ועיין צ"ב זר זכב על או"ה סי' נ"ט ס"ק ט"ז כ' בסו"ד אחרי עיין בראשנים בזה, וז"ל דע"כ לחלק בשיניים בין חושש לחושש דכאב גדול שחלה כל גופו מותר לחלל ביש מכה, ובאין מכה מותר לעשות רפואה, ובמיחש בעלמא שמתחזק והולך כנריא אסור גם לעשות רפואה, וכן מבואר בחי' הרשב"א שבת קכ"ט.

ד

ובדברי הרמ"א ס"ג שכ' מיהו מי שחושש בשיניו ומלטער עליו להוליאו אומר לגוי להוליאו, בפמ"ג נתן טעם שאין להוליאו ע"י ישראל אעפ"י שנחשב כמכה של חלל כלעיל היינו משום דאיירי דלא כאיב לי' טובא אבל כאב הרבה מותר גם ע"י ישראל, איברא במ"ב ס"ק י' כ' דאע"ג דכאב לי' טובא מכ"מ אין הולאת השן רפואה בדוקה וגם לפעמים הולאת השן עלמנו בגדר ספק נפשות, - הנה אמת שכן מבואר באו"ה סי' נ"ט ס"ק כ"ד וכן מובא בט"ז ממהרש"ל, אבל מאד לריך לעיין אם בזמן הזה לא נשתנו הטבעים, דיכנס כאבים בשיניים שאין ברירה רק הולאת השן והוא בדוק ומנוסה, וגם לחשוש בזה"ז על הולאת שן דהוא עלמנו סכנת נפשות אם נעשה ככל כללי הרפואה ל"ע למעשה.

ה

עיין בביאור הלכה ד"ה דוקא שנו"כ היכא דכאיב לי' טובא מצפנים בחלל הגוף דמשמע בזה"מ והרשב"א דעדין אין מחליין דוקא בשיניים ככאב לי' טובא מחליין, והוא דוחק גדול, ובסו"ד העלה דאם כאב לי' טובא בחלל ואין שם רופא

כיון דעלם הולאח השן גורם לפעמים סכנה, ונדון זה לא הוצא צרמ"א כיון דמשמעות צ"י צא"ח הכ"ל להיפך דמשמע דאלו ה' סכנה היינו מתירים גם ע"י ישראל, וספק נפשות במחלוקת ההלכה להקל, - וכן יראה דהבין הגרש"ז צ"ע ש"ע, ובזה הכל על מקומו יבא בשלום ודוק היטב [ובלא"ה בזמן הזה קשה להחמיר במקום סכנה מטעם האו"ה דגם הולאח השן סכנתא היא, דאלו ראיס שאס נעשית צהירות כחק הרפואה היא רפואה בדוקה רובו ככולו כנזכר לעיל, ומקרים לא טובים שייכים גם בשאר רפואות ולא גרע הולאח השן מהס במקום דאיכא היתר פקו"נ].

כך והו"ל למימר שנמתין לה כדי שלא נחלל זה שנת שמכ"מ ממהרת היא בחיזוק איבריו ואין משהין לו שום דבר תועלת לגמור רפואת החולי, - והבה"ל הקשה דלעיל העתיק מהמאירי דטעם דמתירין ליולדת להדליק את הגר כדי לישב דעתה הוא מטעם דמ"מ מתוך פחדה יכולה להסתכן הרי דרק משום סכנה מתירין לא לישב דעתה בעלמא במקום שאין סכנה, - ולעג"ד אין בזה סתירה דדעת קדשו של המאירי לחלק בין ישוב דעתה להרחבת הדעת בעלמא אס לא ה' ביותבי דעתה סכנה לא היינו מתירים לה, משא"כ מה שעושים לחיזוק האיברים שהיו בסכנה אעפ"י שאין במניעת הרחיאה סכנה ממש מכ"מ מותר וקעין דברי הה"מ.

אבל צאמת יש הדל בין המאירי לה"מ דהמאירי התיר רק רחיאה דאין משהין שום דבר לגמור רפואת החולי, - וזה ידוע ברפואה התועלת דלריכיס לגמור תהליכי הרפואה עד הסוף אעפ"י ששלב זה האחרון של הרחיאה אין במניעתה ספק סכנה ממש מכ"מ כיון שה' חולה שיש בו סכנה ממש והתירו לו הכל מותר כל הרפואות עד הסוף הגמור, וצפרט דעלול לחזור למחלתו.

ובאמת גם הה"מ צעניותי לא החיר רק כל סרגילים לעשות לו בחול מה שהוא בהמשך טפול הרפואי שלו כדי לגמור מחלתו לגמרי, ממילא אינו דומה למש"כ צא"ז ה' יולדת שהעתיק הבה"ל שהתיר רבינו גרשום ליולדת שילדה ז' ימים לפני פסח להחם להחמין בליל יו"ט, ורבינו אליעזר חולק ע"ז, ד"ל דדעת רבינו אליעזר דגם בלי הרחיאה של עתה תלא במשך הימים מגדר חולה אפי' אין בו סכנה.

וכבר העיר צבה"ל מתשובת הרדב"ז ח"ד סי' ק"ל שכתב שדין זה לעשות לחולה דברים שאין בהם אורך כל כך הוא מחלוקת בין הפוסקים ואני מן המקילים, הרי דהקיל בזה למעשה, וצטעם הדבר כתב הרדב"ז וז"ל אפשר שאס לא תעשה לו דברים שיש בהם אורך קצת יבוא לדברים שיש בהם אורך הרבה והדבר ידוע דאפילו ספק ספיקא דוחה את השבת ע"כ, הנה אס דעתו משום גזירה כמשמעות לשונו דיבא לנלול גם בדברים שיש בהם אורך הנה אינו דומה לגמרי לנדון ס"ס שהתירו, אבל עיקר הטעם בדחולה שיש בו סכנה מעולם אינו ידוע מה שיכול להשפיע עליו לרע דגם אס מניעת הדבר אינו גורם סכנה עכשיו אבל יכול להיות מאד שע"י מניעת הדבר לא ירגיש טוב ויבא לחולשת הגוף ולא יכול להתגבר על עמס המחלה שהיא של סכנה, וכבר ידוע שהדבר הראשון במעלת דרכי הרפואה לחזק הגוף שיכול להתגבר ולהחזיק מעמד נגד התקפת המחלה, וקרוב בזה צאמת כוונת הרדב"ז דמניעת דברים שאינם אורך כ"כ יגלגלו מלכ שיטריך לאורך הרבה וזה כבר בגדר סכנה אעפ"י שהדבר צפוק אס יארע כזה, ע"ז כ' הרדב"ז דהרי אפי' ס"ס דוחה, ואין להאריך עוד, סוף דבר דברי הה"מ יש להם מקום גדול בהלכה, ולמעשה צ"ע וסיעתא

סימן עא

[סי' שב"ח סעיף ד' - בשיטת הה"מ ומג"א דכל צרכי חולה נעשין בשבת]

ס"ד. מכה של חלל אי"ל אומדן שאפילו אין שם בקיאים וכו' עושים לו כל סרגילים לעשות לו בחול, הוא לשון הרמב"ן בתורת האדם, וכ' הה"מ פ"ב בשבת דאעפ"י שאין בו סכנה במניעת הדבר הוא יעשה"ה ובכ"מ שם חולק ע"ז, ובציאור הלכה כאן העמיק הרחיב להוכיח דהרבה פוסקים חולקים ע"ז, ודעתם דדוקא אס במניעת הדבר איכא ספק סכנה עכ"פ מותר, ואבא על כללות דבריו.

הנה מש"כ מרש"י שנת קכ"ט ע"א וביומא פ"ד ע"ב ועוד דספק פקוח נפש דעושין לו לרכיו היינו אס יש חשש שימות, וכן ממש"כ ממשנתנו דסוף יומא דחולה מאכילין אותו ע"פ בקיאים אלמא דלריך אומדנא, וכפרש"י שם דיאמרו אס הוא מסוכן, ור"ה להוכיח מזה וכיו"צ דדוקא ספק סכנת מות, וכן לר"ת בהגהות מרדכי דשבת מתירין רק צפוק סכנתא דיתעלף עכ"פ בלי לדעתו אס הוא מסוכן, מכ"מ אפילו לדידי' דוקא משום ספק סכנה אבל לא משום טוב ויפה לו ועוד האריך בזה והביא מתשובת הרשב"א סי' רי"ד יע"ש. זה תו"ד צה"ל.

ובעניוטי דאין מכל זה ראי' נגד הה"מ דודאי גם הה"מ מודה דכל היתר של פקוח נפש בין בשבת בין במחלוקת אסורות לריך שיצנה קודם על יסוד שנדון של פקו"נ לפינו דאי או ספק לזה לריך אומדן, ולר"י ורש"י ספק מות, ולר"ת ספק סכנה אפי' רחוק, אבל אחרי שכבר הוחזק חולה זה לדין מסוכן, ואנו מתירים לחלל שבת עבורו והותרו לו איסורי תורה זה דעת הה"מ דלכל לרכיו הנלרכיס בזה הותר. וד"ל המאירי ציומא פ"ד על דין דחולה מחמין לו חמין בין להשקותו בין להנרותו ולהנרותו ר"ל חיזוק איבריו אעפ"י שרחיאה זו של חיזוק איבריו אין בו אורך למהירות כל

שבט הלוי עמוד מס 60 ח ואזנר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אזכרים לא פרטו משא"כ לפידנא שהוא שטח אחר יחידי וכן גז
היד ורגל, אבל פשיטא דלא חמירא ממכה של חלל.
והכרעת השו"ע כפשוטו הרמב"ן דבכולם מהני רופא
אומר א"ל או חולה אעפ"י שאינם לריכוס אומד,
והפמ"ג זמ"ז ס"ק ז' והמ"ב ס"ק ח' שנמשכו אחרי הב"ח
לע"ג.

ח

אבל מה שיראה מן הרגילות דבגשכו כלב שוטה או בליעת
עלוקה או זוחלי עפר שאפשר שממיתים שם לכאורה
הסכנה תכופה מיד ואי אפשר להמתין כלל שהארס נכנס
לתוך הדם ולריך לעלרו מיד, ובזה ודאי לא יאמרו הרופאים
דאפשר להמתין, לא מכח סברת הב"ח אלא לפי המליאות
וא"כ הם שוין למכה של חלל באופן שא"ל להמתין ודו"ק.
ודע דהגהות מרדכי דשבת סי' תס"ד תוך דברי ר"ת כ'
ואפילו סבורים החולים שאינן מסוכנים שהינן מלינו
סכנה לנשיכת כלב שוטה למות, ור"ל ואעפ"י כ' מחללין שחז"ל
ידעו שכן מסוכנים לפעמים, אבל הלשון לריך ביאור דודאי
כן המליאות דנשיכת כלב שוטה בלי טפול הרפואי היא סכנה
עליונה מאד, וע"ע לקמן ס"ז כמה שכתבנו ביסוד מכה שע"ג
היד.

ט

ס"ז. מחללין שבת על כל מכה שנעשית מחמת הברזל, ועל
שחין הבא צפי הטבעת וכו'.
בע"ז כ"ח ע"א זהא דמכה שע"ג היד שמחללין את השבת,
כ' תוס' פי' חולי שעלה שם מאיליו או שלא ע"י מכת
חרב אבל מכת חרב אמרינן בכ"מ דמחללין שבת [והיינו
מכה ע"י ברזל בשו"ע], וברמב"ם פ"ב ה"ה משבת שכ' מכה
שע"ג היד כ' בהגמ"י פ' שלא בא מחמת ברזל אבל אם בא
מחמת ברזל אפי' שלא ע"ג יד ורגל, הנה בהגמ"י לא הזכיר
מחמת חולי אלא הניח לשון מכה כפשוטו דהיינו ע"י הכאת
דבר קשה אלא שלא ע"י ברזל, ויתכן דחולי שם לדבריו אינו
בגדר סכנה משא"כ להתוס' ול"ע וצדיקה בזה, ובשו"ע הרב
פסק בפשיטות כתוס' דאפילו עלתה מכה מאליה, ועיין
בתב"ש סי' מ"ד ס"ק ד' דמשמע רהיטת דבריו דבין שלא
ע"י ברזל אם הוא דרך הכאה, בין ע"י ברזל גם אם אינו
דרך הכאה אלא דרך חיתוך הוא גורם סכנה ומחללין שבת.
ובה"א דמכה דשלא ע"י ברזל יראה דמיירי שאין כלי הדם
פתוחים עד שאפשר לחוש לזוהמא מסוכנת דאם יש
לחוש לכך מה איכפ"ל אם נעשה ע"י ברזל או לא.
ועל הא דשחין הבא צפי הטבעת, כ' הב"ח דעינכתא פי'
מורקא דהיינו אכעזעות וכו' ובסימטא פי' הערוך
שהוא שחין וי"מ נפח העומד באלס גם עליהם מחללין השבת

דשמיא להורות בזה כהלכה, והנכון בהוראה זו מש"כ בשו"ע
דרב כאן סו"ס ד' דיש ג' גדרים, לכתחלה לא יעשה שאר
לרכים אלה ע"י ישראל רק ע"י גוי, ז' אם אין גוי אפשר
לסמוך על הה"מ אעפ"י שבמג"ל לקמן ס"ק י"ז מביא גם דעת
החולק, ג' מכ"מ בעל נפש יחמיר על עלמו באיסור תורה,
וע"ע במחנה אפרים פ"ב מהל' שבת ובשו"ת נמוך נדק או"ח
סי' ל"ח.

סימן עב

[סי' שב"ח סעיף ד' - ו' - ז']

ז

ס"ד-ס"ו מכה שעל גז היד וגז הרגל וכן מי שבלע עלוקה
וכן מי שנשכו כלב שוטה וכו' הרי הם כמכה של
חלל.

ראיתי צ"ס תה"ד כאן כ' דבגז היד וגז הרגל איתא
בשבת ק"ט ע"א ובע"ז כ"ח ע"א דמכה של חלל
דמי, אבל מי שבלע עלוקה ומי שנשכו כלב שוטה לא אמרו
בגמ' דמכה של חלל דמי והוכיח מזה דהשו"ע לא ס"ל
כדעת הב"ח שכ' בד"ה החושש דדוקא במכה של חלל כ'
הרמב"ן והטור דבחולה ורופא אומר א"ל אין מחללין
כמבואר ס"ד, אבל בחולה שהעידו בגמ' דיש סכנה כגונא
דלפידנא אין שומעין לרופא או לחולה דכבר מקובל בידי
התנאים דס"ג הוא, והכא חזינו דהמחבר השוה אותם, וכן
משמע מדלג הביא האי דלפידנא ע"כ.

והנה מה שכ' לחלוק על הוראת הב"ח אמת נכון הוא
דהמעין בחורת האדם לרמב"ן בשער הסכנה אשר
משם נובעים הלכות אלה יראה דמכה של חלל יותר פשוט
דהוא סכנה נפש מגז היד וגז הרגל ולפידנא דהא כ' וגז
היד וגז הרגל נמי אינו לריך אומד, ופי' דה"א דהם פחות
סכנה ממכה של חלל וקמ"ל דנמי א"ל אומד דנכנסו דדרגא
של מכה של חלל, ובה"ג מש"כ הרמב"ן ולפידנא נמי סכנתא
דלא תימא דאינו בכלל חלל, אבל פשיטא דלא עדיף ממכה
של חלל וכיון דהרמב"ן שם אחרי כל הכ"ל מסיים דכשודעים
ומכירים באתו חולי שהוא ממתין וא"ל חילול ודאי אסור
לעשות לו, פשיטא דקאי על כל הנזכר למעלה דהיינו מכה
של חלל וגז היד ולפידנא, - ובאמת ידוע מאד דמכה של
חלל ככליות וטחול וכבד וריאה שכ' הרמב"ם פ"ב מהל' שבת
ודאי יותר מסוכן מגז היד וכו' אלא דחז"ל ברוח קדש
השוו אותם, אבל לא דחמירא יותר, ובאמת לא ידעתי להבנת
הב"ח דסכנת לפידנא מפורש יותר ממכה של חלל דבאמת
שניהם נקראים מפורשים דמכה של חלל כיון שכולל הרבה

שבט הלוי עמוד מס 61 ח ואונר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

סכנה גדולה, אלא כ' סתם החושש צעיניו משמע דס"ל דאחרי שהגמ' אומר הסימנים של רירא דלא וכו' אלו הם הקובעים בכל מיחש עין גם בלי עין שמרדה, וכן יראה רהיטת לשון רש"י שכ' כגון מאי על איזה חולי.

אבל צרציו חננאל שם כ' וז"ל עין שמרדה מותר לכוחה דהא סכנה היא דהא האי אמתא דקדיחא לה עינא וכו' ופקעה עינא, והני מילי בתחלת אכולא כגון רירא דלא וכו' פי' מוררת (מורדת) ריר וכוונת כאלו מועלין דבר צעינא ואחי דמא.

ויש כאן מחלוקת גדולה דרהיטת לשון הרמז"ס והטור מוכח דכל שיש סימנים הללו לא משגיחין שוב בסוג המיחש דזה ענינו של רירא ודמא הם סימני הסכנה, משא"כ להר"ם קאי הכל על עין שמרדה שהוא סכנה גדולה לעין שמורד ורוצה לאחא, הוא דהוי סכנה, אבל לריכיס לזה עוד הסימנים, ועוד הבדל דמלשון הר"ם יראה דצעינן כל הסימנים הללו יחד, משא"כ להרמז"ס דמפורש דכלל אחד מהסימנים מחללין שבת, - והסימנים הללו הם פי' להחושש צעיניו.

ובאמת קולא גדולה היא לחלל שבת על דמעתא ואעפ"י שכ' מחמת הכאב אכחו לא נדע צאיזה דרגא של כאב, ועין שמרדה לא הורגך הרמז"ס הטור ושו"ע להביא דהוא ק"ו מחושש צעינו עם סימנים הללו ולמעשה לע"ג כיון שאין לא בקיאים בזה ויש לשאול ברופאים אם סוג מחלה זאת יכול לגרום סכ"ג אפילו על דהנפלאה.

ודע דצירושלמי שבת פי"ד ה"ד וע"ז פ"ב ה"ב, וההן דעיינה (פי' לענין חילול שבת עליו) שאלון לר' זון ושרא ופי' הקרבן העדה אם בלע עין דבר מה אם מותר להוליאו, והפי"מ גורם וההן עיימא דעיינין ור"ל עין שהוכחה מרעיתו (מלשון עמיא) הנה פי' הק"ע פשוט יותר דאם נכנס דבר צעין דמותר להוליאו אפילו עם חילול שבת וסתומת הלשון משמע דכל שטח העין, אבל פי' הפי"מ עין שהוכחה מראיתו אינו כפשוטו דע"ז אין מחללין וכנראה דר"ל שהוכחה בשבת באופן פתאומי או שמכחה והולך שלא כדרך העולם, - אבל אם רק סכנת עורו על העין בלי מחלה כלל הא כ' הקדמונים דעל העורו ענינו אין לחלל שבת דידון רק כסכנת אבר לקמן סי"ז. (ע"ע ח"ט סי' פ"ב)

י"ב

ודע דלענין מחלת השטא"ר צעין שחור או שאר לבעים, כ' הגאון מהרש"ק בחכמת שלמה כאן אעפ"י שיש חשש שיאבד ראות עיניו לגמרי מ"מ נידון רק כסכנת אבר, וכן מלאתי בתשובת חתן סופר סי' ל"ד ד"ה והנה דאם אין הסימנים של השו"ע רק סכנת עורו דאין צדינו להתייר חילול שבת דאורייתא.

אכל הר"ן פי' עינתא שחין הבא צפי הטבעת סימטא פלוגקרא וכ"כ בשו"ע, וסיים הב"ח ונראה דלענין מעשה חלויין בספק נפשות לקולא ועל כולם מחללין שבת ע"כ, - והשתא לפי דברי הב"ח ענינו למעלה דמה דמפורש בש"ס לא מהני אמירת רופא אין לריך וא"כ חמוריס אלה ממכה של חלל, וזה לע"ג, וגם יש מזה רא"י למש"כ למעלה דדברי הב"ח הנ"ל אינם להלכה, וגם לע"ג על איזה נפח מחללים שבת.

י

ועל מי שיש לו קדחת חס ביותר, עיין מג"א ס"ק א' דמביא מיו"ד סי' קל"ד, דקדחת אין צו סכנה, והכרעת צ"י דוקא חס ביותר עיין ט"ז ס"ק ז', ובצ"י יו"ד סו"ס קל"ד בשם הרשב"א בתשובה מפקפק על כל יסוד זה דיקרא קדחת סכנה, ודחה הר"א מפסקים כ"ה ע"ב דאישתא למירתא כשעת הסכנה דילמא הלכה כלישנא בתרא דלא נקרא שעת הסכנה, ועיין בס' תהל"ד דהעיר דהרי"ף והרא"ש פסקו כלישנא קמא.

וראיתי בלפנת פענה לגאון עולם מהר"י ז"ל פ"ב דהל' שבת חידש דבשבת מתירים גם מה דמביא לידי סכנה אעפ"י שטכסיו אין סכנה ובשאר איסורים רק מה דהוא סכנה מיד, וראיתו מהאי אישתא למירתא דבפסקים שם איכא פלוגתא אם מתירין איסורי תורה דאולי אינה בגדר דסכנה, ובצ"י כ"ח ע"א מצואר דהוא סכנה ומחללין שבת, ע"כ כנ"ל דבעטם אינו סכנה רק דמביא לידי סכנה והותר בשבת אבל לא בשאר איסורים, והיינו דלענין שבת נעשה כיום חול כמש"כ הרמז"ס והתשב"ץ בתשובה הארכתו במק"א, מיהו בתשובת הרשב"א הנ"ל לכאורה אינו מורה כן, ועיין בתהל"ד דנשאר בל"ע דמה הוא גדר של חס ביותר ודו"ק.

סימן עג

[סי' שכ"ח סעיף ט' - במחלת העינים לענין פקו"נ ובסכנת העוורון]

י"א

ס"ט. החושש צעיניו או צעינו ויש צו ליר וכו' מחללין עליו את השבת. כ"ה ג"כ לשון הטור שנקח מרמז"ס פ"ב מהל' שבת, איברא לשון הגמ' ע"ז כ"ח ע"ב עין שמרדה מותר לכוחה וכו' וכגון מאי, - פרש"י על איזה חולי העין מחללין כגון רירא דלא דמא דימעתא וקידחא וכו', ועין שמרדה פי' רש"י שרוצה לאחא כאדם שמורד, ומדלא העתיקו הרמז"ס והטור עיקר המאמר של עין שמרדה שהוא

סימן עד

[סי' שכ"ח סעיף י"ב - קביעות הלכה מי הקודם להשתדל בפקו"נ]

י"ג

סי"ב. כשמחליין שבת משתדלין שלא לעשות ע"י גוים קטנים ונשים אלא ע"י ישראל גדולים וכני דעת.

אכתוב בקיצור שיטת הראשנים בצרייתא דיומא פ"ד ע"ב דרש"י גורם ואין עושין דברים הללו לא ע"י א"י ולא ע"י כותים (קטנים) ואין אומרים יעשו דברים הללו ע"פ נשים וכותים, ופרש"י דאם אמרו נשים או כותים שצריך לחלל שבת אין מחליין על פיהם אבל מטטרפין לדעת אחרת והוא חידוש דאין מחליין ע"פ נשים, - והר"ן כ' שהקשו עליו משבת קכ"ח ע"ב דקוראין לה חכמה, וכ' דשאני ענין לידה דודאי עושים ע"פ נשים, מכ"מ אם אשה אומרת לר"ך, והשאר לא יודעים ודאי נעשה ספק נפשות.

שיטת הר"ף לפי דעת הר"ן, דע"י גוים וקטנים אין עושין בשום פנים וע"י נשים או כותים עושין הדבר בהזדמנות ומקרה לא מיחדים אותם לפקוח נפש שמא יעלה בלנם שאנו רואים להכשיל אותם בחילול שבת, - ובפ"י אחר כ' הר"ן דטעם נשים וכותים שאין מוסרין להם לצדס העסק והפקוח הזה שמא יתעללו או יפגעו, אבל מטטרפין עס ישראל, והאשה והכותי מתעסקין ע"י ישראל דכיון שהישראל עוסק ג"כ גם הם יזדורו.

ולהרא"ש הסבה שאין מוסרין להם שהנכרי והאשה יעלו בדעתם שלא ניתן שבת לידמות ובשביל זה מוסרין להם, ויבאו להתעלל בפקו"נ ויבא ליד סכנה.

ולשון השו"ע משתדלין שלא לעשות וכו' פוחת קלת מלשון איסור וברמב"ם ושאר ראשנים הלשון כמו צרייתא אין עושין דהוא לשון איסור.

והגה הא דאמרנו דע"י נשים כשנזדמן מותר ורק אין מיחדים אותם לכך, כ' בתשצ"ן ת"א סי' כ"ד, דאפילו יש שם ישראל אחר אין לו לעשות עלמנו חסיד לומר מוטב שתחלל שבת על ידו ולא על ידי לפי שהזריז ה"ז משובח, ועוד כ' שם דלכתחלה ע"י חכמי ישראל כדי לחשוש לשיטת הרמב"ם צביה"מ דפי' בן גדולי ישראל, ואם יש קלת איחור עי"ז גם ע"י עם הארץ עושין, ואם יש קלת איחור ע"י שמחכים גם להם פשיטא דעושין גם ע"י אשה, וגם ע"י גוי אם אין אחר גם לדעת המחבר עיין במ"צ כאן ובתשובת תשצ"ן שם.

ודעת רמ"א דנוהגין ע"י גוים אם אפשר בלי איחור, וכן ע"י שינוי אם אפשר, והט"ז כ' דלאו מנהג ותיקין הוא מכ"מ גם לדעת הרמ"א אינו מותר רק כשישראל עומד

אלא דראיתי להגאון מהרש"ק שם בחכמת שלמה דבר פלא שכ' דכ"ז בערוון עין אחד, אבל בערוון של שתי עינים באופן דנעשה קומא גמור נהי דלא הוי פקוח נפש וסכנת הגוף רק סכנת אבר מכ"מ כיון דלר' יהודה סומא פטור מן המלות נהי דלא קיי"ל כר"י כמש"כ כל הראשנים מכ"מ כיון שצ"י סי' תע"ג הביא מרבינו ירוחם דקיי"ל כר"י, ולענין פקוח נפש יש לחוש לזה, עפ"י דרש"ת ז"ל דמוטב לחלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, אלא דמיד הרגיש הגאון מהרש"ק דלית דחש להא דר"י איברא בכ"ז כתב כיון דע"י סמויות עינים יתבטל מתלמוד תורה וכו' והרי ארז"ל דת"ת גדול ממעשה וא"כ אם בשביל המעשה מותר לחלל שבת ק"ו עבור הת"ת, איברא כ' לבסוף דלא מלאו לבו להקל מכ"מ ראה זה לזירוף, - וכה"ג ראיתי בתשובת חתן סופר סי' ל"א שם שכ' בדרך אפשר דלר' יהודה דקומא פטור מן המלות, וא"כ הו"ל בגדר מוטב שיחלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה ורעה להעמיס כזה בלשון הרמב"ם פ"ב מה' שבת אלא גם הוא ירא לחדש כזאת כיון דלא מלא ראי' ע"ז.

ובעניותי דאין מקום לדון ע"ז דגם אם נימא דמכח היסוד דמוטב לחלל שבת אחת וכו' נכנס גם סכנת ציטול כל המלות היינו במלות לא תעשה דאנו אומרים דמוטב לעבור על ל"ת החמור דשבת שלא יעבור על כל ל"ת שבתורה, אבל פשיטא דלא נחלל שבת על קיום מלות עשה אפילו מ"ע שכלל התורה, וכיון שכ' בס' המכריע סי' ע"ח דקומא פטור רק ממלות עשה אבל לא לא תעשה, וכן מלאחי בקרבן נתנאל קידושין ברא"ש סי' מ"ט אות ט' דקומא גם לר"י יחייב בל"ת, (דלא כג"י הרא"ש שם לפנינו והק"י מחקו יעשה) א"כ פשיטא דאינו בגדר מוטב לחלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה דהיינו שמירה ממלאכת שבת.

איברא דעלם היסוד דפקוח זה כולל לאו דוקא סכנת הגוף אלא גם סכנת אבדון הנפש מצואר בשו"ע או"ח סוף"י ש"ז לענין צת שנתפסה להזיאה מכלל ישראל דמותר לחלל שבת עליה אפי' באיסור תורה והזכרו שם בפוסקים ב' טעמים הא' דמוטב שיעשה אחד איסורי זוטא דחילול שבת אחת ולא יעשה חבירו איסורא רבא דחילול כל ימיו וכה"ת, ב' דרשת מוטב שיחלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה, ומה"ע מסופק מג"א שם אם שייך זה בקטן כיון דעכשיו לא מלווה, - אבל כ"ז לענין איסורים לא משום פטור מ"ע או פטור תלמוד תורה, וע"ע מה שדמתי ביסוד זה לחילול שבת מפני איסורי תורה בשו"ת שבת הלוי ח"ג סי' ל"ז אות ד'.

ע"ג גוי ומזרז אותו, והמנהג כסגרת הרמ"א אעפ"י שהלכה עיקר כ"ז.

ומסיים הט"ז דעיקרא דמילתא שלא ישיג צנוי כל עיקר אם ראה סכנה בצירור ויש אפילו ספק הללה, ומזה כתבתי בשבט הלוי ח"ו סי' כ"ה דמשמע דאם אנו עצמינו מסופקים אם... שסכנה אעפ"י שצדקה יתן לחלל שבת, מכ"מ ה"ג לא אמר ט"ז ומותר לעשות ע"י גוי אם ישראל עומד על צדו.

ומה שטען הט"ז דיבא לידי ממשאל לעמוד שיסברו שר"ך נחכות על גוי, אמנם החכם עיניו בראשו ולפעמים הישראל ע"י שגוה שבת עליו לא יעשה כל צרכו בשלמות, ואולי לזה כ' הט"ז והתשב"ץ דלכתחלה יעשה ע"י חכם גדול, מכ"מ אין לנו להסיר על דעת הט"ז צדקה, ודע דלאון המאירי יומא פ"ד ע"ב ואין שר"ך לעשות דברים אלה לא ע"י גוי ולא ע"י קטנים אלא אף בגדולים, הנה לשון זה משמע דעכ"פ אין איסור בדבר דלא כרוז דעת הראשונים.

ס"י, ואם רופא אחד אמר שר"ך ורופא אחד אומר א"ל מתלחן וכו'. עיין בגמ"א ס"ק ו' בשם הרדב"ז חולה אמר שר"ך אני לתרופה פלונית ורופא אמר אין שר"ך שומעין לחולה ואם רופא אומר שאותה תרופה מזקת לחולה שומעין לרופא, ובס"י תרי"ח כ' מג"א ג"כ בשם הרדב"ז דאם חולה אומר שר"ך אני לא לאלו ביה"כ ורופא אומר שמזיק לו שומעין לחולה, ובישוב הסתירה כ' אחרונים דיש הבדל בין תרופה לאכילה, דבתרופות הרופא בקי טפי.

ובעז"ה סי' תרי"ח - ה' הרעיש ע"ז דגם באכילה זה מהלכות הרפואה ע"י הרופאים לקבוע אם האכילה מזיק לו או לא והנה צדקה ומוזה ראה הע"ש לומר דדברי הרדב"ז בגמ"א סי' תרי"ח הם בחולה שאינו מוטל במטה רק הם מצעלי מיוחדים ההולכים בשוק רק שיש להם מיהא חזק בלב בראש או במעיים כמו שחפ"ת דבזה האדם עצמו בקי יותר בטבעו מהרופא המבקר לפעמים, ואין לרופאים הלכות ברורות מצעלי מיוחדים, אבל בחולה המוטל במטה פשיטא ששומעים לרופא אפילו בחול אדם אומר שהאכילה תזיקנו יעשה עוד צדקה.

אמנם בשבט הלוי ח"א סי' קס"ד כתבתי דלא ראה דברי הרדב"ז עצמו סי' אלף ק"ח דמוכח דמיירי בחולה של סכנה ממש כשאר רוב חולים של סכנת נפשות המוטלים במטה מחליו, וההבדל בין תרופה לאכילה פשוט דבאכילה עומדים לפנינו כ' דברים היזק וסכנת הרעבון של החולה שזעק שהרעבון מזיק לו ולעומת זה אמירת הרופא שצדקה מודה שהאכילה תשקוט סכנת רעבון אלא שמתקום אחר תזיק לו האכילה, צדקה כיון שסכנת רעבון השתא צרורה לפנינו משא"כ היזק מיוחדים חש היזק מפני סכנת רעבון דהשתא, יעשה צדקה.

איברא מודינא דאינו כלל לכל מחלה דידוע מכמה מחלות ובפרט אחרי נחומים שהאכילה היא סכנת מות ממש לחולה, וה' יולכנו דרך אמת.

סימן עה

[סי' שב"ח סעיף י"ג]

ודע דענין כוונה משכחת בג' אופנים א' - כמ"כ הלבוש כאן וז"ל כגון שר"ך לפרוס מזודה להטלות חינוך שגל לנהר וודע שיזוד עמו דגים וכיו"צ, והיינו דמשי"כ בגמ' אע"ג דמכוין מתפרש באופן כזה שידע שיעשה עוד מלאכה עמו מ"מ הוא אינו רואה לגמרי בכך, ג-ל"פ מכוין דהוא שר"ך ממילא לתמוך הדלת עבור הפקו"צ, ומושב דדעתו דאעשה עכ"פ באופן שהי' העלים ראוים אח"כ לדבר מה ולא אפסיד לגמרי, ג- דמכוין ממש ורואה במלאכה זאת עם מלאכת היתר של פקו"צ.

וב' הר"ן בשבת שם וז"ל לפיכך אעפ"י שהוא מתכוין עם אותה מלאכה למלאכה אחרת שהיא אסורה בשבת החירו חכמים כדי שלא ימנע בשום ענין מפקוח נפש המוטלת חובה עליו אבל במלאכת הרשות ח"ו וכו' יע"ש.

ור"ל אע"ג דנוגע לאיסור תורה מכ"מ מה"ת צדקה פטור כיון דעיקר המלאכה לאור"צ פקו"צ, אבל ה' מקום לאסור מדרבנן כדפ"ל באמת הרבה פוסקים מכ"מ דעת הר"ן משום שלא ימנע וכו' לא העמידו דבריהם.

ולדל"ב מכוין ממש צדקה נחוש להחמיר, ומציאות שכ' צדקה א' צדקה מותר, ומשי"כ צדקה ב' יתן לשיקול כיון דצדקה העולם הרשע"א והר"ן ועוד מקילים בפשיטות, מכ"מ פשוט דאם אפשר לעשות דרך קלקול המפתח ואינו שובה ע"ז יותר לא יעשה דרך תיקון ממש.

שבט הלוי עמוד מס 65 ח ואזנר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ס"ג. כל הרזיו לחלל שבת ה"ז משובח אפילו אם מתקן עמו דבר אחר וכו' ובגמ"א מגמ' יומא פ"ד ע"ב צ"כ נעל הדלת בפני החינוך שובר הדלת ומוליאו אעפ"י שפפל אותו כמין עלים שראוים למלאכה שמה יבעת החינוך וימות ע"כ.

וברש"י יומא שם נעטלת דלת, והחינוך נבעת ע"כ, משמע לכאורה דדוקא שצדקה היא שהחינוך נבעת, אבל שמה יבעת וימות לא חיישינן, אבל לשון הרמב"ם משמע דכל אופן חיישינן שמה יבעת, ולהלכה פשוט דמחוש לדעת הרמב"ם ונג"א שהעתיקו, - מ"מ קתה ספק אם זה דוקא בחינוכות כלשון הגמ' שהם קטני קטנים או אפילו קטנים מבוגרים כגדולים, והי' מקום לחלק בזה דה"ג צעיק נבעתים ממש כרש"י לא שמה יבעתו כיון שעכשיו אינם נבעתים [שור"ר במר"ק להגאון יעב"ן דהיינו חינוכות כבני שש, מלבד אם יש לחוש שיבעת ויפחד אפי' גדולים מזה וזה כדצרינו] ולמדנו מהלכה זאת כי הבעתה גדולה ספק פקו"צ הוא ופשיטא דזה גם בגדולים, ומצינו כמה עבדות בחז"ל כי התרגשות פתאומי גרם למימה, א"כ נהי' דמציאות זה שנעל דלת לפניו לא שייך בגדולים דלויים נבעתים מזה, אבל פשיטא דנבעת ממש במציאות אחר אפילו גדול ורואים הקיימים לכך דמזכה לחלל שבת עליו.

ובענין אם מותר לכיון לכך לעשות מלאכת איסור עם מלאכת פקו"צ כיון שעלם הפעולה היתר ומזכה, ידוע שיש גירסות בגמ' יומא שם אם גורסים אעפ"י דמכוין ובלח"מ פ"ב משבת כ' בפשיטות לאיסור, ועיין פמ"ג בא"א כאן כ' כן, - וצדקה"א שבת קור"פ האורג כ' בפשיטות להיתר, וכן הסכים הר"ן שם אלא דחולקים בטעם ההיתר דלהרשב"א משום דעיקר הפעולה פועלת היתר אע"ג דאינו פקו"צ, ולר"ן דוקא משום דעיקר הפעולה עבור פקו"צ, משא"כ אם עיקר הפעולה פועלת היתר כגון נעילת דלת מ"מ אם עושה עמה צדקה גם מלאכה כגון ידעה אסור מה"ת דאנו מיוחדים ע"י מחשבת ידעה כאלו גם המלאכה היתה בשצילה ובמאירי יומא אסור במכוין לעשות גם מלאכה, ועיין שער האיון כאן העיר דמחלוקת קדמונים גדולה היא, ועיין בס' תה"צ כאן.

שבט הלוי עמוד מס 64 ח ואזנר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

סימן צב

כ"ה, יום ג' בחקוית השניב לפ"ק.

כבוד ידידי האהוב הה"ג המופלג והשלם בתרי בן

גדולים וצ' כש"ת יהודה ארי' הלוי דיגר שליט"א.

אחדשה"ט וש"ת באהבה,

יקרתו קבלתי ואשיב כדרכי בקולור אשר שאלתם צמי שנפל שניו בשנת ורופאים אומרים שאם מחזירים מיד תוך כמה דקות שייך שיגדל שם וכדבק מאליו האם מותר לעשות כן בשבת, וכ' מעלתו דיקוד השאלה האם זה נחשב כסכנת אבר שמוותר לעבור איסור דרבנן (עפ"י הדעה השלישית בסי' שכ"ח סי"ז יע"ש). והא גופא מספק"ל דאם נפילת שן בגדר סכנת אבר, וכן מספק"ל בלא אולי בזה חשב בנין דאורייתא.

הנה לדידי צעניי הדברים פשוטים דודאי אין בזה סכנת אבר דשייכים אינם בגדר אבר האדם כמבואר במשנתיו פ"ג דלהלות וברמב"ם פ"א ה"ז מטומאת מת, ועיין נדה כ"ה ע"א דאין משאיר ללקת ובשן ועין חידושי תורה גס שן, אבל לא במקום שנוגע לחיות האדם, ועיין ברש"ם ב"ב קט"ז ע"א ובגליון ברכות ה' ע"ב בשם הערוך, והאי דסי' שכ"ח ס"ג ברמ"א ומי שחושש בשיניו ומלטער, ומשכחת לה נמי בשייכים חולה של חלל כמבואר בפוסקים שם היינו ע"י גרס מחלת השן, אבל חסרון השן בעלמנו בלי מחלה אינו חסרון אבר, וע"ש סי' שכ"ח סל"ב החושש בשן לא יגמע בזה החומץ, אבל לאחר שכבר נפל ולהחזירו פשיטא מאד דאין להתיר אפילו איסור דרבנן כיון שחסרון שן אינו שום גרס בחיות האדם וצריאותו, ובפרט כהיום דאפשר להחליף תועלת השן בשן תוחנת וכיו"ב.

מיהו עיקר חזרת שן נפל ולהדביקו ולהשרישו מחדש יראה דאפילו איסור תורה יש בו, עיין שבת ל"ה ע"א גודלת משום בונה, ועיין שבת קכ"ג ע"א לענין אסובי ינוקי בשבת ובתוס' שם, ועיין שבת קמ"ז ע"א ושם ע"ב לענין החזרת חומרי שדרה דמיחזי כבונה, מכל הנ"ל מוכח דאיכא גדר בונה דאורייתא צנוף האדם דאל"כ לא היינו גוזרים מיחזי כבונה מדרבנן בלאדם, ועיין מפורש ברש"י שבת ק"ז ע"א דמפיס מורקא אס לעשות לה פתח חייב דפרש"י צדד לישנא משום בונה ולדעת הרמב"ם כל מלאכת רפואה איכא מלאכה דאורייתא משום מכה צפטיש כמבואר צדבריו פ"י הי"ז מהלכות שבת יע"ש, ואולי הכא יודה הרמב"ם דאיכא גס גדר בונה דאורייתא דאינו בונה דבר שעל גופו, אלא בונה מחדש מה שנסתלק כבר לגמרי, סו"ד לענ"ד פשוט דאסור להחזירו בשבת.

ולענין להחזירו ע"י גוי במקום שאין ישראל מסייע ע"י הטית הראש ופה עיין ט"ז סי' שכ"ח ובש"ך צנקה"כ

סי' קל"ח, ג"כ הדבר נוטה לאיסור כיון דאינו שבות דשבות אלא שבות דאמירה במקום איסור תורה.

ב. ואשר שאל צענין בעל קורא שקבל עליה לתורה וענה אמן אחרי ברכת עלמו, האם יחזור ויברך מחמת הפסק למה שכ' המ"ב סי' רט"ז ס"ק א' והוא מהפמ"ג בא"א סי' נ"א דחשיב הפסק, וע"ש בשם הא"ר סי' קס"ז ס"ק ז' מש"כ בשם צה"ג.

הנה יפה שאל ושאלת חכם הוא, מכ"מ מסופק אני קלת למעשה למש"כ הפוסקים דהש"ל יענה האמן אחרי הקורא בקול רם וימשיך בו קלת יותר מן הלצור כדי שיצינו שמתחיל לקרות כמבואר בשער אפרים שער ד' יע"ש א"כ יש צענית אמן זה בקול רם קלת לורך הקריאה ולא חשיב הפסק דיעבד כמו בעלמא גביל לתורא הביא מלח וכיו"ב, ונהי דמשו"ה לא נתיר לכתחלה לענות על ברכת עלמו כמובן אבל דיעבד לחייבו לברך עוד פעם מסופקני מטעם הנ"ל, ועיין עוד בפמ"ג בא"א סי' נ"א ס"ק ג' עוד יולא מן הכלל בהלכה ז.

והרגי דוש"ת באהבה, מצפה לרחמי ה'.

סימן צג

כ"ה, יום ב' ראה תשניב לפ"ק, פה אוברנאו ע"י לוצרן יצ"ו. כבוד ידידי קרובי הה"ג היקר מאד בתורה ויראה בן צדיקים כש"ת ר' משה פאלאק שליט"א ר"מ ישיבת אהל תורה לונדון יצ"ו.

אחדשה"ט וש"ת באהד,

יקרתו קבלתי, ולפי מעט הזמן אשיב מפני הכבוד בקולור מפה, הנה כ"ח עמד על הנפקס להלכה בשו"ע או"ח סי' שכ"ח סי"ז כדעה השלישית בחולה שאב"ס דמותר לעשות שבות ע"י שינוי בחולה כל הגוף ובסכנת אבר בלי שינוי, וכב' העיר דמה הדין במלאכה מן התורה ע"י שינוי, ומלא כדי מדתו דפליגי בזה גדולי הדורות, צמ"ב סי' תל"ו בשעה"ל ס"ק ט' שכ' לענין חולה ציו"ט א' דמלאכה דאורייתא ע"י שינוי יש להחמיר כמו בשבת ואף דמלינו דהתירו חז"ל לגונה שיונק חלב בשבת משום מפרק כלאחר יד, ובמקום לערא לא גזרו י"ל התם דהתם דאין דרכו של מפרק בכך לא חשיבא מלאכה כלל וגרע הדבר מקתם שינוי בעלמא, ולענין יו"ט צ' ע"ש בשעה"ל.

אכן בשו"ע הגר"ז סי' שכ"ח סי"ט כ' דאם אין בו סכנת אבר אלא שנפל למשכב או מלטער עד שחלה כל גופו, אין עושין לו דבר האסור מד"ס אלא ע"י שינוי, - וע"י שינוי מותר לעשות אפילו מלאכה דאורייתא כגון הגונה שכיון שמשנה

שבת הלוי עמוד מס 81 ח ואזנר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אבל האמת יורה דרכו דכדעת שו"ע דרב ומ"פ מפורש ברש"א שנת קכ"ט שהרי הרשב"א שם נחית לשיטת הרמב"ן הדעה הג' דבחולה שאז"ס מתירים מלאכה ע"י שינוי והכריח זה ממה שהקשה מגונח דהתירו דמפרק כללית יד הוא ועוד קושיות ותו' וז"ל וי"ל דכללית יד אעפ"י שהוא שבות אינו דומה ולא נראה כעושה מלאכה (משא"כ שבות כדרכו) הרי ברור דהתיר בכל חולה שאז"ס דומיא דגונח, ומדויק בלשון קדשו של הרשב"א דכללית אעפ"י שהוא שבות ר"ל ^{דנעשה שבות ע"י כללית}.

וא"כ היו"א להלכה בחולה שאז"ס לעשות לכתחלה ע"י אמירה לגוי, ואם אי אפשר יעשה שבות ע"י שינוי, ואם א"א מותר גם דאורייתא ע"י שינוי כהלכה, וכמדומי שקן הבאתי גם בשבט הלוי.

והרגי דוש"ת בלונזא, מצפה לרחמי ה'.

סימן צד

ב"ה, ט"ז מע"א תש"ן לפ"ק.

אחדשה"ש באהבה

מש"כ בענין נטילת הקרנית של העינים לזרז אדם חי שיהי' קומא גמור צלי קרנית זה, הם דברים עתיקים, ובאמת הם נעשה שהמת כבר ודאי מת והחי הוא שם ומנפה לזה, יש לדדים להקל, ולא מפני שכ' כבודו דקומא חשוב כפקוח נפש, דזה אינו דעורון רק סכנת אבר כמש"כ הפוסקים, ושורייקי דעיני בלבא תליא שאמרו בע"ז כ"ח ע"ב, היינו מחלה ידועה, ואין צוה מחלוקת בין ר"ת ורש"י ושאר פוסקים אלא דר"ת מקיל בספק סכנה אעפ"י שאין חשש מיתה ממש, וגם בסכנת אבר שיכול לגרום אח"כ סכנת נפשות עיין היטב בצ"ח ריש סי' ש"ח צביאור מחלוקת ר"ת וגדולי הראשונים צוה, ומה שהגאון מהרש"ק בחכמת שלמה סי' שכ"ח מלדד דה"ט דמותר לחלל משום עורון כיון דאינו יכול ללמוד כהוגן וקומא חשוב כמת, וכיון שאמרו שתלמוד עדיף ממעשה, ואם מפני מעשה מחללים מכ"ש מפני ת"ת יעשה"ה בחכמת שלמה צוה, הנה זה אינו, דלדידן דקומא מלווה על כל ל"ת וגם על עשין, לא מניני שומת לחלל בשביל קיום מ"ע, ואינו דומה דמוטב לחלל שבת א' ע"מ שישמור שבתות הרבה דהפי' שמירת כל התורה עשה ול"ת בכללם, ועוד בל"ה מה שאינו יכול לקרות בתורה וללמוד מן הספר מפניס הספר עדין אינו מפקיע אותו ממלות ת"ת.

וגם לר' יהודה דס"ל פטור מן המלוות הא כתוב בס' המכריע להריד"ט דדוקא ממלות עשה אבל ל"ת חייב, ובהר"ש פ"ק דקידושין מ"ט ישנן צ' גירסאות צוה אם קומא פטור גם

שבט הלוי עמוד מס 82 ח ואונר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בעשייתה אינו אסור אלא מד"ס, הרי דס"ל דאפי' מלאכה גמורה דאורייתא מותר ע"י שינוי, והביא כב' מס' מנחת פתים להגאון מהר"ם אריק דכן דעתו דגם מלאכה דאורייתא מותר ע"י שינוי וה"ר מדבר שו"ע הרב הכ"ל, ובמ"א סי' ש"ז ס"ק זו דשבות שלא כדרכו מותר במלמעט משמע דוקא שבות אבל מדהביא מהאי דגנח משמע דגם דאורייתא מותר ע"י שינוי, א"ד כבודו נ"י ויפה העיר ושאל דעתי העני' דהלכה כמאן.

ובתשובת דבר זה אומר בענייני דבעלם הלכה זו של כתובות ס' ע"א ואו"ח סי' שכ"ח סל"ג דגונח יונק אם התירו כאן כללית יד' במלאכה דאורייתא או כללית יד' בשבות דרבנן פליגי צ' ראשונים דרוכס סברי דה"ל מלאכה ^{מלאכה} דאורייתא ע"י שינוי והתירו במקום אשר זה דמפרק (חולב) תולדה דדש מדאורייתא עיין שבת ל"ה ע"א, איברא בריטב"א כתובות שם וכו"ה בשטמ"ק דגונח בשבת משום דה"ל שבות דרבנן ע"י שינוי מש"ה לא גזרו בחולה שאין צו סכנה, וכ' שם בסו"ד הטעם משום דאין מפרק אלא בגדולי קרקע, ובהמה לא הוי גדולי קרקע וכ' לפרש צוה פלוגתת אבא שאול ורבי מרינוס דלאבא שאול כה"ג אסור בשבת כמש"כ הרי"ף בשבת פרק חבית וכ' הריטב"א משום דלאבא שאול ס"ל יש דישה אפילו שלא בגדולי קרקע.

וא"כ לדידן דקיי"ל דחולב ציד מלאכה דאורייתא דס"ל צהמה נקראת גד"ק כמבואר בתוס' וברמב"ם פ"ח משבת, ועיין מ"צ סי' ש"ה ס"ב ובפוסקים, א"כ מבואר דהתירו צהאי דר' מרינוס שינוי אפילו דאורייתא, ונוראות נפלאה על לשון מרן הח"ם בחי' כתובות שם דמישז ההלכה וכ' תו"ד דלמה דקיי"ל אין דישה אלא בגד"ק ה"ל האי דגונח יונק להלכה רק שבות דשבות דרבנן ע"י שינוי, והוא חי' דבאמת קיי"ל בדידן דצהמה נקראת גד"ק.

והשתא בעיקר מחלוקת הג"ל בין המ"צ לשו"ע דרב אעפ"י שלשונות הפוסקים מורים יותר כהמ"צ דלא התירו במקום לערף וחולה שאז"ס רק שבות דרבנן ע"י שינוי ואז לריך לחלל דשאני גונח, איברא מש"כ בשעה"ל במ"צ דה"ט דגונח יונק מפיו הוא שינוי גדול כל כך עד שאין עליו שם מלאכה כלל, בפוסקים ראשנים לא משמע כן, וגם בלשון הר"ן פ' חבית שהקשה מ"ט שריקן ע"י ישראל דעדיף לעשות ע"י גוי דקיי"ל בכל דבר שאז"ס אומר לגוי ועושה, ואי כסברת השעה"ל דשינוי דכאן בגדר אין צו מלאכה כלל, ודאי עדיף מאמירה לגוי בצורת מלאכה דאורייתא, ובל"ה איכא סתירה בלשונות הר"ן אי אמירה עדיף אף ע"י שינוי, והארכתי בשבט הלוי ח"ה סי' ל"ח יעשה"ה, והי' מקום לומר בפשיטות דאין לדמות בשבותים כי ראו להתיר בגונח מלב יותר ממקום אחר ויש מקום לזה אלא שא"א להאריך.

ב. ואשר שאל באכרך שפקק ממנו גזרות אנשים, ולפי דרכי רפואה ישנו אפשרות למיתדר עם אשתו ע"י זריקה שמזריק לעצמו סמוך לתשמיש ואז בְּתוֹךְ לְקִיּוּם המאזה, וכפשו בשאלתו אם מותר להזריק לעצמו בליל שבת כדי לקיים עונת שבת, והספק נענע הזריקה אם יש צו איסור דאורייתא של חובל.

הנה כבר כתבתי בעניי בשבט הלוי ח"א סי' ס"א דלכתחילה אין להחיר זריקה בשבת מפילו במחט המוכן לכך בע"ש באופן דאין ריח לעשות רק הדקירה בלבד אם לא במקום חשש סכנה, או במקרה נכבד דהי' תלוי בזה מלות פ"ו או בטולה, אעפ"י שמעיקר הלכה אפשר ללדד דדקירת מחט הזריקה לא גרע מעשיית פתח להוליא קוץ ואינו דומה לעשיית פתח להוליא ליחה דשאני התם דרואה בפתח פתוח ולא יסתום מיד, משא"כ הכא דרואה רק להכניס הרפואה, ומה לי הולאת קוץ או הכנסת רפואה, ואדרבה מקפידים לעשות באופן שיסתם מיד.

שבט הלוי עמוד מס 262 ח' ואזנר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שם חלק י' סימן צ"ב

סימן צב

ב"ה, יום ב' דסליחות תשנ"ט לפ"ק.

כבוד ידידינו המכובד הרב הגאון המושלם בתו"י וכו' כש"ת מוהר"ר אלי' שלזינגר שליט"א רב שכ' גילה מקו"ח, ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשה"ט וש"ת באהבה,

יקרתו קבלתי והרני מודה על ברכותיו החשובות ויה"ר שימקימו כולם, וע"ד אשה... שאל בענין חולה שיש

צו סכנה אם האכילה ציוה"כ אינה מוסיפה לרפואתו והתענית לא מזיקה לו, וא"כ לפי מה שכת' בשו"ע סי' שכ"ח ס"ד ע"פ שיטת הה"מ יכול לאכול דהא כ' דעושים לו כל שרגילים לעשות בחול, והיינו גם אם המניעה לא מזיק לו כמש"כ פוסקים שם, ובמ"צ בבה"ל שם דעמו ע"פ דעת החולקים דבדאורייתא ואין המניעה מזיק לו יש להחמיר, איברא דעת הרופאים דגם אם לדעת החולה התענית לא מזיקה לו מ"מ י"ל שהיזק עקיף יש כאן, ושאלתו איך לנהוג בחולה כזה ציוה"כ.

דעתי העני' פשוט דמותר לו האכילה ציוה"כ עכ"פ בדרך חצי שיעורים ע"ד המזוהר בשו"ע הל' יוה"כ, ללא זו לפי דעת הרמב"ן והה"מ והנפקק בשו"ע סי' שכ"ח דעושים כל הרגיל בחול גם בלי היזק ע"י המניעה פשוט דמותר, ומה שכ' מציאור הלכה שם עיין בשו"ת שבט הלוי חלק ח' סי' ע"א שישבתי רוב הראיות נגד השו"ע, ובמשנות הרדב"ז ח"ד סי' ק"ל שרמז עליו גם הבה"ל הלא כ' שדין זה לעשות לחולה דברים שאין בהם נזק כל כך הוא מחלוקת בין הפוסקים ואני מן המקילים ע"כ, ומש"כ הרדב"ז שם דהוא מטעם גזרה ע"ש בשבה"ל כתבתי דעיקר הטעם בדחולה שיש צו סכנה מעולם אינו ידוע מה שיכול להשפיע עליו לרע דגם אם מניעת הדבר אינו גורם סכנה עכשיו אבל יכול להיות מאד שע"י מניעת הדבר לא ירגיש טוב ויבא לחולשת הגוף ועי"ז לא יכול להתגבר על עצם המחלה שהיא סכנה יעשה"ה עוד דברים בזה, ואי משום דבהא גופא חולק בבה"ל מכ"מ יש לפנינו הוראה להחמיר בפקק פלוגתא דרבוותא שזה עצמו ספק נפשות, וכתבתי שם דנכון בהוראה זו מש"כ בשו"ע הרב הגר"ז שם, דלכתחלה לא יעשה שאר זרכים אלה ע"י ישראל אלא ע"י נכרי. ב. דאם אין גוי אפשר לסמוך על הה"מ אעפ"י שבמג"א שם ס"ק י"ז מביא גם דעת החולק. ג. מכ"מ בעל נפש יחמיר על עצמו באיסור תורה.

ויראה בעניי, דזה שכ' דבעל נפש יחמיר עצמו באיסור תורה היינו כעין מלאכה דאיכא דאורייתא ואיכא דרבנן, אבל לענין אכילה ציוה"כ בבה"ג דדעת הרמב"ן והה"מ והרדב"ז ודעמי' להקל וגם נוסף דעת הרופאים דיכול לנמוח מזה היזק עקיף וכל נזק אפילו רחוק השפעתו רב על הילוך המחלה מזה הדברים נוטים להקל, וכבר הבאתי שם בשבה"ל מש"כ המאירי להקל גם בפקו"נ מה שהוא בגדר להברותו בלבד, ולא שמענו מעולם למנוע אכילה מחולה שיש צו סכנה ממש בטענה שממילא לא יזיק לו, והדברים צרוים.

שבט הלוי עמוד מס 78 יואזנר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

סא. שאלה: האם מותר לקחת ויטמינים בשבת?

תשובה: לא, לפי המג"א יש גזירה משום שחיקת סממנים אפילו כשהוא רק לחזק סב. שאלה: חולה שאב"ס שנפל למשכב, שמוותר לו לקחת תרופות בשבת, האם מותר לו לקחת תרופות גם לדברים אחרים, כגון כדורים לפצעי בגרות?
תשובה: מסתבר שכיון שאין עליו את הגזירה של שחיקת סממנים, א"כ הותרו לו כל התרופות ואפשר להקל.

פרק א' - חיפוש נעדר בשבת

בתקופת החורף לפני כחמש עשרה שנה, באחד מימי שישי אחר הצהריים, נקראתי בדחיפות לטלפון. מן הצד השני של הקו שמעתי הורים מודאגים. בנם, תלמיד ישיבה גבוהה, היה אמור להגיע זה מכבר לבית הוריו עם חבר אורח לשבת. השעה כבר מאוחרת, כשעה לפני השקיעה, והילד איננו. מגורי בגבעת מרדכי סמוך לישיבה, איפשרו לי להגיע לחדרו של התלמיד תוך דקות ספורות. שיחה קצרה עם חבריו לחדר רק הגדילה את התעלומה. הבחור נעדר מחדרו ומלימודיו מזה שלושה ימים, שקית התפילין שלו נשארה מיוחמת בחדר, ולאיש מחבריו לא היה מושג לאן הוא נעלם. מועד כניסת השבת הלך והתקרב. אולם טרם שקיעת החמה ניתן היה לבצע שני כירורים נוספים. באותו שבווע התקיימו הפגנות בצפון העיר, והמשטרה ביצעה מעצרים נרחבים בין המפגינים. פניה למטה המשטרה במגרש הרוסים בירושלים, העלתה ששמו איננו כלול לא ברשימת העצורים ולא ברשימת נפגעי תאונות דרכים של הימים האחרונים. סמוך לשקיעה הודעתי להורי הנעדר על תוצאות הכירוריים. כשעה אחר כך, עם גמר תפילות ליל השבת שאלתי את הרב יוסף שלום אלישיב שליט"א איך להתייחס למצב הזה. האם המצב מוגדר כפיקוח נפש? האם מותר לי, או האם אני אף מחוייב להתחיל בחיפושים ובניסיונות לאתר את הבחור בשבת, תוך כדי פעולות הכרוכות בחילול שבת?

הרב אלישיב חשב קימעא וענה בהחלטיות: "מי יימר שהבחור באמת נמצא בסכנה, ומי יימר שחילול השבת שלך יוכל לעזור, לכן אין לחלל את השבת". בשבת בבוקר צעדתי ממאה שערים לגבעת מרדכי כדי להעביר

2. כעין זה - "מחמת שתי אפשרויות רחוקות אלו אין להתיר חילול שבת" - הביא הרב אברהם יצחק נריה בשם הרב אלישיב, במאמרו: פיקוח נפש בשבת כצבא, החומין ג (תשמ"ב), עמ' 11-23, פרק ח, עמ' 23, תשובה למקרה ג בניגוד לדעתו של הגרי"י קלופט וצ"ל. וראה עוד מה שהובא בשם הגרי"י קלופט בתחומין ד (תשמ"ג), עמ' 252, ג"כ שלא

אסיא עמוד מס 19 נ-נ מאמרים בעניני הלכה ורפואה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שיעור שבועי בבית הכנסת. בדרכי עברתי דרך שערי חסד, וכיוונתי את השעה למועד סיום תפילתו של הגרש"י אויערבאך בבית הכנסת הגר"א. ליוותי את הרב לביתו, סיפרתי לו בפרוטרוט את הסיפור כולו³, כולל תשובתו של הרב אלישיב. הוספתי שאיני מרגיש בנוח עם התשובה, במיוחד לאור כללי פיקוח נפש שזכיתי ללמוד במהלך השנים מפי הגרשז"א עצמו. לאחר מחשבה⁴ הורה לי הגרש"י אויערבאך להתייחס למצב כפיקוח נפש, לנסוע מייד ולהתחיל בכל הפעולות הנדרשות לנסות לאתר את הבחור כאילו יום חול היום⁵. על השאלה האם מותר להמתין עוד כשעתיים עד גמר השיעור שממתינים לו משתתפים רבים, ענה בשלילה מוחלטת. מדובר בפיקוח נפש, ואסור בשום פנים לדחות את התחלת החיפושים.

בהתאם להוראתו נסעתי, אספתי את גיסי (מנהל רחנני בישיבה גבוהה) והחלנו בחיפושים. התקשרתי למטרה, קבלתי את כל הפרטים הנוגעים להפעלת המערכת המשטרתית לאיתור נעדרים, ונסענו למטה המשטרה במגרש הרוסים.

כדעת הגר"ש אלישיב בתחומין ג' שם, לגבי ההתייחסות ההלכתית להוראות הבטיחות בצה"ל.

3. אף שי"הנשאל לחכם ואסר, לא ישאל חכם ויתיר" (ע"ז, ז, א) צ"ל:
א. לדעת התוס' (נדה, כ, ב, ד"ה אגמריה) "קפידא לא הויה אשואל אלא החכם, אבל השואל ישאל כל מה שירצה, דמתוך כך ידקוקו בדבר נפעמים שהראשון טרעה ויצא הדבר לאורה". וכן הביא הדרי משה יו"ד, ס"ס רמה, בשם המרדכי (ע"ז סי' תשצו).
ב. גם לדעת החולקים (ע"ז, ז, א, תר"ה הנשאל; תולדות אדם חוהו ג"ב ח"ה [כא ע"ד]), אינו אסור לשאול אלא אם לא יודיע לו כבר שאלתי לפלוני ואסר לי. אבל אם אומר לו כבר שאלתי לפלוני - מותר". וכן פסק הרמ"א בהגה על שרע"י סי' רמב סעי' לא.

ג. "במקום פיקוח נפש אין חולקין כבוד" (מטה אפרים, או"ח, תריח, טז, הובא נשמת אברהם ח"א [או"ח] שכה, ט); הגרשז"א במאמרו: כירורים וספקות בענין פיקוח נפש דוחה שבת, מוריה, ג, ג-ד (תשל"א), י-לו, לפני אות א; תורה שבעל פה יד (מוסד הרב קוק, תשל"ב) יז-מה; מנחת שלמה, סי' ז, עמ' לח.

וע"ע במחלוקת הראשונים אם האיטור לחכם להחיר מה שחברו אסר נובע מדין כבוד ת"ח (רש"י נדה כ, ב, ד"ה מעיקרא) או מדין שויה חתיכא דאיטורא (ראב"ד בפירוש מסכת ע"ז שלו, הובא בר"ן על הרי"ף ריש ע"ז [א], ב, ד"ה הנשאל), בחי' הרשב"א, חולין מד, ב, ד"ה הוא, ובמאירי ע"ז 1). ברור ששני הטעמים נדחים מפני ספק פיקוח נפש.

4. תוך כדי דיבור הוא שאל: "האם הבחור הנעדר הוא נורמלי?" ולפני שהספקתי לענות הוא ביטל את השאלה באומר "ואני כן נורמלי? לא! זו לא שאלה!" ומייד הורה להתחיל בחיפושים ולחלל את השבת. הדברים נחרטו באופן חזר בוכרונג, מאז חזרתי עליהם ועל הלך הנלמד מהם כבר עשרות פעמים, והם מדויקים לחלוטין.

5. במאמר מוסגר הוסיף הגרשז"א שאליו הרב אלישיב היה מכיר אותי כמו שהוא (הגרשז"א) מכיר, היה כודאי עונה אותה תשובה (של הגרשז"א).

אמנם ממחלוקתו של הגר"ש אלישיב עם הגרי"י קלופט שצויינה בהערה 2, לכאורה משמע שלפנינו שתי שיטות הלכתיות שונות בכללי ההגדרה ההלכתית של פיקוח נפש, וכבר היו דברים מעולם. וא"כ כלל נקוט ברינו שגם ספק פיקוח נפש דוחה את השבת לא רק אם הספק על עצם קיום מצב הסכנה אלא גם אם הספק הוא על סיכויי ההצלה (יומא, פד, ב). וכבר למדנו שכאשר המצב העובדתי נתון, והספק נוגע לשאלה ההלכתית אם מצב מסוים מוגדר כפיקוח נפש, גם אז ע"פ כללי ההלכה יש להתייחס למצב כזה כמצב פיקוח נפש גמור (שבת קט, א, בגמ', וע"ע שרידי אש ח"ב סי' קכ, מה שהביא בשם רבנו ירוחם).

אסיא עמוד מס 19 נ-נ מאמרים בעניני הלכה ורפואה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

(איסורא זוטא) כדי לבטל את ההזמנה ולמנוע נסיעה מיותרת בשבת (איסורא רבה)? התשובה שם היא שלילית: אסור לצלצל⁹. הטעם לאיסור מובא שם בשם הגרש"ז: שמכיון שאותו רופא יחלל את השבת בהיתר וכוונתו להצלת נפש, יקבל שכרו מן השמים¹⁰, ולכן אסור לעבור שום עבירה כי הרופא אינו עומד לעשות שום איסור.

גם כאן בא לידי ביטוי אותו העיקרון, אם בשעת מעשה, המבצע חושב שמדובר בפיקוח נפש, הוא אינו עובר שום איסור גם אם יתברר אח"כ שטעות בידו, ויקבל שכרו מן השמים.

דוגמא נוספת לעיקרון עוסקת בדיני צבא. מפקד גדוד החליט כליל שבת להזיז את יחידתו מגבעה אחת לגבעה שניה כדי לתרגל את חייליו. לחיילים, שחלקם שומרי מצוות, הוא נימק את התזוזה בשיקולים מבצעיים בהגדירו את המצב כפיקוח נפש. הזוזה היחידה משמעותה ביצוע של אלפי פעולות של אבות מלאכה ותולדותיהן, ביניהם מבעיר, בונה וסותר. לאחר החיילים שלא היה אמור להשתתף בתזוזה נודע שהמפקד הטעה את חייליו, ובאמת אין שום צורך מבצעי בתזוזה ואין כאן שום סרך פיקוח נפש. בידו להרים גולפון למפקדת החטיבה, לדווח על כוונת המג"ד לחלל את השבת ללא הצדקה מבצעית, ועל ידי כך למנוע את חילול השבת ההמוני של חיילי הגדוד. האם מותר לו לעבור איסורא זוטא¹¹ כדי למנוע את האיסורים החמורים של חיילי היחידה? תשובת הגרש"ז לשאלה זו היתה חד משמעית: אין להתקשר בשבת. הסיבה לכך היא שהמתקשר עובר על איסור, אומנם איסור קל, אך החיילים שהוטעו על ידי מפקדם אינם עוברים שום איסור. שכן לפי המידע שבידם מדובר בפיקוח נפש, ויש להם על כך שכר טוב מן השמים עבור מחשבתם הטובה¹².

פרק ג' – יולדת ביום הכיפורים - היתר גמור כדי למנוע סכנה בזמן אחר

בתקופת מלחמת ההתשה לפני כעשרים וחמש שנים עליתי לבית הגרש"ז לשאול שאלה הלכתית בדיני פיקוח נפש. במהלך הדברים הדיגים הגרש"ז את דרכם של חז"ל בהלכות פיקוח נפש למנוע סכנה רחוקה, מדיני יולדת תוך שלשה ימים מהלידה ביום צום הכיפורים. שהרי יולדת תוך ג' אפילו אם לא אמרה שהיא זקוקה לאכול, בכל זאת מאכילים אותה

דרגה צבאית בכירה סייעה לי לקבל יחס מיוחד ללא בירוקרטיה מיותרת. אולם לפני הפעלת המערכת הארצית של איתור נעדרים בקשת לודא שוב ובאופן אישי, שהבחור הנערד אינו בין העצורים במגרש הרוסים. הבקשה נענתה ברצון. יחד עם הקצין האחראי נגשנו לבית המעצר, ותעודות הזיהוי של כל העצורים הוצגו אחת אחרי השניה. לפתע אורו עיני. תמונתו של הבחור הנערד הופיעה על אחת התעודות.

בדיקה נוספת, התברר שאכן מדובר בנערד. בירור קצר העלה שהג"ל נעצר בידי המשטרה כשנקלע באקראי לאזור ההפגנות בצפון ירושלים והובא למגרש הרוסים⁶.

מובן שסיימנו כאן את החיפושים. הודינו לקצין המשטרה, המכונית נשארה במקומה, וצעדנו לבשר להורים המודאגים על המציאה.

פרק ב' – הנהגת פיקוח נפש בטעות

גיס המשיך בדרכו דרך שכונת שערי חסד ודיווח לגרש"ז אויערבאך על מציאת הנערד. הרב אויערבאך חשש, כנראה, שמא אצטער על חילול השבת לאחר שהתברר כי בעצם לא נשקפה סכנת חיים לנערד. משום כך בקש הרב מגיסי להעביר אלי מסר דחוף: למרות הסוף הטוב, כל הפעולות שבוצעו במהלך הבוקר נעשו כדין, והן מוגדרות כמצוה של פיקוח נפש, מאחר ולפי הנתונים שהיו אז המצב אכן הוגדר ככזה. לכן, בקש הגרש"ז להורות, יש לנהוג באותו אופן גם בעתיד, ולא להסס לחלל את השבת במקום ספק פיקוח נפש. עוד חזר והדגיש, שגם אם בדיעבד יתברר שהגדרת המצב כפיקוח נפש הינה טעות, הפעילות איננה הופכת להיות עבירה למפרע, אלא נשארת מצוה גמורה, "ויש לו שכר טוב מאת ה' ית' עבור מחשבתו הטובה"⁷ מאחר והיא בוצעה בהתאם לנתונים שהיו בידו בזמן ביצועה.

עקרון חשוב זה בהלכות פיקוח נפש בא לידי ביטוי גם בסוגיא אחרת המובאת בנשמת אברהם⁸. השאלה הנדונה שם היא מעשית: "חולה שיש בו סכנה שצלצלו עבורו לרופא שלו שיבוא ... ויצטרך לנסוע בשבת במכוניתו, ובינתיים יצא החולה מכלל סכנה ... או שנפטר". האם מותר לצלצל לרופא

6. באותם ימים הפרטים האישיים שבתעודות הזיהוי הודפסו במדפסת סיכות והאותיות היו מורכבות מנקודות. נקודה מחוקה בשם משפחתו של העציר בתעודת הזיהוי, שינתה את האות הראשונה של שם משפחתו, וגרמה לתשובה השלילית של המשטרה לפני כניסת השבת.
7. שו"ע אורח, שכח, טו; מ"ב ס"ק מב שם; ש"ש כרך א (תשל"ט) פ"ב סע' ז, ובהע' יט שם בשם הגרש"ז.
8. נשמת אברהם, כרך א (אורח חיים), ט"ו שלה, סוף ס"ק א. וכן כתב הרב יצחק זילברשטיין בשם חותנו הגר"ש אלישיב, בספר תורת היולדת, פרק כא, והרחיב בהערות א-ב, עמ' קמז-קמט שם (מהדורה שניה, תשמ"ז). ועיי' שם בדעת הגר"ח"פ שיינברג שחולק.

אסיא עמוד מס 20 נ-נח מאמרים בעניני הלכה ורפואה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

9. עיי' מש"כ בספר אסיא ה, עמ' 323.

10. ראה שו"ע אורח, שכח, טו.

11. ראה עירובין לב, ב, "דבי סבר נחא ליה לחבר דליעבר איסורא קלילא ולא ליעבר עם הארץ איסורא רבה": שבת ד, א, תרד"ה וכי אמרים; מאירי שם, בית הבחירה ד"ה חכמי לניל תירצו.

12. הרב יצחק קופמן בשם הגרש"ו אויערבאך, הצבא כהלכה (הוצאת קול מבשר, ירושלים תשנ"ב), פרק לב, טעיפים א, ז. לפני כעשר שנים ריאתי תשובה דומה גם בשם הגר"ש אלישיב. אולם בעת כתיבת הדברים יגעת ולא מצאתים.

אסיא עמוד מס 21 נ-נח מאמרים בעניני הלכה ורפואה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ביקש לבצע נתיחה שלאחר המוות כדי לברר את סיבת המוות הפתאומי, וכדי לדעת אם יש קשר בין מתן החיסון למוות התינוק. כשנשאלתי לחוות דעתי עניתי שיתכן ויש כאן הצדקה הלכתית לביצוע הנתיחה, שכן אם יתברר שיש קשר בין החיסון לבין מות התינוק עשויות להיות לכך השלכות מיידיות על מניעת סכנה מתינוקות נוספים ועל מדיניות החיסון של משרד הבריאות. אמנם הסיכוי שאכן החיסון גרם למוות הינו קטן מאד כי מליוני ילדים כבר קבלו חיסון דומה בחו"ל, וגם בארץ קבלו את החיסון אלפי תינוקות ללא תופעות לוואי משמעותיות. אע"פ כן, מדובר בחשש פיקוח נפש של רבים. בפיקוח נפש אין הולכים אחר הרוב¹⁷, ולגבי פיקוח נפש של רבים חוששים גם למצבים נדירים יותר¹⁸. תמיד קיימת האפשרות כי פס יצור מסויים נפגע בזיהום או בליקוי אחר שגרם, אולי, למוות התינוק¹⁹.

סוכם לשאול את הגר"ש אלישיב שליט"א. כמהלך הצגת הדברים, החל הרב אלישיב להדגיש את האפשרויות הרחוקות והסיכויים הקטנים של התועלת בנייתו. בקשתי את רשותו של הגר"ש אלישיב וחזרתי לפניו על דברי הגרש"ז בענין הכחור הנעדר כפי שתואר לעיל בפרקים א-ב. הגר"ש אלישיב חיך ופסק ... לגשת ולשאול את הגרש"ז אויערבאך. קיימנו את דבריו ופנינו לביתו של הגרש"ז אויערבאך. לאחר שמיעת כל הנתונים שהיו בידינו פסק הגרש"ז באופן חד משמעי שצריך לנתח את גופת התינוק משום החששות הקיימים, למרות שהיה ברור לו היטב, כפי שהוא בעצמו גם הדגיש, שמדובר בחשש רחוק. הוא חזר אז בפנינו כמה פעמים על החובה להזהר בחשש פיקוח נפש כדי שלא יוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל.

17. יומא פד, ב.

18. לדעת רב האי גאון, שבת מב, א, הובא ב"ח וברשב"א שם לגבי גחלת של מתכת ברשות הרבים וצידת נחש, שלגבי היחיד חשש הוא לנוק ולא לסכנת חיים אך כשמדובר ברבים המצב הופך לחשש פיקוח נפש המתיר איסורי תורה. (עיי"ש ב"ח שהיתר כיבוי גחלת של מתכת הוא גם לדעת ר' יהודה האוסר מן התורה מלאכה שאצל"ג ומשמע שלדעת ר' יהודה גם כיבוי גחלת של מתכת אסור מן התורה ושלא כרש"י שם), וראה עוד מה שכתב הבית יוסף, טור י"ד קעה לענין לאו דלא תלכו בחוקות הגוי, אשר הותר למקורבים למלכות לעבור על איסור תורה (לחד תירוצו) משום הצלה שיכולה לבוא על ידם אם תיגור בעתיד גזירה על ישראל.

19. בתחילת תקופת ההתפשטות של נגיף האיידס, נדבקו וחלו באיידס מטופלים רבים מקבלת מצרי דם, שהיו אמורים להיות בטוחים לפני עידן האיידס. מספר מדינות, ביניהן צרפת ויפן, התמהמהו יתר על המידה בשינוי המדיניות הרפואית, וכתוצאה מכך נפגעו עוד מטופלים רבים שהיה ניתן למנוע את הדבקתם אילו נקטו שלטונות הבריאות באמצעים הנדרשים מוקדם יותר. כיום (אייד תשנ"ו) מתנהלים הליכים משפטיים נגד חברת באייר הגרמנית, חברת בקסטר האמריקנית, אלפא תרופיזטיקס (חטיבה של גרין קרוס) היפנית וחב' רון-פולן-רוז הצרפתית. חולי המופיליה בארה"ב הגישו עד כה כ-800 תביעות משפטיות בטענה כי החברות הללו העדיפו להרזיח ולכן מכרו מצרי דם נגועים בנגיף האיידס, מבלי שנקטו באמצעי בטיחות (חימום הדם). החברות הללו, אף שלא הודו באשמה, הציעו לאחזונה פיצויים בסך 640 מיליון דולר לחולים שנפגעו כדי ליישב את התביעות שהוגשו נגדן (טלגרף, מיום 20-21 באפריל 1996, עמ' 6).

אסיא עמוד מס 23 נז-נח מאמרים בעניני הלכה ורפואה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כדרכה ביום הכיפורים ללא צמצום בשיעורין¹³. הדברים אמורים גם אם לדעת הרופאים אין סכנה בתענית. והסיבה לכך היא שמאחר ותוך ג' ימים מהלידה יכולים להיות מצבים בהם היולדת עלולה להסתכן ולמות כתוצאה מן התענית, לכן משום חומרת פיקוח נפש לא חילקו חכמים וכלל ענין הפקיעו מהיולדת את חובת הצום בתוך ג' ימים¹⁴. והוא הוסיף שעדיף שאלף נשים יאכלו ביום הכיפורים לחינם כדי שאישה אחת, במקום נידח בעולם, לא תסתכן ותמות. משום כך, כדי למנוע סכנה בפעם אחרת או במקום אחר, התיירו חכמים את האכילה בהיתר גמור ללא התחשכות בדברי הרופא שמרשה לצום. הדברים נאמרו אז למרות ההנחה שכיום יולדת איננה נמצאת במצב של חולה שיש בו סכנה לאור התמותה הנמוכה בלידה בבתי החולים בארץ, ואע"פ כן דברי חז"ל לא זזים ממקומם.

ראוי לציין כי על פי המידע הרפואי המעודכן, לידה גם היום היא תהליך שיש בו סכנת חיים¹⁵, אלא שטיפול נכון עשוי להקטין את התמותה האימהית במידה ניכרת¹⁶. על אחת כמה וכמה שדברי חז"ל עומדים במלוא תוקפם לאור המידע הרפואי המעודכן.

פרק ד' - חשש רחוק בפיקוח נפש של רבים

בשנת תשנ"ב התעוררה שאלה לגבי נתוח שלאחר המוות. מצבו של תינוק ירושלמי החל להדרדר זמן קצר אחרי שקבל חיסון נגד דלקת כבד נגיפית, והוא נפטר תוך שעות ספורות מקבלת החיסון. משרד הבריאות

13. ש"ע אר"ח, תרוז, ד, ע"פ הרא"ש הרמב"ן וש"פ שלמדו דיני יה"כ מדיני שבת (שבת קט, א, "בין אמרה צריכה אני ובין לא אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת"). וראה מ"א, שם; א"ר שם; מ"ב שם; ערוך השולחן, ש, ה; ש"ע הרב, תרי"ג, ד; תריח, יג.

14. כעיי"ז כתב הגרש"ז במאמרו: כידורים וספקות בענין פיקוח נפש דוחה שבת, מוריה, ג, ג-ד (תשל"א), י-לו, סוף אות א, ד"ה "כעיי"ז מבורר בגמרא" עמ' יח-יט; תורה שבעל פה יד (מוסד הרב קוק, תשל"ב) ז-מה, עמ' כו; מנחת שלמה, סי' ז, עמ' מד.

15. בשנת 1989 פורסמה הערכה של תמותת האימהות באזורים שונים של העולם. באופן כללי, התמותה האימהית בארצות המפותחות היא בממוצע 30 ל-100,000, באמריקה הלטינית 270 ל-100,000, ביבשת אסיה 420 ל-100,000 ובאפריקה 640 ל-100,000 (6.4 לאלף לידות).

מקור בספרות הרפואית:

Harrison K.A., Tropical obstetrics & gynecology - Maternal mortality, *Trans-R-Soc-Trop-Med-Hyp*, 83(4): 449-453 (1989).

מאמרים רפואיים אחרים שנתפרסמו ב-10 השנים האחרונות מציינים תמותה אימהית עולמית כוללת של יותר מחצי מיליון נשים המתות כל שנה מסיבות לידה, כאשר יש מקומות רבים בהם התמותה האימהית מגיעה ליותר מאחוז אחד למה.

לדוגמא:

Int-J-Gynaecol-Obstet 27(3): 365-370 (1988); *Ann-Soc-Belg-Med-Trop* 73(4): 279-285 (1993).

16. התמותה האימהית הנמוכה בישראל עד כדי 10 ל-100,000 לידות, קשורה בטיפול רפואי נאות כדוגמת הכנסת אינפוזיה, מתן דם או אנטיביוטיקה כשיש בכך צורך, ניתוחים קיסריים, וידור לידה במצבים שונים וכדומה.

אסיא עמוד מס 22 נז-נח מאמרים בעניני הלכה ורפואה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

סברות להקל

א. תרופה שאינה מרפאת אינה תרופה

אולם הגר"א וולדנברג שליט"א⁶ חידש שיש תרופות שאינן בכלל הגזירה: לדעתו תרופה שכל מטרתה אינה לרפא את החולה, אלא רק לשכך את כאביו – אינה בכלל הגזירה שלא לעשות פעולות רפואיות בשבת משום החשש לשחיקת סממנים. על פי אותו עיקרון התיר הגר"מ שטון זצ"ל בשו"ת באר משה⁷ ליטול בשבת בדורים להפגת השינה, בפרט כאשר נוטלים אותם לצורך לימוד תורה או קיום מצוה אחרת. לפי זה יתכן שגם תרופה שמטרתה לאפשר תשמיש, ולא כאה כדי לרפא, אינה בכלל גזירת שחיקת סממנים, והיא מותרת בשבת. אולם כתב לי הרב נויבירט שליט"א שהדברים תמוהים, שהרי כלל בדינו דכל שהוא מאכל בריאים מותר לאוכלו בשבת וכל שאינו מאכל בריאים אסור לאוכלו בשבת, ואדם בריא גם אם הוא רעב לא יטול תרופות להשביע את רעבונו; לכן לדעתו אין מקום להקל על-פי סברא זו. ונראה שלדעת שני הגדולים הנ"ל הכלל הזה בא להחיר אכילת מאכל בריאים גם כשהיא לצורך רפואי, ואינו בא לאסור לאכול דבר שאינו מאכל או לעשות פעולה רפואית כלשהי כאשר אין מדובר במיחוש או מחלה אלא בצורך אחר. ועדיין צ"ע.

⁶ ישיבה תלמודית

ב. מותר ליטול תרופה לצורך מצוה

אולם אפילו אם נאמר שיש בגלולת הויאגרה גם צד של ריפוי⁸ – ניתן לצרף כסברא להקל את מה שפסק הגר"א וייס זצ"ל במנחת יצחק⁹, שמותר למי שיש לו מיחוש בליבו, ולפי פקודת הרופאים צריך לבלוע תרופות קודם ואחר תשמיש כדי שלא יזיק לו התשמיש, לקחת את התרופות גם בשבת. הגר"א וייס הוכיח את דבריו מתוך שהתירו הפוסקים לבנות מחיצה לצניעות ע"י גייים בשבת לצורך קיום מצוות עונה, משום שזהו שבות דשבות במקום מצוה; וק"ו שיש לדעתו להחיר לצורך קיום מצוות עונה את הגזירה דרבנן על נטילת תרופות משום שחיקת סממנים, על פי דברי הרדב"ז¹⁰ שהוכיח מהרמב"ן ודעימיה שאם מותר לומר לנכרי לעשות מלאכה לצורך חולה כל שכן שיהיה מותר לאותו חולה לשתות סמנין, שהרי גזירת שחיקת סממנים קלה מאיסור אמירה לנוכרי. ולפי זה יהיה מותר לצורך מצוות עונה אף

6. שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' טו פרק טו, וחי"ד סי' נ אה"ה.

7. ח"א סי' לג.

8. לטות ארוך, בחלק מהמקרים יתכן שהשימוש בויאגרה יועיל לפתרון חלקי של הכעיה, למרות שלא לכך נועד הכדור; ואכמ"ל.

9. ח"א סי' קח.

10. שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תרמ.

גלולה זו אינה 'תרופה'; היא אינה מרפאה דבר כגוף הגבר שנוטל אותה, אלא פועלת בעקיפין על כלי הדם של האבר, כשהיא תומכת במנגנון הטבעי של הקישוי ומחזקת אותו. גלולת הויאגרה גורמת לאפשרות להגיע, לאחר כשעה מנטילתה ולמשך כמה שעות, לקישוי בעקבות גירוי מתאים, ובעקבותיו לקיום תשמיש רגיל, גם במקרים רבים שלא השימוש בגלולה זו התשמיש לא היה אפשרי. לגברים רבים אין למעשה אפשרות לקיים את מצוות עונה ללא נטילת הגלולה הזו קודם לקיום המצוה.

והנה, ידוע שחלק מציווי השבת הוא תשמיש המיטה, שמעונג השבת הוא³. מצד שני קיים איסור ליטול תרופות בשבת למי שאינו מוגדר כ'חולה'. ונשאלת אם-כן השאלה: האם מותר למי שזקוק לכך ליטול גלולת ויאגרה בשבת כדי לאפשר לו, או להקל עליו, לקיים את המצוה?

איסור נטילת תרופות בשבת בימינו

בשו"ע ריש סי' שכח נפסק שמי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא אסור לעשות לו שום רפואה בשבת, גזירה משום שחיקת סממנים. ולמרות שכיום הגזירה הזו אינה מעשית כלל, שהרי מקובל היום ליטול תרופות מוכנות שהן עצמן כבר שחוקות וטחונות – הרי גזירת חז"ל שבתל טעמה לא בטלה⁴. ואין להקל לבעל המיחוש ליטול תרופות משום שהוא מצטער, והרי יש מן המצטערים שצערם מחשיב אותם כחולים ממש – כי הגזירה שלא להשתמש בתרופות נאמרה דווקא למצטערים, וברור אם-כן שאי אפשר לבטל גזירה זו למי שבדיוק עבורו נגזרה; וטעם הגזירה הוא החשש שמא מרוב צער יגיע הסובל עצמו, או יגיעו העוסקים בדבר בעבורו, לשחיקת סממנים, שיש בה איסור דאורייתא של טחון⁵. ולכאורה, ברור שהצורך בסיוע תרופתי לצורך התשמיש לא הופך את הגבר לחולה, ואין אם כן לכאורה שום היתר לשימוש בתרופה לצורך זה.

3. עיי' כתובות ז, א וברמב"ם הל' שבת פרק ל הל' הי"ד. ועיי' אג"מ אה"ע ח"א סי' קב.

4. ראה בשו"ת יתוה דעת לגר"ע יוסף שליט"א ח"ה סי' יב שהאר"ך בענין זה. ועיי' בספר השתנות הטבעים לר"נ גוטל עמ' ק ובהערות שם, שהביא מ"ש הגר"ח נאה בספר קצות השולחן שאיסור שחיקת סממנים היום אין בקיאים בו, שהרי רק הרוקחים ובתי החרושת שוחקים סממנים לרפואה, ולכן לא שייכת הגזירה היום. והעיר על כך הר"ש מן ההר זצ"ל שגם כאשר רק המומחים יודעים לשחוק סממנים עדיין הגזירה במקומה עומדת וצריך להחמיר בה. וקשה, שהרי התיר בבב"ב ל' א ד"ה תנן, ובעקבותיו הרמ"א כסי' שלט סע' ג, אישורו את המנהג להקל בגזירה של טיפוח וריקוד מפני שאין אנו בקיאים לעשות כלי שיר, והרי ללא ספק גם בימינו המומחים לבר ידעו להקל כלי שיר! ועיי"ש בספר השתנות הטבעים הנ"ל שהרב אביגדר נבצל שליט"א דחה את סברת הרב מן ההר, שלמרות שאמנם קיימים היום עדיין מומחים ששוחקים סמנים – הם הרי לא בהולים, כי החולה אינו לפניהם, והגזירה נגודה בעיקרה לזה שסובל מיחוש או לקרובים לו שמא יעברו בשוגג על איסור דאורייתא כדי להקל על המיחוש, ולכן סברת הגר"ח נאה במקומה עומדת. [אך עיין מעשה רב לגר"א, אות צה. -- העורך].

5. ראה שש"כ פרק לז ע"ז ז בשם הגרשז"א זצ"ל.

אסיא עמוד מס 29 עג-עד מאמרים בעניני הלכה ורפואה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ליטול תרופה ממש בשבת¹¹. ואומנם הגר"י נויבירט שליט"א¹² היקשה עליו שאין להשוות בין היתר אמירה לגוי לעשות מעשה שליהודי אסור לעשותו בשבת, לבין עשיית מעשה אסור ע"י היהודי עצמו. לכן קשה למעשה להחזיר לגמרי שימוש בתרופות לצורך קיום מצוות עונה; אך בצירוף הסברה הנ"ל שאין להגדיר את גולת היאגרה כתרופה ממש, מפני שאינה מרפאת כלל¹³ יש לכאורה מקום להקל.

ג. חוסר אפשרות לשמש דומה ליסכנת אבר' או לפחות לחולי

עוד יש לצרף סברה אחרת; יתכן לומר שבעיה של גבר בשעת התשמיש דומה לאי-תיפקוד של כל אבר אחר בגוף, שכדי לפתור בעיה כזו הקילו לפעמים לנהוג בשבת כמו במקרים של סכנת אבר¹³, ואף לעבור על איסור דרבנן גמור¹⁴. כמוכן שניתן להקל על פי סברה זו רק אם נגדיר ש'סכנת אבר' שעליה דיברו הפוסקים בענין שבת כוללת לא רק סכנה לאיבוד האבר, אלא גם מצב של אי-תיפקוד אותו אבר. וגם אם לא נקל כל כך, ולא נרצה לסמוך על סברה זו ולהגדיר כל מי שתיפקוד אחד מאבריו פגוע כמי שיש סכנה לאחד מאבריו – אולי לא גרע הסובל מאי-תיפקוד בענייני תשמיש מסתם חולה, על-פי הגדרת הגרא"י וולדנברג שליט"א שככל מקרה שיש 'דבר שחסר לאדם להיותו שלם כיתר בני האדם – נקרא חולה', ובכך התיר לאדם הסובל מגימגום לעשות תרגילי נשימה מיוחדים בשבת¹⁵. וראה בספר נשמת אברהם לפרופ' רא"ס אברהם שליט"א¹⁶ שהתיר אף להזריק בשבת חומרים מרחיבי כל-דם לגופים המחילתיים שבאבר כדי לאפשר תשמיש, כל עוד המדובר רק על איסורים דרבנן, וכותב שהסכים לו הרב נויבירט שליט"א. וכ"כ לי הרב נויבירט שליט"א, שכל שאבר התשמיש לא יכול לפעול את הפעולה שיועדה לו לקיום מצוות פו"ר יש בכך משום 'סכנת אבר', ומותר לטפל בכך בתרופות בשבת כנ"ל¹⁷. וכן פסק הר"ש דייכובסקי שליט"א¹⁸.

ד. הורייית שימוש נמשך בתרופה מגדירה מצב כחולי

עוד הוסיף הרב ד"ר מרדכי הלפרין שליט"א, שניתן לצרף לקולא בענייננו את סברת הר"ש קלוגר זצ"ל ב'ספר החיים' שלו סי' שכח פ"ו, שמתור בשבת ליטול תרופה שנוטלים אותה במשך כמה ימים כדי שלא יחלה. והרב נויבירט שליט"א הביא ראיה לדבריו מהרמב"ם הל' שבת פכ"ב סוף ה"ז, וכפי שפירש הר"ן (הרא"ה) סוגיא זו, עיי"ש. וכן מובא בספר 'אורחות רבנו הקהילות יעקב'¹⁹, שתרופה שנוטלים אותה כמה ימים מותר ליטול אותה בשבת, משום שעצם העובדה שצריך ליטול אותה במשך כמה ימים מוכיחה שהצורך לקחתה הוא בגדר מחלה ולא רק בגדר מיהוש; ומשום כך התיר החזו"א גם להתחיל לקחת כדור בשבת אם יש לקחתו במשך כמה ימים. ולפי זה לכאורה הוא הדין שאם יש צורך בשימוש קבוע בתרופה בכל עשיית פעולה מסוימת, מוכח שהתרופה הזו ניטלת עבור דבר המוגדר כמחלה ולא כמיהוש בעלמא. כך הוא לפחות מצד הסברה²⁰.

מסקנה

מכל הנ"ל נראה לענ"ד להציע לפני פוסקי הדור שיש להתיר לזקוק לכן ליטול גולות היאגרה בשבת לצורך קיום מצוות עונה.

אסיא עמוד מס 32 עג-עד מאמרים בעניני הלכה ורפואה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ברית מילה, שבעניינה נפסק שדוחים את המילה כאשר התינוק חולה באחד מאבריו, אך מקיימים אותה מיד כשהוא בריא ואין צורך להמתין שבעה ימים מעת לעת, ולמעשה כתבו הפוסקים שיש להשוות כל מחלה קלה למצב של 'חולה באחד מאבריו', שדוחים בגללה את ברית המילה אך לא ממתינים ז"י מעל"ע; על פי אותו עיקרון יתכן שניתן להגדיר כל פגיעה באחד מהאברים, גם אם אין סכנה לאותו אבר, כמחלה קלה, שהיא חמורה ממיחוש בעלמא, ודוחה גזירת סמנין.

19. כך א"ס ריד עמ' קנה-קנו, בשם הגר"נ קרליץ שליט"א, ושהסכים לכן הסטייפלר זצ"ל.
20. ואומנם יש כאן סברות הפוכות, שמצד אחד אינו נחשב כחולה כלל ולא עליו גזרו, ומצד שני נחשב כחולה ממש באחד מאבריו ולא כסובל ממיחוש בעלמא. אך כל מיגוון הסברות האלו מטה לכאורה את הדעת שיש להקל בענין זה, באיסור שעיקרו גזירה מדרבנן שלמעשה בטל טעמה. וכנ"ל.

אסיא עמוד מס 32 עג-עד מאמרים בעניני הלכה ורפואה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

11. החשבון הוא פשוט: איסור אמירה לגוי חמור מגזירת שחיקת סמנין, ואם התירו אמירה לגוי לצורך קיום מצוות עונה יש להתיר גם לעבור על גזירה שחיקת סמנין לצורך זה. ויש מקום לומר שבאופן כללי בריאות הגוף זו מצוה, וכשטעם הגזירה בטל – כוודאי שרצונו של הקב"ה שנשמור על בריאות הגוף ותיפקודו התקין.

12. שש"כ פל"ד הע' פא.

13. ראה שש"כ פל"ג ס' א ס"ק ה בהערה.

14. ראה שו"ע סי' שכח ס' יו ומ"ב ס"ק מט וס"ק נו, וקצות השולחן סי' קלה בכרי השולחן ס"ק יח; וראה בשש"כ שם, ובנשמת אברהם ח"א סי' שכח אות מו.

15. צ"א חיי"ב סי' מה.

16. ח"ה עמ' כא, על אר"ח סי' שכא ס' ה, ס"ק ג.

17. וכתב הגר"י נויבירט שמאותו טעם יש להתיר ליטול בשבת גולות למניעת הריון (למי שהותר לה למנוע הריון).

18. ראה בספר הכינוס הבינלאומי הראשון לרפואה והלכה בעריכת הרב ד"ר מרדכי הלפרין, מכון שלזינגר, ירושלים תשנ"ו, עמ' 144-145. ונראה לי שניתן לדמות שאלה זו להלכות

אסיא עמוד מס 31 עג-עד מאמרים בעניני הלכה ורפואה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

יתוביה דעתיה. כותב השש"כ²⁰⁶: כל
דבר שאינו קשור דוקא לרפואתו של

נו

אורח חיים סי' שכח

נשמת אברהם הוספות ושינויים

מהחשש שמא החולה יתעצבן מאד אם הדבר לא ייעשה ועל ידי כך יחמיר מצבו. ואף על פי כן, כתב לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל להוסיף את המילה "ישירה", והמשיך בכתב: שהרי יש חולים שדורשים לשמוע רדיו או לקנות עבורם עתון, עכ"ל. עוד כתב לי הגאון זצ"ל: בדבר שמקובל וידוע שעלול שתטרף דעתה, כגון בסומא או כגון אדם שאומר שיש לו כאב בלב, אז אפילו בספק ספקא מחללין את השבת ואפילו באיסורי תורה, אבל בדברים שאינם ידועים ומקובלים ורק עקב "מודה" (אופנה) בחברה המודרנית מבקשים הרגעת הנפש, אז בזה אסור ואפילו באיסורי דרבנן, כגון להרגיע אותה ע"י שינגן בכלי ניגון בשבת, עכ"ל של הגרש"ז אויערבאך זצ"ל.

בסיכום: חולה מסוכן מותר לישראל...
מאורי אש²¹¹).

206א) פל"ב סע' כב. 206ב) שם סע' עב. 206ג) שם סע' פא. 209) מהדורה רביעאה ח"א סי' מב.

עמ' תכב תיקון הערה

223) פ"מ סע' לח (מהדורה תשל"ח) סע' מו (מהדורה תש"ע).

עמ' תכד תיקון הערה

228) פל"ב הערה קנ (מהדורה תשל"ח) הערה קנו (מהדורה תש"ע).

עמ' תכח טור א תיקון

וראה מה שכתבתי לעיל סי' ד על רפואות בחז"ל (עמ' ח) ועל חובתנו להאמין לכל דבריהם (עמ' יז).

2. **טרפות באדם.** כותב החזו"א²⁶³:
מיהו שאר טריפות לא ידענו באדם

החולה המסוכן, אך יש בו צורך גדול כדי להקל עליו או כדי לחזק ולרענן את גופו עושין אותו בשבת גם כאשר עשייתו כרוכה באיסורי תורה, אף אם ברור שאין במניעת הדבר ההוא מן החולה המסוכן כדי להגדיל במישורין את הסכנה הנשקפת לחולה. ובסע' כד שם כותב: כל דבר שיש בו איזה שהוא צורך לחולה המסוכן, בין שהדבר נוגע לרפואתו ובין שהדבר נוגע להזנתו ולשאר צרכיו, אם אין במניעתו מן החולה כדי להחמיר את מצבו או למעט את סיכוייו להתגבר על מחלתו – מחללין עליו את השבת באיסורי דרבנן בלבד, וגם כאן, אם אפשר, לא יעשו כי אם בשינוי, דהיינו שיעשוהו באופן שונה מאשר בחול. ולכן²⁰⁶, חולה שיכו"ס שדרוש לו אוכל חם כדי לחזקו ולסעדו, ואיך במקום אוכל חם הראוי לו, או שהאוכל החם אינו טרי די צורכו של החולה, וכן חולה מסוכן שדרושה לו שתיה חמה ואין מים חמים במקום, מותר לבשל עבורו בשבת. וכן²⁰⁶, חולה שיכו"ס אשר הרחיצה במים תרענן ותחזק את גופו ותשפיע לטובה על מצב בריאותו, אף שעל-ידי מניעתה לא תגדל הסכנה הנשקפת לו, אם אין מים חמים מוכנים לרחיצתו, מותר להחם מים עבורו בשבת, עכ"ל של השש"כ, ע"ש.

כל דבר שהחולה המסוכן דורש לעשותו שלפי הרגשתו יש בו תועלת ישירה לרפואתו, עושים אותו גם אם הוא אסור באיסורי תורה (והוא שאין הרופא אומר שדבר זה עלול להזיק לחולה). וזאת

גדריו נפל למשכב והלך כל גופו

גדר "חולה שנפל מחמת חליו למשכב", היינו אף שיש לו מיחושים או כאבים במקום מסויים בגופו ולא בכל גופו, מ"מ אם מחמת הכאבים אינו יכול לתפקד ולהתגבר לעשות מה שצריך לעשות צורך כלל מיקרי שמחמת המיחוש והזער חלה כל גופו, ודינו כחולה שאין בו סכנה.

ובן אם מרגיש שבור ממצבו הבריאותי ומחמת זה אינו יכול לתפקד ולהתגבר לעשות מה שצריך לעשות, מיקרי חולה שאין בו סכנה, אף שמבחינה גופנית יכול להתאמן ולעשות.

עוד בגדר "נפל למשכב", אינו דוקא שנפל לגמרי למשכב, אלא אפילו אם הוא מתגבר ומתאמן ללכת כגון לבית הכנסת להתפלל, מיקרי נפל למשכב, כיון דלולי התאמנותו היה במשכב, אם במצבו הרגיל היה צריך לשכב מחמת חוליו אף אם הוא מתגבר על עצמו, חשיב נפל למשכב.

יולדת שעדיין מרגישה חולשה מחמת הלידה, מותר לה לטול ויטמינים או שאר חיזוקים לחזק את גופה.

ודע דחולה שאין בו סכנה מיקרי אף למי שיש לו חולשה גדולה בלי שנודע לו סיבה מסוימת ועל ידי כך מאבד את התיפקוד שלו וכנ"ל אף שלא ידוע שיש לו מחלה או מכה מסוימת, חשיב חולה שאין בו סכנה. ומש"כ המג"א דאסור לבריח לקחת רפואה לחזק מזוג, היינו באופן שהוא בריח, או חלב וצריך להתחזק עוד, אבל אינו נמצא במצב של חולשה גדולה עד שמאבד את התיפקוד שלו.

אדם שמצטער מאוד כגון שטבעה ספינתו בים, או שמת לו מת וכיו"צ אף שאינו יכול לתפקד לא מיקרי חולה שאין בו סכנה ואסור לו לקחת רפואה להרגעה, דלעזר לא מיקרי חולי.

אדם שנמצא במצב של חוסר מרגוע נפשי, יש בזה דרגות, וכמוצן שאם הוא במצב של סכנה של משבר נפשי, מיקרי חולה ומותר לו לקחת רפואה בשבת. אבל בריח ואינו רגוע, אסור לו לקחת רפואה להרגעה.

עוד בגדר "מיחוש בעלמא" "מצטער" ו"מקצת חולי" עמש"כ לעיל סי' שכ"ח

במ"ב [רי"ט] כתב, על דברי השו"ע, דמחללין שבת על מי שיש קדחת חם ביותר, וכתב, הוא הנקרא בל"א טיפו"ס וכדומה, עכ"ל.

וה"ה אם יש חשש למחלה רצינית כמו טיפוס שיש בה חשש של פיקוח נפש צריך להתנהג עמו כדין חולה שיש בו סכנה.

חוליה שיש לו חום 40 מעלות, שאינו יורד החום ע"י תרופות המצויות להורדת חום, יש לחוש בזה לסכנת נפשות ומחללין עליו את השבת.

ובפחות מ - 40 מעלות חום, אם ידוע שיש סיבה למחלתו באצטרו הפנימיים שאחד מאצטרו הפנימיים מקולקל, כגון אנגינה [דלקת גרון], יש לחוש בזה לסכנת נפשות, מ"מ הכל לפי הענין [רכ].

ובתינוק, חום גבוה שאינו יורד ע"י התרופות המצויות, יש לחוש לסכנת נפשות, ומחללין עליו את השבת. מ"מ הכל לפי הענין.

[רי"ט] פרק ב' ה"ה': [רי"ח] כ"ח ע"א': [רי"ט] ס"ק י"ט': [רכ] ומעשה בזמן מכן החו"א שהיה אלם זעיר שהיה לו אנגינה ביוה"כ עם חום של 39 מעלות, והלך אליו החו"א להורות לו שיש לו לשמות הרבה גם ביום הטיפורים מפני הסכנה, והורה לו לשמות הרבה אף בשיעור שלם. וכן היה המעשה שם, מ"מ אף בחום 38 מעלות עם אנגינה מותר לשמות הרבה ביוה"כ דהוי סכנה: [רכא] פרק ז"ב עמ' רנ"ג: חוט שני עמוד מס 190 שבת ד > מהדורה שניה < קרליץ, שפריהו יוסף ניסים בן נחום מאיר הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מבואר כאן חידוש דאס הוא חולה באחד מאזכריו, הרי זה עדיף ממתם מיחוש, שלא התירו במיחוש שום רפואה אף שבות לשבות, וכאן התירו שבות דשבות דהוי זורך מנזה דהוי מקנת חולי, ומותר לעכו"ם לעשות לו רפואה, משא"כ במיחוש בעלמא אין מתירין אפילו שבות. דשבות כמבואר במ"ב ס"ק ג' [רחצ].

והי"ה כלה הנוטלת כדורים סמוך לחתונה, ונריך לקחתם ברציפות, מותר לקחתם גם בשבת וכנ"ל. זריקות שזריך לעשותם ברציפות כמה ימים והתחיל מלפני השבת, מותר להזריק גם בשבת [ואס הזריקות הם לתוך הוריד מותר רק ע"י עכו"ם].

מי שאינו חש בטוב ואינו יכול לעמוד

סעודת שבת

אדם שיש לו מיחוש שאסור לו רפואה בשבת, ומחמת המיחוש אינו יכול לסעוד סעודת שבת, כגון שיש לו מיחושים בתוך פיו או שקובל במעיו באופן שמונע אותו מלאכול, נראה דאס מנד המיחוש אין להתיר לו רפואה בשבת ואפילו ע"י עכו"ם [כיון דאין לו דין חולה], מ"מ כיון שאינו יכול לאכול סעודת שבת מותר לומר לעכו"ם לעשות עבורו שבות דחשיב מקום מנזה כדי שיוכל לסעוד סעודת שבת [אש].

והשבות דשבות יעשה באופן הזה, אס נריך לשחוק עבורו סממנים, באופן שאין צוה מלאכה דאורייתא יעשה זאת עבורו גוי, והגוי ישים את הסממנים בתוך פיו, אבל הישראל ענמו לא יקה את התרופה בענמו לפיו דא"כ אין זה שבות דשבות. וכן אס נריך למשוח לו משחה בתוך פיו, ימרח לו הגוי.

הנוטל תרופה בימות החול אם מותר

להמשיך ליטלה ביום שבת

הנה נקטינן דחולה שאין צו סכנה מותר לו ליעול תרופה לחליו בשבת, אך אס יש לו רק מיחוש בעלמא אסור. הורה מרן החזו"א דאדס שהיה לו מיחוש והתחיל ליעול תרופה שזריך ליעלה זמן ממושך ברציפות ואי אפשר להפסיק יוס אחד בימות החול, מותר לו להמשיך ליעלה גם ביום השבת [רצט]. ונראה פשוט דהני מיילי רק בתרופה שיש ליעלה ברציפות כך וכך ימים כדי להתרפאות, אבל תרופה שאין ענין ליעלה ברציפות כדי להתרפאות ורק בזמן שנוטלה הרי זה מועיל לו, כמו תרופה לשיכון כאזים או להורדת החום [באופן שאסור בעלמא ליעלה בשבת] לא מהני מה שהתחיל ליעלה מלפני השבת. ובן איש או אשה שזריכים ליקח כדורים ברציפות כמה ימים לקיום מנזות פו"ר, מותר להם לקחת גם בשבת וכנ"ל [ש].

שער הציון

[רחצ] ומקורו מעובדא דאמימר שהתיר לכהול מן העכו"ם, וכמ"ש המג"א ס"ק י"ב עפ"י שיטת המ"מ בדעת הרמב"ם, ודלא כמ"ש הבי"י להתיר רק בסכנת אבר, והמ"ב פסק כדעת המג"א שהכריע כדעת המ"מ הנ"ל: [רצט] וזכר לדבר במס' שבת דף ק"מ ע"א, דאיתא התם, רב אחא בר יוסף חש בזיקרא דליבא [שלצו כד עליו, רש"י], אתא לקמיה דמר עוקבא אמר ליה זיל שתי תלתא תיקלי חילתתא בתלתא יומי, אזל אישתי חמשא בשבת ומעלי שבת, לזפרא אזל שאל בי מדרשא וכו', ומסיק, אפילו למאן דאסר הני מיילי היכא דלא אישתי כלל, אבל הכא כיון דאשתי חמשא ומעלי שבתא אי לא שתי בשבת מיסתכן, ע"כ. וכ"ה בשו"ע סי' שכ"א סעיף י"ח, עיי"ש. מבואר דיש תרופה שהדרך ליעלה למשל ג' ימים ואס מפסיק ליעלה הרי זה יכול להזיק לו ולגרסם לו למנז של חולי: [ש] וכדורים למניעת הריון לאשה, מותר ליקח בשבת מפני שזה מניק ולא מיקרי רפואה: [אש] ע"י שו"ע סי' ש"ז סעיף ה':

חוט שני עמוד מס 205 שבת ד <מהדורה שניה> קרליץ, שמריהו יוסף ניסים בן נחום מאיר הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בז"ב נראה עוד, דאדס שיש לו מיחוש עד כדי כך שזה משפיע עליו שאינו יכול לאכול כלל מחמת כן, מיקרי כבר עכשיו חולה שאין צו סכנה שמותר לו לזלוע תרופות בשבת [שב], דאדס שיש לו מיחוש עד שאינו יכול לאכול כלל ולחזק את גופו יש לו כבר דין חולה.

סימן ע

**טיפות להרטבת העינים בשבת; אם שכיבות סמיכה אסורות בשבת;
השימוש בכלי קטן ללחיצה שמחזק שרירי כף היד;
תרגילי פיזיותרפיה (physiotherapy) קלים בשבת;
השימוש במושב או נעל אורטופדי; פלטה לישור השיניים;
גרבי גומי לורידים; גרבי גומי לורידים;**

י"ג כסלו, תשנ"ו

טלק במקום שיש לו אודם בעור כדי שהעור לא ישתפשף זה בזה, וא"כ מאי שנא כאן, וצ"ע.

וי"ל שבכל רפואה פעולת הרפואה היא שהאבר הזה יפעל כראוי, ולא יהיה מקולקל. וכגון שכואב לו הראש והוא לוקח תרופה שיפסיקו הכאבים, והרי אין זה מרפא את הכאב ראש, ורק הוא מסלק את הכאבים, וממילא הראש כבר לא כואב. אבל זה נחשב רפואה כי כל זמן שאין פעולה תקינה בראש, הרי זה נחשב כמו רפואה כיון שהוא בא לרפאותו שיעבוד כמו שצריך. וכן כאן לענין התרופה שנועדה לשים רטיבות בעין, הרי הוא מכניס לעין החומר הטבעי שחסר לו, ובזה הוא מרפא את העין שתפעל כמו שצריך, ונחשב רפואה בשבת. אבל כאשר העור משתפשף אחד על חבירו, שם הטלק משמש כמו דבר חוצץ, וכמו בגד שלא יגע אחד בשני. ואין על זה שם רפואה כיון שאינו משמש כרפואה, אלא כמונע את הבעיה שלא יכאב לו. ולכן נראה לי שאסור להשתמש בתרופה שמרטיבה את העינים בשבת משום שנחשב כמשתמש בתרופה בשבת.

ענף ב: אם שכיבות סמיכה אסורות בשבת

יש לעיין אם מותר לעשות שכיבות סמיכה בשבת שזה עוזר לאדם שיהיה לו גוף בריא.

אבני ישפה עמוד מס 197 ה פיינהנדלר, ישראל פסח בן יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ענף א: טיפות להרטבת העינים בשבת

יש בני אדם שחסרה להם בגוף האפשרות לייצר דמעות, ולכן סובלים מן היובש בעינים, ושאלו אם מותר בשבת לשים טיפות מיוחדות בעינים שהן משמשות במקום דמעות, ומרטיבות את העינים. בשו"ע סי' שכ"ח סע' כ' כתב וז"ל: אין נותנין יין לתוך העין, וליתנו על גביו אם פותח וסוגר העין אסור ואם אינו פותח וסוגר מותר, ורוק תפל אפי' על גביו אסור דמוכחא מלתא דלרפואה עביד עכ"ל. הרי מבואר שאסור לשים רפואה בעינים. וע"כ צ"ל שלא מדובר בחולי חמור שיחשב חולי כל הגוף, שהרי בזה מותר לקחת רפואה, וכמ"ש המ"ב שם ס"ק א'.

והטיפות שמניחים בעינים כדי להרטיב אותם, אינו במקום חולי ממש, שהרי גם אם יש לו צער, אבל אין לו דלקת ולא נפל למשכב. ולכן לכאורה אסור לשים אותם בתוך העינים. אמנם שומעי השעור הקשו עלי שאין זו תרופה, שהרי אין הטיפות עשויות אלא להניח רטיבות בעין, אבל אינם מרפאים את העין כלל, אלא על ידי שיש רטיבות אין לאדם צער. והרי זה דומה ללובש נעלים כדי שלא ילך על גבי אבנים, שבודאי אין לקרוא לזה רפואה בשבת. וכן כתבתי בעצמי בתשובה אחרת שמותר לשים אבקת

עושיין אותם בכח והווי מתעמליין, וגם לפי' מיי' קצת נראה דאסור אם עביד לרפואה אלא שמשופק אני אם מקרי רפואה או תענוג עכ"ל. והו"ד במ"א ס"ק מ"ו ומסיים ומ"ש סל"ז, והיינו דבריו בס"ק מ"ג שגם בריא אסור לחזק גופו.

וצריך ביאור שהרי אף שאסור גם בבריא גמור לחזק גופו, אבל אם עושה בצורה כזאת שלא יכולים לעשות אותו על ידי שחיקת סממנים, הרי כתב לעיל שזה מותר. ואם כן גם כאן מה שמוציא העיפות הוא רק בשפשוף ואינו נעשה בשחיקת סממנים, ולמה יהיה אסור.

וי"ל שישנו תרופות שהם גורמים להפיג את העיפות מן האדם, ונותנים אותם לאנשים שחייבים להיות ערים עד שעה מאוחרת. ולכן אף שעושה כן בלי תרופה, ורק על ידי שפשוף בכ"ז יש בזה איסור.

אבל עדיין אין אנו יודעים מה הדין באדם שעושה כן בפירוש לשם התעמלות שיתחזקו השרירים שלו ויהיו גדולים, שהרי זה דבר ששום תרופה לא יכולה לעזור, ואין עצה רק ע"י התעמלות להשיג זאת. אבל מסתבר שמה שרוצה שיהיו לו שרירים גדולים, הוא הכל כלול בענין של חזוק גופו, וחזוק גופו הוא דבר שנעשה על ידי שחיקת סממנים, שהרי המ"א בס"ק מ"ג אסר לקחת תרופה לחזוק גופו. ולפי זה כל הדברים שבאים לחזק את גופו שלא יהיה חלש, אסורים בשבת. וזה כולל קפיץ לחזוק שרירים, שכיכות שמיכה (pushups) העברה משכיבה לשיבה (situps) אופני כושר (exercise bike) הרמת משקולות (lifting weights) וכדו'. ושור"ר שכ"כ בס' ציץ אליעזר ח"ו סע' ד' וששכ"ה פ' ל"ד סע' כ"ב.

ענף ג: השימוש בכלי קטן ללחיצה שמחזק שרירי כף היד

בענין השימוש בכלי קטן ללחיצה שמחזק שרירי כף היד, ראיתי בספר שו"ת ציץ אליעזר ח"ו סי' ד'

בשור"ע סי' שכ"ח סע' מ"ב כתב וז"ל: אין מתעמליין, היינו שדורס על הגוף בכח כדי שייגע ויזיע עכ"ל. וכבה"ל שם ד"ה כדי כתב שהשו"ע פסק כדעת הרמב"ם, אבל שיטת רש"י דהיינו שמשפסף בכח, ופסק הבה"ל כדעת הרמב"ם, והיינו שאינו מספיק שמשפסף בכח, רק צריך גם שייגע ויזיע.

וי"ש להקשות מאי שנא מהא דסע' מ"ג שם שכתב השו"ע וז"ל: שכל אחד מאלו אין עושיין בסמנים כדי שנחוש לשחיקה ויש לו צער מהם עכ"ל. ואם כן גם כאן השפשוף בכח לא נעשה בתרופה, ואין חשש שישחק סמנים.

ותירין המ"ב ס"ק ק"ל וז"ל: ואין להקשות כיון שאין כאן שייכות שחיקת סממנים היה לנו להתיר כמו בסעיף שאח"ז י"ל דכיון שלפעמים מביאין הזיעה על החולה ג"כ ע"י סממנים חיישינן שיעשה רפואה האחרת משא"כ בסעיף שאח"ז שאין שייכות רפואה לאותן הדברים ע"י שחיקת סממנים כלל לא גזרינן עכ"ל. ולפי זה לכאורה הכלי הזה שיש קפיץ ומחזק השרירים, הוא רפואה שאין שייך להשתמש בה ע"י שחיקת סממנים שהרי רק על ידי פעולות של משיכה יכולים לקבל שרירים.

אמנם המ"ב שם כתב וז"ל: והשפשוף שעושיין ליגיעי כח כדי להשיב כחן ולבטל מהם עיפותן מסתפק בש"ג אם דבר זה דומה לרפואה ואסור או לא, אך לפי מה שכתב המ"א בסקמ"ג דאפילו בריא גמור אם עושה שום רפואה כדי לחזק מזגו אסור גם בזה אין להקל עכ"ל. ונראה לי שכוונת המ"ב לפעולה שאנחנו קוראים לה "מסז" (massaeg)

וראיתי בפנים בשלטי גבורים על הרי"ף שבת קמ"ז א' שכתב וז"ל: לפי' רש"י והטור א"ח סי' שכ"ז דוקא לשפסף ברפיון ידים בנחת להנאה הוא דשרי אבל לא בכח, ולפי' מיי' פרק כ"א מהל' שבת משמע דאפי' בכח יכול לשפסף כל עוד שלא יכוין לבא לידי זיעה, ומסופקני בשפשוף שעושיין ליגיעי כח שהוא כדי להשיב כחן אליהן ולבטל מהן עיפותם דקצת דמי לרפואה אם הם אסורין, ולרש"י דאפילו לתענוג אינו מתיר אלא ברפיון פשיטא דאסור דהא

שכתב להיתר. וטעמו שלא מתעייפים מזה כלל, וגם אינו עושה רושם של עובדא דחול, וגם אינו אוושא מלתא בהחזקתו. ועוד כתב שאינו ניכר מתוך מעשיו שהוא עושה לשם רפואה, וכמו שמותר לסוך בשמן כיון שגם בריאים עושין כן וכמ"ש המ"ב סי' שכ"ד ס"ק ב', וכן מאכל בריאים אעפ"י שעושה לשם רפואה מותר כיון שאינו ניכר, וכמ"ש המ"ב סי' שכ"ח ס"ק קי"ז.

אבל לא זכיתי להבין דבריו, שהרי הכלי הזה הוא כלי מיוחד לחזוק שרירי כף היד, וכל מי שעושה את זה דעתו על חזוק גופו, כי אין בזה שום תענוג או הנאה. ואע"פ שאינו מחזק כל גופו, אבל אין היתר גם לחזק אבר מסוים בשבת. וא"כ איך כתב שאינו ניכר מתוך מעשיו, בזמן שהוא ברור כשמש שזה מה שהוא רוצה לעשות. ובמאכל בריאים כמו תה ודבש, אינו ניכר כלל, אבל כאן ניכר היטב.

גם לא הבנתי מה שכתב שאינו עובדא דחול, שהרי הוא דומה לשפשוף בכח שכתב רש"י שבת קמ"ז ד"ה אבל לא מתעמלין, כיון שרק אפשר ללחוץ על הכלי הזה בכח, ובלי כח אינו נלחץ. ולכן נראה לי שאסור להשתמש בכלי קטן ללחיצה שמחזק שרירי כף היד.

ענף ד: תרגילי פיזיותרפיה (physiotherapy) קלים בשבת

ונשאלתי אם מותר לעשות תרגילי פיזיותרפיה קלים בשבת. והוא למשל באדם שכואב לו היד, אז צריך להחזיק אותו קרוב לגופו, כדי שיהיה הפך מכוון השריר וכזה עובר הכאב. או אדם שיש לו שיתוק (paralysis) או נוגעים באבר בקלות לעורר אותו. וזה גורם לרפוי של האבר.

ולכאורה יש לאסור כיון שתכלית הפעולה הזאת היא לרפוי, שהרי בלי זה יש לו כאבים או שתוק, וכעת הוא מרפא את המחלה ההיא.

ומסתבר שהוא דומה לסי' שכ"ח סע' מ"ג שמותר להעלות אזנים בשבת, וכתב השו"ע הטעם,

וז"ל: שכל אחד מאלו אין עושין בסמנים כדי שנחוש לשחיקה ויש לו צער מהם עכ"ל. אבל באמת גם ניתן לשכך את הכאבים על יד כדור תרופה נגד כאבים, ואם כן שמא הוא דומה לדבר שנעשה על ידי שחיקת סממנים. אמנם מה שנעשה על ידי כדור תרופה הוא רק שכך הכאבים, אבל אינו מועיל כלום לרפא, אבל פעולת הפזיותרפיה היא הדבר שממש מרפאת את האבר לחזור לתקונו, וזה דבר שאינו נעשה על ידי כדור תרופה אלא בפעולות פיסיות בלבד.

וכן מבואר בבה"ל שם סע' מ"ב ד"ה כדי שפסק כמו הרמב"ם שרק התעמלות שמזיע בה אסור, וכאן אינו מזיע כלל, כיון שיש כאן פעולות קלות שמרפאות.

ולכן נראה שמותר בשבת לעשות פעולות פיזיותרפיות קלות כמו החזקת היד בצורה מסוימת, שכיון שאינו מתאמץ ומזיע, מותר לעשות פעולות כאלה בשבת. ושו"ר שכ"כ הספר ששכ"ה סע' כ"ב.

ענף ה: השימוש במושב או נעל אורתופדי

רבים משתמשים במושב אורתופדי מיוחד, או נעלים אורתופדיות, שהם עוזרים לגב או לרגלים לפעול כראוי. ויש לעיין אם זה מותר בשבת שהרי רק אדם שסובל מכאבים בגב או ברגלים משתמש בדברים האלה.

ונראה שמותר כיון שדבר זה דומה לסי' שכ"ח סע' מ"ג והיינו שמותר להעלות אזנים כיון שכל אחד מאלו אין עושין בסמנים כדי שנחוש לשחיקה ויש לו צער מהם, ע"כ. ועוד יש לומר דהוי כמאכל בריאים, שהרי הרבה בני אדם לובשים נעלים אורתופדיות אע"פ שאינם סובלים מכאבים ברגליים אלא שרוצים לשמור על גוף בריא. וא"ת אם כן זה דומה למי שלוקח תרופה לחזק את מזגו שאסר המ"א והובא לעיל (ענף ב'), וי"ל דזה רק בדבר שניכר שהוא

מותר אפי' בסם ובשבת אסור בסם ומותר ביד עכ"ל. וכתב במ"ב ס"ק קכ"ד וז"ל: אסור בסם דמי לרפואה וגזירה משום שחיקת סממנים עכ"ל. ולכאורה קשה, למה מותר לו לעשות ביד, והרי מחלה זו יש לה תרופה של שחיקת סממנים, ואם כן אף שהוא עושה בצורה כזו שאין בה שחיקת סממנים, אבל כיון שהוא דבר ששייך בו שחיקת סממנים, נימא שאסור משום גזירה. ומוכח מכאן לכאורה דהגזירה שיכת רק אם בדרך שהוא בוחר לרפאות שייך גזירת סממנים. אבל זה אי אפשר לאומרו שהרי בפירוש כתב הב"י בס"י שכ"ח סע' מ"ג בפירושו על הטור, שלא גרס הרמב"ם בגמ' ע"ז כ"ח ב' ביד אבל לא בסם, שהרי להעלות אונים אין דרך להעלותם בסם, כי אם היה הדרך היה אסור, ולכן גרס שם ביד אבל לא בכלי ע"ש. וא"כ איך בדין זה של אפיקטוזין שייך לומר שמותר ביד אבל לא בסם, וצ"ע ג.

שוב ראיתי שכוונתי לרבתי התהלה לדוד שם ס"ק ס"ח, שכתב ליישב וז"ל: הכא עיקר האיסור משום שדומה לרפואה כמ"ש רש"י ז"ל דף קמ"ז ע"ב ד"ה אלא בסם אבל רפואה ממש אין בזה עכ"ל. כלומר שפעולת האפיקטוזין לא מרפאת את החולה אלא רק מיקלה עליו, ולכן לא גזרו ביד כי אף אם יעשה בסם אינו מרפא. אבל תירוץ זה קשה, שהרי כיון שישתמש בסם, שייך גזירת שחיקת סממנים, ומה איכפת לן אם הוא מרפא או רק מיקל, עדיין שייכת הגזירה, וצ"ע. עכ"פ לענין גרבים אלסטיות שלובשות נשים לצורך הורידים, נראה שיש לצרף הסברות הנ"ל, והיינו שבזמן שלובשות הגרבים למנוע דלקת, דבר זה אינו נעשה בסם אלא דוקא בגרבים, ודמי להעלות אונים, ואף ששייך סם כאשר הוריד חולה, אבל במצב הנוכחי אין שייך לגזור. ועוד יש לומר כיון שהוא מונע המחלה של הורידים, הרי הוא מונע ממנו שלא יהיה חולה שאין בו סכנה, וכבר הבאנו במקום אחר שמניעת המחלה דמי לרפואה, ומותר רפואת עבד חולה שאין בו סכנה.

אבני ישפה עמוד מס 201 ה פיינהנדלר, ישראל פסח בן יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וכתב המ"א שם ס"ק י"א בשם התוס' דתליא אם נפל על כלי או לא ע"ש במסקנתו. ואם כן מוכח שההיתר של רפואה שהיה עליו מאתמול הוא רק כל זמן שהוא עליו, ואין זה קשור לענין של מירוח אלא הוא ענין של רפואה בשבת.

אמנם המ"ב ס' שכ"ח ס"ק פ"ב כתב שבמסירה במתכוון אסור להחזירה ויש חולקים ומתירים בזה ואפשר כשהסירה ע"מ לתקן יש לסמוך עליהו להקל עכ"ל. ולפי זה כאן הרי מסירים אותו בלילה לתקן שהרי אינו נוח ללבוש אותו בלילה ואפשר לסמוך על המקילים.

ועדיין יש לדון מצד שהוא דבר שאינו עושים בסממנים וכמו להעלות אונים שהזכרנו לעיל, שהרי אי אפשר ליישר את השיניים על ידי רפואות כי אם על ידי המתכת שנקראת פלטה, ונמצא שאין חשש כלל של שחיקת סממנים. ואף על פי שאין לו צער, כבר כתבנו לעיל סוף ענף ה' ד"ה אמנם שהיא הנותנת שיהיה מותר ע"ש. וכן נראה לדינא שגם באופן שלא הניח את הפלטה כלל לפני שבת, מותר להניחה בשבת.

ענף ז: גרבי גומי לורידים

וכן יש לדון בגרבי גומי שלובשות הנשים בגלל שיש להן מחלה בורידים, וזה מוריד את הלחץ מן הורידים כדי שלא תחלה יותר. ויש לעיין אם מותר ללכת בהם בשבת.

במחלת דלקות ורידים יש תרופות שאפשר לקחת לרפא את הדלקת בזמן שיש דלקת, אבל לגבי תקופה ממושכת הרופאים ממליצים ללבוש גרבים כי התרופה אינה מועילה רק לזמן הדלקת עצמה, אבל לאורך זמן חייבים ללבוש את הגרבים. ולפי זה צריך ביורד אין נדון בשאלה זו, שהרי יש כדורים לרפוי אבל אינם מועילים בכל מצב.

ומצאנו בס"י שכ"ח סע' ל"ט שכתב וז"ל: אין עושין אפיקטוזין דהיינו גרמת קיא אפילו בחול משום הפסד אוכלים ואם מצטער מרוב מאכל בחול

אבני ישפה עמוד מס 200 ה פיינהנדלר, ישראל פסח בן יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מרפא, אבל כאן שהוא דבר מצוי שרבים משתמשים בו ואינם חולים כלל, י"ל שאינו ניכר כלל שהוא מרפא.

אמנם מה שדימינו לסע' מ"ג, לכאור' יש לחלק כי שם איירי שיש לו צער, וכאן יש לומר שכל אחד מאלו אין בהם כל כך צער שהרי רגילים להשתמש בדברים אלו גם בזמן שהאדם לא טובל בכלל. ויש לומר שהיא הנותנת שאינו בגדר תרופה כלל, ולכן גם כל אדם משתמש בדברים אלה. ולכן למעשה מותר להשתמש בנעל אורטופדית או במושב אורטופדי בשבת.

ענף ו: פלטה לישור השיניים

יש ילדים המניחים פלטה (braces) בשניים שנועדה ליישר את השיניים כדי שיראו יפים ומסודרים, ויש לעיין אם מותר להחזיר את זה בשבת לפיו אם הוריד אותו בלילה, או עכ"פ להשאיר אותו בפיו מלפני שבת עד צאת השבת.

ולכאורה שאלה זו דומה לרבתי הש"ע ס"י שכ"ח סע' כ"ה שכתב וז"ל: רטיה שנפלה מעל גבי המכה על גבי קרקע לא יחזירנה נפלה ע"ג כלי יחזירנה וע"י אינו יהודי מותר להניחה אפילו בתחלה עכ"ל. וכתב המ"ב ס"ק פ"א וז"ל: לא יחזירנה שמה ימרח על גבה להחליק הגומות שיש בה ומירוח רטיה מלאכה דאורייתא היא משום שהוא בכלל ממחק אבל משום שחיקת סממנים ליכא למיגזר כיון דהיו מאתמול עלויה עכ"ל.

וכתב עוד המ"ב ס"ק פ"ב וז"ל: וכ"ז כשנפלה הרטיה מעצמה אבל אם הסירה במתכוון אסור להחזירה ויש חולקים ומתירים בזה ואפשר שכשהסירה ע"מ לתקן יש לסמוך עליהו להקל עכ"ל. אמנם לא ברור אם הדברים אמורים גם כאשר כל האיסור הוא מחמת רפואה בשבת או דוקא מחמת האיסור של ממרח החמירו בזה כל כך. ושוב ראיתי שהמ"א ס"ק כ"ז כתב ועיין ס"י ש"ג סע' ט"ו. ושם מבואר בפלפל שהיא שמה בפיה שאם נפל לא תחזיר.

רוחצין במי גררה ובמי חמתן ובמי טבריא ובמים היפים שבים הגדול אפ"י שהם מלוחים שכן דרך לרחוץ בהם וליכא הוכחה לרפואה קא עביר אבל לא במים הרעים שבים הגדול ובמי משרה שהם מאוסים ואין דרך לרחוץ בהם אלא לרפואה ודוקא ששוהה בהם אבל אינו שווהה בהם מותר שאינו נראה אלא כמיקר עכ"ל.

וניחזי אנו במים חמים שהם נקיים, הרי בודאי שהדרך לרחוץ בהם, ואין איסור רחיצה במים חמים בשבת כיון שהוחמו בערב שבת ורוחץ פניו ורגליו, וכמבואר בס' ש"כ סע' א'. אמנם כאן הוא עושה באופן כזה שמוכח מילתא לרפואה כיון ששווה אצבע אחת במים החמים, אין עושים כן אלא המבקשים רפואה לאצבע. וא"כ יש לחקור אם תלוי הדבר בסוג המים וכאן אין הוכחה בהם לרפואה, או שתלוי הדבר באופן השימוש בהם והנה אופן השימוש כאן מוכח שעושה לרפואה.

וני"ף שיש להתיר לשרות אצבע שכואבת במים חמים בשבת כיון שסוף סוף יש כאן מים שלא מוכח מילתא שכוונתו לרפואה, וא"כ מה איכפת שרוחץ רק אצבע שהרי אין סברא לחלק כמה מגופו הוא רוחץ, וכל שיש כאן פעולת רחיצה ואין כאן מים מיוחדים לרפואה שפיר יש להתיר בשבת. כן פסק גאון אחד שליט"א.

ענף ב: פ"ב צ"ע ויטמינים בשבת

ונשא"תי מאברך שמרגיש חלש בגלל רוב התמדתו בלימודו, והמליצו לו לקחת ויטמינים כדי להתחזק, ושאל אם יכול לבלוע גם בשבת כדורי הויטמינים. וכן יש בני אדם שהם בריאים לגמרי ולוקחים ויטמינים כדי שלא יחלו, ויש לעיין אם מותר בשבת.

כתב השו"ע או"ח סי' שכ"ח סע' ל"ז וז"ל: וכל שאינו מאכל ומשקה בריאים אסור לאכלו ולשתותו לרפואה, ודוקא מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא אבל אם אין לו שום מיחוש מותר עכ"ל. והמ"א ס"ק מ"ג דייק בטור דדוקא לרעבוננו מותר אבל אם עושה לרפואה אסור ע"כ. וכן פירש הפמ"ג א"א ס"ק מ"ג את דברי המ"א דכל שכוונתו להיות גוף בריא אסור ע"כ.

וראיתי בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ג סי' נ"ד שפירש דברי המ"א שדעתו לאסור רק באדם שחלוש בטבעו אבל אם הוא אדם בריא ורוצה רק להתחזק יותר אז גם המ"א יודה להיות ע"ש. אמנם ראה זה מצאתי בפמ"ג שם א"א ס"ק מ"ט שכתב וז"ל: עמ"א כל שמתכוון לרפואה ומוכחא מילתא אף בבריא ממש רק עושה לשמור מזגו וכדומה שלא יחלש אסור עיין אות מ"ג וס"ו עכ"ל. הרי ברור דיבר הפמ"ג שיש כאן בריא ממש ועושה הרפואה רק כדי שלא יחלש, ובכל אופן יש כאן איסור רפואה בשבת. [ואברכים טענו שהפמ"ג אסר כדי שלא יחלש, אבל האג"מ איירי להתחזק יותר וזה מותר ע"כ. אמנם נ"ל כמו שכתבתי דהיינו הך ואין לחלק ביניהם, שהרי לשון הפמ"ג היא "בריא ממש".]

ובשו"ת ציץ אליעזר ח' י"ד סי' נ' שאלה א' נשאל אם מותר לאכול ויטמינים והביא קצת ראיות לחלוק על המ"א הנ"ל וכמה פוסקים סוברים שבריא מותר לו רפואה אפ"י שמכוין לרפואה, ע"ש. אבל אומר אני שקשה מאד לחלוק על המ"א ופמ"ג ומ"ב שאסרו. ואעפ"י שמצא קצת דיוקים במ"ב, אבל המ"ב פסק הלכה ברורה כמו המ"א, וכן לא מלאו לכו של האג"מ הנ"ל לחלוק על המ"א.

וגם צירף הציץ אליעזר סברא שדעתו לאכול הויטמינים במקום אוכל כי עושה כן כדי למעט באוכל ע"ש. אבל זה אינו כי כל הבולע ויטמינים מחשב אותם לא לרעבון. רק דעתו שלא יזיק לו מעוט האוכל, כי יבריא דרך הויטמינים. אבל אי אפשר לקרוא לזה לרעבון.

ויותר הרחיק הציץ אליעזר לומר שגם הלוקחים הויטמינים בגלל חולשתם, מותר להם כיון שגם בריאים אוכלים ויטמינים. והרי זה דומה לדברי המ"ב שם ס"ק קכ"ז שהתיר לשאוף טבק אפ"י שעושה כן שעלול למיחוש הראש או להפיג שכרות כיון שנתפשט שאיפת הטבק לגדולים וקטנים, וא"כ ה"ה לויטמינים ע"כ. ותמהתי מה הדמיון לטבק והרי כל המריחים טבק עושים כן להנאתם וכמו שענינו רואות שאנשים מעשנים להנאתם ולא

לשם בריאות, וא"כ ודאי שהוא מאכל בריאים. אבל ויטמינים איזה הנאה יש בהם והרי כל האוכלים כוונתם רק לתוספת בריאות ולחזק את מזגו. וצ"ב לדעתי אין היתר באכילת ויטמינים רק כמו כל תרופה אחרת בשבת. וכן פסק גאון אחד שליט"א שאפילו בריא גמור ואפילו מקום שגם בריאים אוכלים, אסור לבלוע כי הלכה זו דומה למה שאסר המ"א כיון שזה מחזק טבעו. ורק אם יפסיד כל הטפול שלו הקודם בהפסקת הטפול בשבת, רשאי להמשיך בשבת, ע"כ. ונראה לי שסמך בזה על דברי ספר החיים הו"ד במנחת שבת סי' צ"א ס"ק ט', וכ"כ האג"מ או"ח ח"ג סי' נ"ג.

ענף ג: התעמלות בשבת לבחורים צעירים

ונסתפקתי אם מותר לבחורים צעירים לעשות התעמלות כי הם נהנים מכך לפתח גוף חזק.

בס"י שכ"ח סע' מ"ב כתב וז"ל: אין מתעמלין היינו שדורס על הגוף בכח כדי שייגע ויזיע ע"כ.

וכתב המ"ב ס"ק קכ"ט וז"ל: ר"ל שפושטין ומקפלין זרועותיהן לפניהן ולאחריהן ומתחממין ומזיעין עכ"ל. וזה ממש מה שאנו קוראים היום התעמלות והוא אסור משום רפואה בשבת. אמנם בס"י ש"א סע' ב' כתב השו"ע וז"ל: בחורים המתענגים בקפיצתם ומרוצתם מותר ע"כ. והטעם שזה תענוג עבדו ואין כאן איסור אפ"י שלאדם אחר אסור. וא"כ שמא נאמר גם לענין התעמלות שמותר לבחורים לעסוק בזה.

אבל נראה שיש חילוק גדול בין ריצה ובין התעמלות, כי בריצה החבור נהנה מגוף הריצה וקופץ להנאתו, אבל כאשר הבחור עושה התעמלות איננו נהנה מגוף התעמלות, רק הוא נהנה לאחר זמן שגופו נעשה יותר בריא, וכיון שאינו נהנה מן התעמלות, א"כ מוכח שהוא לרפואה ואסור. והסכים אתי גאון אחד שליט"א.

והריני דוש"ת הק' ישראל פסח פיינהנדרל